प्रथम आवधिक विकास योजना

(आ.व.२०७९/२०८०–२०८३/२०८४)

अन्तिम प्रतिवेदन

सैनामैना नगरपालिका

लुम्बनी प्रदेश, रुपन्देही

प्रथम आवधिक विकास योजना

(आ.व.२०७९/२०८०–२०८३/२०८४)

अन्तिम प्रतिवेदन

सैनामैना नगरपालिका

लुम्बनी प्रदेश, रुपन्देही

सैनामैना नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, बुद्धनगर, रुपन्देही
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल
२०७३

नगर प्रमुख

मन्तव्य

लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको संविधान २०७२ जारी भएपछि २०७४ मा सम्पन्न स्थानीय तह निर्वाचनवाट सैनामैना नगरपालिकाले स्थानिय सरकार पाएको ५ बर्ष पूरा भएको अवस्थामा राष्ट्रिय स्वाधीनता र स्वाभिमान, लोकतन्त्र, दिगो शान्ति र सुशासन सहित यस सैनामैना नगरपालिकाको विकास र समृद्धिको परिकल्पना साकार पार्न नेपाल सरकारको **"समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली"** को दीर्घकालिन सोच लाई मुख्य आधार बनाई विधिवत ढंगबाट विकास निर्माणको समृद्व बाटोमा पदार्पण गर्न यस नगरपालिकाको प्रथम पाँच वर्षे आवधिक विकास योजना तर्जुमा गरेका छौं ।

स्थानीय तहलाई नेपालको संविधानले प्रदान गरको साझा तथा एकल आधिकारहरुको भरपुर कार्यान्वयनका लागि प्रभावकारी वित्त व्यवस्थापनको खाँचो हुन्छ । नगरपालिकामा उपलब्ध बजेटको प्रभावकारी उपयोगका लागि दीर्घकालिन सोच सहितको आवधिक योजना खाका, बजेट र रणनीति तथा कार्यनीतिहरुको सामन्जस्यता आवश्यक पर्दछ । यसै परिप्रेक्षमा **"सैनामैना समृद्धिको आधार उत्पादन, पर्यटन र पूर्वाधार"** को दीर्घकालिन सोच सहित आगामी ५ वर्षका लागि प्रथम आवधिक योजना २०७९/२०८०–२०८३/२०८४ तयार गरिएको छ । यो आवधिक योजना तयारीका क्रममा स्थानीय आवश्यकता, जनताको भाबना तथा स्थानीय यथार्थतालालाई विशेष ध्यान दिइएको छ । राष्ट्रिय योजना आयोगबाट तयार भएको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ ले निर्देशित गरेको संरचनालाई अंगिकार गरी आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार विकास, वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन र संस्थागत विकास तथा सेवा प्रवाह र सुशासन का प्रावधानहरु लाई यस योजनाले अगिंकार गरेको छ ।

प्रथम ५ वर्षे आवधिक योजनामा "समृद्धिको यात्रा खेतबारी बाट" भन्ने मूल मान्यतामा केन्द्रित रहेर एकातिर उत्पादन वृद्धिका लागि उत्पादनका पकेट क्षेत्र विकासका साथै रोजगारी र आय वृद्धिलाई जोड दिईएको छ भने अर्कोतिर पर्यटन तथा पूर्वाधार सहित सामाजिक रुपमा बहिस्कृत र आर्थिक रुपमा सीमान्तकृत वर्गलाई केन्द्र विकासको केन्द्रबिन्दुमा राखी उनीहरुको आर्थिक तथा सामाजिक रुपान्तरण गर्ने प्रकारका विकास योजनाहरुलाई बढि प्राथमिकता दिईएको छ ।

त्यसै गरी सामाजिक सम्पन्नता लाई समृद्धिको अर्को पाटोको रुपमा लिई शिक्षा तथा सीप विकास, सामाजिक सशक्तिकरण, विभेदहरु न्युनिकरण, जेष्ठ नागरिक, फरक क्षमता भएको वर्ग, महिला, दलित, विपन्न वर्गको साथै जोखिम युक्त घरबस्ति व्यवस्थापन पक्षहरुलाई संवोधन गर्ने गरी रणनिति तय गरिएको छ ।

यस आवधिक योजनामा भरपर्दो पूर्वाधारहरु सडक, विद्युत तथा संचारमा सबैको पहुँच पुर्‍याउने गरी कार्यनिति तयार गरिएको छ भने जलवायु परिवतर्नको प्रभाव न्युनिकरण तथा अनुकुलन र विपद व्यवस्थापनका का लागि विपद् व्यवस्थापन कोष स्थापनाको व्यवस्था गरिएको छ ।

यस आवधिक योजनामा महत्वपूर्ण विषय प्रबिधि सहितको संस्थागत विकास तथा मानव संसाधनको विकासका माध्यम बाट सुशासन सहितको सेवा प्रवाहलाई गति प्रदान गर्न कर्मचारी तथा पदाधिकारीको क्षमता विकास र सेवा बजारहरुको विकास गर्ने जस्ता उल्लेख्य नीति तथा कार्यक्रमहरु समावेस गरिएका छन् ।

यो आवधिक योजना सैनामैना नगरपालिकाका सम्पूर्ण बासिन्दा, समाजसेवी तथा विकासप्रेमी महानुभावहरु तथा सैनामैना नगरपालिकाको विकासका लागि कार्यरत विकास साझेदारहरु प्रति समर्पित रहनेछ । विकासका विकल्पहरु मध्ये यो रणनितिक योजना एक उत्तम विकल्पको रुपमा तथा साध्य नभई साधनको रुपमा आएकोले यसको सफल कार्यान्वयन बाट आउने वर्षहरुमा योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा सहजता प्राप्त भई सैनामैना नगरपालिकाको अपेक्षित विकासका प्रतिफलहरु हाशिल हुने छन् भन्नेमा म पूर्ण रुपमा विश्वस्त छु ।

अन्त्यमा यो आवधिक योजना तयारीका लागी विज्ञताका साथ कठोर मेहनत गर्नु हुने गोरखकाली मनकामन अध्ययन तथा अनुसन्धान केन्द्र, सानोठिमी, भक्तपुरका योजना विज्ञहरु, यस नगरपालिकाका विषयगत शाखाका प्रमुख हरु सम्पुर्ण कर्मचारी साथीहरु, सहयोगी संस्थाहरुका पदाधिकारीहरु, र यस नगरपालिकाका निर्वाचित पदाधिकारीहरु लाई धन्यवाद दिन चाहान्छु ।

चित्र बहादुर कार्की
नगर प्रमुख
सैनामैना नगरपालिका, रुपन्देही

सैनामैना नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, बुद्धनगर, रुपन्देही

लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

२०७३

नगर उपप्रमुख

मन्तव्य

लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको संविधान २०७२ जारी भएपछि २०७४ मा सम्पन्न स्थानीय तह निर्वाचनवाट सैनामैना नगरपालिकाले स्थानिय सरकार पाएको ५ बर्ष वर्ष पूरा भएको अवस्थामा राष्ट्रिय स्वाधीनता र स्वाभिमान, लोकतन्त्र, दिगो शान्ति र सुशासन सहित यस सैनामैना नगरपालिकाको विकास र समृद्धिको परिकल्पना साकार पार्न नेपाल सरकारको **"समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली"** को दीर्घकालिन सोच लाई मुख्य आधार बनाई विधिवत ढंगबाट विकास निर्माणको समृद्ध बाटोमा पदार्पण गर्न यस नगरपालिकाको प्रथम पाँच वर्षे आवधिक विकास योजना तर्जुमा गरेका छौं ।

स्थानीय तहलाई नेपालको संविधानले प्रदान गरेको साझा तथा एकल आधिकारहरुको भरपुर कार्यान्वयनका लागि प्रभावकारी वित्त व्यवस्थापनको खाँचो हुन्छ । नगरपालिकामा उपलब्ध बजेटको प्रभावकारी उपयोगका लागि दीर्घकालिन सोच सहितको आवधिक योजना खाका, बजेट र रणनीति तथा कार्यनीतिहरुको सामन्जस्यता आवश्यक पर्दछ । यसै परिप्रेक्षमा **"सैनामैना समृद्धिको आधार उत्पादन, पर्यटन र पूर्वाधार"** को दीर्घकालिन सोच सहित आगामी ५ वर्षका लागि प्रथम आवधिक योजना २०७९/२०८०–२०८३/२०८४ तयार गरिएको छ । यो आवधिक योजना तयारीका क्रममा स्थानीय आवश्यकता, जनताको भाबना तथा स्थानीय यथार्थतालाई विशेष ध्यान दिइएको छ । राष्ट्रिय योजना आयोगबाट तयार भएको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ ले निर्देशित गरेको संरचनालाई अंगिकार गरी आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार विकास, वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन र संस्थागत विकास तथा सेवा प्रवाह र सुशासन का प्रावधानहरु लाई यस योजनाले अगिंकार गरेको छ ।

यो आवधिक योजना सैनामैना नगरपालिकाका सम्पूर्ण बासिन्दा, समाजसेवी तथा विकासप्रेमी महानुभावहरु तथा सैनामैना नगरपालिकाको विकासका लागि कार्यरत विकास साझेदारहरु प्रति समर्पित रहनेछ । विकासका विकल्पहरु मध्ये यो रणनितिक योजना एक उत्तम विकल्पको रुपमा तथा साध्य नभई साधनको रुपमा आएकोले यसको सफल कार्यान्वयन बाट आउने वर्षहरुमा योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा सहजता प्राप्त भई सैनामैना नगरपालिकाको अपेक्षित विकासका प्रतिफलहरु हाशिल हुने छन् भन्नेमा म पूर्ण रुपमा विश्वस्त छु ।

अन्त्यमा यो आवधिक योजना तयारीका लागी विज्ञताका साथ कठोर मेहनत गर्नु हुने गोरखकाली मनकामन अध्ययन तथा अनुसन्धान केन्द्र, सानोठिमी, भक्तपुरका योजना विज्ञहरु, यस नगरपालिकाका विषयगत शाखाका प्रमुख हरु सम्पुर्ण कर्मचारी साथीहरु, सहयोगी संस्थाहरुका पदाधिकारीहरु, र यस नगरपालिकाका निर्वाचित पदाधिकारीहरु लाई धन्यवाद दिन चाहान्छु ।

बिना राना
नगर उपप्रमुख
सैनामैना नगरपालिका, रुपन्देही

सैनामैना नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, बुद्धनगर, रुपन्देही
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल
२०७३

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

मन्तव्य

लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको संविधान २०७२ जारी भएपछि २०७४ सालमा सम्पन्न स्थानीय तहको निर्वाचनबाट सैनामैना नगरपारलिकाले स्थानीय सरकार पाएको ५ वर्ष पुरा भएको छ। यो अवधिमा संविधानमा उल्लेख भएका स्थानीय तहका एकल अधिकारको कार्यान्वयन गर्दै जनतामा सुशासनको अनुभूति गराउनु गाउँगाउँमा सिंहदरवारको नारालाई मूर्तरुप दिनु र नेपाल सरकारले लिएको **समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली** को दिर्घकालिन सोचलाई स्थानीय तहबाट टेवा पुर्याउनु चुनौतिकै रुपमा रह्यो। दीगो समावेसी र सन्तुलित आर्थिक विकास गर्दै सामाजिक न्याय सहितको सुखि र समृद्ध स्थानीय तह निर्माण गर्न योजनाबद्ध विकास आवश्यकता पर्दछ। राष्ट्रिय स्वाधिनता र स्वाभिमान लोकतन्त्र दिगो शान्ति र सुशासन सहित यस सैनामैना नगरपालिकाले विकास र समृद्धिको परिकल्पना साकार पार्न नेपाल सरकारको **समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली**को दीर्घकालिन सोचका साथै स्थानीय जनताका विकासप्रतिका आकाँक्षा समेतलाई मुख्य आधार बनाइ यस नगरपालिकाको विकासको मार्गचित्रको रुपमा रहेको ५ वर्षे आवधिक योजना निर्माणको चरणमा रहेका छौं।

सैनामैना समृद्धिको आधार **उत्पादन पर्यटन र पूर्वाधार** को दीर्घकालिन सोच सहित आगामी ५ वर्षको लागि आवधिक योजना २०७९/२०८० २०८३/२०८४ तयार गरिएको छ। संविधान प्रदत्त स्थानीय तहको एकल अधिकारका साथै योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ ले निर्देशित गरे वमोजिमका क्षेत्र तथा प्रावधानहरुलाई अंगिकार गर्दै दिगो विकास लक्ष्यलाई आन्तरिकिकरण गरिएको संघीय सरकार र प्रदेश सरकारले आवधिक योजना मार्फत परिलक्षित गरेका उदेश्य लक्ष्य नीति र कार्यक्रमहरुका प्राप्तिमा समेत सहयोगी हुने गरी यस योजनाले नगरपालिकको समृद्धिको यात्राको लागि **उत्पादन पर्यटन र पूर्वाधार**लाइ नै मुख्य सम्वाहकका रुपमा अंगिकार गरेको छ। यस अलावा स्वास्थ शिक्षित सीपयुक्त विभेद रहित आत्मसम्मानयुक्त समाज निर्माणको सपना साकार पार्न यस सैनामैना नगरपालिकाका जनताको न्युनतम आवश्यकताहरु पुरागर्न सर्वसुलभ स्वास्थ प्रविधिमैत्री शिक्षा वालमैत्री स्थानीय तह दिगो सडक संजाल स्वच्छ खानेपानी साथै फोहोरमैलाको उचित ब्यवस्थापन रोजगारी तथा स्वरोजगारको सिर्जना कृषि र पशुपालनमा आत्मनिर्भरता विपद उत्थानशिल समाजको निर्माण र विपद व्यवस्थापनका साथै जनअपेक्षा बमोजिम सेवा प्रवाह र सुशासन कायम गर्ने दिशामा यो आवधिक योजनाका नीति रणनीति र कार्यक्रमहरु परिलक्षित रहेका छन।

अन्त्यमा यो आवधिक योजना तयारीका लागि विज्ञताका साथ कठोर मेहनत गर्नुहुने गोरखकाली मनकामना अध्ययन अनुसन्धान केन्द्र सानोठिमी भक्तपुरका योजना विज्ञहरु यस नगरपालिकाका नगरप्रमुखज्यू उपप्रमुखज्यू लगायत निर्वाचित जनप्रतिनिधिज्यूहरु विषयगत शाखाका प्रमुखहरु र सम्पूर्ण कर्मचारी साथिहरु विभिन्न सहयोगि संस्थाका पदाधिकारीहरुलाई धन्यवाद तथा आभार प्रकट गर्न चाहान्छु ।

भीमप्रसाद तिवारी
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
सैनामैना नगरपालिका रुपन्देही

आवधिक योजनाको आर्थिक झलक

वित्तिय स्रोत	जम्मा आय ५ वर्षको रु ००० मा	६,१६,८२,९०,०००
	५ वर्षमा आवश्यक जम्मा बजेट रु.००० मा	२०,४३,३८,८९,०००
	चालु खर्च	२,५९,८३,०९,०००
	पूंजिगत खर्च	१७,८३,५५,८०,०००
	आर्थिक विकास	५०,५६,०६,०००
	सामाजिक विकास	३,३९,५८,५०,०००
	भौतिक पूर्वाधार विकास	८,८३,६८,६५,०००
	वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन	४२,०९,५०,०००
	संस्थागत विकास सेवा प्रवाह र सुशासन	१२,५८,५५,०००
	५ वर्षको जम्मा न्यून वजेट रु ००० मा	१४,२६,५५,९९,०००
दीर्घकालिन सोच	सैनामैना समृद्धिको आधार, उत्पादन, पर्यटन र पूर्वाधार	

विषयसूची

परिच्छद १: परिचय १

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ आवधिक योजनाको उद्देश्य तथा औचित्य ३

१.३ संघ, प्रदेश र नगरपालिकाको योजनाहरुको अन्तरसम्बन्ध ३

१.४ योजना तर्जुमाका आधारहरु ४

१.५ योजना तर्जुमाको विधि ५

१.६ सैनामैना नगरपालिकाको वस्तुस्थिती ७

१.७ सैनामैना नगरपालिकाको विकासको समिक्षा २२

१.८ योजना तर्जुमाको सीमाहरु २७

परिच्छेद २: समष्टिगत योजना र स्रोत व्यवस्था २८

२.१. पृष्ठभूमि २८

२.२. चुनौति र अवसर २८

२.३ योजना खाका ३५

२.३.१ सोच ३५

२.३.२ समग्र लक्ष्य ३६

२.३.३ उद्देश्य ३६

२.३.४ परिमाणात्मक लक्ष्यः ३७

२.३.५ समग्र रणनीति र कार्यनीति ३७

२.३.६ अपेक्षित नतीजा /उपलब्धिहरु ३९

२.४ आय-व्ययको प्रवृत्ति र प्रक्षेपण ४३

२.५ लगानीको स्रोत र व्यवस्था ४३

२.५.१ लगानीको आवश्यकता र स्रोत ४३

२.५.२ आन्तरिक स्रोतको व्यवस्था र परिचालन नीति ४७

२.५.३ अन्तर सरकारी स्रोत परिचालन ४७

२.५.४ जनसहभागिता परिचालन ४७

२.५.५ निजी र सहकारी क्षेत्रको स्रोत परिचालन ४७

२.५.६ संघ संस्थाको स्रोत परिचालन ४७

२.५.७ अन्य स्रोत परिचालन ४७

२.५.८ स्रोत साधनको बाँडफाँड तथा परिचालनका आधारहरु ४८

२.६ सार्वजानिक खर्च र राजस्व परिचालन नीतिः ४९

२.६.१ सार्वजानिक खर्च नीति ४९

२.६.२ राजस्व नीति ४९

२.७ निजी क्षेत्रको स्रोत परिचालन नीति ४९

२.८ सहकारी क्षेत्रको स्रोत परिचालन नीति ४९

२.९ जनसहभागिता परिचालन नीति ४९

२.१० संघ संस्थाको स्रोत परिचालन नीति ४९

परिच्छेद ३: आर्थिक क्षेत्रको विकास ५०

३.१ कृषि विकास ५०

३.२: पशुपंछी विकास ५५

३.३: सिँचाई ५८

३.४ उद्योग तथा बाँणिज्य ६२

३.५: पर्यटन ६७

३.५ सहकारी ७१

३.६: श्रम तथा रोजगारी ७३

परिच्छेद ४: सामाजिक विकास ७६

४.१ शिक्षा ७६

४.२ स्वास्थ्य तथा पोषण ८०
४.३ खानेपानी तथा सरसफाई ८५
४.४ युवा तथा खेलकुद ८९
४.५: कला संस्कृति ९१
४.६: लक्षित समूह विकास ९५
परिच्छेद ५: शहरी विकास तथा पूर्वाधार ९९
५.१ सडक, ढल तथा पूल पुलेसा ९९
५.२ उर्जा र संचार १०३
५.४ भवन निर्माण, आवास तथा बस्ति विकास १०६
परिच्छेद् ६: वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन १११
६.१: विपद् व्यवस्थापन १११
सहक्षेत्र २: वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण ११५
परिच्छेद् ७: संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन १२०
७.१ संस्थागत क्षमता विकास १२०
७.२ मानव संसाधन विकास १२२
७.३. सुशासन १२५
परिच्छेद् ८: नतिजा खाका १२९
परिच्छेद् ९: योजना तर्जुमा, कार्यान्वय व्यवस्थापन,अनुगमन तथा मूल्यांकन १३६
९.१ योजना तर्जुमा 136
९.२ योजना बैंक १३६
९.३ संस्थगत तथा कार्यान्यिन व्यवस्थापन १३६
९.४ कार्यक्रम अनुगमन तथा मुल्यांकन १३८
अनुसूचीहरु १४०
अनुसूचि ७ योजना बैंक वडास्तरीय २०३

तालिकाहरुको सूचि

तालिका २ वडागत जनसंख्या विवरण १०
तालिका ३ जातिगत विवरण ११
तालिका ४ भाषाका आधारमा जनसंख्या १२
तालिका ५ धर्मका आधारमा जनसंख्या १२
तालिका ६ शिक्षण संस्थाको विवरण १७
तालिका ७ २०७३ को घरधुरी सर्वेक्षणअनुसार वडागत खानेपानीको विवरण १८
तालिका ८ शौचालयको विवरण १९
तालिका ९ आर्थिक विकासको लक्ष्य तथा गन्तव्य सूचकहरु ३९
तालिका १० सामाजिक विकासका लक्ष्य तथा गन्तव्यहरु ४०
तालिका ११ शहरी विकास तथा पूर्वाधार विकासका लक्ष्य तथा गन्तव्यहरु ४१
तालिका १२ विपद् व्यवस्थापनका तथा वातावरण संरक्षणका गन्तव्य तथा सूचकहरु ४२
तालिका १३ संस्थागत विकास, नीति नियम प्राप्ती, मानव संसाधन विकास र सुशासनका लक्ष्य तथा गन्तव्यहरु ४२
तालिका १४ आ.व. २०७९/२०८० -२०८३/२०८४ सम्मको आय प्रक्षेपण रु.००० मा ४५
तालिका १५ आ.व. २०७९/२०८०-२०८३/२०८४ सम्मको व्ययको प्रक्षेपण रु.००० मा ४६
तालिका १६ नतिजा खाकाः आर्थिक विका १२९
तालिका १७ नतिजा खाकाः सामाजिक विकास १३१
तालिका १८ नतिजा खाकाः शहरी विकास तथा भौतिक पूर्वाधार १३३
तालिका १९ नतिजा खाकाः वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन १३४
तालिका २० नतिजा खाका ५ः संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासनको गन्तव्ये नतिजा खाका १३५
तालिका २१ योजना कार्यान्वियन का लागि जिम्मेवार निकायहरु १३७

अनुसूचिहरुको सूचि

अनुसुची १ आर्थिक विकासका ५ वर्षे योजना र बजेट १४१
अनुसुची २ सामाजिक विकासका ५ वर्षे योजना र बजेट १५९
अनुसुची ३ शहरी विकास तथा पूवाधार विकासका ५ वर्षे योजना र बजेट १७३
अनुसुची ४ वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन का ५ वर्षे योजना र बजेट १८४
अनुसुची ५ अन्तर सम्बन्धित विषयः संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सुशासनका ५ वर्षे योजना र बजेट १९०
अनुसुची ६ योजना बैंक, पालिका स्तर १९४
अनुसुची ७ न्क्ष नक्साहरु २६७

परिच्छद १: परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले आ-आफ्नो अधिकार क्षेत्र सहित संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहका सरकार रहने गरी राज्यको पुनरसंचना गरे अनुकुल तीनै तहका सरकारहरुको व्यवस्था भई कार्यान्वयनका चरणमा भए अनुरुप ७५३ स्थानीय तह मध्ये सैनामैना नगरपालिका पनि एक हो । स्थनीय तहको एकल तथा प्रदेश सँगको साझा गरी अनुसूचि ८ र ९ मा राज्य शक्तिको प्रयोग गर्ने गरी व्यवस्था भएको छ ।

नेपालको संविधानको सफल कार्यान्यनका लागि नेपाल सरकारले लिएको **"समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली"** को सोचलाई साकार पार्न सबै तहका सरकारहरुको योजना चक्र प्रभावकारी हुनु जरुरी छ । तसर्थ संविधानले स्थानीय तहलाई आफ्नो क्षेत्रको प्राकृतिक तथा आर्थिक स्रोत संकलन तथा परिचालका लागि जिम्मेवार बनाएको छ । यसै क्रममा स्थानीय तहले आ-आफ्नो क्षेत्रको समष्टिगत विकासका लागि आवधिक योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी पनि संविधानले स्थानीय तहलाई सुम्पेको छ ।

नेपालको संविधान, संघ तथा प्रदेश सरकारका दीर्घकालिन सोचलाई आत्मसात गर्दै जनताको आवश्यकता, नगरपालिकाको क्षमता तथा स्थानीय यथार्थताका आधारमा नगरपालिका भित्रका जनताका आधारभूत र बदलिदो परिवेशका आवश्यकताहरुलाई मध्यनजर गर्दै समावेशी विकासको आधारणालाई समेत ध्यानमा राखी सैनामैना नगरपालिकाले यो आवधिक योजना २०७९/२०८०–२०८३/२०८४ तयार पारिएको छ ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ ले नगर तथा नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा स्थानीय स्तरको आर्थिक, सामाजिक तथा पूर्वाधार विकासका लागि विषय क्षेत्रगत आवधिक रणनीतिक योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरेको छ । सोहि जिम्मेवारी पुरा गर्दै जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन यो नगरपालिकाका विकासका संभावनाहरुको आधार तथा नेपाल सरकारले आन्तरिकीकरणमा जोड दिएको दीगो विकासका लक्ष्यहरुलाई समेत आधार मानी विकासमा लगानीको अभिवृद्धिको माध्यमबाट आगामी ५ वर्ष भित्र नगरपालिकामा सामाजिक न्याय सहितको शिक्षित, स्वस्थ तथा समृद्ध र विभेद रहित समाजको सिर्जना गर्न तथा उच्च आथिर्क वृद्धि गर्दै नगर बासीको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने लक्ष्यका साथ यो आवधिक योजना तयार पारिएको हो ।

नेपालको संविधान २०७२ ले आ-आफ्नो अधिकार क्षेत्र सहित संघ, प्रदेश र स्थानीय गरि तीन तहका सरकार रहने गरी राज्यको पुनरसंचना गरे अनुरुप तीनै तहका सरकारहरु आ-आफ्नो तहमा क्रियाशील रहेका छन् । संविधानले राज्य संचालनका लागि ७५३ स्थानीय तहको व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय तहको एकल तथा प्रदेश सँगको साझा गरी अनुसूचि ८ र ९ मा राज्य शक्तिको प्रयोग गर्ने गरी व्यवस्था भएको छ जसको विवरण निम्न अनुसार छ :

एकल, साझा अधिकार तथा संघीय ऐनको थप व्यवस्थाः

१. आर्थिक विकासः कृषि, उद्योग तथा वाणिज्य, पर्यटन, सहकारी, वित्तीय क्षेत्र एकल अधिकार अन्तर्गत सहकारी संस्था, स्थानीय बजार व्यवस्थापन (हाटबजार, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म), कृषि, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशुपालन, पशु स्वास्थ्य, बेरोजगारको तथ्याङक संकलन (रोजगार सूचना केन्द्र, वैदेशिक रोजगार), कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण र संघीय ऐनको थप व्यवस्थाः घरेलु तथा साना उद्योग ।

२. सामाजिक विकास : शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, संस्कृति, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणः एकल अधिकार अन्तर्गतः आधारभूत शिक्षा तथा माध्यमिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई (खाद्य गुणस्तर, प्रदूषण, स्वास्थ्यजन्य फोहरमैला व्यवस्थापन), खानेपानी, भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्तहरूको व्यवस्थापन र साझा अधिकार अन्तर्गतः खेलकुद, पत्रपत्रिका, स्वास्थ्य (स्वास्थ्य संस्था दर्ता अनुमति, औषधीजन्य वनस्पति, औषधी खरिद, आकस्मिक सेवा), समाजिक सुरक्षा तथा गरीबी निवारण (लक्ष्यित समूह) ।

३. भौतिक पूर्वाधारः सडक तथा पुल, झोलुङ्गे पुल, सिँचाइ, भवन तथा शहरी विकास, ऊर्जा, लघु तथा साना जलविद्युत्, वैकल्पिक ऊर्जा, सञ्चार : एकल अधिकार अन्तर्गतः स्थानीयस्तरका विकास आयोजना तथा परियोजना (विकास योजना, शहरी विकास, भवन, वस्ती, सार्वजनिक भवनहरू, पर्यटन क्षेत्रको विकास, घ वर्गको ठेक्का इजाजत आदि), स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक, सिँचाई, साना जलविद्युत् आयोजना, साझा अधिकार अन्तर्गतः स्थानीयस्तरमा पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र संग्राहलय संरक्षण, सम्वर्द्धन र पुनःनिर्माण तथा संघीय ऐनको थप व्यवस्थाः यातायात सेवा, सञ्चार सेवा, न्यूनतम दररेट निर्धारण, भवन निर्माण इजाजत तथा सडक व्यवस्था ।

४. वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापनः वन तथा भूसंरक्षण, जलाधार संरक्षण, वातावरण संरक्षण, जलवायु परिवर्तन, फोहरमैला व्यवस्थापन, जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण, विपद् व्यवस्थापनः एकल अधिकार अन्तर्गतः वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता (फोहरमैला व्यवस्थापन, वातावरण मैत्री, हरित क्षेत्र), विपद् व्यवस्थापन, खानी तथा खनिज पदार्थ संरक्षण, जलाधार संरक्षण, वन्यजन्तु तथा साझा अधिकार अन्तर्गतः वन, जंगल, वन्यजन्तु, चराचुरूंगी, जैविक विविधता संरक्षण, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण संरक्षण ।

५.संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सुशासनः मानव संशाधन विकास, संस्थागत क्षमता विकास, सेवा प्रवाह मापदण्ड निर्धारण, सेवा प्रवाहमा विद्युतीय सूचना प्रणालीको प्रयोग, लेखाङ्कन, राजस्व परिचालन, वित्तीय अनुशासन, लेखा परीक्षण, बेरुजु फछ्र्यौट, आन्तरिक नियन्त्रण (एकल तथा साझा आधिकार सँग सम्बन्धित) ।

संघीय ऐनको थप व्यवस्थाः भूमि व्यवस्थापन, वडा समितिहरूको कार्य, साझेदारी वा संयुक्त व्यवस्थापनमा कार्य, बजेट तर्जुमा प्रक्रिया, स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन अख्तियारी, लेखा, लेखा परीक्षण, आन्तरिक नियन्त्रण, सूचना प्रविधि), सार्वजनिक खरिद, स्थानीय सरकारको सम्पत्ति संरक्षण ।

नेपालको संविधान २०७२, ले संघ तथा प्रदेश सरकारका दीर्घकालिन सोचलाई आत्मसात गर्दै जनताको आवश्यकता, नगरपालिकाको क्षमता तथा स्थानीय यथार्थताका आधारमा नगरपालिका भित्रका जनताका आधारभूत र बदलिदो परिवेशका आवश्यकताहरुलाई मध्यनजर गर्दै समावेशी विकासको आधारणालाई समेत ध्यानमा राखी सैनामैना नगरपालिकाले यो आवधिक योजना २०७९/२०८०–२०८३/२०८४ तयार गरेको छ ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ ले नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा स्थानीय स्तरको आर्थिक, सामाजिक तथा पूर्वाधार विकासका लागि विषय क्षेत्रगत आवधिक रणनीतिक योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरेको छ । सोहि जिम्मेवारी पुरा गर्दै जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन नगरपालिकाका विकासका संभावनाहरुको आधार तथा नेपाल सरकारले आन्तरिकीकरणमा जोड दिएको दीगो विकासका लक्ष्यहरुलाई समेत आधार मानी विकासमा लगानीको अभिवृद्धिको माध्यमबाट आगामी ५ वर्ष भित्र नगरपालिकामा सामाजिक न्याय सहितको शिक्षित, स्वस्थ तथा समृद्ध र विभेद रहित समाजको सिर्जना गर्न तथा

उच्च आर्थिक वृद्धि गर्दै नगरसीको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने लक्ष्यका साथ यो आवधिक योजना तयार पारिएको हो ।

१.२ आवधिक योजनाको उद्देश्य तथा औचित्य

आवधिक विकास योजना तर्जुमाको मूल उद्देश्य भनेको नगरपालिकामा देखिएको विकासका समस्यालाई रणनैतिक हिसाबले सम्बोधन गरी योजनावद्ध विकासको माध्यमबाट नगरबासीहरुको सम्वृद्धिमा टेवा पुऱ्याउन सक्ने योजनाको खाका तयार गर्नु हो । तसर्थ स्थानीय तहमै संभाव्य देखिएका अवसरहरु र उपलब्ध हुने स्रोत साधनको अधिकतम उपयोग गरी नगरपालिकाको विकासका लागि एकिकृत रणनीतिको आवश्यकता पार्न गएकोले नगरपालिकामा कार्यरत सबै सेवा प्रदायकहरूको विकासका सवालमा समान बुझाई र समन्वयात्मक भूमिका कायम गर्न आवधिक विकास (**रणनीतिक**) योजना तर्जुमा गरिएको हो ।

नेपालको संविधान, २०७२ कार्यान्वयनका सिलसिलामा प्रायः सबै तहका जनप्रतिनिधीहरुले ***अबको बाटो जनताको सम्विृद्धिको पाटो*** भनि जनसमक्ष बाचा गरेका छन् र ७५३ वटै स्थानीय तहहरुको गठन भई कार्यरत छन् । स्थानीय तहलाई संविधानले अनुसूचि ८ अन्तर्गत २२ एकल अधिकार र अनुसूचि ९ अन्तर्गत प्रदेश सँगका साझा अधिकार प्रदान गरेको छ । स्थानीय स्तरमा आवश्यक विकास सँग जोडिएका सेवा प्रदायकहरुलाई स्थानीय निकायको मातहतमा राखिएकाले जनताको सम्वृद्धिमा योगदानका सेवाहरुलाई जनताकै घरदैलो नजिक ल्याएकोले पनि संविधान ले जनताको सम्वृद्धिलाई विशेष जोड दिएको पाईन्छ ।

स्थानीय तह संचालन ऐन, २०७४ तथा अन्य ऐन र नीति नियमहरु अनुसार पनि स्थानीय स्तरको विकासको जिम्मेवारी नेपालको संविधानले स्थानीय सरकारका रुपमा स्थानीय तहलाई जिम्मेवारी सुम्पिएको हुँदा उपलब्ध स्रोत साधन, स्थानीय आवश्यकता तथा स्थानीय यथार्थतामा आधारित विकास कार्यलाई गति प्रदान गर्न र संघिय सरकार तथा प्रदेश सरकारहरुको विकास अभियानलाई आत्मसात गर्दै सैनामैना नगरपालिकाको विकासलाई योजनावद्ध ढंगबाट अगाडी बढाउन यो आवधिक विकास योजना (२०७९/०८०-२०८३/०८४) को ठूलो औचित्य छ ।

१.३ संघ, प्रदेश र नगरपालिकाको योजनाहरुको अन्तरसम्बन्ध

राष्ट्रको समग्र विकास भनेको एकल प्रयासबाट मात्र संभव हुँदैन । सबै तहका सरकारहरुको आ-आफ्ना ठाउँबाट एकतावद्ध ढंगबाट एउटै सोचाई राखेर गरिएको विकास प्रयासले छिटो उपलब्धीमूलक प्रगति गर्न सकिने हुँदा तिन वटै तहका सरकारहरुको विकास योजनाहरु एक अर्काका पुरक हुनु पर्दछ । सुख र समृद्धि सबैको चाहना हो र संघिय सरकारले २१०० को सोचका रुपमा **"समृद्ध नेपाल र सुखि जनता"** को नारा लाई आफ्नो दीर्घकालिन सोचको रुपमा अगाडि सारेको छ र यही नारालाई एकाकार गर्दै लुम्विनी प्रदेश सरकारले *पनि आगामी वर्षहरुको विकासको सोच **समृद्ध प्रदेश र खुसी जनता*** को नारालाई विकास अभियानको रुपमा कायम गरेको छ । तसर्थ यस सैनामैना नगरपालिकाको सोच र विकास अभियानलाई सोहि अनुकुल बनाई तिनै तहका सरकारहरुको विकास अभियानलाई एकअर्काका पुरकका रुपमा अगाडि बढाउने गरी यो आवधिक योजना तयार गरिएकोछ ।

१.४ योजना तर्जुमाका आधारहरु

नेपालको संविधान : यो आवधिक दिगो विकास योजना तयार गर्दा नेपालको संविधान मा उल्लेखित मौलिक हक र कर्तव्य, नीति र निर्देशक सिद्धान्त र अनुसूचि ८ र ९ मा उल्लेखित अधिकारहरुलाई मध्यनजर गरिएको छ।

आवधिक योजना तयारीका क्रममा नेपालको संविधानले अंगिकार गरेका धाराहरु भाग ३ मौलिक हक र कर्तव्य सम्बन्धि समानताको हक (धारा १८), सम्पत्तिको हक (धारा २५), सूचनाको हक (धारा २७), शिक्षा सम्बन्धी हक (धारा ३१), रोजगारीको हक (धारा ३३), श्रमको हक (धारा ३४) स्वास्थ्य सम्बन्धी हक (धारा ३५), खाद्य सम्बन्धी हक (धारा ३६), आवासको हक (धारा ३७), महिलाको हक (धारा ३८), बालबालिकाको हक (धारा ३९), दलितको हक (धारा ४०) जेष्ठ नागरिकको हक (धारा ४१), सामाजिक न्यायको हक (धारा ४२), सामाजिक सुरक्षाको हक (धारा ४३) र उपभोक्ताको हक (धारा ४४) लाई यथेष्ट ध्यान दिईएको छ।

त्यसैगरी भाग ४ राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व सम्बन्धी धारा ५० अनुसारका सिद्धान्तहरु र धारा ५१ अनुसार राष्ट्रिय एकता र राष्ट्रिय सुरक्षा सम्बन्धी नीति, राजनीतिक तथा शासन व्यवस्था सम्बन्धी नीति, सामाजिक र साँस्कृतिक रुपान्तरण सम्बन्धी नीति, अर्थ, उद्योग र बाणिँज्य सम्बन्धी नीति, कृषि र भूमिसुधार सम्बन्धी नीति, विकास सम्बन्धी नीति, प्राकृतिक साधन स्रोतको संरक्षण र उपयोग सम्बन्धी नीति, नागरिकका आधारभूत आवश्यकता सम्बन्धी नीति, श्रम र रोजगार सम्बन्धी नीति, सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धी नीति, न्याय र दण्ड सम्बन्धी नीति, पर्यटन सम्बन्धी नीति र अन्तराष्ट्रिय सम्बन्धी नीतिका साथै धारा ५२ अनुसार राज्यको दायित्व समेतलाई ध्यानमा राखिएको छ।

विद्यमान ऐन नियमहरु

यो आवधिक विकास योजना तर्जुमामा निम्नअनुसारका विद्यमान ऐन नियमहरुलाई पनि मध्यनजर गरिएको छ,

- स्थानीय तहको आवधिक योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८, राष्ट्रिय योजना आयोग
- १५ औँ राष्ट्रिय आवधिक योजना खाका २०७५, राष्ट्रिय योजना आयोग
- स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४
- अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४
- विद्यमान राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय विभिन्न नीतिहरु
- भू-उपयोग नीति, २०७२,
- विकास सहायता नीति,
- कृषि, सिँचाई, वन तथा वातावरण सम्बन्धी नीतिहरु
- राष्ट्रिय अभियानहरु
- सैनामैना नगरपालिकाको आ.व. २०७८/२०७९ को नीति, कार्यक्रम तथा बजेट
- सहभागी पार्टिहरुका घोषणा पत्रहरु
- स्थानीय आवश्यता, चाहना र यथार्थता

१.५ योजना तर्जुमाको विधि

आवधिक विकास योजना तयारीका चरणहरु:

योजना तर्जुमाका चरण्हरु: यो आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा देहायका चरणहरुमा सम्पन्न गरिएको थियो ।

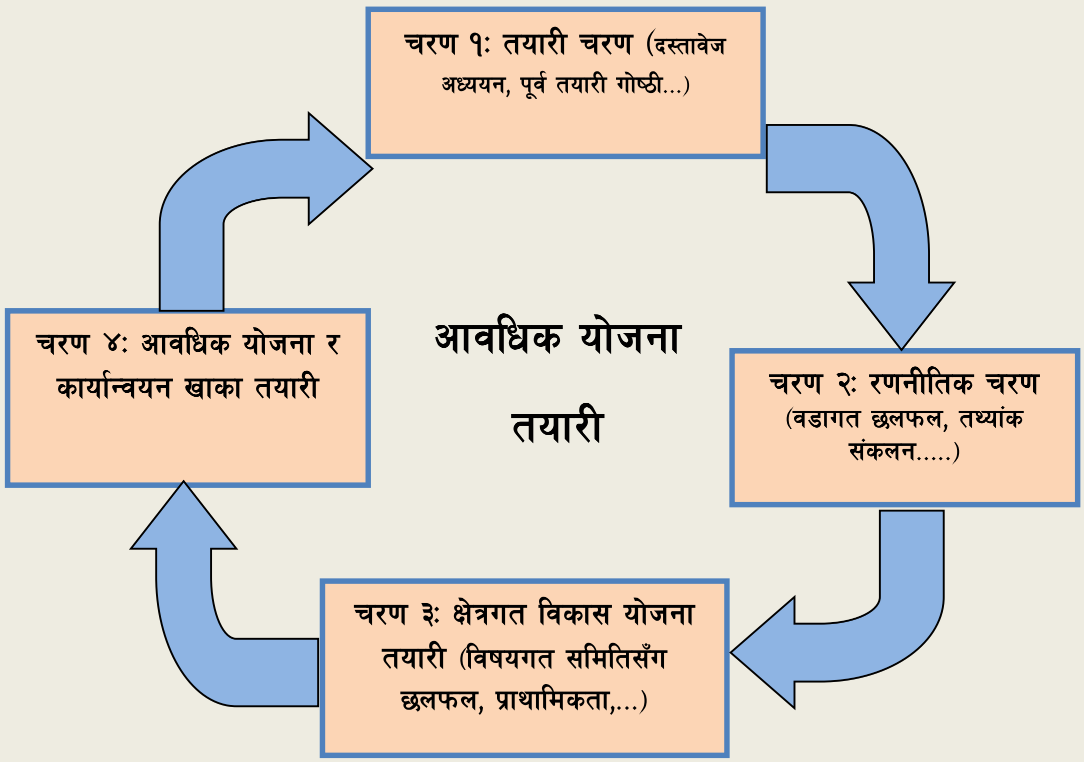

चरण १ तयारी चरण:

१.१ दस्तावेज अध्ययन: सैनामैना नगरपालिकाको सम्बन्धमा विशेष जानकारीका लागि पालिकाको वस्तुस्थिती विवरण, योजना तर्जुमाका आधारहरु जस्तै नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय तहको आवधिक योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८, राष्ट्रिय योजना आयोग, १५ औं राष्ट्रिय आवधिक योजना खाका, २०७५, राष्ट्रिय योजना आयोग, स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४, विद्यमान राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय विभिन्न नीतिहरु , भू-उपयोग नीति, २०७२, विकास सहायता नीति, कृषि, सिँचाई, वन तथा वातावरण सम्बन्धी नीतिहरु, राष्ट्रिय अभियानहरु, पालिकाको आ.व. २०७८/२०७९ को नीति, कार्यक्रम तथा बजेट, नगरपालिकाको योजनाहरुको मध्यावधिक समिक्षा, २०७७ लगायतको दस्तावेजहरु अध्ययन गरिएको थियो ।

१.२ पूर्व योजना तयारी कार्यशाला: नगरपालिकाको सहमतिमा तयारी चरणका सिलसिलामा २०७८ पौष १८ गतेका दिन नगरपालिकाका प्रमुख श्री चित्र बहादुर कार्कीको अध्यक्षतामा उप-प्रमुख श्री बिना राना, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत श्री टेकराज पन्थी लगायत कार्यपालिका सदस्यहरु र नगरपालिकाका शाखा प्रमुखहरु सहित ५० जनाको उपस्थितीमा एक दिने कार्यशाला गरि सहजिकरण गरीयो ।

१.३ आवधिक योजना तर्जुमा योजना तर्जुमा संयोजन तथा सहजिकरण समिति गठनः योजना तर्जुमा लाई सहजिकरण गर्न निम्न अनुसारको आवधिक योजना तर्जुमा संयोजन तथा सहजिकरण समिति गठन गरियो ।

संयोजक	श्री लोक नारायण थापा, वडा अध्यक्ष, वडा नं १०, ९८५७०३३३२४
सदस्यः	श्री राम कुमार भटराई, प्रशासन शाखा प्रमुख, ९८५७०६३१९६
सदस्य	श्री शिवलाल अर्याल, लेखा शाखा प्रमुख, ९८५७०७२१९१
सदस्य	श्री तुलसा ज्ञवाली, शाखा प्रमुख, महिला तथा बालबालिका, ९८५७०७७०३६
सदस्य-सचिव	श्री सुरज न्यौपाने, प्रमुख, योजना तथा पूर्वाधार शाखा, ९८५७०५९५९५

चरण २ रणनीतिक चरणः

२.१ वडातहको योजना तर्जुमाः योजना तर्जुमा पूर्वतयारी कार्यशालाबाट भएको सहमति अनुसनर ११ वटा वडाहरुलाई निम्न विभिन्न ५ क्लष्टरमा विभाजन गरी वडास्तरमा व्यापक योजना तर्जुमा गर्न १ दिने ५ वटा योजना तर्जुमा गोष्ठि २०७८ पौष १९ देखी २५ सम्ममा गरियो ।

- क्लष्टर १ वडा नं ५ – २०७८ पौष १९ गते नगरपालिका भवनमा **४३** जनाको उपस्थितिमा ।
- क्लष्टर २ वडा नं ६,७ र ८ – २०७८ पौष २० गते, वडा नं ८ भवनमा **१२१** जनाको उपस्थितिमा ।
- क्लष्टर ३ वडा नं ३ र ४ – २०७८ पौष २१ गते, मुर्गियामा बाबरी पार्टिप्यालेसमा **९१** जनाको उपस्थितिमा ।
- क्लष्टर ४ वडा नं ८,९ र १० – २०७८ पौष २२ गते, सालझण्डीमा **९०** जना को उपस्थितिमा ।
- क्लष्टर ५ वडा नं १ र २ – २०७८ पौष २५ गते, वनकट्टामा **६७** को उपस्थितिमा ।

२.२ तथ्यांक संकलनः पालिकाका विभिन्न शाखाहरु, वडा कार्यालयहरु तथा सरोकारवालाहरु बाट योजना लाई पूर्णता दिन आवश्यक पर्ने तथ्यांक संकलन गरियो ।

चरण ३ः क्षेत्रगत विकास योजना तयारी (विषयगत समितिसँग छलफल, प्राथामिकताः

३.१ योजना तर्जुमा कार्यशालाः बृहत्तर योजना तर्जुमा कार्यशाला, २०७८ माघ ७ गते देखी १० गते सम्म पालिका भवनमा सम्पन्न गरियो । यस कार्यशालामा विषयगत लक्ष्य, उद्देश्य तथा प्राथामिकता निर्धारण, रणनीति तथा कार्यनीति तयारी र प्राथामिकता प्राप्त योजना तथा कार्यक्रम छनौट कार्य गरियो ।

चरण ४ः आवधिक योजना र कार्यान्वयन खाका तयारीः

४.१ आवधिक योजना लेखनः समग्र योजना तयारी समापत भएपछि रणनीतिक कार्यान्वयन खाका तयारी, नतीजा खाका तयारी र अनुगमन तथा मूल्याँकन खाका तयरीको कार्य गरियो ।

४.२ प्रतिवेदन माथी छलफल र अन्तिम रुप प्रदानः मिति २०७८ फाल्गुन १८ गतेका दिन मस्यौदा प्रतिवेदन माथी नगर कार्यपालिका र विभाग तथा शाखा प्रमुखहरु र निर्देशक तथा योजना तर्जुमा समन्वय समिति सँग छलफल भै पालिका स्तरबाट समावेस गर्नु पर्ने छुट भएका योजना तथा कार्यक्रमहरु प्राप्त गरी तिनिहरुलाई समेत समावेस गरी योजनाको अन्तिम रुप दिईएको हो ।

१.६ सैनामैना नगरपालिकाको वस्तुस्थिती

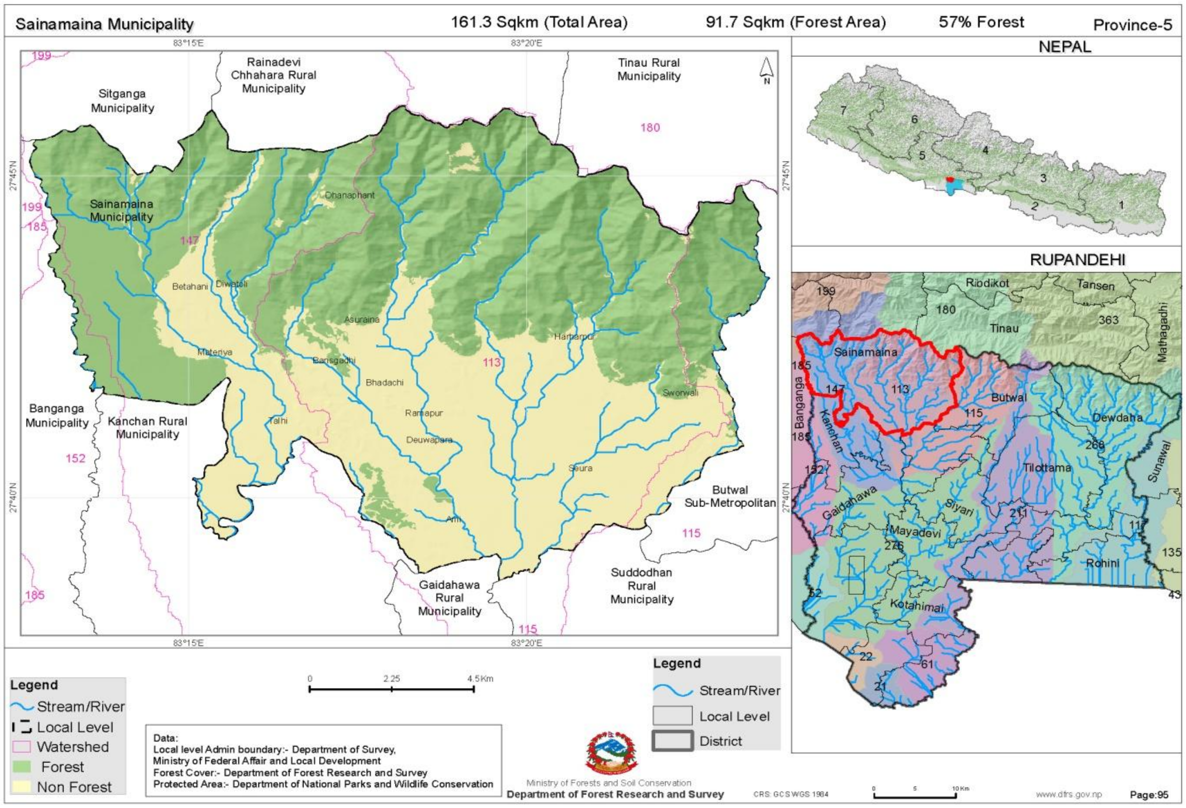

Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830
LLRC, 2016

१.संक्षिप्त परिचय

नेपाल सरकारको मिति २०७१ वैशाख २५ को निर्णय बमोजिम साविकका दुई गा.वि.स.हरू पर्रोहा र दुधराक्ष मिलेर सैनामैना नगरपालिका घोषणा भई कार्यान्वयनमा आएको हो । पूर्व पश्चिम लोकमार्गको पूर्वी खण्ड वनकट्टादेखि पश्चिम खण्ड वनकट्टीसम्मको करिव १२ किलोमिटर सडक खण्ड बाह्रै महिना सञ्चालनको अवस्थामा रहेको छ । नगरक्षेत्र भित्र २ सरकारी तथा १ निजी गरी ३ वटा क्याम्पस, सरकारी तथा निजी स्तरका उमावि, मावि, निमावि र प्रावि गरी ३२ शिक्षण संस्थाहरू संचालित छन् । रुपन्देही जिल्लामा नयाँ गठन भएका नगरपालिकाहरूमा धेरै संभावना बोकेको नगरपालिकाको रुपमा सैनामैना नगरपालिका रहेको छ सैनामैना नगरपालिका १६२.१८ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको भूगोलाई स्थानिय सेवा प्रवाहको पहुँचका दृष्टिले ११ वटा वडा कायम गरि प्रशासनिक संरचना स्थापना गरिएको छ ।

सैनामैना नगरपालिका, रूपन्देही

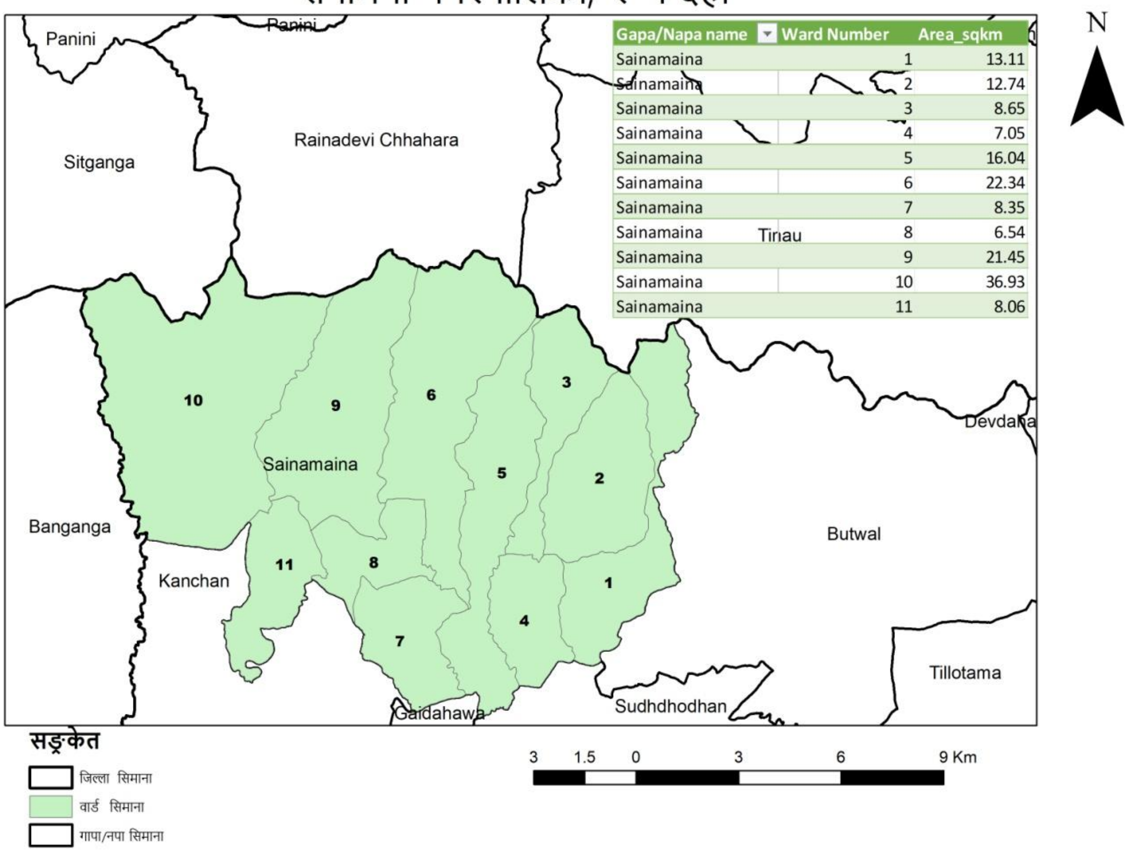

नगरपालिकामा विभिन्न जातजाती तथा धर्म मान्ने व्यक्तिहरूको बसोबास रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को तथ्याङ्कअनुसार करिव ४३.११ प्रतिशत जनसंख्या क्षेत्री/ब्राम्हण र १८.६९ प्रतिशत थारु एवम् १६.३५ प्रतिशत मगरहरूको अन्य समुदायहरुको बसोबास रहेको छ । यस नगरपालिकामा ११ वडाहरू रहेका छन् । अर्धसहरी क्षेत्रको रुपमा रहेको नगरपालिकामा व्यापार, उद्योग, कलकारखाना, प्राकृतिक श्रोत तथा सामाजिक महत्वका क्षेत्रहरू रहेका छन् । औषत पारिवारिक आम्दानीमा वैदेशिक रोजगारीको सबैभन्दा ठूलो हिस्सा रहेको छ र स्थानीय बासिन्दाको आम्दानीको अर्को मुख्य श्रोतको रुपमा व्यापार र कृषि तथा पशुपालन रहेको छ । परम्परागत प्रणालीको कृषि व्यवसायको विकल्प खोजिरहेका यहाँका बासिन्दा आधुनिक जीवनशैलीमा रमाउन थालेका छन्

। स्थानीय जनशक्ति मजदुरी तथा अध्ययनका लागि विदेशिने क्रम अत्याधिक बढिरहेको छ । यस नगरपालिकामा आधारभूतदेखि उच्च शिक्षासम्म प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्था उल्लेख्य मात्रामा रहेका छन् । अध्ययनका लागि यस नगरपालिकाका शैक्षिक संस्थाहरूमा स्थानीय विद्यार्थीका अलावा अन्य छिमेकी गा.वि.स. ⁄ नगरपालिका तथा जिल्लाबाट समेत आउने गरेका छन् । अधिकांश घरमा विद्युतीकरण भएको भएतापनि केही सिमान्तकृत वर्गमा रहेका नागारिक भने विद्युतीय उपभोगको पहुँचमा पुग्न सकिरहेका छैनन् । स्थानीय निकायमा जनप्रतिनिधिको अभाव, योजनावद्ध विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा कठिनाई तथा आवश्यक आर्थिक व्यवस्थापनमा कठिनाई हुनुले यस नगरपालिका क्षेत्रको अपेक्षित विकास हुन सकिरहेको देखिँदैन ।

२. **भौगोलिक अवस्थिती**

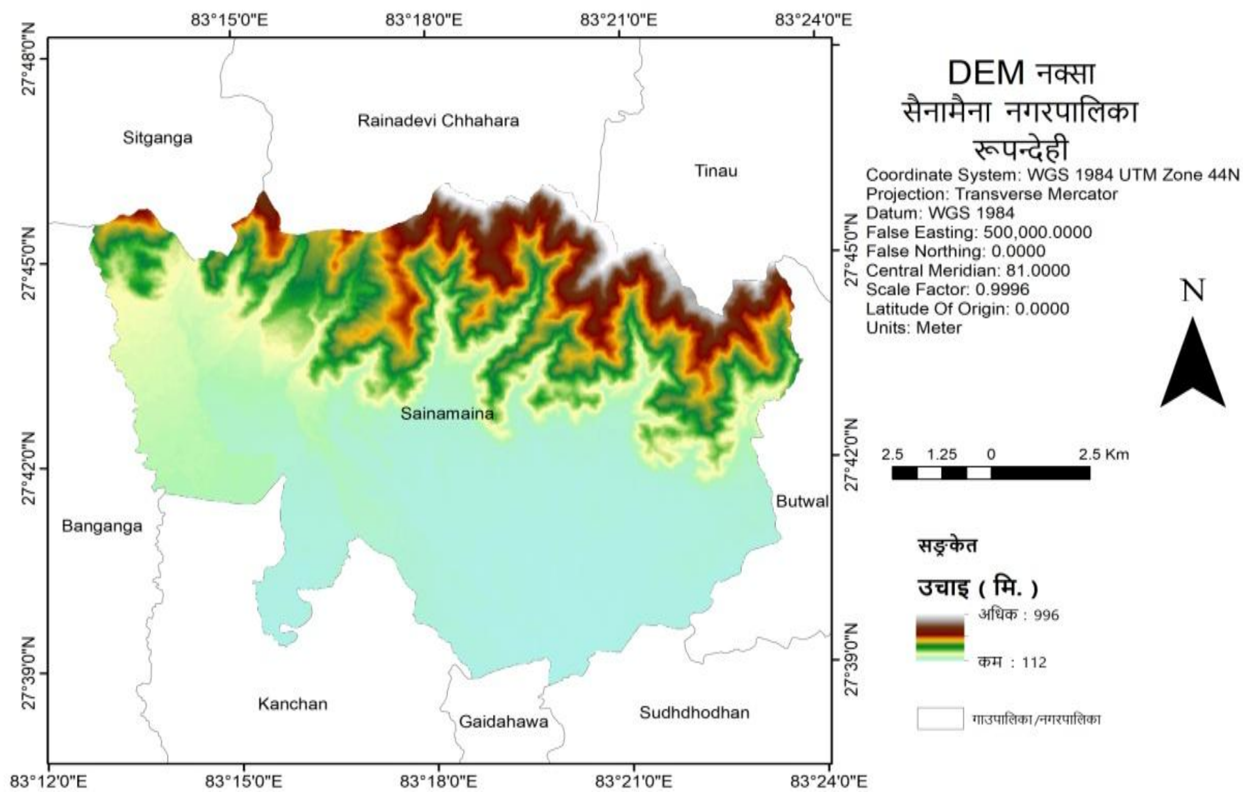

रुपन्देही जिल्लामा अवस्थित सैनामैना नगरपालिका नेपालको ५ नं प्रदेशको रुपन्देही जिल्लाको उत्तर पश्चिममा अवस्थित नगरपालिका हो । यो नगरपालिका विश्व शान्तिका अग्रदुत तथा महामानव गौतम बुद्धको जन्मस्थल लुम्विनी देखि करिब १५ कि.मी. उत्तर मनोरम चुरे पहाडको काखमा अवस्थित छ । यस नगरपालिकाको पूर्वमा बुटवल उप-महानगरपालिका, पश्चिममा बाणगंगा नगरपालिका (कपिलवस्तु), उत्तरमा शितगंगा नगरपालिका (अर्घाखाँची, रैनादेवी छहरा र तिनाउ गाउँपालिका (पाल्पा, दक्षिणमा शुद्दोधन, कंचन र गैडहवा नगरपालिका रहेका छन् । साविकको पर्रोहा र दुधराक्ष गा.वि.स. एक आपसमा गाभिन गई २०७१ साल वैशाख २५ गते सैनामैना नगरपालिका बनेको हो । वि.सं. २०७३ साल फागुन २७ गते राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात साविकको सालझन्डी गा.वि.स. लगायत गाभिन गई वृहत सैनामैना नगरपालिका बनेको हो । सैनामैना नगरपालिकामा ११ वटा वडा रहेका छन् । यो नगरपालिका १६२.१८ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको छ । वि.सं. २०६८

सालको राष्ट्रिय जनगणना अनुसार यहाँको जनसंख्या ५५८२२ रहेको छ भने जनघनत्व ३४४.२ प्रति वर्ग कि.मि. छ। वि.सं. २०७६ सालको स्थलगत सर्वेक्षण अनुसार यहाँको जनसंख्या ६२६९७ रहेको छ भने जनघनत्व ३८६.३३ प्रति वर्ग कि.मि. छ पूर्व-पश्चिम राजमार्गले मध्यभागबाट उत्तर दक्षिणमा विभाजन गरेको यस नगरपालिकामा आधुनिक र परम्परागत शैलीको मिश्रित मानव वस्ति रहेको छ।

२. सामाजिक संरचनाको अवस्था

२.१ जनसंख्या र लैंगिक अनुपात

यस नगरपालिकाको दक्षिण भागमा बहुसंख्यक आदिवासी थारु जातिहरुको वसोवास रहेको छ भने उत्तरी भेगमा मिश्रित खालको जातजातीहरुको वसोवास रहेको छ।

घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ अनुसार, सैनामैना नगरपालिकाको कुल जनसंख्या ६२६९७ जना रहेको छ जस मध्ये पुरुष ४७.४२ प्रतिशत (२९७३१ (जना) र महिला ५२.४९ प्रतिशत ३२९१० (जना) साथै अन्य ०.०८ प्रतिशत (५२ जना) रहेका छन्। जनघनत्व (प्रति वर्ग किलोमिटरमा रहेको जनसंख्या) २८६.६ जना प्रति वर्ग किलोमिटर रहेको छ। घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ अनुसार सैनामैना नगरपालिकामा कुल १५०५५ घरपरिवार रहेका छन्। यो संख्या अघिल्लो राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ को भन्दा १८७१ ले अधिक हो। हाल यस नगरपालिकामा प्रति परिवार औषत ४ जना सदस्य रहेको देखिन्छ। घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ बमोजिम यस नगरको कुल जनसंख्या मध्ये ०.०१ प्रतिशत जसमध्ये शरिरीक अपाङ्गता भएका ४४.४७ प्रतिशत, मानसिक १६ प्रतिशत र स्वरका १४ प्रतिशत जति छन्। मानसिक १६ प्रतिशत हुनुमा केहि परिवारका सदस्य र आमामा वंशाणुगत र कुपोषणका कारण पनि हुन सक्ने अध्ययनले देखाएको छ।

तालिका १ वडागत जनसंख्या विवरण

वाड नं.	घरधुरी संख्या	जनसंख्या				प्रतिशत
		पुरुष	महिला	अन्य	जम्मा	
१	२२४३	४६५१	५२८८	०	९९३९	१५.८५
२	१०३५	२६५२	३१९४	४	५८५०	९.३३
३	१३७०	२५७९	२९७३	०	५५५२	८.८५
४	१६६२	२५३५	२५९२	१	५१२८	८.१७
५	१५३६	२३५१	२३२९	३७	४७१७	७.५२
६	१५४०	२७८१	३०१८	७	५८०६	९.२६
७	८३३	३३२६	३६२९	०	६९५५	११.०९
८	१०९२	२९०५	३४४७	२	६३५४	१०.१३
९	९७३	२०१०	१९८८	१	३९९९	६.३७
१०	१५३५	२३०७	२४८१	०	४७८८	७.६३
११	१२४४	१६३६	१९७३	०	३६०९	५.७५
जम्मा	**१५०६३**	**२९७३३**	**३२९१२**	**५२**	**६२६९७**	**१००**

२.२ जातिगत विवरण

तालिका २ जातिगत विवरण

जातियता	वडा न. १	वडा न. २	वडा न. ३	वडा न. ४	वडा न. ५	वडा न. ६	वडा न. ७	वडा न. ८	वडा न. ९	वडा न. १०	वडा न. ११	जम्मा
क्षेत्री	९२१	५७५	११०६	१०१९	७४१	४९४	४१०	३३९	३१९	३२५	३१९	६५६८
ब्रामिण	२७१०	२१८९	१५२५	१७४०	२११५	३५३९	१२८१	२५०२	९०३	११६०	२४३४	२२०९८
मगर	२२३०	१०७३	९५२	११४६	५४०	८००	९४३	३९५	५९६	२६९४	४०२	११७७१
थारु	१४४४	७२८	३०१	१०९०	२११८	२४२	५८५	६५६	६५२	६३१	१४०८	९८५५
तामाङ	२	१	९	११८	१	११३	५	५	८	४	८	२७४
नेवार	१०३	५४	५०	३९	७७	६४५	१०	२४५	९१	१३०	१०	१४५४
मुसलमान	४	१६	२६	१८६	१	५	१	८	५२०	३०९	२६५	१३४१
कामी	८०२	१९१	४३१	२३	६१२	७	१५२	२०९	१८	३	१०	२४५८
यादव	१७६	३	४	१	२४	८	१२	१	९९	६१	१५	४०४
राई	८	५३	७	१९	१३	१७९	३६	१६	१०४	२४५	१२१	८०१
गुरुङ्ग	३२	१	४२	७१	७	९	१०७	११६	१	८	२५६	६५०
दमाई/ढोली	३७३	२३	८९	१	१९८	७७	७	१	५	१५	१७०	९५९
लिम्बस	२६२	१७	४१	२९	१	२८	२०	१५	१९०	२०७	७	८१७
ठकुरी	१७५	९३	६१	४	८७	९	१५	३१	१२	१	६	४९४
सार्की	२६	२५	१	२	५५	११	२०	१	८	१	७७	२२७
तेली	६	२५	३	२	१०	१३८	५	७	४०	१	३६	२७३
चमार/हरिजन	९४	४	४	१	३८	६	५	१७	५	१२	६	१९२
कोईरी/कुशहवा	१	४१	२	४	४४	२	१३	१२	४	४	२	१२९
कुर्मी	७०	१६	२	१	१४	२	५३	५	३	३		१६९
सन्यासी/ दशनामी	६		१	६	१३	२१	५१	१	२८	१२		१३९
धानुक	१५		२	१६५	११	४	७	१६७	३	११		३८५
मुसहर	३३४		४	५५	१०	१	२४	७		१३		४४८
दुसाध पासी	४		१	६२	९०	८	२०२	६				३७३
शेर्पा	५		३	५	७६	१	१२	१				१०३
सोनार	५३		४	६	१३	४	६	२२				१०८
केवट	४६		३४	११	२७	१	१७	३				१३९
ब्राह्मण तराई	३७		१२		२							५१
कथवनीया					१४							१४
घर्ती/भुजेल					३							३
जम्मा	९९३९	५१२८	४७१७	५८०६	६९५५	६३५४	३९९९	४७८८	३६०९	५८५०	५५५२	६२६९७

२.३ भाषा र धर्म

तालिका ३ भाषाका आधारमा जनसंख्या

भाषा	वडा न. १	वडा न. २	वडा न. ३	वडा न. ४	वडा न. ५	वडा न. ६	वडा न. ७	वडा न. ८	वडा न. ९	वडा न. १०	वडा न. ११	प्रतिशत
नेपाली	९७२३	५११३	४६०३	४६३८	५४४६	५९८७	२५४०	४०९७	३२९८	५७९७	४०३४	८८.१६
मैथिली	१४	१३	७५	१	१	१	१	५	१	२	२	०.१८
भोजपुरी	२६	१	६	१२४	१४२	१६८	१८४	५९९	३१०	२	८३	२.६२
थारु	१७६	१	३३	१०१०	१२४५	६	५४३	७८		४४	१३०६	७.०८
तामाङ				२२	२१	१८५	९	१		५	१	०.३८
नेवारी				२	८२	६	६९४	८			११७	१.४५
मगर				५	१०	१	२७				९	०.०८
गुरुङ्ग				१	८		१					०.०१
लिम्बु				३								०.०५
जम्मा	**९९३९**	**५१२८**	**४७१७**	**५८०६**	**६९५५**	**६३५४**	**३९९९**	**४७८८**	**३६०९**	**५८५०**	**५५५२**	**१००**

तालिका ४ धर्मका आधारमा जनसंख्या

धर्म	वडा न. १	वडा न. २	वडा न. ३	वडा न ४.	वडा न. ५	वडा न. ६	वडा न. ७	वडा न. ८	वडा न. ९	वडा न. १०	वडा न. ११
हिन्दु	९८१३	५१०६	४६४३	५६५७	६९३२	६२९६	३९७७	४७१७	३६०५	५८११	५५३५
बौद्ध	८१	१३	९	४७	१	३८	६	४३	४	३२	१
ईस्लाम	३	८	१२	३५	२१	१९	१६	१०		५	१
किराँत	४१	१	२०	६४	१	१		१		२	१५
इसाई	१		३३	३				१५			
अन्य								२			
जम्मा	**९९३९**	**५१२८**	**४७१७**	**५८०६**	**६९५५**	**६३५४**	**३९९९**	**४७८८**	**३६०९**	**५८५०**	**५५५२**

धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय महत्वका स्थलहरू

यस नगरपालिकामा भएका प्रमुख नदी/खोलाहरूमा घमाहा खोला, सुकौली खोला, बौराहा खोला, तुलबुलिया खोला, इङ्गुरिया खोला, वनरहवा खोलाहरू रहेका छन्। श्री नवदुर्गा भवानी मन्दिर, मलमला मन्दिर, प्रस्तावित बौद्ध गुम्बा, बासँगढी, पर्रोहा परमेश्वर शिव ज्योतिर्लिङ्ग शिवालय बोलबम धाम, श्री कालमोचन शिवालय मन्दिर, मेघाहा ताल, कोटीया माई मन्दिर सैनामैना पुरातात्विक क्षेत्र जस्तै पुरातात्विक महत्वका प्राचीन मौर्य कालका इँटाहरू, आठौँ देखि बाह्रौ शताब्दी कालका ढुङ्गामा कुँदिएका बुट्टाहरू भेटन सकिन्छ। त्यस्तै, भारतको नालन्द विहारभित्र वनेको कुवासँग मिल्दोजुल्दो सैनामैना क्षेत्रमा रहेको ठूलो कुवा, सैनामैनाको बौद्ध यस नगरपालिका भित्रका धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय महत्वका स्थानहरु हुँन।

मुख्य चाडपर्वहरू

यस नगरपालिकामा विभिन्न जाती, धर्म सम्प्रदाय र भेषभुषाका मानिसहरू बसोबास गर्दछन् । यहाँ अधिकांश हिन्दू धर्म मान्ने पहाडी र मधेसी मूलका मानिसहरू रहेका छन् भने त्यस्तै मुस्लिम र क्रिस्चियन धर्म मान्ने मानिसहरू पनि छन् । सबै जातजाती र सम्प्रदायका आ-आफ्नै खाले धर्म संस्कृति र चालचलनहरू छन् । जसमा बडादशैं, तिहार, रामनवमी, महाशिवरात्री, हरितालिका, श्रीपञ्चमी, श्रीकृष्ण जन्माष्टमी, विवाह पञ्चमी, छठ (होली), चैते दशैं, साउने- माघे स्रग्रान्ती, माघी, गोठधूप, मातातीर्थ औंसी, अक्षय तृतीया, हरिशयनी-हरिबोधनी एकादशी, नागपञ्चमी, रक्षावनधन (जनैपूर्णिमा), कुशे औंसी, बालाचतुर्दशी, कोजाग्रत पूर्णीमा, गोठाले, श्री स्वस्थानी पूर्णिमा, नयाँ वर्ष सोह्रश्राद्ध जितीया, सिरुवा (विशेषगरी थारु-खवास), कूल-थानी पूजा, ग्रामथान पूजा, करवा चौथ, कर्कट संक्रान्ति, भुर्की पूजन, संकटपूजा, बुद्धजयन्ती, विभिन्न ल्होसार पर्वहरू, बारारवि अवल, सुवरात, ईद, वकरईद, मोहरम, ग्यारही सरिफ, इदुलफितर, क्रिशमस डे, नयाँ वर्ष, भ्यालेनटाईन डे आदि ।

३. आर्थिक अवस्था

३.१ पेशगत विवरण: यस नगरको अर्थतन्त्र मुख्यतया: कृषि, वन, मत्स्यपालन, उद्योग, ग्याँस, पानी, निर्माण, थोक, खुद्रा बजार, होटल, रेस्टुरेन्ट, पर्यटन तथा सेवा जस्ता क्षेत्रमा निर्भर भएको देखिन्छ । नगरपालिका कृषिको लागि उपयुक्त उर्वर माटो भएको तराईको क्षेत्र भएको हुँदा नगरपालिकामा अधिकांश घरपरिवार प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपमा कृषि व्यवसायमा संलग्न रहेका छन् । यस परिवेशमा आधुनिक कृषि तथा पशुपालनलाई बढि जोड दिनुपर्दछ । मील, फर्निचर उद्योग, क्रेसर उद्योग, कुखुरा पालन, पशुपालन आदि यस नगरपालिकामा रहेका केही साना तथा घरेलु उद्योग व्यवसायहरू हुन् । यस नगरका मानिसहरू उल्लेखनिय रुपमा औद्योगिक विकास तर्फ लागिरहेका देखिन्छ ।

घरधुरी सर्वेक्षण २०७६ अनुसार यस नगरपालिकामा व्यवसाय संचालन गर्ने अधिकासहरु मध्ये ९८ प्रतिशतले घरलाई आवासको रुपमानै प्रयोग गरेको पाईन्छ भने २ प्रतिशतले व्यवसायिक प्रयोजना र कार्यालय भाडामा प्रयोग गरि आर्थिक उपार्जन गरेको पाईन्छ । यसरी व्यसाय संचालन गर्नेहरु सरकारी निकायमा वैधानिक रुपमा दर्ताभई व्यवसाय गरेको छन् जसमा ३३ प्रतिशत घरेलु कार्यालयमा र ६६ प्रतिशत नगरपालिकामा दर्ता भई व्यवसाय संचालन गरेका छन् जहाँ ७७ प्रतिशत पान र २३ प्रतिशत भ्याटमा दर्ता रहेकोले स्थानिय निकायको आम्दानीमा सहयोग पुग्नगई आर्थिक क्षेत्र चलायमान बनाउन सहयोग हुने अपेक्षा राखिएको छ । आफनो घरमा व्यवसाय वा अन्य फर्म संचालन गर्ने २२ प्रतिशत छन् भने ६७ प्रतिशतले भाडामा लिएर व्यवसाय संचालन गरेको पाईन्छ भने ११ प्रतिशतले जग्गा भाडामा लिई टहरा बनाई व्यवसाय गरेको पाईन्छ जुन सामान्य नेपालमा गरिने अभ्यास नै अवलम्वन गरेको पाईन्छ । यसरी व्यवसाय संचालन भएकामा ३३ प्रतिशत वस्तुको विक्रिवितरण जस्ता व्यवसाय, ५६ प्रतिशत विभिन्न सेवा वा सेवा प्रवाह वापत सशुल्क र ११ प्रतिशत मात्र उत्पादन वा औधोगीक उत्पादनमा लागेको पाईन्छ ।

अबको नगरपालिकाको रणनीति भनेको उत्पादन र प्रशोधन जस्ता व्यवसायको वृद्धिनै समुन्नत नगरको दिगो विकासको आधारशिला हो । सैनामैना नगरपालिकाका व्यक्तिहरूले अपनाउँदै आएको पेशाहरूमा कुल घरधुरी संख्याको ४२.३१ प्रतिशत (६३६१) घरधुरीले मुख्य पेशाको रुपमा कृषि, पशुपालन तथा फलफूल खेती गर्दै आएको देखिन्छ भने दोस्रो स्थानमा सेवा वा नोकरी १३.८६ प्रतिशत (२०८४) घरधुरी र तेस्रो स्थानमा व्यापार तथा व्यावसाय १३.२१ प्रतिशत (१५७८) घरधुरी रहेको छ । यसैगरी विदेशबाट पठाएको रकमलाई आयस्रोतको रुपमा

लिदै आएका करिव १८.१३ प्रतिशत (१९८६) घरधुरी रहेको देखिन्छ भने ज्याला तथा मजदुरी गर्ने घरधुरी १२.१४ प्रतिशत (१८२५) प्रतिशत रहेको छ। जसको विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

औषत खर्च तथा बचत विवरण

घरधुरी सर्वेक्षण २०७६ को आधारमा विश्लेषण गर्दा औषत आम्दानी रु १०८७४१ गर्ने सर्वेक्षणबाट देखिन्छ तर औषत आम्दानीको तुलनामा खर्च औषत १० प्रतिशत बढि पाईएको छ। स्थानियले आफनो आर्थिक चलायमान कायम राख्न सरसापट र ऋणबाट जिवन यापन गरेको पाईन्छ।

खाद्यान्न सुरक्षाको अवस्था

यस नगरपालिकामा औषत ५१ प्रतिशत घरधुरी परम्परागत तथा आधुनिक कृषि पेशा अवलम्वन गरेको पाईन्छ भने ४६ प्रतिशत जग्गा कृषि प्रयोजनको लागि उपभोग मध्ये ७५ प्रतिशतले आफनै जग्गा कृषि प्रयोजनको लागि प्रयोग गरेका छन् भने ८.४ प्रतिशतले अरुको जग्गा भाडामा लिई कृषि पेशामा रहेको पाईन्छ। साथै ४४ प्रतिशत घरधुरी परम्परागत तथा आधुनिक पशुपालनमा संलग्न रहेको सर्वेक्षणबाट देखिन्छ। यसरी प्राप्त तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा कृषिबाट यस नगरपालिकामा खाद्यान्य सुरक्षाको अवस्था ५१ प्रतिशत घरधुरीमात्र खाद्यान्नले वर्षभरि खान पुग्ने पाईको छ भने बाँकी विभिन्न आम्दानीको स्रोत मार्फत जिविकोपार्जन गरेको पाईन्छ किनकि यो नगरपालिका शहरीकरणतर्फ उन्मुख त छ तर पूर्वाधारको विकास भने दिगो र योजनावद्ध हुन सकेको छैन।

३.२ उद्योग तथा व्यापार

यस नगरपालिकामा जम्मा जनसंख्या ६२६९७ मध्ये आर्थिक रुपले सकृय जनसंख्या ५३३०८ छ जुन कूल जनसंख्याको ८५ प्रतिशत हो। सैनामैना नगरपालिकाका व्यक्तिहरूले अपनाउँदै आएको पेशाहरूमा कूल जनसंख्याको ४६.७५ प्रतिशत छ। आर्थिक सर्भेक्षण २०१८ अनुसार सैनामैना नगरपालिकामा जसमा २४२८ उद्यम व्यवसाय स्थापित छन् जम्मा ६७६० व्यक्तिहरु पेशागत रुपमा संलग्न छन्। यसमा पनि पुरुष ४३१२ र २४४८ महिला संलग्न छन्। साना साना कार्य भएपनि आर्थिक उपार्जनका दृष्टिकोणले यस नपामा नोकरी, कृषि व्यवसाय तथा मजदुरी र गैरकृषि मजदुरी तथा व्यवसाय वा आफनो पेशा गरि आयअर्जन गरी रोजगारका अवसरहरु सृजना गरेको पाईन्छ।

यस नगरपालिका रहेको रुपन्देही जिल्ला पश्चिमाञ्चलको प्रमुख व्यापरिक केन्द्रको रुपमा रहेको छ। यसै नगरपालिका मार्फत् विभिन्न पहाडी जिल्लाहरूसँगको व्यापार समेत हुने गरेको छ। यहाँ विभिन्न हाट बजारहरू व्यापार व्यवसायका लागि प्रसिद्ध रहेका छन्। यस्ता बजारहरूबाट विशेषगरी खुद्रा व्यापार हुने गरेको छ। यसैगरी, सैनामैना नगरपालिकाबाट थोक व्यापार समेत हुने गरेको छ। थोक व्यापार अन्तर्गत खाद्य मिलबाट उत्पादित चामल, पिठो, तेल अन्य पहाडी जिल्लासँग हुने गरेका छ भने अन्य थोक व्यापारमा विस्कुट, साबुन, चाउचाउ, चिया, चिनी आदिको हुने गरका छ। यसका अतिरिक्त तेस्रो मुलुकमा निर्मित इलेक्ट्रीक र इलेक्ट्रोनिक्स सामानहरूका साथै वैदेशिक सामानको नाममा विभिन्न तेस्रो मुलुकहरूबाट उत्पादन भई पैठारी गरिएका घरेलु उपयोगका सामानहरूको समेत उल्लेख्य मात्रामा थोक र खुद्राविक्रि यस नगरपालिकाबाट हुने गरेको पाइन्छ।

सैनामैना नगरपालिकाका अधिकांश बासिन्दाहरू कृषि पेशामा आवद्ध भएका छन् । विशेषगरी ग्रामीण क्षेत्रका मानिसहरू उल्लेखनीय रुपमा औद्योगिक विकासतर्फ लागिसकेका छैनन् । तथापी, स्थानीय माग कार्यमा केही मझौला, साना तथा घरेलु उद्योग भने संचालित छन् । कुटानी पिसानी मिल, समिल तथा फर्निचर उद्योग, क्रेसर उद्योग, इट्टा उद्योग, ग्रिल उद्योग, कुखुरा फार्म, पशु फार्म आदि यस नगरपालिकामा रहेका केही औद्योगिक व्यवसायका उदाहरणहरू हुन् । त्यसैगरी साप्ताहिक रुपमा लाग्ने सैनामैनाका विभिन्न हाट बजारमा स्थानीय उत्पादन तथा चौपायाको किनबेच हुने गर्दछ । यसले पनि नगरपालिकामा आर्थिक कारोबारको मात्रामा वृद्धि गराएको छ । रामपुर कलौनी, भाटाचौर, बाँसगढी, आमी, मुर्गिया र नौरामा लाग्न साप्ताहिक हाटबजारहरु स्थानीय उत्पादको व्यवसायिकरणका माध्य भएका छन् ।

नगरको नजिकै रहेको बुटवल र भैरहवा बजारहरूमार्फत नगरमा थोक तथा खुद्रा व्यापार उल्लेख्य मात्रामा हुने गर्दछ । थोक व्यापार अन्तर्गत खाद्य मिलबाट उत्पादित चामल, पिठो, तेल, तरकारी, फलफुल, माछा, गेडागुडी तथा मसला पश्चिमाञ्चल तथा तराईका अन्य जिल्लासँग हुने गरेका छ भने अन्य थोक व्यापारमा विस्कुट, साबुन, चाउचाउ, चिया, चिनी आदिको हुने गरका छ । यसका अतिरिक्त तेस्रो मुलुकमा निर्मित इलेक्ट्रीक र इलेक्ट्रोनिक्स सामानहरूका साथै वैदेशिक सामान को नाममा विभिन्न तेस्रो मुलुकहरूबाट उत्पादन भई पैठारी गरिएका घरेलु उपयोगका सामानहरूको समेत उल्लेख्य मात्रामा थोक र खुद्राविक्रि यस नगरबाट हुने गरेको पाइन्छ ।

३.३ निर्यातः नगरबाट बाहिर निकासी हुने वस्तुहरूमा तयारी खाद्यान्न, तरकारी, फलफूल, दलहन, तेलहन, चाउचाउ, प्लास्टीक व्याग, पाइप, रेडीमेट कपडा, इन्धन, विस्कुट, साबुन, निर्माण सामाग्री, लत्ता कपडा र दैनिक उपभोग्य वस्तुहरू छन् । आयात गरिने वस्तुहरूमा घरायसी सामानहरू, चिनी, साबुन, इलेक्ट्रीक र इलेक्ट्रोनिक्स सामानहरू, मोटर पार्टस, कपडा, मसलाहरू, मैदा, मिश्रि, फलफुल तथा तरकारी रहेका छन् ।

३.४ आयातः नगरमा कृषि जन्य कच्चा पदार्थहरूमा धान, गहुँ, मकै, कुखुरा, फलफुल, काष्ठजन्य र निर्माणजन्य आदि प्रमुख छन् । यी कच्चा पदार्थहरूमा आधारित विभिन्न उद्योगहरू स्थापना भई कच्चा पदार्थको उपयोग भएको पाइन्छ । व्यापारको प्रकृति अनुसार खाद्यान्न धान, गहुँ, तोरी, काष्ठजन्य वस्तुहरू व्यापारीहरूले अन्य नगरहरूबाट आयात तथा निर्यात गर्ने गरेको पाइन्छ ।

क) कृषि जन्य पदार्थः नगरमा कृषि जन्य कच्चा पदार्थहरूमा धान, गहुँ, उखु, फलफुल आदि प्रमुख छन् । यी कच्चा पदार्थहरूमा आधारित खाद्य मिल, उद्योगहरू स्थापना भई कच्चा पदार्थको उपयोग भएको पाइन्छ भने बढी भएको खाद्यान्न धान, गहुँ, तोरी व्यापारीहरूले अन्य नगर तथा जिल्लामा निकासी गर्ने गरेको पाइन्छ ।

ख) वनजन्यः वन जंगलमा आधरित कच्चा मालमा साल, सिसौ, खयर र बाँस हो । साल, सिसौका काठहरू नगरका साथै अन्य छिमेकी जिल्लाहरूबाट आयात गर्ने गरेको पाइन्छ। नगरमा उत्पादीत बाँसको प्रयोग उद्योगको रुपमा भएको पाइँदैन तर कृषकहरूले आफ्नो घरायसी प्रयोगमा अत्याधिक रुपमा प्रयोग गरेको पाइन्छ ।

४. सहकारी, बैंक तथा वित्तिय संस्था

नगरको आर्थिक तथा सामाीजक विकासमा यहाँका सहकारी संस्थाको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको छ । सहकारी संस्थाले स्थानीय स्तरको बचतलाई गाउँ बाहिर जानबाट रोकी स्थानीय क्षेत्रमा विभिन्न आय मूलक कार्यमा लगानी गरिरहेका छन् । सहकारी संस्था प्रति जनताको अपनत्व बढी र प्रशासनिक झन्झट कमी हुने हुँदा वित्तिय क्षेत्रमा यहाँका जनताको पहुँच समेत बढेको छ । यस नगरपालिका भित्र जम्माजम्मि ३१ वटा सहकारी संस्था छन् । त्यसै गरी साना ठूला गरी ११ बैंक तथा वित्तिय संस्थाले पनि नगरको आर्थिक कारोवार चलायमान बनाउँन मदत गरेका छन् । (स्रोतः सैनामैना नगरपालिका कार्यालय, २०७३)

५. संघ संस्था तथा विभिन्न समुहहरू

यस नगरमा विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्थाहरूले समुदायमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपमा आफ्ना कार्यक्रमहरू संचालन गरिरहेका छन् । यहाँ रहेका सरकारी संस्थाहरू क्रमशः नगरपालिका कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, उपस्वास्थ्य चौकी, इलाका हुलाक, अतिरिक्त हुलाक, इलाका प्रहरी, नेपाल टेलिकम, नेपाल विद्युत प्राधिकरण, कृषि सेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र आदि रहेका छन् । यसैगरी गैरसरकारी संस्थाहरूमा आरएमडिसी, इन्द्रेणी ग्रामीण विकास केन्द्र, दिगो सामुदायिक विकासका निम्ति एकता, नगरपालिकाले संचालन गरेका विभिन्न कार्यक्रमहरू, सेतो गुराँस बाल विकास सेवा, मेलमिलाप केन्द्र, गाउँ नगर साझेदारी कार्यक्रम संचालनमा रहेका छन् । यसका अतिरिक्त नगरमा विभिन्न आमा समूहहरू, युवा क्लबहरू, नागरिक समाज, राजनीतिक दलहरू रहेका छन् ।

६ सामाजिक विकासको अवस्था

६.१ शिक्षाको अवस्था

साक्षरताः सामाजिक एवम् मानव विकासको एक महत्वपूर्ण आयामको रुपमा रहेको शिक्षा क्षेत्रमा यस नगर अन्य नगरको तुलनामा केही अगाडि रहेको देखिन्छ । हाल गरिएको घरधुरी सर्वेक्षण, २०७३ अनुसार यस नगरको ६ वर्ष वा सोभन्दा माथिको साक्षरता दर राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ को भन्दा ९.०८ प्रतिशतले वृद्धि भई ८७.२५ प्रतिशत (नेपालको ६५.९४ प्रतिशत र पश्चिमाञ्चलको ७०.९८ प्रतिशत) रहेको छ । लैंगिक हिसाबले यो नगरमा पनि अन्यत्र झैं केही विभेद भने रहेको पाईन्छ । जस्तैः यस नगरमा पुरुषको साक्षरता दर ९२.१८ प्रतिशतको तुलनामा महिलाको साक्षरता दर ८१.९० प्रतिशत रहेको छ । पुरुष र महिलाको साक्षारता दरमा लगभग १० प्रतिशतको फरक देखिन्छ ।

वि.सं. २०७३ मा गरिएको घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार कुल साक्षर जनसंख्या ४४ हजार ९ सय जना मध्ये ११ हजार २ सय ५२ जना अर्थात् २५.०६ प्रतिशतले प्रवेशिका तथा सो भन्दा माथिल्लो शैक्षिकस्तर प्राप्त गरेका छन् । जसमा २४ हजार ६ सय ७९ जना साक्षर पुरुष मध्ये ६ हजार ४ सय ५२ जनाले मात्र प्रवेशिका तथा सो भन्दा माथिल्लो शैक्षिकस्तर प्राप्त गरेका छन् भने २० हजार २ सय २१ जना साक्षर महिला मध्ये ४ हजार ८ सय जनाले मात्र प्रवेशिका तथा सो भन्दा माथिल्लो शैक्षिकस्तर प्राप्त गरेका छन् । प्राप्त शैक्षिकस्तरको तथ्याङ्क हेर्ने हो भने यस नगरमा ठुलो संख्यामा प्राथामिक तह पूरा गरेका अर्थात् २४.३३ प्रतिशत रहेका छन् भने

त्यसपछि दोस्रो स्थानमा निम्न माध्यमिक २१.८९ प्रतिशत, तेस्रो स्थानमा माध्यमिक १७.७३ प्रतिशत रहेका छन् । उमेर समूहअनुसारको जनसंख्या र विद्यालय गइरहेको जनसंख्या विवरण निम्न अनुसार छ ।

२०७३ को सर्वेक्षण अनुसार ३ देखि ४ वर्ष उमेर समुहको जनसंख्या मध्ये ९७.६१ प्रतिशतले बालबालिका पूर्व प्राथामिक विद्यालय पढिरहेको देखिन्छ भने १.३९ प्रतिशत पढ्न नगएको देखिन्छ । यसैगरी ५ देखि १२ वर्ष उमेर समुहको जनसंख्या मध्ये ९८.१६ प्रतिशत विद्यालय गएको देखिन्छ भने १.८४ प्रतिशत विद्यालय गएको देखिदैन । त्यस्तै, १३ देखि १४ वर्ष उमेर समुहको जनसंख्याको ९८.०१ प्रतिशत संख्या विद्यालय गएको देखिन्छ भने १.९९ प्रतिशत विद्यालय गएको देखिदैन ।

शैक्षिक संस्था: यस नगरपालिका भित्र सञ्चालन भइरहेका विभिन्न तहका शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण निम्न तालिकामा दिइएका छन् । नगरमा पठनपाठनका लागि आधारभूत विद्यालय संख्या १३, मावि २३, २ वटा सरकारी क्याम्पसहरू सहित जम्मा ३८ वटा शिक्षण संस्थाहरू रहेका छन् । यसमा निजी क्षेत्रले पनि उल्लेख्य योगदान पुर्‍याउँदै आएको देखिन्छ । जसको विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ५ शिक्षण संस्थाको विवरण

तह	सामुदायिक विद्यालय	निजी विद्यालय	जम्मा
आधारभूत विद्यालय	४	९	१३
माध्यमिक विद्यालय	१३	१०	२३
क्याम्पस	२		२
जम्मा	**१९**	**१९**	**३८**

६.२ स्वास्थ्य तथा पोषण

सैनामैना नगरपालिका सुगम रहनुका साथै स्वास्थ्य, सरसफाई तथा समुदायको स्वास्थयकर बानी व्यवहार पनि अनुकुल देखिन्छ । राजनीतिक रुपमा ११ वडाहरूमा विभाजित यस नगरमा धेरैजसो जनताले आवश्यकता अनुसारको स्वास्थ्य सेवा लिन सफल भएका छन् । नगरमा १ वटा स्वास्थ्य चौकी तथा १ उप-स्वास्थ चौकी रहेका छन् तर आवश्यक भौतिक पूर्वाधार तथा दरवनदी अनुसार स्वास्थ्यकर्मीहरू आवश्यकता अनुसार छैनन् । तथापी ग्रामीणस्तरमा उपचारात्मक स्वास्थ्य स्थिति कमजोर रहेको छ । खासगरी समुदायमा प्रवर्द्धनात्मक तथा प्रतिरोधात्मक स्वास्थ्य सेवामा नगरभरि महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू कार्यरत रहेका छन् । यी स्वयंसेविकाहरूको सेवा उदाहरणीय रहेको देखिन्छ । नगरका मानिसहरू स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्नकालागि नजिकैको लुम्विनी अञ्चल अस्पताल बुटवल लगायत रुपन्देहीको अर्को प्रमुख नगर भैरहवासम्म पुग्ने गरेका छन् ।

नगरमा रहेको सामुदायिक अस्पतालमा विशेषज्ञ चिकित्सकहरूको (Medical Officers) संख्यामा कमी रहेको छ । दरबन्दी अनुसार डाक्टर लगायत स्वास्थ्यकर्मीहरू उपलब्ध हुन सकेको छैन । यस अस्पतालमा हालसम्म अवस्ट्रेटीसियन (Obstetrician) वा अनेस्थेसिओलोजिस्ट (Anaesthesiologist) छैनन र पर्याप्त मात्रामा औषधीको आपुर्ति हुदैन् ।

नगरका विभिन्न वडाहरूमा स्वास्थ्य चौकी वा उपस्वास्थ्य चौकी रहेका छन् । स्वास्थ्य संस्थाहरूमा औषधीको कमी मुख्य समस्याको रुपमा रहेको देखिन्छ । दुर्गम वडाहरूमा बस्ने परिवारहरूले स्वास्थ्य सेवाका लागि धेरै समय खर्चिनु पर्ने बाध्यता छ भने वर्षातको समयमा अझ कठिनाई झेल्नु पर्ने अवस्था छ ।

४०० जनसंख्याको आधारमा महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू (Female Community Health Volunteers), हरेक वडाहरूमा एकजना सुँडेनीहरू सुँडेनी (TBA), गााउँघर क्लिनीक र नियमित खोप खोप तथा मासिक क्लिनिकहरू सञ्चालन, सुरक्षित मातृत्वका सेवा, बालबालिकालाई बी.सी.जी. डि.पि.टी., दादुरा, पोलियो र भिटामिन जस्ता खोप सेवाहरु नियमित छन् ।

६.३ खानेपानी तथा सरसफाई

यस नगरपालिकामा १५०६३ घरधुरीहरुमध्ये १५०४३ अर्थात ९९.८६ प्रतिशत घरधुरीमा खानेपानीको सुविधा पुगेको छ जसमा पाईपद्धारा सप्लाई गरि धाराको खानेपानीको सुविधामा पहुँच भएका परिवार संख्या ११६९२ अर्थात ७७.७२ प्रतिशत रहेको छ भने २१.९६ प्रतिशत टयूवेल वा हाते पम्पबाट खानेपानीको पहुँच छ। पाइपबाट धारामा खानेपानीको सुविधा, टयुबवेल तथा हातेपम्प, इनार तथा कुवा र वाड नं १० मा मात्र २ वटा खानेपानीको मूलबाट धाराको सुविधा यस नगरपालिकामा रहेको पाईन्छ ।

वडागत खानेपानीको विवरण

तालिका ६ २०७३ को घरधुरी सर्वेक्षणअनुसार वडागत खानेपानीको विवरण

वडा नं	धारा/ पाईप	ट्युवेल तथा हाते पम्प	ढाकिएको ईनार तथा कुवा	खुल्ला ईनार तथा कुवा	मूल धारा तथा कुवा	नदी र खोला	जारको पानी	ट्याँकरको पानी	जम्मा
वडा न.१	१७४०	४८७	१६						२२४३
वडा न.२	८९६	१३७	१	१					१०३५
वडा न.३	१३४९	१९	१	१					१३७०
वडा न ४.	११६३	४७९							१६४२
वडा न. ५	१२९६	२३१	१	८					१५३६
वडा न. ६	१३१०	२२९	१						१५४०
वडा न.७	६६८	१६३	१	१					८३३
वडा न. ८	७११	३८१							१०९२
वडा न. ९	७२५	२४२	१	५					९७३
वडा न. १०	१३६०	१७०	२	१	२				१५३५
वडा न. ११	४७४	७६६	३	१					१२४४
जम्मा	**११६९२**	**३३०४**	**२७**	**१८**	**२**	**०**	**०**	**०**	**१५०४३**
प्रतिशत	**७७.७२**	**२१.९६**	**०.१८**	**०.१२**	**०.०१**	**०.००**	**०.००**	**०.००**	**१००**

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण, २०७३

घरधुरी सर्वेक्षणअनुसार, २०७३ अनुसार यस नगरका विभिन्न वडाहरूका घरधुरीहरूले प्रयोग गर्ने खानेपानीको विभिन्न श्रोतको विवरण तालिकामा देखाइएको छ । जसमा खानेपानीको मुख्य स्रोतको रुपमा ५, ९, १०, ११

बाहेकका सबै वडाहरूमा सबैभन्दा बढी धारा तथा पाइपको प्रयोग गरेको देखिन्छ । दोस्रो ठूलो स्रोतको रुपमा ट्युबवेल तथा हाते पम्पको प्रयोग गरेको देखिएको छ ।

६.४ शौचालयको विवरण

यस नगरका १५०६३ घरपरिवार मध्ये मापदण्ड अनुसार र वातावरणीय सरसफाईका दृष्टिकोणले सिफारीस भएका फ्लस भएको सेप्टियांकी सहित शौचालय जम्मा ७२२९ छन् जुन ४८ प्रतिशत हो भने फ्लस भएका तर सार्वजनिक ढलमा मिसाए बनाएका शौचालय घरधुरी ९६२ जो ६.४ प्रतिशत छन् । यस्ता शौचालय वतावरणीय र सरसफाईका दृष्टिकोरण उपयूक्त मानिदैन । यसबाट महामरी रोग फैनिलन सक्ने, भूमिगत तथा अन्य पानीका स्रोतहरुको प्रदुषण तथा तल्लो तटिय बस्तीका नराम्रो असर पर्दछ । यसबाट मानवमा मात्र नभई जनावर र पंछिमा समेत असर गर्दछ । साधारण जुन पीट निर्माण गरि बनेका शौचालयको संख्या ६७४१ अर्थात लगभग ४५ प्रतिशत छ यो संख्या पनि बढिनै छ जसले सरसफाईलाई चुनौति थप गर्ने देखिन्छ । सामुदायिक शौचालय भएका संख्या ६८ र नभएका ६३ रहेको पाईन्छ ।

तालिका ७ शौचालयको विवरण

वडा नं	फ्लस भएको (सार्वजनिक ढल)	फ्लस भएको (सेफ्टिक ट्याँक)	साधारण	सामुदायिक चर्पी	चर्पी नभएको
वडा न. १	४४	९५३	१२२५	२१	
वडा न. २	४९२	५४०	३		
वडा न. ३	८	७८१	५६३	१८	
वडा न ४.	१४	८२०	८०४	२	२
वडा न. ५	४	५५९	९५८	१	१४
वडा न. ६	१	६०५	९२२	२	१०
वडा न. ७	१	१९६	६३०	६	
वडा न. ८	१५	६०६	४६७	२	२
वडा न. ९	१०	९६२	१		
वडा न. १०	८	३३९	११६७	६	१५
वडा न. ११	३६५	८६८	१	१०	
जम्मा	**९६२**	**७२२९**	**६७४१**	**६८**	**४३**
प्रतिशत	**६.४**	**४८.०**	**४४.८**	**०.५**	**०.३**

स्रोत : नगर पवर्श्वचित्र २०७७

७. भौतिक पूर्वाधार

७.१ सडकः हाल सम्म यस नगरपालिका क्षेत्रभित्र राष्ट्रिय राजमार्गको १७ कि.मि बाहेक जम्मा ३७४.७९ कि.मि सडक छ जस मध्ये ५६ कि.मि. कच्चि, २७४.७९ कि.मि ग्राभल र ४४ कि.मि. कालोपत्रे सडक भएको अवस्था छ र सबैवडा हरुमा हिउँदे सडक पुगेका छन् । जसमा सबै बस्तिमा १२ महिना नै मोटर पुग्ने गर्छ ।

७.२ सिँचाई सुविधाः नगर सतह एवम् भुमीगत जल सिँचाईको स्रोत पर्याप्त मात्रमा रहेको छ । कृषिको लागि उर्वर माटो भएको र नगरमा ठूलो संख्यामा जनता कृषिमा निर्भर रहेको हुँदा प्राकृतिक स्रोतको उपयोग गरी सबै खेतियोग्य जमिनमा सिँचाई सुविधा पुऱ्याउन सके रोजगारीका अवसर बढ्नुका साथै कृषि उत्पादनमा पनि प्रशस्त वृद्धि हुने देखिन्छ । यस नगरपालिकाको कूल खेति गरिएको जमीन ५६५७.३० हेक्टर मध्ये हाल सम्म करिव दुई तिहाई जमीनमा वर्षभरि सिँचाई सुविधा छ भने करिब एक तिहाई जमिनमा आकासको भरमा सिँचाई गरि कृषि खेति गरिन्छ र संभावनाका आधारमा सिँचित जमिनको प्रतिशत बढाउँन सकिने संभावना छ ।

७.३ संचार सेवाः सन् १९९० साल सम्म संचार माध्यमहरू सिमित थिए । हाल पत्रपत्रिका, रेडियो र टि.भि. को प्रयोग अत्याधिकमात्रामा बढ्दै गएको छ । सैनामैना नगरपालिकामा एफ.एम. स्टेसनहरू र रेडियो नेपाल लगायत विभिन्न स्टेसनहरू काठमाडौँबाट नै सिधा प्रशारण हुन्छन् । नगरमा 3G Network नेपाल टेलिकम र एनसेल दुवैको उपलब्ध छ । नगरमा World Link, ADSL, Ncell, NTC आदि कम्पनीहरूले इन्टरनेट सेवा पुऱ्याउँदै आइरहेका छन् ।

सञ्चार प्रणालीको विवेचना गर्दा यस नगरका ११ ओटै वडाहरूमा ल्याण्डलाइन, सिडिएमए, एडिएसएल, मोबाइल, आदि सेवा नेपाल टेलिकम, एनसेल जस्ता कम्पनीहरूले उपलब्ध गराएको देखिन्छ । ग्रामिण भेगहरूमा पातलो र छरिएको वस्ती भएकोले, केवल नेटवर्कबाट टेलिफोन सेवा पुऱ्याउन प्राविधिक कठिनाइको साथै, बढी खर्चिलो हुने देखिएकोले त्यस्ता स्थानहरूमा वायरलेस प्रणालीबाट सेवा पुऱ्याउनु पर्ने देखिन्छ ।

आधा शताब्दीदेखि सञ्चार क्षेत्रमा सेवा पुऱ्याइरहेको हुलाक सेवा हाल नगरका विभिन्न वडाहरूमा सेवारत छ । इलाका हुलाक र अतिरिक्त हुलाक कार्यालय गरी जम्मा २ ओटा हुलाकबाट नगरभित्र र नगर बाहिर एवम् विदेशमा समेत हुलाक सेवा प्रदान गरिरहेको छ । हुलाक सेवा अन्तर्गत साधारण चिठीपत्रहरू, रजिष्ट्री पत्रहरू, बिमा पुलिन्दा, धनादेश सेवा र बचत सेवाहरू सञ्चालित छन् ।

यस नगरमा हाल ४ ओटा एफ.एम. रेडियोहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । जसमा फ्रिक्वेन्सी मोडुलेसनको ९१ मेगाहर्जमा सैनामैन एफ.एम. प्रशारण हुन्छ, त्यस्तै मलमला मिडिया प्रा.लि.द्वारा सञ्चालित मलमला एफ.एम. ८८.६ मेगाहर्जमा तथा किस एफ.एम. सञ्चालित छन् । त्यसैगरी रेडियो टायम्स पनि भरखरै संचालनमा आएको अवस्था छ । चारओटै एफ.एम.हरू र साभा टि.भि. १ एफ.डिबाट नियमित समाचारमुलक, मनोरञ्जनात्मक कार्यक्रम, संवाद, तथा विचारमूलक कार्यक्रम आदि प्रशारण भैरहेका छन् ।

७.४ विद्युत तथा ऊर्जा सेवाः नगरपालिकाका सबै वडाहरूमा विद्युत मर्मत संभार, महसूल असुली तथा विद्युतीकरण योजनाको कार्यान्वयन नेपाल विद्युत प्राधिकरणले गर्दै आएको छ । २०७३ को सर्वेक्षणअनुसार दैनिक बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनमा विद्युत प्रमुख स्रोतको रुपमा रहेको देखिन्छ । २०७३ को तथ्याङ्कअनुसार नगरमा बत्ती बाल्न विद्युत प्रयोग गर्नेको घरधुरी संख्या ११६२१ (९७.३० प्रतिशत), मट्टितेल प्रयोग गर्ने घरधुरी संख्या २१७ (१.८२

प्रतिशत), सोलार प्रयोग गर्ने घरधुरी संख्या ६१ (०.५१ प्रतिशत), गोबरग्याँस प्रयोग गर्ने घरधुरी संख्या ४० (०.३३ प्रतिशत) रहेको छ ।

खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धनको विवरण

२०७३ को सर्वेक्षण अनुसार एल.पी. ग्याँसको प्रयोग गर्ने सबैभन्दा बढी घरधुरी संख्या ६१०९ (५१.१५ प्रतिशत) रहेको देखिएको छ र सोही सर्वेक्षण अनुसार दोस्रोमा काठ तथा दाउरा प्रयोग गर्ने घरधुरी संख्या ५३८६ (४५.१० प्रतिशत) रहेको पाइन्छ । यसरी तुलनात्मक रुपमा हेर्दा नगरमा सामाजिक दृष्टिकोणले सकारात्मक विकास भएको देखिन्छ । त्यस्तै, तेस्रोमा गोबर ग्याँसको प्रयोग गर्ने घरधुरी ३४६ २.९० प्रतिशत) र क्रमशः गुइठा तथा ठोरहा प्रयोग गर्ने ५३ (०.४४ प्रतिशत) घरधुरी, मट्टितेल प्रयोग गर्ने ४७ (०.३९ प्रतिशत) र बिजुली प्रयोग गर्ने २ (०.०२ प्रतिशत) घरधुरी रहेको छ । केन्द्रिय तथ्याङ्क, २०६८ अनुसार नगरमा दोस्रो मुख्य स्रोतको रुपमा एल.पी. ग्याँस रहेको छ जसको प्रयोग गर्ने घरधुरी २९५४ (२९.३३ प्रतिशत) रहेको थियो । यस्तै बायो ग्याँस प्रयोग गर्ने ५२९ (५.२५ प्रतिशत), गुइठा/ठोरहाप्रयोग गर्ने ९२ (०.९१ प्रतिशत) रहेका छन् भने मट्टितेल प्रयोग गर्ने ५० (०.५० प्रतिशत) घरधुरी र बिजुली प्रयोग गर्ने २ (०.०२ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ । एलपी ग्याँस ९१ प्रतिशत छ भने दाउरा ६ प्रतिशत र, बिजुली सोलार, मटटीतेल, बायो ग्याँस खाना पकाउने ईन्धनको रुपमा प्रयोग गरिन्छ ।

८. वनजंगल

यस सैनामैना नगरपालिकामा कुल क्षेत्रफल १६६.२२ वर्ग कि.मि. मध्ये ५९ प्रतिशत वन क्षेत्रको रुपमा रहि आएको छ । जुन राष्ट्रिय वन र सामुदायिक वन क्षेत्रको रुपमा रहेको छ । यस नगरमा पाइने प्रमुख वनस्पतीका प्रजातिहरूमा, साल, सिसौं, सिमल, जामुन, कदम, खयर, करम, पिठारी, छतिवन, वोहरी, खमारी, वोटधँगेरो, बकाईनो, इप्पील, टिक, वर, पीपल, बेल, अमला, निम, पलाँस, आँप, डुम्री, कटहर, लिची, नरिवल, सुपारी, वयर, काँशीअमला, कैंदल, राजवृक्ष, अशोक, चेरी, समी, मसला, वडहर, अम्बा, केरा, कागती, भोगटे, सरिफा, दारिम, तित्री, फडिर, असारे, साज, सादन, कुम्भी, हर्रो-बर्रो, हल्लुडे, सिरीस, तारी, कुसुम, क्यामुना, दबदबे, टुनी, सान्दन, कर्मा, मालती, पाचपाते, सतिसाल, हल्लुडे, वनसुन्तला, कुम्भी, नेवारो, अशोक, सपेटा । यसै गरी घिस्रने जन्तुहरूमा गोमन, गनग्वाली, हरहरे, करेत, सिरिसे, धामन, हरेउ, ढोडिया, सुनगोहोरो, छेपारो, अजिँगर, भित्ती, सर्प, गड्यौला, जुका, अन्य किटपतङ्ग आदि र चराचुरुङ्गीहरूमा कोइली, मैना, सुगा, ढुकुर, लुइँचे, गौथली, काग, भँगेरा, मयुर, हुटिट्याउँ, हुचिल, जुरेली, भद्रायो, चिल, बाज, कोटेरा, ठेउवा, बट्टाइ, चिबे, भ्याकुर, फिस्टो, रुपी, गिद्ध, धनेश, कालिज, लाटोकोसेरो, चमेरो, हाँस, परेवा, कुखुरा, तित्रा, धोबी चरो, हाडफोरुवा, कन्याङकुरुङ, भद्राई, सारस आदि प्रजातिका स्थानीय र आप्रवासी चराचुरुङ्गीहरू पाइन्छन् ।

९. भू-उपयोग

नगरको ५९ प्रतिशत भु-भाग वनजंगलले ढाकेको क्षेत्र, ३५ प्रतिशत भू-भाग खेतीयोग्य जमिनको क्षेत्र, ४ प्रतिशत निर्माण क्षेत्रभित्र पर्दछन् । खेतीयोग्य जमिनमध्ये अधिकांश जमिन मौसमी वर्षामा निर्भर रहेको छ । नगरको उत्तरतिरको भूभाग वनजंगलले ढाकेको छ भने दक्षिणतर्फको भूभाग समथर, उर्वर तथा खेतीयोग्य रहेको छ । बगिरहेका विभिन्न खोलानालाको किनारमा अवस्थित सैनामैना नगरपालिकाको खेतीयोग्य जमिनको उर्वराशक्ति उच्च रहेको छ ।

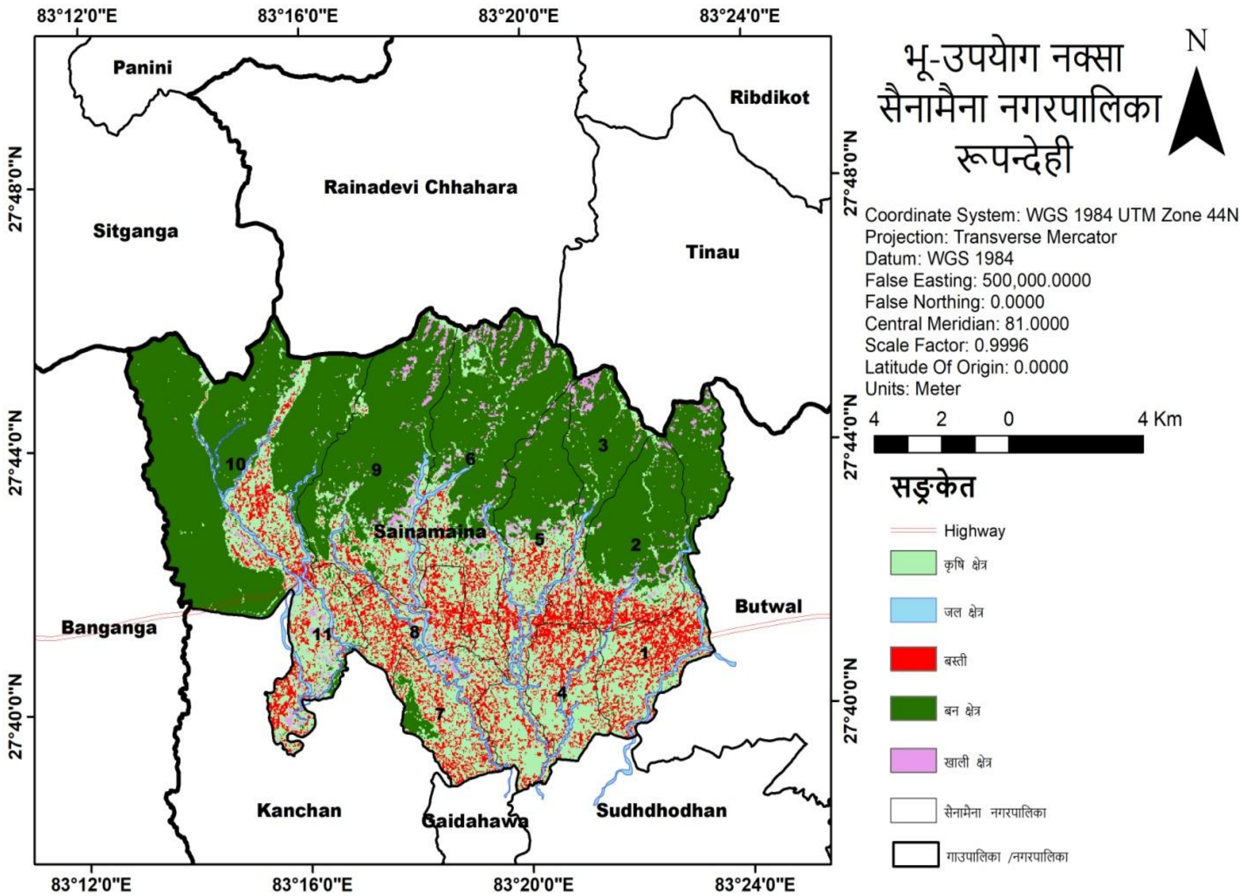

१.७ सैनामैना नगरपालिकाको विकासको समिक्षा

आर्थिक विकास

सैनामैना नगरपालिकाका व्यक्तिहरूले अपनाउँदै आएको पेशाहरूमा कुल घरधुरी संख्याको ४२.३१ प्रतिशत (६३६१) घरधुरीले मुख्य पेशाको रुपमा कृषि, पशुपालन तथा फलफूल खेती गर्दै आएको अवस्था छ ।

नगरको भू-भाग १६२.१८ वर्ग कि.मि. अर्थात १६२१८ हेक्टर क्षेत्रफल मध्ये जम्मा ३५ प्रतिशत अर्थात ५६५७.३० हेक्टर भू-भाग खेतीयोग्य जमिनकोमा पर्दछन् । खेतीयोग्य जमिनमध्ये अधिकांश जमिन मौसमी वर्षामा निर्भर रहेको छ । नगरमा बगिरहेका विभिन्न खोलानालाको किनारमा अवस्थित सैनामैना नगरपालिकाको खेतीयोग्य जमिनको उर्वराशक्ति उच्च रहेको छ । अधिकांश ग्रामिण परिवेश भएको हुँदा उत्पादनको मूल साधन नै जमिन हो र उत्पादनको प्रकारमा कृषि तथा पशुपालननै हो । यस नगरपालिकामा मकै, गहुँ, धान, जौर, तेलहनमा बाली तोरी, अर्सी, तील, सरर्सिउ, सूर्यमुखी आदी, दालहन अर्न्तगत अडहर, मास, मसुरो, केराउ, चना आदी, तरकारी अर्न्तगत आलु प्याज, काउली, भिन्डी, लसुन, वोडी, सीमी, काको, घिरौला आदी यो नगरपालिकाको आर्थिक क्षेत्रमा योगदान कायम राखेको पाईन्छ । वर्तमानको उत्पादनको अवस्था हेर्दा यस नगरपालिकामा ४३२०६० मे.टन खाद्यान्न उत्पादन हन्छ भने आलु ६०५००, तरकारी ४९८ मे. टन र फलफूल २०७०० मे. टन उत्पादन हुन्छ ।

पशुपालन गर्ने किसानहरुले दुध दिने गाई भैसी, १९८५, खसीबोका बाखा २१५०० तथा बंगुर ३८५० पालन तथा प्रसस्तै हास कुखुरा पालन गरिहेका तथा सो बाट वार्षिक ६१,२०,००० लिटर दुध, १६४६.३ मे. टन मासु उत्पादन भैरहेको देखिन्छ । त्यसै गरी ७९२५०० गोटा अण्डा र उत्पादन हुने गर्दछ ।

नगरपालिकामा जम्मा जनसंख्या ६२६९७ मध्ये आर्थिक रुपले सकृय जनसंख्या ५३३०८ छ जुन कूल जनसंख्याको ८५ प्रतिशत हो । सैनामैना नगरपालिकाका व्यक्तिहरूले अपनाउँदै आएको पेशाहरूमा कूल जनसंख्याको ४६.७५ प्रतिशत छ । आर्थिक सर्भेक्षण २०१८ अनुसार सैनामैना नगरपालिकामा जस्मा २४२८ उद्यम व्यवसाय स्थापित छन् जम्मा ६७६० व्यक्तिहरु पेशागत रुपमा संलग्न छन् । यसमा पनि पुरुष ४३१२ र २४४८ महिला संलग्न छन् । साना साना कार्य भएपनि आर्थिक उपार्जनका दृष्टिकोणले यस नगरपालिकामा नोकरी, कृषि व्यवसाय तथा मजदुरी र गैरकृषि मजदुरी तथा व्यवसाय वा आफनो पेशा गरि आयअर्जन गरी रोजगारका अवसरहरु सृजना गरेको पाईन्छ ।

नगरपालिकामा पर्यटनको विकास र प्रवर्द्धन गर्न सकिने सभाबनाहरु छन् जसमा स्थानिय परम्परा र साँस्कृतिको जर्गेर्ना, प्राकृतिक रमणीय स्थाहरुमा पहुँच साथै यो नगरपालीका लुम्विनी बुद्धको जन्म स्थानको पदमार्ग पनि हो । तसर्थ यस नगरपालिका भित्र पर्यकटको आकर्षण गर्ने धेरै स्थान, सम्पदा र प्राकृतिक सम्पदाको साथै स्थानीय कला, सांस्कृति र रितिरीवाज नै यसको अन्तरनिहीत सम्पदा हुन । यी नै यस नगरपालीकाको पहिचान हो । प्राकृतिक र साँस्कृतिक जर्गेर्ना गरी मौलीक पहिचान नै हाम्रो पर्यटन प्रवर्द्धन तथा विकासको आधार हो यसैको अन्तरसम्बन्धलेनै पर्यटक आकर्षण गर्न सकिने प्रशस्त आधारहरु छन् ।

यहाँ भएका धार्मिक स्थलहरुमा पर्रोहापरमेश्वर धाम, मलमला धाम, किराँतेश्वर महादेव मन्दिर, कोटीया थान, कर्साघाट तिर्थक्षेत्र, कोटीयामाई मन्दिर लखनपारा, भैरबनाथ मन्दिर, दुर्गामन्दिर मूर्गिया, रैनादेवी मन्दिर, कालमोचन मन्दिर, दुर्गामन्दिर रामापुर, बुद्धबिहार, बुद्ध सालिक, दुर्गाभबानी मन्दिर वनकट्टा, पर्रोहा परमेश्वर शिव ज्योतिर्लिङ्ग शिवालय बोलबम धाम आदि हुन् ।

त्यसैगरी भाषा, कला, संस्कृति र परम्परा हरुमा थारु होमस्टे उचडिहवा, गोरवाल कोटियार्माथान, सत्चिन्तन सामुदायिक प्रतिष्ठान रामापुर, लुम्विनी तीनाउ सामुदायिक पुस्तकालय, पदमपाणि आश्रम तथा प्राकृतिक चिकित्सा पद्धति, डिउहार मुडाबाबा, सरोली कुटी रहेका छन् भने प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा क्षेत्र वा स्थानमा राजापानी सिमसार क्षेत्र, लामीरह, सैनामैना पर्यावरणीय तथा साँस्कृतिक सँग्रहालय, कोटियामाई थान बक्सडाडा, फुलवारी योग आश्रम, सैनामैना बालउद्यान पार्क, बोलबम हिलर्पाक, पर्सवाल (गर्भधारण शक्तिबर्दिनी महौषधि बतैचि बृक्ष) चौतारी डिउहार कुवा क्षेत्र, सैनामैना समावेशी पार्क, लुम्विनी प्रवेशद्धार, सालझण्डी पर्यटकीय र्पाक, मेघाताल, बुद्धनगर डिउहार र कुवा, झिगाँमार बौद्धगुम्वा रेशममार्ग, सैनामैना पुरातात्विक क्षेत्र हुन ।

नगरको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा यहाँका सहकारी संस्थाको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको छ । सहकारी संस्थाले स्थानीय स्तरको बचतलाई नगर बाहि जानबाट रोकी स्थानीय क्षेत्रमा विभिन्न आय मूलक कार्यमा लगानी गरिरहेका छन् । सहकारी संस्था प्रति जनताको अपनत्व बढी र प्रशासनिक झन्झट कमी हुने हुँदा वित्तिय क्षेत्रमा यहाँका जनताको पहुँच समेत बढेको छ । यस नगरपालिका भित्र जम्माजम्मि ३१ वटा सहकारी संस्था छन् । त्यसै गरी साना ठूला गरी ११ बैंक तथा वित्तिय संस्थाले पनि नगरको आर्थिक कारोवार चलायमान बनाउँन मद्दत गरेका छन् ।

यस नगरपालिकामा बेरोजगारी दर १५.८८ प्रतिशत छ र रोजगारी दर ८४.१२ (४४८४२) छ । औषत ५१ प्रतिशत घरधुरी परम्परागत तथा आधुनिक कृषि पेशा अवलम्वन गरेको पाईन्छ भने ४६ प्रतिशत जग्गा कृषि प्रयोजनको लागि उपभोग मध्ये ७५ प्रतिशतले आफै जग्गाको कृषि प्रयोजनको लागि प्रयोग गरेका छन् भने ८.४ प्रतिशतले अरुको जग्गा भाडामा लिई कृषि पेशामा रहेको पाईन्छ साथै ४४ प्रतिशत घरधुरी परम्परागत तथा आधुनिक पशुपालनकम संलग रहेको सर्वेक्षणबाट देखिन्छ । यसरी प्राप्त तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा कृषिबाट यस नगरपालिकमा खाद्यान्य सुरक्षाको अवस्था ५१ प्रतिशत घरधुरीमात्र खाद्यान्यले वर्षभरि खान पुग्ने पाईको छ बाँकी विभिन्न आम्दानीको स्रोतमार्फ जिविकोपार्जन गरेको पाईन्छ किनकि यो नगर शहरीकरण तर्फ उन्मुख त छ तर पूर्वाधारको विकास भने दिगो र योजनावद्ध हुन सकेको छैन ।

सामाजिक विकास

घरधुरी सर्वेक्षण २०७६ अनुसार, सैनामैना नगरपालिकाको कुल जनसंख्या ६२६९७ जना रहेको छ जस मध्ये पुरुष ४७.४२ प्रतिशत (२९७३१ (जना) र महिला ५२.४९ प्रतिशत (३२९१० जना) साथै अन्य ०.०८ प्रतिशत (५२ जना) रहेका छन् । जनघनत्व (प्रति वर्ग किलोमिटरमा रहेको जनसंख्या) २८६.६ जना प्रति वर्ग किलोमिटर रहेको छ । घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ अनुसार सैनामैना नगरपालिकामा कुल १५०५५ घरपरिवार रहेका छन् । यो संख्या अघिल्लो राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ को भन्दा १८७१ ले अधिक हो । हाल यस नगरपालिकामा प्रति परिवार औषत ४ जना सदस्य रहेको देखिन्छ । घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ बमोजिम यस नगरको कुल जनसंख्या मध्ये ०.०१ प्रतिशत जसमध्ये शरिरीक अपाङ्गता भएका ४४.४७ प्रतिशत, मानसिक १६ प्रतिशत र स्वरका १४ प्रतिशत जति छन् । मानसिक १६ प्रतिशत हुनुमा केहि परिवारका सदस्य र आमामा वंशाणुगत र कुपोषणका कारण पनि हुन सक्ने अध्यनले देखाएको छ ।

घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ अनुसार यस नगरको ६ वर्ष वा सोभन्दा माथिको समग्र साक्षरता दर ८७.२५ प्रतिशत रहेको छ जो नेपालको साक्षरता दर ६५.९४ प्रतिशत भन्दा माथी हो । नगरपालिका बाट प्राप्त विवरण अनुसार विद्यालय जाने उमेर समूहका बालबालिका मध्ये ३ देखी ४ वर्ष उमेर समूहका २३६९ मध्ये कुनै पनि विद्यालय भर्ना नभएका, ५ देखी ९ वर्ष समूहका ६०७५ मध्ये ५७७२, १० देखी १२ वर्षका ४७३२ मध्ये ४०७४, १३ देखी १६ वर्षका ९८१९ मध्ये ३९४६ विद्यालय भर्ना भएका छन् । कक्षा १ मा कूल भर्नादर १३३.२२ तथा खुद भर्ना दर ९७.७० रहेको छ । आधारमूत तहको कुल भर्नादरमा कक्षा १ दखी ३ सम्मको १३१.८०, कक्षा १ देखी ५ मा ११३.६९ र कक्षा १देखी ८ सम्मको १२३.८७ रहेको छ ।

सोहि सर्भेक्षण अनुसार कक्षा १ देखी १० सम्मका ६३१५, एस.एल सी. वा सो सरह ६२९०, आई ए. वा सो सरह ३१६९, बि.ए. वा सो सरह ९२२, एम. ए. वा सो सरह ६१३, अनौपचारिक शिक्षा पाएका १०४४ र प्रौढ कक्षाका २०६ गरी ८७.२५ प्रतिशत साक्षर छन् । यस नगरपालिकामा प्रावि सङ्ख्या ४, नि.मा.वि. ९, मावि २३, २ वटा सरकारी क्याम्पसहरू सहित जम्मा ३८ वटा शिक्षण संस्थाहरू रहेका छन् ।

यो नगरपालिका सुगम रहनुका साथै स्वास्थ्य, सरसफाई तथा समुदायको स्वास्थयकर बानी व्यवहार पनि अनुकुल देखिन्छ । राजनीतिक रुपमा ११ वडाहरूमा विभाजित यस नगरमा धेरैजसो जनताले आवश्यकता अनुसारको स्वास्थ्य सेवा लिन सफल भएका छन् । नगरमा १ वटा स्वास्थ्य चौकी तथा १ उप-स्वास्थ चौकी रहेका छन् तर आवश्यक भौतिक पूर्वाधार तथा दरवन्दी अनुसार स्वास्थ्यकर्मीहरू छैनन् । त्यसैले ग्रामीणस्तरमा उपचारात्मक स्वास्थ्य स्थिति कमजोर रहेको छ। खासगरी समुदायमा प्रवर्द्धनात्मक तथा प्रतिरोधात्मक स्वास्थ्य सेवामा नगरभरि

महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू कार्यरत रहेका छन् । यी स्वयंसेविकाहरूको सेवा उदाहरणीय रहेको देखिन्छ । नगरका मानिसहरू स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्नका लागि नजिकैको लुम्बिनी अञ्चल अस्पताल बुटवल लगायत रुपन्देहीको अर्को प्रमुख नगर भैरहवासम्म पुग्ने गरेको देखिन्छ ।

यस नगरपालिकामा १५०६३ घरधुरीहरुमध्ये १५०४३ अर्थात ९९.८६ प्रतिशत घरधुरीमा खानेपानीको सुविधा पुगेको छ जसमा पाईपद्धारा सप्लाई गरि धाराको खानेपानीको सुविधामा पहुँच भएका परिवार संख्या ११६९२ अर्थात ७७.७२ प्रतिशत रहेको छ भने २१.९६ प्रतिशत ट्यूवेल वा हाते पम्पबाट खानेपानीको पहुँच छ। पाइपबाट धारामा खानेपानीको सुविधा, टयुवेल तथा हातेपम्प, इनार तथा कुवा र वाड नं १० मा मात्र २ वटा खानेपानीको मूलबाट धाराको सुविधा यस नगरपालिकामा रहेको पाईन्छ ।

यस नगरपालिका शहरिकरण उन्मुख नगरपालिका भएकोले पिउने पानीमा जारको पानी तथा टयांकरको पानी पनि प्रयोग गर्ने प्रचलन पनि बढदै गएको छ । सैनामैना नगरपालिका शहरीकरण उन्मुख नगरपालिका भएकोले फोहरमैला व्यवस्थापनमा स्पष्ट नीति निर्माण तथा व्यवस्थापन कार्यविधि हुनु पर्ने देखिन्छ । व्यवसाय, औधोगिक क्षेत्र, निजि घरपरिवार, सार्वजिक स्थानबाट निस्कने फोहरमैलाको व्यवस्थापन गर्न डम्पीङ्ग स्थलको निर्माण, प्रशोधन स्थलको निर्माणका साथै यसको वातावरणमा असर नपर्ने गरि व्यवस्थापन अबको नगरपालिकाको जिम्मेवारी हो । यसको लागि स्पस्ट नीति र कार्ययोजना तथा निकास हुने फोहरमैलाको पनि सर्वेक्षण हुनु पर्ने देखिन्छ ।

नगरपालिकाले फोहोरमैला संकलन तथा व्यवस्थापन र सेवा शुल्क प्रयोजनको लागि बजार क्षेत्र, बजार उन्मुख क्षेत्र र ग्रामिण क्षेत्र निर्धारण गरि सैनामैना नगरपालिकाको फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७५ कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । यस नगरपालिकामा ६८ वटा अर्थात ०.५ प्रतिशत सार्वजनिक शौचालय निर्माण भएका छन् जुन बढि बजारीकरण भएका, बस बिसौनी र सार्वजनिक स्थलहरुमा पाईन्छ ।

नगरको सरसफाई शौचालयको निर्माण र प्रयोग सरसफाई मूल्याकंनको एक सूचक हो । यस नगरका १५०६३ घरपरिवार मध्ये मापदण्ड अनुसार र वातावरणीय सरसफईका दृष्टिकोणले सिफारिस भएका फ्लस भएको सेप्टियांकी सहित शौचालय जम्मा ७२२९ छन् जुन ४८ प्रतिशत हो भने फ्लस भएका तर सार्वजनिक ढलमा मिसाए बनाएका शौचालय घरधुरी ९६२ जो ६.४ प्रतिशत छन् । यस्ता शौचालय वतावरणीय र सरसफाईका दृष्टिकोरण उपयूक्त मानिदैन । यसबाट महामरी रोग फैनिलन सक्ने, भूमिगत तथा अन्य पानीका स्रोतहरुको प्रदषण तथा तल्लो तटिय बस्तीका नराम्रो असर पर्दछ । यसबाट मानवमा मात्र नभई जनावर र पंछिमा समेत असर गर्दछ । साधारण जुन पीट निर्माण गरि बनेका शौचालयको संख्या ६७४१ अर्थात लगभग ४५ प्रतिशत छ यो संख्या पनि बढिनै छ जसले सरसफाईलाई चुनौति थप गर्ने देखिन्छ । सामुदायिक शौचालय भएका संख्या ६८ र नभएका ६३ रहेको पाईन्छ ।

यस नगरपालिकामा विभिन्न जाती, धर्म सम्प्रदाय र भेषभुषाका मानिसहरू बसोबास गर्दछन् । यहाँ अधिकांश हिन्दू धर्म मान्ने पहाडी र मधेसी मूलका मानिसहरू रहेका छन् भने त्यस्तै मुस्लिम र क्रिस्चियन धर्म मान्ने मानिसहरू पनि छन् । सबै जातजाती र सम्प्रदायका आ-आफ्नै खाले धर्म संस्कृति र चालचलनहरू छन् । जसमा बडादशैं, तिहार, रामनवमी, महाशिवरात्री, हरितालिका, श्रीपञ्चमी, श्रीकृष्ण जन्माष्टमी, विवाह पञ्चमी, छठ (होली), चैते दशैं, साउने-माघे स्रग्रान्ती, माघी, गोठधूप, मातातीर्थ औंसी, अक्षय तृतीया, हरिशयनी-हरिबोधनी एकादशी, नागपञ्चमी, रक्षावनधन (जनैपूर्णिमा), कुशे औंसी, बालाचतुर्दशी, कोजाग्रत पूर्णीमा, गोठाले, श्री

स्वस्थानी पूर्णिमा, नयाँ वर्ष सोह्रश्राद्ध जितीया, सिरुवा विशेषगरी थारु-खवास), कूल-थानी पूजा, ग्रामथान पूजा, करवा चौथ, कर्कट संक्रान्ति, भुर्की पूजन, संकट पूजा, बुद्धजयन्ती, विभिन्न ल्होसार पर्वहरू, बारारवि अवल, सुवरात, ईद, वकरईद, मोहरम, ग्यारही सरिफ, इदुलफितर, क्रिशमस डे, नयाँ वर्ष, भ्यालेनटाईन डे आदि ।

त्यसै गरी पर्रोहापरमेश्वर धाम, मलमला धाम, किराँतेश्वर महादेव मन्दिर, कोटीया थान, कर्साघाट तिर्थक्षेत्र, कोटीयामाई मन्दिर लखनपारा, भैरबनाथ मन्दिर, दुर्गामन्दिर मूर्गिया, रैनादेवी मन्दिर, कालमोचन मन्दिर, दुर्गामन्दिर रामापुर, बुद्धबिहार, बुद्ध सालिक, दुर्गाभबानी मन्दिर वनकट्टा, पर्रोहा परमेश्वर शिव ज्योतिर्लिङ्ग शिवालय बोलबम धाम यस पालिका क्षत्रका प्रशिद्ध धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थदहरु हुँन ।

सैनामैना पुरातात्विक क्षेत्र, श्री नवदुर्गा भवानी मन्दिर, मलमला मन्दिर, पर्रोहा परमेश्वर शिव ज्योतिर्लिङ्ग शिवालय बोलबम धाम, श्री कालमोचन शिवालय मन्दिर र कोटीया माई मन्दिरहरु यस पालिका क्षत्रका ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक स्थानहरु हुँन ।

हालै गरिएको घरधुरी सर्वेक्षण, अनुसार यस नगरमा २९ ओटा जात/जातिको बसोबास रहेको पाईन्छ भने १० भन्दा बढि मातृ भाषाभाषिहरू बोलिने गरिएको देखिन्छ । सैनामैना नगरपालिकामा विभिन्न जातजाति, समूहअनुसार जनसंख्याको अवस्थालाई हेर्दा ब्राह्मण २२०९८ (३५.२५ प्रतिशत), मगर ११७७१ (१८.७७ प्रतिशत), थारु ९८८५ (१५.७२ प्रतिशत), क्षेत्री ६५६८ (१०.४८ प्रतिशत मुख्यतय बाहुल्यता रहेका छन् ।

यस नगरमा अक्सर बसोबास गर्ने व्यक्तिहरूले बोल्ने विभिन्न मातृभाषामा विविधता रहेको पाइन्छ । मातृभाषा बोल्नेहरूको जनसंख्या हेर्दा घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार नेपाली ५५२७६ (८८ प्रतिशत), थारु ४४४२ (७ प्रतिशत), नेवार ९०९ (१.५ प्रतिशत) र भोजपूरी १६४५ (२.६२ प्रतिशत) अन्य मातृभाषा बोल्नेहरुमा मैथिलि, तामाग, मगर, राई, लिम्बुहरु रहेका छन् ।

<u>भौतिक पूर्वाधार विकास</u>

हाल सम्म यस नगरपालिका क्षेत्रभित्र राष्ट्रिय राजमार्गको १७ कि.मि बाहेक जम्मा ३७४.७९ कि.मि सडक छ जस मध्ये ५६ कि.मि. कच्चि, २७४.७९ कि.मि ग्राभल र ४४ कि.मि. कालोपत्रै सडक भएको अवस्था छ र सबैवडा तथा बस्तिहरुमा १२ महिना नै मोटर पुग्ने गर्छ ।

२०७६ को सर्वेक्षण अनुसार एल.पीग्याँसको प्रयोग गर्ने सबैभन्दा बढी घरधुरी संख्या ६१०९ (५१.१५ प्रतिशत) रहेको देखिएको छ र सोही सर्वेक्षण अनुसार दोस्रोमा काठ तथा दाउरा प्रयोग गर्ने घरधुरी संख्या ५३८६ (४५.१० प्रतिशत) रहेको पाइन्छ । त्यस्तै, तेस्रोमा गोबर ग्याँसको प्रयोग गर्ने घरधुरी ३४६ २.९० प्रतिशत) र क्रमशः कुइठा प्रयोग गर्ने ५३ (०.४४ प्रतिशत) घरधुरी, मट्टितेल प्रयोग गर्ने ४७ (०.३९ प्रतिशत) र बिजुली प्रयोग गर्ने २ (०.०२ प्रतिशत) घरधुरी रहेको छ ।

यस क्षेत्रमा कुल खेति योग्य जमिन ५६५७.३० हेक्टर मध्ये हाल सम्म करिव दुई तिहाई जमीनमा वर्षभरि सिँचाई सुविधा छ भने करिब एक तिहाई जमिनमा आकासको भरमा सिँचाई गरि कृषि खेति गरिन्छ ।

वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

यो नगरपालिकामा ६८५७ हेक्टर जमिन वन जंगल तथा बुट्यानहरुले ढाकोको छ। वनको क्षेत्रफल वृद्धि र भएको वनको स्तर वृद्धि गर्न अझै धेरै गर्न बाँकी छ। विपद् व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकुलनमा पनि थुप्रै कार्यहरु गर्नु पर्ने छ। विपद्का हिसावले जोखिम क्षेत्रहरु पहिचान र उपायोग गर्न पनि बाँकी नै छ। वन डढेलो, पहिरो, बाढि जस्ता विपत्तिहरुले सामान्यतया सालाना सरदर ५० घरबार लाई प्रतिकुल असर पर्ने गरेको अवस्था छ।

१.८ योजना तर्जुमाको सीमाहरु

तथ्यांकको अभाव: नगरपालिकाको पार्श्वचित्रमा आवश्यकता अनुसार कतिपय तथ्याँक उपलब्ध नभएका कारण तथ्याँकका आधारमा कतिपय विषयवस्तुहरुको तथ्यांक राख्न र विश्लेषण गर्न कठिनाई भएको।

परिच्छेद २: समष्टिगत योजना र स्रोत व्यवस्था

२.१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान ले आ-आफ्नो अधिकार क्षेत्र सहित संघ, प्रदेश र स्थानीय गरि तीन तहका सरकार रहने गरी राज्यको पुर्नसंरचना गरे अनुरुप तीनै तहका सरकारहरु आ-आफ्नो तहमा कृयाशिल रहेका छन् । संविधानले राज्य संचालनका लागि ७५३ स्थानीय तहको व्यवस्था गरको छ र ती मध्ये एक हो सैनामैना नगरपालिका । स्थानीय तहको एकल तथा प्रदेश सँगको साझा गरी अनुसूचि ८ र ९ मा राज्य शक्तिको प्रयोग गर्ने गरी व्यवस्था भएको छ ।

नेपालको संविधान, संघ तथा प्रदेश सरकारका दिर्घकालिन सोचलाई आत्मसात गर्दै जनताको आवश्यकता, नगरपालिकाको क्षमता तथा स्थानीय यथार्थताका आधारमा नगरपालिका भित्रका जनताका आधारभूत र बदलिदो परिवेशका आवश्यकताहरुलाई मध्यनजर गर्दै समावेशी विकासको आधारणालाई समेत ध्यानमा राखी सैनामैना नगरपालिकाले यो आवधिक योजना आ.व. २०७९/०८०-२०८३/०८४ तयार गरेको छ ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ ले नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा स्थानीय स्तरको आर्थिक, सामाजिक तथा पूर्वाधार विकासका लागि विषय क्षेत्रगत आवधिक रणनीतिक योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरेको छ । सोहि जिम्मेवारी पुरा गर्दै जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन सैनामैना नगरपालिकाका विकासका संभावनाहरुको आधार तथा नेपाल सरकारले आन्तरिकीकरणमा जोड दिएको दिगो विकासका लक्ष्यहरुलाई समेत आधार मानि विकासमा लगानीको अभिवृद्धिको माध्यमबाट आगामी ५ वर्ष भित्र नगरपालिकामा सामाजिक न्याय सहितको शिक्षित, स्वस्थ तथा समृद्ध र विभेद रहित समाजको सिर्जना गर्न तथा उच्च आर्थिक वृद्धि गर्दै नगरबासीको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने लक्ष्यका साथ यो आवधिक योजना तयार पारिएको हो ।

२.२. चुनौति र अवसर

विकास क्षेत्र	अवसर र संभावना	समस्याा तथा चुनोतीहरु
१. आर्थिक विकास	पालिकाको वस्तुगत विवरण अनुसार आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्याको (१५ देखि ५९ वर्ष) ५३३०८ मध्ये यस सैनामैना नगरपालिकाका व्यक्तिहरूले अपनाउँदै आएको पेशाहरूमा कुल घरधुरी संख्याको ४२.३१ प्रतिशत (६३६१) घरधुरीले मुख्य पेशाको रुपमा कृषि, पशुपालन तथा फलफूल खेती गर्दै आएको अवस्था छ र उत्पादनका हिसावले ४३२०६० मे.टन खाद्यान्न उत्पादन हन्छ भने मे. टन आलु ६०५००, तरकारी ४९८ मे.टन र फलफूल २०७०० मे.टन उत्पादन हुन्छ। कृषिलाई यन्त्रिकरण गरी व्यवसायिक उत्पादन तथा बजारीकरणको प्रयास गर्दा उत्पादन बढाउँन सक्ने संभावना प्रशस्तै छ ।	नगरमा सतह एवम् भुमीगत जल सिँचाईको स्रोत पर्याप्त मात्रमा रहेको छ । कृषिको लागि उर्वर माटो भएको र नगरमा ठूलो संख्यामा जनता कृषिमा निर्भर रहेको हुँदा प्राकृतिक स्रोतको उपयोग गरी सबै खेतियोग्य जमिनमा सिँचाई सुविधा पुर्याउन सके रोजगारीका अवसर बढ्नुका साथै कृषि उत्पादनमा पनि प्रशस्त वृद्धि हुने देखिन्छ। यस नगरपालिकाको कूल खोति गरिएको जमीन ५६५७.३० हेक्टर मध्ये दुई तिहाई जमिनमा सिँचाईको व्यवस्था छ र संभावनाका आधारमा सिंचित जमिनको प्रतिशत बढाउँन सकिने संभावना छ । तसर्थ कृषिको आधुनिकीकरण नहुनु, बजार व्यवस्थापन, आपुर्ति श्रृखलाको दिगो व्यवस्थापन

	पशु विकासका लागि शुजन्य उत्पादनको व्यवसायिक उत्पादन र सहज विक्री वितरणका लागि समेत विभिन्न कृषि उपज संकलन केन्द्रका साथै स्मार्ट कुखुरा पालन, व्यवसायिक बाख्रा पालन, पशु प्रजनन् सेवा, किसान प्रोत्साहन कार्यक्रम, आहारा विकास, गोठ तथा खोर सुधार र पशुधन संरक्षण जस्ता कार्यक्रममा नगरपालिकाले गर्दै आएका प्रयासहरुलाई निरन्तरता दिएको खण्डमा पशुजन्य उत्पादनको वजारको संभावना रहेको एवं उत्पादकत्व वृद्धि, वजार पूर्वाधारको विकास, उत्पादनमा संलग्न किसानहरुको व्यवसायिक दक्षता अभिवृद्धिजस्ता कार्य गर्न सकेमा यस क्षेत्रमा पशुपालन कार्यलाई थप व्यवसायिक बनाउन सकिने देखिन्छ । यस नगरपालिकामा विशेष गरी स्थानीय स्रोत साधनमा आधारित कृषि तथा पशुजन्य उपज, माछा र जडिबुटीको उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरण सम्बन्धी उद्योगको संभावना रहेको छ । कृषि, पशुपंक्षी, माछा, जडिबुटी उत्पादनको लागि आवश्यक प्रविधि, सामग्री र वस्तु सेवा र स्थानीय उत्पादन बजारीकरण सम्बन्धी व्यापार व्यवसायमा पनि क्रमिक वृद्धि हुँदै गईरहेको छ । थोक तथा खुद्रा व्यवसाय : नगरको नजिकै रहेको बुटवल र भैरहवा बजार पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रको प्रमुख व्यापारिक केन्द्रको रुपमा रहेको छ । यी बजारहरूमार्फत नगरमा थोक तथा खुद्रा व्यापार उल्लेख्य मात्रामा हुने गर्दछ । थोक व्यापार अन्तर्गत खाद्य मिलबाट उत्पादित चामल, पिठो, तेल, तरकारी, फलफुल, माछा, गेडागुडी तथा मसला पश्चिमाञ्चल तथा तराईका अन्य जिल्लासँग हुने गरेको छ भने अन्य थोक व्यापारमा विस्कुट, साबुन, चाउचाउ, चिया, चिनी आदिको हुने गरको छ । यसका अतिरिक्त तेस्रो मुलुकमा निर्मित इलेक्ट्रीक र इलेक्ट्रोनिक्स सामानहरूका साथै फरेन गुड्सको नाममा विभिन्न तेस्रो मुलुकहरूबाट उत्पादन भई पैठारी गरिएका घरेलु उपयोगका सामानहरूको समेत उल्लेख्य मात्रामा थोक र खुद्राविक्रि यस नगरबाट हुने गरेको पाइन्छ । बाणिँज्य तर्फको विकासका लागि नगरपालिकाले वडा नं ८ को शानती टोलको हाटबजारमा प्रदेश सरकारको समपुरक अनुदानमा ५० वटा ट[illegible] सेड निर्माण गरेको, सालझण्डीको पानबारीमा ६ वटा	नहुनु, सिँचाई व्यवस्थापनको दिगो विकास र व्यवस्थापनको अभाव, जीवन शैलिजटिल बन्दैजानु र लगानी पनि व्यवस्थित नहुनु चुनौतीको रुपमा रहेको छ । परम्परागत कृषि प्रणालिमा भर पर्नु, उच्च मूल्यका बालि छनौट गरी बढि लाभको क्षेत्रको उपयोग गर्न नसक्नु, भएका खेतीमा पनि लागत लाभको दृष्टिकोणमा खेती प्रणाली खर्चिलो हुनु, स्थानीय रैथाने जातको संरक्षण हुन नसक्नु, पकेट खेती विकास कार्यक्रम राम्रो सँग नहुनु एवं प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम संचालन नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या रहेका छन् । अन्य समस्याहरुमा माटोको नियमित परीक्षण नहुनु, आवश्यक श्रमशक्तिको अभाव हुनु, बजार संजालको निर्माण नहुँनु, प्राविधिक जनशक्तिको अभाव हुनुजस्ता समस्याहरु पनि विद्यमान रहेका देखिन्छन् । यसका साथै व्यवसायिक ज्ञान तथा सूचनाको कमी, कृषि बजारको कमी, कृषि विमाको अभ्यासको कमि, संकलन केन्द्रको अभाव मुख्य चुनौतीको रुपमा रहेका छन् । स्थानीय हावापानी सुहाउँदो र बढी उत्पादन दिने खालको विभिन्न प्रजातीका बीउविजन उत्पादन गर्ने नर्सरी नहुँदा कृषकहरुले माग र आवश्यकता अनुसारको वोटविरुवा प्राप्त सकेका छैन् । रैथाने बीउविजनको उपलब्धता र संरक्षण नहुँदा वाह्य तथा आनुवांशिक जातिय शुद्धता र गुणस्तर कम हुने बीउविजनको प्रयोग गर्नु पर्ने बाध्यता रहेको छ । सो बीउविजन समेत समयमा उपलब्ध हुन सकिरहेको अवस्था छैन । जलवायु परिवर्तनको असरका कारण बालीमा देखापर्ने हानीका कारण झार तथा किराहरुको प्रकोप लगायत पोषण र पानी सम्बन्धी जोखिममा वृद्धि भइरहेको छ । अन्य समस्याहरुमा माटोको नियमित परीक्षण नहुनु, आवश्यक श्रमशक्तिको अभाव हुनु, बजार संजालको निर्माण नहुँनु, प्राविधिक जनशक्तिको अभाव हुनुजस्ता समस्याहरु पनि विद्यमान रहेका देखिन्छन् । यसका साथै व्यवसायिक ज्ञान तथा सूचनाको कमी, कृषि बजारको कमी, कृषि विमाको अभ्यासको कमि, संकलन केन्द्रको अभाव मुख्य चुनौतीको रुपमा रहेका छन् । स्थानीय हावापानी सुहाउँदो र बढी उत्पादन दिने खालको विभिन्न प्रजातीका बीउविजन उत्पादन गर्ने नर्सरी नहुँदा कृषकहरुले माग र आवश्यकता अनुसारको वोटविरुवा प्राप्त सकेका छैन् । रैथाने बीउविजनको

	टप्सि सेड निर्माण तथा व्यवसायिक भवन निर्माण तथा मुर्गियाा निर्मत हाटबजार आदिबाट व्यापार तथा बाणिँज्यको विकासका अवसर खुलेको अवस्था छ । पर्यटन विकास तर्फ यहाँ भएका धार्मिक स्थलहरुमा पर्रोहापरमेश्वर धाम, मलमला धाम, किराँतेश्वर महादेव मन्दिर, कोटीया थान, कर्साघाट तिर्थक्षेत्र, कोटीयामाई मन्दिर लखनपारा, भैरबनाथ मन्दिर, दुर्गामन्दिर मूर्गिया, रैनादेवी मन्दिर, कालमोचन मन्दिर, दुर्गामन्दिर रामापुर, बुद्धबिहार, बुद्ध सालिक, दुर्गाभबानी मन्दिर वनकट्टा, पर्रोहा परमेश्वर शिव ज्योतिर्लिङ्ग शिवालय बोलबम धाम संभावनाका क्षेत्र हुन । त्यसैगरी भाषा, कला, संस्कृति र परम्परा हरुमा थरु होमस्ते उचडिहवा, गोरवाल कोटियार्माथान, सत्चिन्तन सामुदायिक प्रतिष्ठान रामापुर, लुम्बिनी तीनाउ सामुदायिक पुस्तकालय, पदमपाणि आश्रम तथा प्राकृतिक चिकित्सा पद्धति, डिउहार मुडाबाबा, सरोली कुटी रहेका छन् भने प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा क्षेत्र वा स्थानमा राजापानी सिमसार क्षेत्र, लामीरह, सैनामैना पर्यावरणीय तथा साँस्कृतिक सँग्राहालय, कोटियामाई थान बक्सडाडा, फुलवारी योग आश्रम, सैनामैना बालउद्यान पार्क, बोलबम हिलर्पाक, पर्सवाल (गर्भधारण शक्ति बर्दिनी महाऔषधि बतैचि बृक्ष) चौतारी डिउहार कुवा क्षेत्र, सैनामैना समावेशी पार्क, लुम्बिनी पवेशद्धार, सालझण्डी पर्यटकीय र्पाक, मेघाताल, बुद्धनगर डिउहार र कुवा, झिगाँमार बौद्धगुम्वा रेशममार्ग, सैनामैना पुरातात्विक क्षेत्र हुन । त्यसैगरी नगरपालिकाको आयोजनामा निर्माण तथा विकास तत्परता भएको सैनामैना सँग्रहालय, बोलबम क्षेत्र विकास परियोजना तथा प्रकृतिक चिकित्सामा मड थेरापीको भवन निर्माण जस्ता कार्यहरु बाट आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटक आकर्षित गर्ने संभावना रहेको छ । त्यसै गरी प्रस्तावित सैनामैना स्मार्ट सिटीको निर्माण सम्पन्न पश्चात कला तथा सस्कृतिको क्षेत्रको विकासका साथै पर्यटन विकासमा अझ अगाडी बढ्न सक्ने अवस्था रहेको छ । कृषि तथा पशुपालनमा व्यवसायिकरण गर्दा थप ५१७१ जति व्यवसायिक किसान थपिने, कृषिमा यान्त्रिकरणका लागि लागत सहभागित लगायत	उपलब्धता र संरक्षण नहुँदा वाह्य तथा आनुवांशिक जातिय शुद्धता र गुणस्तर कम हुने बीउविजनको प्रयोग गर्नु पर्ने बाध्यता रहेको छ । सो बीउविजन समेत समयमा उपलब्ध हुन सकिरहेको अवस्था छैन । जलवायु परिवर्तनको असरका कारण बालीमा देखापर्ने हानीका कारण झार तथा किराहरुको प्रकोप लगायत पोषण र पानी सम्बन्धी जोखिममा वृद्धि भइरहेको छ । पशुपालन तर्फ उन्नत जातको गाईभैंसी, बाखापालन नहुनु, आधुनिक किसिमको गोठ, खोरको व्यवस्थामा अझैकमी, उन्नत घाँसको व्यवस्था नहुनु तथा दक्ष प्राविधिकको सेवा विस्तार हुन नसक्नु, सरल कर्जाको व्यवस्था नहुनु उत्पादकत्व वृद्धि, वजार संजाल निर्माण, उत्पादनमा संलग्न किसानहरुको व्यवसायिक दक्षता अभिवृद्धिजस्ता कार्य अझैपनि चुनौतिको रुपमा रहिरहेको छ । कुना काप्चामा एग्रोभेटको अभाव, उन्नत जातको घाँसहरुको कमी, दक्ष जनशक्तिको अभाव, पशु स्वास्थ्य उपकरणको कमी, नश्ल सुधारको अझै कमी, भेटेरीनरी प्रसार सेवाको कमीजस्ता पक्षपनि थप समस्याको रुपमा रहेको छ । उद्योग तथा व्यवसाय संचालन सम्बन्धी प्रर्याप्त सीप तथा जानकारीको कमी हुनु, उद्योग सिर्जना, विकास र संचालन सम्बन्धी एकिकृत सेवा प्रवाह नहुनु, तालीम प्रर्याप्त नहुनु, परम्परागत व्यवसायलाई आधुनिकीकरण गर्न नसक्नु, उद्योग संचालनका लागि वित्तिय पहुँच नहुनु तथा स्थानीयस्तरमा दक्ष जनशक्तिको उपलव्धता नहुनु प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको देखिन्छ । त्यसै गरी पालिकामा भित्रिएको विप्रेषण पाउँने परिवारलाई समेटी उत्पादनमूलक कार्यमा लगाउँन नसक्नु र उत्पादनमुखी बजारको व्यवस्थापन नहुनु, व्यवसायिक परामर्श सेवा तथा सूचना कमिजस्ता उद्योग व्यवसाय विकासको चुनौतिको रुपमा रहेका छन् । ऐतिहासिक एवं धार्मिक क्षेत्रको संरक्षण एवं प्रवर्द्धन प्रभावकारी नहुनु, पर्यटकीय क्षेत्रको पहिचान एवं संभावनाका लागि कुनै योजना नहुनु, व्यवस्थित रुपमा होमस्टे लगायत पर्यटकीय सुविधाहरुको उपलव्धतामा कमी, सुरक्षित पर्यटनप्रति आश्वस्त पार्न नसक्नु एवं व्यवस्थित होटल नहुनु, पर्यटन प्रवर्द्धनको निम्ति आवश्यक नीतिनियम तथा ज्ञानको अभाव, पर्यटकीय विकासको लागि

	अन्य उद्यम व्यवसाय सहित थप ६०० जति आर्थिक इकाईहरुको स्थापना तथा सहकरीमा साविकमै जाडिएका समेतलाई अवश्यक पर्ने ऋणका लागि पनि सहकारीको आवश्यकता पर्ने हुँदा यस पालिकामा थप सहकारीको स्थापना तथा भैरहेकाको स्तरोन्नती त्यतिकै आवश्यक र संभव दुवै रहेको अवस्था छ । यो नगरपालिकामा बेरोगगारी दर १५.८८ प्रतिशत रहेको अवस्था छ । पालिकाको बजेटको आकार अनुसार सालाना २६ खेखी २७ करोड रुपैंया पूर्वाधार विकासमा खर्च हुँने गर्दछ । सामान्यतया यस्तो खर्चमा ३० देखी ६० प्रतिशत रकम कामदार खर्चमा आउँदछ । त्यसै गरी प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमा पनि बजेट उपलब्ध हुँने गर्दछ । तर निर्माण कार्यमा उपकरणको अत्याधिक प्रयोगले जमिनमा विपद् ल्याएको अवस्था छ भने अर्को तर्फ हातमा सीप भएर पनि रोजगारीको अभावमा युवा शक्ति गाउँनै खाली गरी विदेशिनु परेको अवस्था छ । तसर्थ यस्ता विकास निर्माण कार्यमा डोजर तथा स्काभेटरहरुको उपयोगलाई कम गर्दै सोको बदलामा श्रमिक उपयोग गर्दा केहि महगो भएता पनि स्रोतको वितरण गरिब तथा विपन्न वर्गसम्म पुग्न सक्ने अवस्था छ ।	आवश्यकीय सूचना, बाटो, धारा, पथ प्रदर्शकहरु होटल व्यवसाय, बैंक, वित्तिय संस्था आदिको अभाव प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको छ । सहकारी संचालनमा कर्मचारी एवं पदाधिकारीहरुको क्षमतामा कमी, सहकारीहरुको नियमित एवं प्रभावकारी अनुगमन नहुनु, वित्तिय संस्थाबाट लिइने ऋणको सदुपयोग हुन नसक्नु एवं व्यवसायको लागि ऋणको जोखिम उठाउने क्षमतामा कमी, स्थानीयहरुमा आम्दानी तथा बचतको मात्रामा अत्यन्तै कमी रहनु यस क्षेत्रको विस्तारका लागि चुनौतीको रुपमा रहेको छ । निर्माणको बजेट उपकरण लक्षित हुँनु, रणनैतिक हिसाब बाट रोजगारी सिर्जनामा ध्यान नपुग्नु, हातमा सीप भएर पनि रोजगारीको अभावमा युवा शक्ति गाउँने खाली गरी विदेशिनु परेको अवस्था हुनु उत्पादन केन्द्रित योजनाहरु बन्न नसक्नु श्रम, रोजगारी तथा खाद्य सुरक्षाका चुनौतिका रुपमा रहेका छन् ।
२ सामाजिक विकास	केहि विद्यालयमा बाहेका शिक्षक दरबन्दिको अवस्था पनि राम्रो अवस्थामा छ । भौतिक संरचनाहरुको अवस्था पनि राम्रो भएको हुँदा यो क्षेत्रको स्तरोन्नती गर्न गर्न कक्षाकोठाहरुलाई प्रविधि सँग जोड्ने, ई-लाईब्रेरीको स्थापना लगायतका कार्यहरु गरी शिक्षामा सुधार गर्न सकिने संभावना रहेको छ । यस नगरपालिकामा स्वास्थ्य सम्बन्धि सेवाहरुको बाक्लै उपस्थिति छ । बढ्दो स्वास्थ्य जटिलता, नया प्रकारका रोगहरुको उत्पत्ति र बढ्दो प्रदुषण र बदलिदो खानपान तथा रहनसहनले निम्तिरहेका स्वास्थ्य जटिलतालाई धान्न वर्तमानका संरचना अपुग भएको अवस्था छ । बाटो घाटाको हिसावले सडकहरुको कालोपत्रे गर्ने र स्तरोन्नती गर्ने योजनाहरु समावेस भएका हुँदा स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्तरोन्नती र स्वास्थ्य सचेतना कार्यक्रम बाट यो क्षेत्रको विकास गर्न संभव छ । दुध, अण्डा, मासु फलफूल, तरकारी तथा साग सब्जिको उत्पादन रामै अवस्था भएको हुँदा दुई वर्ष मुनिका बालवालिकाको कुपोषण दर ०.२७ प्रतिशतमा भएको अवस्था लाई पनि थप	शिक्षाको पूर्वाधारको अवस्था राम्रो भए तापनि विद्यालय जाने उमेरका २०६२६ बालबालिका मध्ये अझै पनि ६७४४ बालबालिका विद्यालय नगएको अवस्था छ भने पढ्न लेख्न नसक्ने ५९७५ छन् । अधिकांश शिक्षण संस्थाहरुलाई प्रविधि सँग जोडिन नसकेको आस्था छ र प्राविधिक शिक्षालयको अभावका कारण प्राविधिक शिक्षा विकासमा चुनौतिको रुपमा रहेको छ । यसका साथै यस नगरपालिकाकम विद्यालय छाड्ने प्रवृत्ति उच्च हुनु कक्षा दोहोर्‍याउने प्रवृत्ति बढी हुनु, दलित, आदिवासी जनजाती भर्नादर न्यून हुनु, दलित, आदिवासी जनजाती विद्यालय छाड्ने दर बढि हुँनु विद्यालयहरू आर्थिक रुपले कमजोर हुनु, अभिभावकहरू चनाखो नहुनु, शिक्षक दरवन्दी कम हुनु, शिक्षामा राजनीतिकरण हुनु, शिक्षकहरूमा प्रतिवद्धताको कमी, आधुनिक प्रविधिको प्रयोग नहुनु जस्ता शिक्षाका समस्या यस पालिका भित्र विद्यमान छन् । जनसंख्याको अनुपातमा स्वास्थ्य संस्था कम हुनु, अझै पनि २ प्रतिशत असुरक्षित सुत्केरी हुँने अवस्था छ । नगरपालिका भरी जम्मा जम्मि एउटा

	उत्पादनका प्रयासहरुबाट कम गर्न सकिने अवस्था छ । सैनामैना ४ मा १८ करेडको लागतमा निमाणधिन १५ शैयाको अस्पत्ताल, वडा नं १,३,५ र ७ मा निर्माण कार्य भै रहेका आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र भवन, प्राकृतिक चिकित्सामा मड थेरापीको उपयोका लागि भवन निर्माण जस्ता कार्यहरु पनि स्वास्थ्य क्षेत्रको विकासका संभावनाहरु हुँन । बढ्दो स्वास्थ्य सम्बन्धि चेतना, उपलब्ध बजेट तथा ग्राभिटी फ्लो तथा भूमिगत स्रोतमा आधारित पानीका मुहानको उपलब्धता तथा ग्राभिटी फ्लोको संभावना नरहेका स्थानमा लिफ्ट गर्न समेत नदिको उपलब्धताले गर्दा एक घर एक धारको अवधारणलाई साकार गराउँन सकिने संभावना छ । साथै फोहर व्यवस्थापनलाई पनि नसड्ने प्लाष्टिकजन्य फोहरलाई संकलन गर्न बाटोको सुविधा भएका कारण एकतृत गर्न सकिने र सडड्ने प्रकारका फोहरलाई कम्पोष्ट बिनाम राखी जैविक मल तयार गर्न सकिने प्रशस्त संभावना रहेको छ । व्यक्तिगत सरसफाईको सचेतनाका लागि महिला स्वास्थ्य सेविकाहरुको परिचालनबाट संभावना रहेको अवस्था छ । सैनामैना १० मा संघिय सरकारको विशेष अनुदानमा रु १५ करोडको लागतमा निर्माण सुचारु हुँन लागेको फोहरमैला व्यवस्थापन तथा प्रशोधन केन्द्रको निर्माण सम्पन्न पश्चात यो पालिकाले सरसफाईका क्षेत्रमा फड्को मार्न सक्ने अवस्था रहेको छ । खेलकुद युवाहरुको शासिरक तन्दुरुस्तिको विकासका लागि अवश्यक पर्ने कुरा हो र यसले क्षमताको उपोग गरी प्रतिस्पर्धामा जान सक्ने वातावरण पनि बनाउँने विषय भएको हुँदा यसको योजना सामाजिक विकासकै क्रमको रुपमा बनाउँनु जरुरी रहन्छ । युवाहरुको खेलकुद प्रति बढ्दो उत्साहलाई प्रशस्त मात्रामा संवोधन गर्न सकिने अवस्था छ । संरक्षण र प्रवर्द्धाको पर्खाईमा रहेका मठ मन्दिर र सम्पादहरुको प्रचूरता भएको यस नगरपालिकामा यस्ता सम्पदा र संस्कृतिहरुको जगेर्ना गर्न बजेटको पनि व्यवस्था, नीतिगत प्रवधान र नगरपालिकाको तत्परता देखिदा संस्कृति संरक्षण गरी पालिकाको पहिचान वृद्धि गर्न सकिने प्रशस्त संभावना छ ।	मात्र बर्थिङ्ग सेण्टर हुँनु तथा जम्मा ११ वटा वडामा गरी ११ वटा स्वास्थ्य चौकी रहेको १५ शैया अस्पत्ताल निर्माणधिन अवस्थामा रहेको र सामान्य रोगहरुको मात्र उपचार हुँने कारणले केहि ठूला रोग लाग्दा सदरमुकाम भैरहवा तथा बुटवल वा काठमाडौं सम्म पुग्नु पर्ने अवस्था छ । स्वास्थ्य सेवा तथा कुपोषणका कारण शिशु मृत्यु दर १००० मा १.३ हुनु अझै चुनौतिपूर्ण छ । यस नगरपालिका भित्र ९९.८६ प्रतिशत परिवारलाई लाई खानेपानीको सुविधा पुगेको छ भने जसमा पाईपद्धारा सप्लाई गरि धाराको खानेपानीको सुविधामा पहुँच भएका परिवार संख्या ११६९२ अर्थात ७७.७२ प्रतिशत रहेको छ भने २१.९६ प्रतिशत टयूबवेल वा हाते पम्पबाट खानेपानीको पहुँच छ । तसर्थ शुध्द पिउँनेपानीको पहूँच वृद्धि गर्ने कार्य जरुरी छ । यस नगरपालिकामा सरसफाईको लागि सबै घरधुरीले घरायसी फोहरलाई आफ्नै सामन्य व्यवस्थापन गरेको तर कम्पोष्ट मल बनाउँने जस्ता कार्य नगरेको अवस्था छ । सरसफाईका हकमा अझै पनि शौचालय नभएका ४३ (०.३ प्रतिशत) परिवार छन् भने सार्वजानिक ढल र फ्लस सहितको चर्पि प्रयोग गर्ने ७२२९ (४८ प्रतिशत) परिवार र फ्लस भएको तर सेप्टिक ट्याङ्क भएको चर्पि प्रयोग गर्ने ९६२ (६.४ प्रतिशत) परिवार, साधारण चर्पि प्रयोग गर्ने ६७४१ (४४.८ प्रतिशत) परिवार छन् भने सामुदायिक चर्पी प्रयोग गर्ने ६८ (०.५ प्रतिशत) परिवार रहेका छन् । यति धेरै मठ मन्दिर तथा कलाको धनी पालिका भएर पनि योजनावद्ध विकासको थालनी नहुँदा यो पालिकाको कला तथा संस्कृती ओझेलमा परेको नगरेको अवस्था छ । छरिएर रहेका पछाडि परेका वा पारिएका लक्षित समुदाय तथा जेष्ठ नागरिक र फरक क्षमता भएका हरुलाई उनिहरुको बसाईका कारण फरक फरक आवश्यकता तथा स्वत:स्फुर्त रुपमा अगाडी बढ्ने तत्परताका अभावमा कारण विकासको मूल प्रवाहमा समेट्न कठिन पर्ने र यस्तालाई संवोधन गर्न सामान्य कार्यहरुबाट संभव नहुँने हुँदा विशेष प्रकारका योजनाहरु तयार गर्नु जरुरी पर्न गएको छ ।

	सामाजिक विकासलाई गुणस्तरीय जीवनयापनको आधार रुपमा लिई संघ सरकार, प्रदेश सरकार र विकास साझेदार संस्थासँगको सहकार्य र समन्वयमा स्थानीय सरकारले अर्थपुर्ण प्रयास गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । तसर्थ सैनामैना नगरपालिकाको समृद्धिका लागि शैक्षिक विकास, स्वास्थ्य तथा पोषण, खानेपानी तथा सरसफाई सँगै लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण जस्ता क्षेत्रमा नगरपालिकामा भएका संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था सहित समस्या तथा चूनौति पहिचान गरिएको छ । बढ्दो विकास प्रतिको चासो र स्थानीय सरकार चाहि जनताको घरदैलोको सरका भएको तथा स्थानीय सरकार साधन र स्रोतले सम्पन्न भएको हुँदा लक्षित समुह विकासका लागि स्रोतको अभाव नभै प्रभावकारी कार्यक्रमको अभाव मात्र भएको हुँदा लक्षित समुदायको विकास गर्ने अवर प्रशस्त रहेको छ ।	
३. पूर्वाधार विकास	विकास प्रतिफललाई सकारात्मक दिशातर्फ उन्मुख गराउन तथा अपेक्षित नजिता हासिल गर्न पूर्वाधार विकास क्षेत्रमा मूलतः सडक पुल तथा यातायात क्षेत्रको विकास गर्न बजेटको उपलब्धता र आवश्यकता अनुसार थप विशेष अनुदान पनि पाउँन सक्ने अवस्था भएको साथै निर्माण कार्य गर्न आवत जावतमा पनि समस्या नभएको र स्थानीय श्रम शक्ति पनि भएको हुँदा योजनामा लिईएका लक्ष्य पुरा गर्ने संभावना प्रशस्तै छ । खाना पकाउँदा अझै पनि ५३८६ परिवारमा दाउरा प्रयोग गर्ने भएको हुँदा सो को विस्थापन गर्न वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्द्धन वा विद्युतको उपयोगलाई उत्प्ररित गर्ने संभावना देखिन्छ । सार्वजनिक सरोकारका भवनहरुको निर्माण र स्तरोन्नती अतिनै जरुरी भएको छ र उपलब्ध बजेट बाट माग भएको सामुदायिक भवनहरुको निर्माण संभव रहेको अवस्था छ । नगरपालिकामा सिँचाईका लागि हालसम्म प्रयोगमा रहेका प्रविधिहरुमा कूलो नै हो । सिँचाईका लागि प्रमुख श्रोतको रुपमा रहेका प्रशस्त नदिनाला र सानातिना रुपमा रहेका खोला तथा खोल्साहरु भएको हुँदा बहाव केन्द्रित तथा लिफ् गरेर समेत गरी विभिन्न २२१ वटा सिँचाई योजना मर्मत, स्तोन्नती र निर्माण बाट खेतीयोग्य भूमिमा सिँचाई सुविधा विस्तार गर्न संभावना रहेको छ । त्यसै गरी	समथर भूभागमा निर्मित बाटाहरु भएका हुँदा कतिपय भित्रि बाटहरुमा वर्षायाममा हिलोका कारण गाडी चल्न नसक्ने हुँदा १२० बस्ति मध्ये २ बस्तिमा १२ महिना मोटर चल्न नसक्ने अवस्था छ । १०० प्रतिशत घरधुरीमा विद्युत सेवा पुगे पनि न्युन भोल्टेजका कारण सेवा भरपर्दो हुँन सकेकोछैन । अझै पनि करिब ५३८६ परिवार अझै पनि खाना पकाउँदा दाउरा प्रयोग गर्ने भएको हुँदा सो को विस्थापन गर्न वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्द्धन वा विद्युतको प्रसारण लाईन विस्तार गर्न जरुरी देखिन्छ । सार्वजानिक सेवाहरुको सेवा प्रवाहमा नगरपालिका भरीमा सीमित मात्रामा रहेका सामुदायिक भवनहरु बाट सेवाहरु राम्रो सँग प्रवाह गर्न असहज भएको अवस्था छ । संचालित सबै सिँचाई आयोजनाको नियमित रुपमा मर्मत सम्भार नहुनु, सिँचाईका श्रोतहरुको संरक्षण नहुनु एवं सिँचाई सुविधाबाट वञ्चित क्षेत्रका लागि वैकल्पिक सुविधाको कमी मुख्य चुनौतीको रुपमा रहेको देखिन्छ ।

	रु २५ करोडको लागतमा निर्माण गर्ने प्रकृयामा रहेको राजापानी बहुउद्देश्य बाँध निर्माण पश्चात यस क्षेत्रको जमिनमा प्रशस्तै सिँचाई हुँने संभावना रहेको छ ।	
४ वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन	वन पैदावरको हिसाबले यो धनी नगरपालिका हो । यस नगरपालिकाको ५९ प्रतिशत जमिन वन जङ्गल, मिश्रित वन र झाडी बुट्यानले ओगटेको छ । १६ वटा वन सामुदायिक वन समुदायलाई हस्तान्तरण गरेको छ भने बाँकी वन हस्तान्तरण हुन बाँकी देखिन्छ । यस नगरपालकिामा १६ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति रहेका छन् । राष्टि्रय तथा प्रादेशिक लक्ष्य र नगरपालिकाको सोच र बजेट व्यवस्थापन को पक्षले विपद् व्यवस्थापन को पूर्व सतर्कता र प्रतिकार्य गर्ने पर्ने अवस्था प्रशस्तै छ । खाली जमिन, प्रशस्त बाटाघाट, नदी तटहरु र १६ वटा सामुदायिक वन समितिहरु भएका हुँदा यस्ता समितिहरु सँग कार्यगत एकता कायम गर्दै सडक किनारा, खालि जमिन र नदी तटहरुमा वृक्षरोपण गरेर र प्रत्येक वर्ष ५ विरुवा रोप्ने वातावरण बनाएर सैनामैनालाई हराभरा बनाउँन सकिने संभावना प्रशस्तै छ ।	अधिकांश भाग उच्च पाहाडि भूबनौटको फेदमा रहेको तथा केहि भाग नदीको तटिय क्षेत्रमा पर्ने, पहाडि भागबाट पनि थुप्रै खहरेहरु आउँने भएका हुँदा यो नगरपालिकाका अधिकांश भाग बढि र केहि धाग पहिरो जस्ता विपत्तिको जोखिमा रहेको अवस्था छ । यस पालिकामा वन डढेलो, पहिरो, बाढि जस्ता विपत्तिहरुले सामान्यतया सालाना सरदर ५० घरबार लाई प्रतिकुल असर पर्ने गरेको अवस्था छ । यसका अतिरिक्त विपद्का हिसावले जोखिम क्षेत्रहरु पहिचान र उपायोग गर्न पनि बाँकीनै छ । हराभरा सैनामैना बनाउँन वनको हैसियत सुधार र जलवायु परिवर्तन अनुकुलनमा पनि थुप्रै कार्यहरु गर्नु पर्ने छ । जलवायु परिवर्तनका हिसावले कतिपय बालिनालीहरुको उत्पादनमा असर परेको छ भने पानीका मुहान सुक्ने तथा पानीको सतह घट्ने जस्तो अवस्था आई रहेको छ ।
५. संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन	सामान्यतया क्षमता विकासलाई तीन आयाममा विश्लेषण गर्न सकिन्छ । सर्वप्रथम संस्थाको संरचनालाई दुरुस्त पार्नु पर्ने एउटा पाटो हो भने संरचनाको जिम्मेवारी अनुकुलन हुँने गरी संस्थाको प्रणालीमा सुधार, आवश्यक मात्रामा नीति, नियम तथा कार्य प्रणालीहरुको विकास, आवश्यक संख्यामा मानव संसाधनको व्यवस्था जस्ता कुराहरु संस्थागत क्षमता विकासमा पर्ने हुँदा यस नगरपालिकामा यस्तो प्रकारको प्रणालीमै सुधार गर्ने संभावना प्रशस्त रहेको छ । पालिकाको संस्थागत संरचनामा प्रशस्त जनशक्ति रहेको छ । विकासका प्रयासहरुमा कृषि तथा पशुपालन व्यवसायिककरण गर्न योजनाहरु बनेका र अन्य सेवा प्रवाहमा पनि थप जनशक्तिको विकास गरी परिचालन गर्दा उद्यम विकास सहजकर्ता बाहेक अन्यको पालिकाबाट पारिश्रमिक व्यहोर्नु नपर्ने तर सामान्य सुरुवाति नगन्य सहयोगबाट समुदायले पाउनु पर्ने पालिकाका सेवाहरु सुचारु भै सेवा बजारका लागि विकास गरिएको जनशक्ति स्वरोजगार भै समुदायका सेवा समुदाय बाटै	नगरपालिकालाई संविधान प्रदत्त एकल र साझा अधिकारहरु प्रशस्त प्रप्त भएतापनि विकास व्यवस्थापन, संस्थागत संरचना तथा सँगठन व्यवस्थापन, वित्तिय व्यवस्थापन, सूचना व्यवस्थापन, सुशासन, समन्वय र सहकार्य, मानव संसाधन विकास, संस्थागत क्षमता विकास, सेवा प्रवाह मापदण्ड निर्धारण, राजस्व परिचालन र वित्तिय अनुशासन जस्ता एकल साझा तथा संघीय कानुन बाट व्यवस्थित अधिकारहरुको प्रभावकारी उपयोगका लागि भौतिक स्रोत साधन व्यवस्था, नीति, योजना, ऐन/नियम/कार्यविधि तयारी, मानव संसाधन प्राप्ती जस्ता कुराहरुमा खासै ध्यान नपुगेको अवस्था छ । ४६६ को संख्यामा विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था समेतका कर्मचारी र जन प्रतिनिधी भएता पनि कार्य जिम्मेवारी अनुसारको सेवा प्रवाह गर्न सक्ने गरी उच्च दक्षता वृद्धि हुँन नसक्नु र मध्यम तथा न्युन दक्षतामा कार्य सम्पादन गर्दा प्रवाह गरिएका सेवा, सुविधा तथा वस्तु आमनागरिकका अपेक्षा र चाहना अनुरूपका हुन सकेनन् र यसले जननिर्वाचित प्रतिनिधि र कर्मचारी संयन्त्रप्रति विश्वसनीयता घट्नुका साथै

	संचालन गर्ने अवसर यस नगरपालिकामा प्रशस्तै छ । आफ्नै भवन सहित आवश्यक उपकरण तथा जनशक्ति भएका कारण संस्थागत सुशासन कायम राख्ने विषयमा थुप्रै गर्न सकिने अवस्था रहेको हुँदा यसलाई अवसरका रुपमा लिएको खण्डमा यस पालिकामा संस्थागत सुशासन मजबुत बनाउँन सकिने संभावना रहेको छ ।	राज्य र व्यवस्थाप्रति पनि नागरिकहरूमा नैराश्यता बढ्ने खतरा हुन सक्ने भएको ले यसलाई संबोधन गर्न अपरिहार्य भएको हो । २०७६ सम्ममा प्राप्त नमूना कानुन, विधि तथा नियमावली मध्ये ८४ वटा विषयमा ऐन, नीति, नियम, कार्यविधि निर्माण गर्न सकेको छैन । तर्जुमा भएका ऐन, नीति, नियम, कार्यविधिको बारेमा सबै जनप्रतिनिधि, वडा समिति, आम नागरिक विशेष गरी विपन्न तथा लक्षित वर्गलाई सूसूचित गराउने, प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने र सो को पालनामा रहेको छ । विषय क्षेत्रगत रुपमा बजेट विनियोजन सन्तुलित गरी रोजगार, उत्पादनमूलक तथा आयमूलक आयोजनामा लगानी अपेक्षाकृत कम रहेको छ । आ.व. २०७६/७७ मा वेरुजु रकम मात्र ४,१३,७२,४७७ बनाउन सकिएको अवस्था छ ।

२.३ योजना खाका

२.३.१ सोच

सैनामैना नगरपालिका, स्रोत र साधनले सम्पन्न भएर पनि उपयोगको पर्खाइमा गरिबीको शिकार रहेको, जनशक्ति भएर पनि बेरोजगारीको समस्यामा रहेको अवस्थामा भएको हुँदा यहाँका बासिन्दाको आर्थिक समृद्धिका लागि कृषिको अधुनिकीकरण सहित सिँचाई र आवश्यक पूर्वाधार हरुको विकास प्रतिवद्धताका साथ आवधिक योजनाका आधारहरु जस्तै राष्ट्रिय तथा नगरपालिकाको आवश्यकता, स्थानीय चाहना र स्थानीय यर्थाताका आधार र पूर्व योजना तर्जुमा गोष्ठिका सहभागिहरु बिच भएको छलफल र मस्तिष्क मन्थनका आधारमा सबै सहभागिको मत ऐक्यताका आधारमा यस सैनामैना नगरपालिकाको अबको ५ वर्षको दीर्घकालिन सोच निम्न अनुसार निर्धारण गरिएको छः

"सैनामैना समृद्धिको आधार, उत्पादन, पर्यटन र पूर्वाधार"

सोच पुरा गर्ने प्रमुख चालकहरुः

१. स्थानीय उत्पादनः

- कृषिजजन्य उच्च मूल्यका वालीहरुको व्यवसायिक उत्पादन तथा व्यवसायिकरण
- उन्नत तथा नश्ल सुधार सहितका पशु (चौपायाको) को व्यवसायिक उत्पादन र बजारिकरण
- पंछिजन्य वस्तुहरुको व्यवसायिक उत्पादन र बजारिकरण
- स्थानीय स्रोत साधन तथा अवसरमा आधारित उद्यम व्यवसायको विकासबाट गैर कृषि उत्पादन तथा बजारिकरणमा वृद्धि ।

२. **पर्यटन**

- स्मार्ट सिटी र लुम्बिनी सँगको नजिक सम्बन्ध विकास
- पर्यटन मैत्री सम्पदाहरुको जिणोद्धार र स्तरोन्नती
- धार्मिक पर्यटन क्षेत्रहरुको विकास
- पर्यटकहरुको आवागमन तथा बसाई सहज बनाउँन होमस्टे तथा साँस्कृति प्रदर्शनीहरुको व्यवस्था
- सुलभ शौचालय र फोहरमैला रहित स्वच्छ वातावरण तयारी
- पर्यटकलाई आयात रहित र स्थानीय उत्पादन सहितका खाद्य वस्तुहरुबाट सेवा
- पिउँने पानीको सर्वसुलभता ।

३. **पूर्वाधार**

- सर्वसुलभ र भरपर्दो यातायात प्रणाली स्थापना गर्न चक्रपथको पूर्णता र सौन्दर्यताको विकास
- राजमार्ग आसपासका भित्रि सडकहरुको कालोपत्रे सहित स्तरोन्नती गरे यातायात पूर्वाधारमा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने
- सडकका दायाँबायाँ नाली र वृक्षारोपण
- नियमित विद्युत र संचार
- सामुदायिक संस्थाहरुको सुविधा सम्पन्न पूर्वाधारको सुनिश्चितता ।

२.३.२ समग्र लक्ष्य

- समृद्ध समाजको सिर्जना गर्न उच्च आर्थिक वृद्धि
- सामाजिक न्याय सहितको शिक्षित, स्वस्थ तथा समृद्ध र विभेदरहित समाजको सिर्जना
- आवश्यकताका आधारमा सामाजिक तथा आर्थिक पूर्वाधारहरुको विकास
- जलवायु परिवर्तनको न्युनिकरण र विपद्मुक्त तथा विपद् सतर्कताको अवस्थाको व्यवस्थापन
- नगरपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवाहरु जनमैत्री बनाई जनताको जीविका तथा जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने हो ।

२.३.३ उद्देश्य

आर्थिक विकास

- कृषिमा यान्त्रिकरणका माध्यमबाट कषि तथा पशुजन्य उत्पादनमा वृद्धि गर्ने
- उत्पादित वस्तुको बजार पहुँच वृद्धि गर्ने
- छरिएर रहेको स्रोत साधन, जनशक्ति र विकासका अवसरहरुको अधिकतम उपयोग गरी उद्यम स्थापना
- सम्पदामैत्रि पर्यटन विकासको माध्यमबाट नगरबासिको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने
- नगरालिकाका निर्माण कार्य तथा उद्यम व्यवसाय सिर्जना तथा र सीप विकासको माध्यमबाट रोजगारी सिर्जना गर्ने ।

सामाजिक विकासः

- शैक्षिक पूर्वाधारहरुको सुधार र शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने
- नगरबासिका लागि स्वास्थ्य सेवाहरु सहज बनाउने

- महिला, बालबालिका तथा किशोर किशोरीहरुको विकास तथा सामाजिक सुरक्षाको सुनिश्चितता गरी भेदभाव मुक्त बनाउने
- सुरक्षित खानेपानीमा जनताको पहुँच वृद्धि गर्दै पूर्ण सरसफाईका माध्यमबाट जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने
- सामाजिक रुपमा असुरक्षित महशुस भएका नागरिकलाई सुरक्षाको प्रत्याभूति प्रदान गर्ने हुनेछ ।

पूर्वाधार विकासः

- आवश्यक न्युनतम र भरपर्दो यातायात पूर्वाधारको सहजताबाट कोहि बन्चित नहुने व्यवस्था
- जनताका महत्वपूर्ण संस्थाहरुको कार्य थलोहरुको निर्माण र स्तरोन्नती
- उर्जा तथा उर्जाजन्य प्रविधिहरु आर्थिक र प्राविधिक रुपमा व्यवस्थापन गर्न सक्ने गरी सबैको पहुँचमा पुऱ्याउने हो ।

वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापनः

- जलवायु परिवर्तनको कारकको रुपमा रहेको कार्वन उत्सर्जन न्युनिकरण र जलवायु परिवर्तनको असरको अनुकुलन
- विपद्हरुको सकुशल न्युनिकरण तथा व्यवस्थापन
- विपद्का प्रतिकार्यहरुको व्यवस्था ।

संस्थागत विकास, मानव संसाधन विकास र सुशासनः

- नगरपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवाहरु पारदर्शी बनाउँने
- जनता तथा संघ र प्रदेश सरकार प्रति जवाफदेही
- कानुनी प्रक्रियाबाट अविचलित
- समावेशी, प्रभाकारी तथा पूर्ण सहभागितामूलक बनाउँने
- विविध सेवाहरुका लागि कर्मचारी तथा पदाधिकारीको क्षमता विकास र सेवा बजारको विकास
- नगरपालिकाबाट सुसाशन र पारदर्शी ढंगबाट सेवाहरु प्रवाह गर्नु हुनेछ ।

२.३.४ परिमाणात्मक लक्ष्यः

योजना अवधिमा विभिन्न विकास क्षेत्रका लक्ष्यहरु तल तालिका १३ देखी १७ सम्ममा दिईएको छ ।

२.३.५ समग्र रणनीति र कार्यनीति

रणनीति १: सबैले प्रत्याभूति गर्ने गरी आर्थिक विकास	• हाल सिँचाई सुविधा भएको जमिनको प्रतिशत बढाईने । • कृषि तथा पशु उत्पादनमा पकेट क्षत्रको अवधारण र व्यवसायिकरण गर्ने । यसका लागि तालिम तथा बीऊ पूजि प्रदान । • ग्रामिण श्रमको उपयोग वृद्धि । • कृषिमा यान्त्रिकरण गर्न लागत सहभागितामा लगानी बढाईने । • एक घर एक घरबारी व्यवस्थापन लाई सहजिकरण गर्ने । • कृषि तथा पशु सेवा कार्यकर्ता तयारी र परिचालन । • निर्माण कार्यमा सकभर बेरोगार जनशक्तिको परिचालन गरी समान कार्यमा विदेश जानु पर्ने बाध्यता न्युनिकरण गरिनेछ ।

	● निर्माण कार्यहरु पनि उत्पदन वृद्धि तथा बजारिकरणलाई सहज पर्ने मा विशेष ध्यान दिईने छ । ● हाम्रो लागि हामै उत्पादन अभियान संचालन गर्ने र यसका लागि बजारमा माग भएका र सेनामैनाको माटोमा उत्पादन हुँने वस्तु सैनामैनामै उत्पादन प्रवर्द्धन गर्ने । ● स्थानीय र बाह्य बजार प्रवर्द्धन गर्न संकलन केन्द्रहरुको स्थापना गने ।
रणनीति २ साामाजिक शुसम्पन्नतालाई अगाडि बढाईने ।	● सामाजिक, लैंगिक तथा जातिय विभेद रहुन्जेल आर्थिक समृद्धिको उपलब्धिले मात्र मानिस खुसी ता सुखि दुवै हुन नसक्ने हुँदा यो योजनामा सामाजिक, लैंगिक तथा जातिय विभेद न्युनिकरण केन्द्रित योजनाहरु अगाडी बढाईने छ । ● मानिस समृद्ध हुन सुसम्पन्नता चाहिन्छ । सुसम्पन्नताका लागि आर्थिक तथा सामाजिक सम्पन्नता आवश्यक पर्दछ । तसर्थ यी एक अर्काका पुरक हुन । सैनामैना नगरपालिका यी दुवैको विकासलाई सँगसँगै लैजाने छ । ● लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेसिकरण व्यवहारमै ल्याउन नीतिगत तह तथा योजनाका प्रत्येक चरणमा लैंगिक तथा सामाजिक समावेसिकरण लाई व्यवहार मै उतारिने ● विकासको केन्द्रविन्दुमा बहिस्कृत तथा सीमान्तकृत हुँने ।
रण्नीति ३ः विकास नीजि तथा सामुदायिक साझेदारीमाः	ज्ञान, सीप तथा अनुभव र विकासमा स्वामित्वबोधका हिसाबले पनि विकास साझेदार बढाउँदा बढी नतीजा निकाल्न सकिने र सहकार्य पनि बढ्ने हुँदा फेरि पनि सबैको विकास सबै सँग भन्ने मान्यता अनुरुप यो नगरपालिका जनताको सामाजिक तथा आर्थिक विकास लगायत वातावरण तथा पूर्वाधार विकासमा स्थानीय संघ संस्था तथा नीजि क्षेत्र सँगको हातेमालो र सहकार्यलाई विशेष जोड दिईनेछ ।
रणनीति ४ सम्पदा मैत्री पर्यटन प्रवर्द्धन आर्थिक समृद्धिको अर्को पाटोको रुपमा विकास गरिने	● पर्यटन स्थलहरुको सुधार ● सम्पदाहरुको संरक्षण ● होमस्टे लगायत पर्यटन सुविधामा वृद्धि
रणनीति ५ः गुणस्तरीय पूर्वाधार विकास	● सबै बस्तीमा १२ महिना मोटरबाटोको व्यवस्था हुँने गरी सडकहरुको निर्माण तथा स्तरोन्नती र पूल पुलेसाहरुको निर्माण ● एक घर एक धारा को व्यवस्था गर्ने ● विद्युतीय प्रविधिको विस्तार गर्ने
रणनीति ६ः वातावरणीय संरक्षण तथा प्रवर्द्धन	● हराभरा सैनामैना बनाउँन वृक्षारोपण र वनले ढाकेको क्षेत्रको वृद्धि ● विपद् व्यवस्थापन र प्रतिकार्यहरु गरिनेछ । ● जलवायु अनुकुलनका उपायहरु अवलम्वन र प्रतिकार्यहरु गरिने छ ।
रणनीति ७ मानव संसाधनको विकास र परिचालन सुशासन सहितको चुस्त सेवा प्रवाह ।	● खास गरी कृषिका लागि ग्रामिण कृषि तथा पशु सेवा कार्यकर्ता तयारी र परिचालन गरी सेवा बजारमा सहजता ल्याउँने । ● सेवा प्रवाहमा चुस्तता ल्याउँन नगरपालिका भित्रको संस्थागत तथा मानव संसाधन विकास गरिने ● प्रविधिको स्थापना र उपयोग बढाउँने । ● आवश्यक ऐन तथा नीति नियमहरुको तयारी गर्ने । ● वित्तिय जवाफदेहिता कायम राख्न वित्तिय अनुशासनलाई कडाईका साथ पालना गरिनेछ ।
रणनीति ८ अन्तर सम्बन्धित विषयहरुलाई केलाएर संवोधन गरिनेछ ।	● गरिब तथा विपन्न जनतालाई निर्माण कार्यमा रोजगारी दिईने ● घुम्ति कोषको व्यवस्था गरी लगानी हैसियत नभएको जनतालाई न्युन व्याजदरमा सानु पूँजि सहकारी मार्फत उपलब्ध गराईने छ ।

२.३.६ अपेक्षित नतीजा /उपलब्धिहरु

तालिका ८ आर्थिक विकासको लक्ष्य तथा गन्तव्य सूचकहरु

नतिजा तहहरु	सूचकहरु	आधार तथ्याँक	२०८३/२०८४ सम्मको लक्ष्य
प्रभाव	१.दुई वर्ष मुनिका बालबालिकाको कुपोषणको दर झरेको हुँने छ	०.२७ (न.पा. रेकर्ड)	शुन्यमा झार्ने
	३ सरदर प्रति परिवार बचत वृद्धि	शुन्य बचत (न.पा. पार्श्वचित्र	१,००,०००
	५.सरदर प्रति परिवार आय वृद्धि	१०८७४१ (न.पा. पार्श्वचित्र	२,००,०००
	६ रोजारी दर मा वृद्धि	८४.१२ (न.पा. पार्श्वचित्र	९५
	७. बेरोगारको संख्या घटेको	१५.८८ (न.पा. पार्श्वचित्र	५
असर	२.समग्रमा आफ्नो उत्पादनले १२ महिना खान नपुग्ने परिवारको संख्या घटेको	२९७४१ (न.पा. पार्श्वचित्र)	२०००
	वैदेशिक रोजगारुमा जानेको संख्या घटेको	९५४७ (न.पा. पार्श्वचित्र २०७७)	७०४७
सि.नं	**नतीजाका सूचकहरु**	**आधार वर्ष २०७८/२०७९को अवस्था**	**जम्मा**
१	मासु उत्पादन वृद्धि	१६४३.३ मे.टन (न.पा.रेकर्ड)	२१९३.७
२	खसी बाखाको संख्या वृद्धि	२१५०० (न.पा.रेकर्ड)	३०११०
३	लोकल तथा ब्रोईलर कुखुरा, हाँस, कालिज तथा बट्टाको संख्या वृद्धि	???	४१९५०० थप
४	बंगुरको संख्यामा वृद्धि	३८५० (न.पा.रेकर्ड)	४५४५
५	दुध उत्पादनमा वृद्धि	६१,२०,००० लिटर (न.पा.रेकर्ड)	६१५५०६०
६	दुघ दिने गाई भैरसीको संख्यामा वृद्धि	१९८५ (न.पा.रेकर्ड)	३८४५
७	अण्डा उत्पादनमा वृद्धि	७९२५०० गोटा (न.पा.रेकर्ड)	१४१९५००
८	आलु उत्पादनमा वृद्धि	६०५०० मे.टन (न.पा.रेकर्ड)	६४५०० मे.टन
९	फलफूल उत्पादनमा वृद्धि	२०७०० मे.टन (न.पा.रेकर्ड)	२१७१९.५
१०	तरकारी उत्पादन वृद्धि	४९८ मे.टन (न.पा. रेकर्ड)	१३३२ मे.टन
११	खाद्यान्न उत्पादन वृद्धि	४३२०६० मे.टन (न.पा.रेकर्ड)	४८७००६
१२	उद्यम स्थापनामा वृद्धि भएको	२४२८ (आर्थिक सर्भेक्षण २०१८)	२९७८
१३	सालाना आउँने पर्यकको संख्यामा वृद्धि	२,००,००० (योजना तर्जुमा गोष्ठिको अनुमान)	५,३०,०००
१४	सहकारीमा आवद्ध हुनेको संख्या वृद्धि भएको	१६००० (न.पा. रेकर्ड)	१६९५० थप हुँने
१५	थप उद्यम व्यवसाय तथा श्रम तथा रोजगारी बाट थप रोजगारी सिर्जना	६७६० रोगार (आर्थिक सभेक्षण २०१८)	२५०० थप

१६	सिँचाई हुने जमीनको क्षेत्रफल बढेको	करिव दुई तिहाई (एक अनुमान)	१३९८० हेक्टर थप

तालिका ९ सामाजिक विकासका लक्ष्य तथा गन्तव्यहरु

नतिजा तहहरु	सूचकहरु	आधार तथ्याँक	२०८३/२०८४ सम्मको लक्ष्य
प्रभाव	१.साक्षरतामा वृद्धि भएको हुँने छ।	८७.२५ प्रतिशत (नगर पार्श्वचित्र)	९८ प्रतिशत पुर्‍याउँने
	२. शिशु मृत्यु दरमा कमी भएको हुँने छ।	१.३ (न.पा.रेकर्ड)	०.३ मा झार्ने
	३. वाल मृत्यु दरमा कमी भएको हुँने छ।	० (न.पा.रेकर्ड)	० कायम राख्ने
	४. मातृ मृत्यु दरमा कमी भएको हुँने छ।	० (न.पा.रेकर्ड)	० कायम राखने
असर	१.आधारमूत तहमा कुल भर्नादर वृद्धि	१२६ (न.पा.रेकर्ड)	११५
	२.आधारमूत तहमा खुद भर्नादर वृद्धि	९३ (न.पा.रेकर्ड)	९६
	३.माध्यमिक तहमा कुल भर्नादर वृद्धि	५१(न.पा.रेकर्ड)	६५
	४.माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर वृद्धि	४७ (न.पा.रेकर्ड)	६०
	५. हिंसामा परेका महिलाको संख्यामा कमी भएको हुँनेछ।	१३ (न.पा.रेकर्ड)	शुन्यमा झार्ने
	६ बाल विवाह कमी आएको	४८ प्रतिशत (न.पा.रेकर्ड)	१५ प्रतिशतमा झार्ने
	७. सुरक्षित पिउँने पानीमा पहुँच वृद्धि भएको	९९.८५(न.पा.रेकर्ड)	१०० प्रतिशत
सि.नं	**लक्ष्य तथा गन्तव्य र सूचकहरु**	**आधार वर्ष २०७८/२०७९ को अवस्था**	**२०८३/२०८४ सम्मको लक्ष्य**
१	विद्यालय जाने उमेर समूहका बालबालिका मध्ये ३ देखी ४ वर्ष उमेर समूहकाको भर्ना दर वृद्धि	२३६९ भर्ना नभएका	८००
२	५ देखी ९ वर्ष समूहका विद्यालय नगएकाको विद्यालय भर्ना संख्या वृद्धि	३०३ भर्ना नभएका	४५
३	१० देखी १२ वर्ष समूहका विद्यालय नगएकाको विद्यालय भर्ना संख्या वृद्धि	६५८ भर्ना नभएका	२००
४	१३ देखी १६ वर्ष समूहका विद्यालय नगएकाको विद्यालय भर्ना संख्या वृद्धि	५८७३ भर्ना नभएका	९००

५	अनाथ र जोखिममा परेका बालबालिकाको सुरक्षा भएको	कार्य भैरहेको	निरन्तरता दिने
६	दलित तथा विपन्न वर्गको सामाजिक सहभागितामा वृद्धि	कार्य भैरहेको	निरन्तरता दिने
७	फरक क्षमता भएकाहरुले परिचयपत्र पाई सेवा सुविधा पाएका	कार्य भैरहेको	निरन्तरता दिने
८	वृद्ध चौतारीका माध्यमबाट वृद्ध वृद्धाहरुको जीवन यापन उत्साहप्रत भएको हुँनेछ ।	कार्य भैरहेको	निरन्तरता दिने
९	परम्परागत साँस्कृतिक धरोहरहरु र रिति रिवाजहरुको संरक्षण र प्रवर्द्धन भएको हुँनेछ ।	कार्य भैरहेको	निरन्तरता दिने

तालिका १० शहरी विकास तथा पूर्वाधार विकासका लक्ष्य तथा गन्तव्यहरु

नतिजा तहहरु		सूचकहरु	आधार तथ्याँक	२०८३/२०८४ सम्मको लक्ष्य
प्रभाव		भरपर्दो र सुरक्षित यात्राका लागि जनताको पहुँच बढेको हुँने छ ।		
असर		कालोपत्रे सडमका पहुँच भएका जनताको प्रतिशत वृद्धि भएको हुँने छ ।	३१	८५
सि नं	**लक्ष्य तथा गन्तव्य र सूचकहरु**	**आधार वर्ष २०७८/२०७९को अवस्था**	**२०८३/२०८४ सम्मको लक्ष्य**	
१	कच्चि सडकको कि.मि. घटेको	५६	० कि.मि	
२	ग्राभेल तथा सोलिङ्ग सडकको कि.मि घटेको	३७४.७९	१६९.७९	
३	नाला सहित कालोपत्रे सडको कि.मि. वृद्धि	४४	२९४.५१	
४	भरपर्दो विद्युत उर्जामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भएको हुँने छ ।	सबैमा पहुँच छ तर भरपर्दो भोल्टेज छैन	१५०६३ परिवारमा भरपर्दो बनाउँने	
५	एकिकृत आवास तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाहका लागि वडा भवन र सामुदायिक संरचनाहरु स्थापना भएका हुँनेछन् ।	केहि भएका	१३८ नया भवनहरु	

तालिका ११ विपद् व्यवस्थापनका तथा वातावरण संरक्षणका गन्तव्य तथा सूचकहरु

नतिजा तहहरु	सूचकहरु	आधार तथ्याँक	२०८३/२०८४ सम्मको लक्ष्य
प्रभाव	• विपद् संवोधन भएको अवस्था • जलवायु परिवर्तनको असर न्युनिकरणका लागि प्रतिकार्यहरु भएका		
असर	• खालि तथा पर्ति जमीनमा वृक्षारोपण गरी व्यवस्थित वनले ओगटेको क्षेफलमा वृद्धि भएको • जोखिम क्षेत्रका नदि खहरे, घोल तथा पैरोहरु नियन्त्रण भएका • महामारी विरुद्ध लड्ने तयारी भएको अवस्था		
सि.नं	**लक्ष्य तथा गन्तव्य र सूचकहरु**	**आधार वर्ष २०७८/२०७९को अवस्था**	**२०८३/२०८४ सम्मको लक्ष्य**
१	विपद् कोषको व्यवस्था भएको	उपयोग भएको	५ करोड
२.	खाली पर्ति जमिन, सामुदायिक वन तथा नदि र सडक किनारामा वृक्षारोपण भएको	हुँदै गरेको	१९७००
३	जलवायु परिवर्तका अनुकुलका उपायहरु अवलम्बन भएको हुँने	भै रहेका	नियमित
४	खाना पकाउँन दाउरा प्रयोग गर्नेको परिवारको संख्या घटेको	५३८६	५८६
५	विपद्मा प्रत्येक वडामा प्रतिकार्यहरु भएको हुने	भैरहेको	नियमित
६	खर र परालले छाएका तथा असुरक्षित र जोखिमयुक्त आवासहरु सुरक्षित भएका	५००	५०० घर

तालिका १२ संस्थागत विकास, नीति नियम प्राप्ती, मानव संसाधन विकास र सुशासनका लक्ष्य तथा गन्तव्यहरु

नतिजा तहहरु	सूचकहरु	आधार तथ्याँक	२०८३/२०८४ सम्मको लक्ष्य
प्रभाव	योजनाको अन्त्य सम्ममा सेवाग्राहीले पालिकाको सेवाहरु पारदर्शि र सुशासन सहितको भएको महशुस गरेका अवस्था हुँनेछ ।		
असर	• जन सरोकारका सेवा हरु शिघ्र र चुस्त ढंगबाट प्रवाह भएको अवस्था • खास गरी कृषि पशु सम्बन्धि सेवाहरु र खानेपानी मर्मत सेवा घरदैलोमा नै उपलब्ध भएका हुँने छन् । • हालको बेरुजु रु ४,१३,७२,४७७ मा ५० प्रतिशत घटेको हुँनेछ ।		
स. नं.	**लक्ष्य तथा गन्तव्य र सूचकहरु**	**आधार वर्ष २०७८/२०७९ को अवस्था**	**२०८३/२०८४ सम्मको लक्ष्य**
१	नगरपालिका र सवै वडामा मा वेभ बेस तथ्याँक प्रणाली स्थापना भएको	सामान्य रुपमा भएको	नियमित संचालन भएको
२	नगरपालिकाको सेवा प्रवाहमा दक्ष जनशक्ति थप भै परिचालन भएको		६६
३	लेखा परीक्षण तथा पालिकाको आय व्यय विवरण वेभमा तथ्याँक समावेस गरी श्रोत साधनको परिचालन पारदर्शी भएको ।	हुँदै गरेको	नियमित
४	भू-उपयोग योजना तयारी भएको	तयारी	नियमित कार्यान्वियन गर्ने

५	प्राप्त नमूना कानुन तथा नियमावलीहरु अनुसार पालिकाबाट विभिन्न प्रकारका कानुन, नियमावली तथा निदेशिका हरु तयार गर्ने	३० ऐन, ५४ नियमावली, कार्यविधि र निर्देशिका	२१ वटा नयाँ तयार हुँने

२.४ आय-व्ययको प्रवृत्ति र प्रक्षेपण

आय प्रक्षेपण:

१. चालु आ.व. मा विभिन्न स्रोतको आयमा प्रति वर्ष १० प्रतिशत वृद्धिका आधारमा

- प्रथम वर्ष रु १०१०३५००००
- दोस्रो वर्ष रु १११९३८५०००
- तेस्रो वर्ष रु १२२२५२४०००
- चौथो वर्ष रु १३४४७७६०००
- पाचौ वर्ष रु १४७९२५४०००

५ वर्षमा जम्मा रु ६१६८२९००००

२. विगत ३ आ.व.हरुको आन्तरिक राजस्वको हिसाब गर्दा आ.व. २०७५/७६ रु १२४८३२००० आ.व. २०७६/७७ मा रु ८४६८२०००, आ.व. २०७७/७८ मा रु ८९०९८००० भएकोमा आ.व. २०७८/७९ को अनुमान रु १२५९१९०० मात्र भएको हुँदा यसको सरदर वृद्धि तथा न्युनले एकरुपता नपाएको हुँदा चालु आ.व. आ.व. २०७८/७९ कै अनुमान लाई सालाना १० प्रतिशत वृद्धिका दरले आन्तरिक राजस्व लगायत समग्र आयलाई पनि सोहि अनुपातमा अनुमान गरिएको छ ।

२.५ लगानीको स्रोत र व्यवस्था

२.५.१ लगानीको आवश्यकता र स्रोत

यो योजना कार्यान्वयन गर्न ५ वर्षका लागि आर्थिक, सामाजिक, शहरी विकास तथा पूर्वाधार, वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन र संस्थागत विकास तथा सुशासन र अन्तर सम्बन्धितमा गरी कुल जम्मा रु २०,४३,३८,८९,०००आवश्यक पर्ने र ५ वर्षमा हुँने अनुमानित आय रु ६१६८२९०००० को अनुपातमा रु १४,२६,५५,९९,००० अपुग हुँने देखिन्छ। संघ तथा प्रदेश सरकार मार्फत पालिकाको सानु लागत सहभागितामा संचालित योजनहरु पनि यो योजनामा समेटिदा बजेट अपुगा बढि देखिन गएको अवस्था छ । संघ र प्रदेश संगको सहकार्यका अतिरिक्त यो अपुग स्रोतको परिपूर्तिका लागि निम्न विकल्प अनुसार व्यवस्थापन गरिनेछ,

विकल्प १: चालु खर्च नियन्त्रण

विकल्प २: पूजिगत खर्च गर्दा न्युनतम खर्चमा बढि उपलब्धी हुँने ढंगबाट खर्च गरेर

विकल्प ३: आन्तरिक राजश्वका स्रोत पहिचान र वृद्धि गरेर

विकल्प ४: अन्य दातृ निकायहरु सँग योजनामा सहभागिता गराएर वा ADB, TDF जस्ता वैदेशिक संस्था संग ऋृण लिएर

विकल्प ५: कार्यरत संघ संस्थाहरु सँग सहकार्य बढाएर

विकल्प ६: लाभग्राहीहरु तथा स्थानीयसहकारीहरु सँग लागत सहभागिता बढाएर

विकल्प ७: कम जरुरी र कम महत्वपूर्ण योजनाहरु लाई वार्षिक योजनामा पुनर विचार गरेर ।

स्रोत आँकलनका विविध उपायहरु मध्ये बढि सरदर ५ वर्षका लागि उपलब्ध हुँने भनि आ.व. २०७८/७९ को सिलिङ्गका आधारमा सामान्यतया प्रति वर्ष १० प्रतिशतका दरले सबै क्षेत्रबाट उपलब्ध हुँने आय र अनुदान तथा राजश्व बाँडफाँटमा वृद्धि हुने अपेक्षनका आधारमा ५ वर्षका लागि आय प्रक्षेपण गरिएको छ आयको आधार र प्रक्षेपण गरिएका प्रतिफलहरुको प्राप्तिका प्रत्येक नतीजा र सो अन्तर्गतका कार्यहरुको अनुमानित सरदर लागत लाई हिसाबका आधारमा ५ वर्षको खर्च प्रक्षेपण गरिएको छ। यसरी हिसाब गर्दा केहि फरकता आउँन गएको बजेट तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ। यसरी न्युन हुँन गएको बजेट लाई नगरपालिकाले माथि दिईएका विकल्पहरुको उपयोग गरेर घाट पुरा गर्न सक्नेछ।

तालिका १३ आ.व. २०७९/२०८० -२०८३/२०८४ सम्मको आय प्रक्षेपण रु.००० मा

आय विवरण रु ००० मा										
शिर्षक /स्रोत	आ.व. २०७५ /२०७६ को यथार्थ	आ.व. २०७६ /२०७७ को यथार्थ	आ.व. २०७७ /२०७८ को यथार्थ	चालु आ.व. २०७८/२०७९ को अनुमान	आ.व. २०७९/२०८० को अनुमान	आ.व. २०८०/२०८१ को अनुमान	आ.व. २०८१/२०८२ को अनुमान	आ.व. २०८२/२०८३ को अनुमान	आ.व. २०८३/२०८४ को अनुमान	जम्म
नेपाल सरकार	४५९४२१	३९२१४८	४५३३७६	४४७०९०	४९१७९९	५४०९७९	५९५०७७	६५४५८४	७२००४३	३००२४८२
समानिकरण अनुदान	१०२१००	१२१६००	१२०१००	१२९९००	१४२८९०	१५७१७९	१७२८९७	१९०१८७	२०९२०५	८७२३५८
सशर्त अनुदान	२६९८२५	१९२४७९	२८८१७९	२५२२९०	२७७५१९	३०५२७१	३३५७९८	३६९३७८	४०६३१६	१६९४२८१
समपुरक अनुदान	१९०४४	४३२४	०	२४२००	२६६२०	२९२८२	३२२१०	३५४३१	३८९७४	१६२५१८
विशेष अनुदान	२४०६२	४४४३	१७६१५	२७०००	२९७००	३२६७०	३५९३७	३९५३१	४३४८४	१८१३२१
अन्य अनुदान	४४३९०	६९३०३	२७४८२	१३७००	१५०७०	१६५७७	१८२३५	२००५८	२२०६४	९२००४
प्रदेश सरकार	२२४१२	२७५२६	४७६३४	४४१९२	४८६११	५३४७२	५८८२०	६४७०२	७११७२	२९६७७६
समानिकरण अनुदान	४९१२	४९३०	५८१८	६१४८	६७६३	७४३९	८१८३	९००१	९९०१	४१२८८
सशर्त अनुदान	७५००	६९६७	११२७१	११०४४	१२१४८	१३३६३	१४७००	१६१७०	१७७८६	७४१६७
समपुरक अनुदान	१००००	११५७२	१४१७३	२००००	२२०००	२४२००	२६६२०	२९२८२	३२२१०	१३४३१२
विशेष अनुदान	०	४०५७	१६३७३	७०००	७७००	८४७०	९३१७	१०२४९	११२७४	४७००९
राजश्व बाडफाँट	८६९०१	१२३८७०	१५७४०३	१४९५११	१६४४६२	१८०९०८	१९८९९९	२१८८९९	२४०७८९	१००४०५६
नेपाल सरकार	८१२३२	८१४४३	१०४४७४	१०७५३९	११८२९३	१३०१२२	१४३१३४	१५७४४८	१७३१९३	७२२१९०
प्रदेश सरकार	५६६९	४२४२७	५२९२९	४१९७२	४६१६९	५०७८६	५५८६४	६१४५१	६७५९६	२८१८६६
आन्तरिक स्रोत	२३२८८०	१६९८२७	२३८२५०	२७५५०८	३०५४७८	३३६०२६	३६९६२९	४०६५९२	४४७२५१	१८६४९७६
संचित कोष	१०८०१९	८५१४५	१४९१५२	१४९५८८	१६४५४७	१८१००२	१९९१०२	२१९०१२	२४०९१३	१००४५७६
आन्तरिक आय(राजश्व)	१२४८६२	८४६८२	८९०९८	१२५९१९	१३८५११	१५२३६३	१६७५९९	१८४३५९	२०२७९५	८४५६२६
कन्टेन्जेन्सि	०	०	२१००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	३२२१	३५४३	१४७७४
जम्मा आय रु.	८०१६१३	७१३३७१	८९८७६३	९१८५००	१०१०३५०	१११११३८५	१२२२५२४	१३४४७७६	१४७९२५४	६१६८२९०

तालिका १४ आ.व. २०७९/२०८०-२०८३/२०८४ सम्मको व्ययको प्रक्षेपण रु.००० मा

व्यय तर्फ										
खर्च शिर्षक	यथार्थ आ.ब २०७५ /२०७६	यथार्थ आ.ब. २०७६ /२०७७	यथार्थ आ.ब. २०७७ /२०७८	आधार वर्ष २०७८/२०७९ को अनुमान	आधार वर्ष २०७९/२०८० को अनुमान	आधार वर्ष २०८०/२०८१ को अनुमान	आधार वर्ष २०८१/२०८२ को अनुमान	आधार वर्ष २०८२/२०८३ को अनुमान	आधार वर्ष २०८३/२०८४ को अनुमान	जम्मा ५ वर्षमा आवश्यक पर्ने रु ०००
चालु खर्च तर्फ	**३८०७१९**	**४७१९१८**	**३७३६९६**	**४७५१४९**	४८९४०३	५०४०८५	५१९२०८	५३४७८४	५५०८२८	२५९८३०९
पूजिगत खर्च तर्फ	**५७०११६**	**५३३५३७**	**५९४५९९**	**७१४७९२**	८६३२००	८७६८५०	८९४०६०	९०९६००	९४९८०७	१७८३५५८०
क आर्थिक विकास	१९७७१	४५८०३	७८५९५	५९१४४	५००००	५२०००	५६५००	५७०००	६६८१२	५०५६०६०
ख सामाजिक विकास	३२१४१३	३६२२६४	२६५५१०	३७०४००	११००००	११२५००	११५०००	१२००००	१३५७००	३३९५८५०
ग शहरी विकास तथा पूर्वाधार	१७७६०४	११०७२८	२२७७८८	२६६३९३	६४००००	६४५०००	६५००००	६५५०००	६५९७००	८८३६८६५
घ वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन	१८७३४	१५००	१०५१७	५०००	५६०००	६००००	६५०००	७००००	७९९५०	४२०९५०
ङ संस्थागत विकास, सेवा सेवा प्रवाह र सुशासन	३२५९५	१३२४३	१२१८९	१३८५५	७२००	७३५०	७५६०	७६००	७६४५	१२५८५५
जम्मा व्यय रु .००० मा	**९५०८३६**	**१००५४५५**	**९६८२९५**	**११८९९४१**	**१३५२६०३**	**१३८०९३५**	**१४१३२६८**	**१४४४३८४**	**१५००६३५**	**२०४३३८८९**
अपुग बजेट रु					**३४२२५३**	**२६९५५०**	**१९०७४४**	**९९६०८**	**२१३८१**	**१४२६५५९९**

२.५.२ आन्तरिक स्रोतको व्यवस्था र परिचालन नीति

यस नगरपालिकाको राजश्व सुधार योजनामा भएको व्यवस्था तथा राजस्व परामर्श समितिको सिफारिसमा नगर परिषदले तोकेको दरमा नगरपालिकाले राजस्व शंकलन गर्ने गर्दछ । सामान्यतया सैनामैना नगरपालिका अन्तर्गत कर तथा गैर कर अनतरगत विभिन्न सिफारिस दस्तुरहरु, व्यक्तिगत घटना दर्ता तथा व्यवसाय दर्ता तथा नविकरण शुल्क, एकिकृत सम्पत्ति कर, घर बहाल कर, विज्ञापन कर, मालपोत तथा भूमि कर, व्यवसाय कर, उद्योगहरुको कर तथा निकासी करहरु नगरपालिकका आन्तरिक स्रोत हुन । यसरी प्राप्त स्रोत लाई यसै आवधिक योजनामा निर्दिष्ट गरिएका योजना तथा कार्यक्रमहरुमा परिचालन गरिनेछ ।

२.५.३ अन्तर सरकारी स्रोत परिचालन

सामान्यतया संघिय तथा प्रदेश सरकारबाट विभिन्न शिर्षकबाट नगरपालिकामा बजेट प्राप्त हुने प्रावधान रहेको छ । राजस्व बाँडफाँडका अतिरिक्त अन्तर सरकारी वित्तिय हस्तान्तरण अन्तर्गत नेपाल सरकारबाट सशर्त अनुदान, वित्तिय समानिकरण अनुदान, समपूरक अनुदान, विशेष अनुदान, अन्तर स्थानीय तहबाट प्राप्त रकम, सामाजिक सुरक्षा भत्ता तथा संस्थागत सहभागिताबाट बजेट प्राप्त हुन्छ भने प्रदेश सरकारबाट पनि सवारी करको राजस्व बाँडफाँड तथा सशर्त अनुदान, वित्तिय समानिकरण अनुदान, समपूरक अनुदान, विशेष अनुदान प्राप्त हुन्छ । ससरी प्राप्त स्रोतलाई पनि यसै आवधिक योजनामा निर्दिष्ट गरिएका योजना तथा कार्यक्रमहरुमा परिचालन गरिनेछ ।

२.५.४ जनसहभागिता परिचालन

जनसहभागिता विकासका कममा एक महत्वपूर्ण उपाय हो । यो नगरपालिका **नागरिक र नगरपालिका सँगसँगै** भन्ने मान्यतामा काम गर्ने र जनताको विकासमा स्वामित्वबोध गराउँन पनि जनताले धान्न सक्ने हद सम्मका उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउँने र रोजगारी सिर्जजना गर्ने प्रकारका योजनाहरु लागत सहभागितामा पहिलो प्राथामिकताका साथ कार्यन्वयन गर्ने तर्फ उन्मुख हुँनेछ ।

२.५.५ निजी र सहकारी क्षेत्रको स्रोत परिचालन

निजि तथा सहकारी क्षेत्र यस नगरपालिकाका विकास योजनाहरुका लागि अर्का महत्वपूर्ण विकास साझेदार रहनेछन् । खास गरी सहकारीहरु ग्रामिण अर्थतन्त्र चलायमान बनाउन महत्वपूर्ण अंग हुन् । नेपाल सरकारको तीन खम्बे अर्थ नीति अन्तर्गत सहकारी र नीजि क्षेत्र एक महत्वपूर्ण अंग हुन् । तसर्थ नगरको आर्थतन्त्र मजबुत बनाउँन नीजिक्षेत्र र सहकारी सँगको सहकार्य बढाईने छ ।

२.५.६ संघ संस्थाको स्रोत परिचालन

स्थानीय स्तरमा कार्यरत संध संस्था र दातृ निकाय तथा अन्य संघसंस्थाहरु यस नगरपालिकाको विकासका महत्वपूर्ण साझेदार पात्रहरु हुँने छन् । विकास साझेदारी तथा लागत साझेदारीमा यस्ता संघ संस्थाहरु सँगको सहकार्यलाई तिब्रता दिईने छ ।

२.५.७ अन्य स्रोत परिचालन

यो आवधिक विकास योजना कार्यान्वयन गर्न आवश्यकताका आधारमा यो योजनाको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग गर्न चाहने र असल नियतबाट आउँने जुन सुकै स्रोत लाई पनि स्वागत गरिनेछ ।

२.५.८ स्रोत साधनको बाँडफाँड तथा परिचालनका आधारहरु

स्रोत बाँडफाँडको मूल आधार वित्तिय व्यवस्थापन का न्युनतम आधारहरु जस्तै,

१. **जनताको साधन जनताकै हितमाः** जनता बाट माग भई आएका योजनाहरुलाई प्राथामिकिकरण गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
२. **वित्तिय जवापदेहिताः** स्रोतहरुको परिचालन जनताले महशुस गर्ने गरी पारदर्शि र जवाफदेहि भएर गरिनेछ ।
३. **नीतिगत व्यवस्था प्रति अडिगः** राजस्व संकलन, लक्ष्य निर्धारण, र खर्च निर्धारण स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, स्थानीय तहमा बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, आर्थिक व्यवस्थापन तथा सम्पत्ति हस्तान्तरण सम्बन्धी निर्देशिका, २०७४ र स्थानीय तहको योजना तथा बजेट तर्जूमा दिग्दर्शन, २०७४ (परिमार्जित) का प्रवधान अनुसार गरिनेछ ।
४. **प्रथमिकता केन्द्रितः** योजनाहरुको प्राथामिकतामा खर्च गरिने छ ।
५. **कार्य संचालनका लागि क्षमता विकासः** स्थानीय सरकारको संस्थागत र मानव संसाधनको क्षमताले कार्यलाई असर पार्ने हुँदा यस तर्फ पनि ध्यान दिईने छ । कार्यान्वयन कार्य योजना, कार्य जिम्मेवारी निर्धारण, नतीजा र सूचकहरुको निर्धाण प्रष्ट परिने छ ।
६. **जवाफदेहिता मापनः** आय व्ययको लेखा परीक्षण, आय व्ययको सार्वजनिकरण तथा सार्वजनिक सुनुवाईका माध्यम बाट जवाफदेहिता मापनको व्यवस्था गरिनेछ ।

प्रस्तुत गरिएका योजनाहरुमा लाग्ने अनुमानित लागत नै हो । खास गरी कृषि तथा पशु पालनमा व्यवसायिकरण, स्थानीय स्रोत साधनमा आधारित उद्यम व्यवसायको स्थापना, सम्पदामैत्री पर्यटन विकास, समाजिक क्षेत्रमा शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, दिगो पूर्वाधार विकास, वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन, अन्तर सम्बन्धित विषयहरु, सेवा प्रवाह र सुशासन जस्ता विषयहरुको एकिकृत विकास गर्ने लक्ष्य तथा प्रतिफल प्राप्तीका लागि तयार गरिएको खर्च योजना नै स्रोत साधनको बाँडफाँडका मूल आधारहरु हुन ।

स्रोत साधनहरुको बाँडफाँड लाई निम्न संवैधानिक, कानुनि र नीतगत आधारसमेत लाई ख्याल गरिएको छ,

- नेपालको संविधानको अनुसूचि ८ र ९ मा उल्लिखित स्थानीय तहको एकल तथा साझा अधिकारको सूचि,
- नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट आ.व. २०७८/०७९ को लागि प्रस्तुत भएको नीति तथा कार्यक्रम,
- नेपाल सरकारबाट स्वीकृत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको कार्य विस्तृतीकरणको प्रतिवेदन,
- संघीय सरकारले अंगिकार गरेको आवधिक योजनाले लिएका नीति तथा प्राथामिकताहरु,
- संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारले अवलम्वन गरेका आर्थिक तथा वित्तिय नीतिहरु,
- स्थानीय तहको आवधिक योजनाले तय गरेका प्राथामिकताहरु,
- नेपाल सरकारको पन्ध्रौं योजना (२०७६/२०७७–२०८०/२०८१)
- दिगो विकास लक्ष्य, २०३०

२.६ सार्वजानिक खर्च र राजस्व परिचालन नीतिः

२.६.१ सार्वजानिक खर्च नीति

सैनामैना नगरपालिककाको सार्वजानिक खर्चको मूल नीति भनेको नगरबासीको वृहत्तर हीत र उनिहरुकै सरोकारका योजनाहरुमा पारदर्शि ढंगबाट खर्च गरिने नीति छ र सानु लागतमा सामजमा ठूलो हीत हुँने र ठूलै प्रतिफल प्राप्त हुँने प्रकारका गतिविधिहरुमा खर्च गरी लेखा परीक्षण तथा सार्वजानिक सुनुवाईको माध्यमबाट पारदर्शि बनाईने नीति लिईएको छ ।

२.६.२ राजस्व नीति

आन्तरिक राजस्व नगरपालिकाको अभिन्न अंग हो र विकासका लागि ज्यादै महत्वपूर्ण अंश हो । संभावित र वर्तमानमा उपलब्ध राजश्वलाई व्यवस्थित रुपमा नियन्त्रण, व्यवस्थापन गर्नु आवश्यक छ । नगरपालिकाको आफ्नो सार्वजानिक खर्च नियमावली तयार गरिएको छ र सोको मातहतमा रहेर राजस्व खर्च गरिँदै छ ।

२.७ निजी क्षेत्रको स्रोत परिचालन नीति

योजनाका कतिपय गतिविधिहरु लागत साझेदारीमा संचालन गरिने छन् । खास गरी व्यावसायिक कृषि तथा पशुपालन, सिँचाईका लागि पोखरी निर्माण, होम स्टेहरु को विकास गरिने छ । यस्ता प्रकारका गतिविधिहरुमा निजिक्षेत्रको स्रोत परिचाललाई प्राथामिकतामा राखिएको छ ।

२.८ सहकारी क्षेत्रको स्रोत परिचालन नीति

ग्रामिण अर्थतन्त्रलाई चलायमान बनाउँन सहकारीको निकै ठूलो भूमिका छ । सहकारीमा जनताको पहुँच वृद्धि का साथै आय आर्जनका क्षेत्रमा सहकारी बाट व्यवसाय विकास र ऋण प्रवाहलाई जोडिने छ ।

२.९ जनसहभागिता परिचालन नीति

जनताले धान्न सक्ने हद सम्मका उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउँने र रोजगारी सिर्जना गर्ने प्रकारका योजनाहरु लागत सहभागितामा पहिलो प्राथामिकताका साथ कार्यान्वयन गर्ने नीति लिईने छ ।

२.१० संघ संस्थाको स्रोत परिचालन नीति

योजनामा अनुमान गरिएका अपुग स्रोत जुटाउँन र लागत साझेदारीमा कार्य गर्न स्थानीय संघ संस्था सँगको सहकार्य बढाईने छ ।

परिच्छेद ३: आर्थिक क्षेत्रको विकास

३.१ कृषि विकास

१. वस्तुगत विवरण

यस सैनामैना नगरपालिकाका व्यक्तिहरूले अपनाउँदै आएको पेशाहरूमा कुल घरधुरी संख्याको ४२.३१ प्रतिशत (६३६१) घरधुरीले मुख्य पेशाको रुपमा कृषि, पशुपालन तथा फलफूल खेती गर्दै आएको अवस्था छ ।

नगरको भू-भाग १६२.१८ वर्ग कि.मि. अर्थात १६२१८ हेक्टर क्षेत्रफल मध्ये जम्मा ३५ प्रतिशत अर्थात ५६५७.३० हेक्टर भू-भाग खेतीयोग्य जमिनकोमा पर्दछन् । खेतीयोग्य जमिनमध्ये अधिकांश जमिन मौसमी वर्षामा निर्भर रहेको छ । नगरमा बगिरहेका विभिन्न खोलानालाको किनारमा अवस्थित सैनामैना नगरपालिकाको खेतीयोग्य जमिनको उर्वराशक्ति उच्च रहेको छ । अधिकांश ग्रामिण परिवेश भएको हुँदा उत्पादनको मूल साधन नै जमिन हो र उत्पादनको प्रकारमा कृषि तथा पशुपालनै हो । यस नगरपालिकामा मकै, गहुँ, धान, जौर, तेलहन बालीमा तोरी, अर्सी, तील, सरर्सिउ, सूर्यमुखी आदी, दालहन अर्न्तगत अडहर, मास, मसुरो, केराउ, चना आदी, तरकारी अर्न्तगत आलु प्याज, काउली, भिन्डी, लसुन, वोडी, सीमी, काको, घिरौला आदी यो नगरपालिकाको आर्थिक क्षेत्रमा योगदान कायम राखेको पाईन्छ । वर्तमानको उत्पादनको अवस्था हेर्दा यस नगरपालिकामा ४३२०६० मे.टन खाद्यान्न उत्पादन हन्छ भने आलु ६०५००, तरकारी ४९८ मे.टन र फलफूल २०७०० मे.टन उत्पादन हुन्छ ।

२. संभावना र अवसर

यस पालिका क्षेत्रमा उत्पादन हुने बालीमा पनि विविधता रहि आएको छ । जग्गाको किसिमलाई हेर्दाखेरी यो पालिकाको अधिकाँश भाग समथर भागमा पर्ने हुँदा हिसाबले कूल खेतियोग्य जमिन ५६५७.३० हेक्टर सबैमा खेति गरिएको अवस्था छ भने समृद्धिको यात्रालाई खेतबारीबाट शुरु गर्न अझै पनि खेतिपातीका सुविधा वृद्धिका साथै उच्च मूल्यका बालिको छनौट गरी खेति विस्तार गर्न सकिने संभावना देखिन्छ ।

पालिकाको वस्तुगत विवरण अनुसार आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्याको (१५ देखि ५९ वर्ष) ५३३०८ मध्ये यस सैनामैना नगरपालिकाका व्यक्तिहरूले अपनाउँदै आएको पेशाहरूमा कुल घरधुरी संख्याको ४२.३१ प्रतिशत (६३६१) घरधुरीले मुख्य पेशाको रुपमा कृषि, पशुपालन तथा फलफूल खेती गर्दै आएको अवस्था छ र उत्पादनका हिसावले ४३२०६० मे.टन खाद्यान्न उत्पादन हन्छ भने मे. टन आलु ६०५००, तरकारी ४९८ मे.टन र फलफूल २०७०० मे.टन उत्पादन हुन्छ । कृषिलाई यन्त्रिकरण गरी व्यवसायिक उत्पादन तथा बजारीकरणको प्रयास गर्दा उत्पादन बढाउँन सक्ने संभावना प्रशस्तै छ ।

३. समस्या र चुनौती

नगरमा सतह एवम् भुमीगत जल सिँचाईको स्रोत पर्याप्त मात्रमा रहेको छ । कृषिको लागि उर्वर माटो भएको र नगरमा ठूलो संख्यामा जनता कृषिमा निर्भर रहेको हुँदा प्राकृतिक स्रोतको उपयोग गरी सबै खेतियोग्य जमिनमा सिँचाई सुविधा पुर्‍याउन सके रोजगारीका अवसर बढ्नुका साथै कृषि उत्पादनमा पनि प्रशस्त वृद्धि हुने देखिन्छ । यस नगरपालिकाको कूल खोति गरिएको जमीन ५६५७.३० हेक्टर मध्ये करिव दुई तिहाई जमिनमा सिँचाईको

व्यवस्था छ र संभावनाका आधारमा सिंचित जमिनको प्रतिशत बढाउँन सकिने संभावना छ । तसर्थ कृषिको आधुनिकीकरण नहुनु, बजार व्यवस्थापन, आपुर्ति श्रृङ्खलाको दिगो व्यवस्थापन नहुनु, सिँचाई व्यवस्थापनको दिगो विकास र व्यवस्थापनको अभाव, जीवनशैलि जटिल बन्दैजानु र लगानी पनि व्यवस्थित नहुनु चुनौतीको रुपमा रहेको छ ।

परम्परागत कृषि प्रणालिमा भर पर्नु, उच्च मूल्यका बालि छनौट गरी बढि लाभको क्षेत्रको उपयोग गर्न नसक्नु, भएका खेतीमा पनि लागत लाभको दृष्टिकोणमा खेती प्रणाली खर्चिलो हुनु, स्थानीय रैथाने जातको संरक्षण हुन नसक्नु, पकेट खेती विकास कार्यक्रम राम्रो सँग नहुनु एवं प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम संचालन नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या रहेका छन् । अन्य समस्याहरुमा माटोको नियमित परीक्षण नहुनु, आवश्यक श्रमशक्तिको अभाव हुनु, बजार संजालको निर्माण नहुँनु, प्राविधिक जनशक्तिको अभाव हुनुजस्ता समस्याहरु पनि विद्यमान रहेका देखिन्छन् । यसका साथै व्यवसायिक ज्ञान तथा सूचनाको कमी, कृषि बजारको कमी, कृषि विमाको अभ्यासको कमि, संकलन केन्द्रको अभाव मुख्य चुनौतीको रुपमा रहेका छन् । स्थानीय हावापानी सुहाउँदो र बढी उत्पादन दिने खालको विभिन्न प्रजातीका बीउविजन उत्पादन गर्ने नर्सरी नहुँदा कृषकहरुले माग र आवश्यकता अनुसारको वोटविरुवा प्राप्त सकेका छैन् । रैथाने बीउविजनको उपलब्धता र संरक्षण नहुँदा वाह्य तथा आनुवांशिक जातिय शुद्धता र गुणस्तर कम हुने बीउविजनको प्रयोग गर्नु पर्ने बाध्यता रहेको छ । सो बीउविजन समेत समयमा उपलब्ध हुन सकिरहेको अवस्था छैन । जलवायु परिवर्तनको असरका कारण बालीमा देखापर्ने हानीका कारण झार तथा किराहरुको प्रकोप लगायत पोषण र पानी सम्बन्धी जोखिममा वृद्धि भइरहेको छ ।

४. सोचः हामी र हाम्रा पाहुँनाका लागि हाम्रै उत्पादन

५. लक्ष्यः स्थानीय उत्पादन, रोजगारी र आयमा दिगो वृद्धि हुने ।

६. उद्देश्यः ***समृद्धिको यात्रा खेतबारीबाट शुरु गर्न ।***

- कृषकहरुको क्षमता विकास गर्ने ।
- कृषिको विविधिकरण गर्ने ।
- कृषिमा व्यवसायिकरण गर्ने ।
- कृषिमा यान्त्रिकरणका गर्ने ।

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीनि
१ः कृषिमा व्यवसायिकरणम जोड दिईने छ ।	• माटोको प्रकार र हावापानी अनुसार पकेट क्षेत्र पहिचान गरिनेछ । • व्यवसायिक बन्न ईच्छुक कृषकलाई कृषिमा व्यवसायिककरण बारे सचेतना गराईने छ । • उनिहरुले छनौट गरेका बालि व्यवसायिक योजना बनाउँन सहजिकरण गरिनेछ । • लगानी सुनिश्चिततताका लागि बैंक तथा वित्तिय संस्थाहरु सँग समन्यय गराईने छ । • साना लगानी कर्ताहरुको हकमा त्यस्ता साना किसानको लगत अद्यावधिक गर्ने । • त्यस्ता किसानको व्यवसायिक क्षमताको विकास गर्न व्यवसाय विकास सेवा प्रदायकहरुको सहयोग लिई उनिहरुलाई आवश्यक सीप प्रदान गर्ने ।

	• आयात प्रतिस्थापन हुने तथा निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने प्रकारका आय मूलक कृषि व्यवसाय छनौट र संचालन गर्न ऋणमा पहुँच वृद्धि र प्रविधि सँग जोड्न सहयोग गर्ने ।
२: बजार सँगको संजाल निर्माण: कृषिको व्यवसायिकीकरणको बजारिकरणका लागि बजार सन्जालमा कृषक हरुलाई जोड्न सहयोग गरिनेछ ।	• यसरी व्यवसायिककरणमा सहयोग गरिएका साना किसानहरुको उत्पादनको बजारिकरण गर्न आवश्यक परे बजार संस्थाहरु जस्तै संकलन केन्द्रको निर्माण • बजार सन्जालमा आवद्ध गराउन थोक खरिदकर्ताहरुको पहिचान र उत्पादक र थोक खरिद कर्ता माफ समन्वय गरी सहयोग गर्ने • विशेष उत्पादन क्षेत्रमा पायक पर्ने गरी आवश्यक परेमा संकलन तथा निर्यात केन्द्रको निर्माण गर्ने । • उत्पादकहरुलाई बजारिकरणको सीप प्रदान गर्ने । • उत्पादकहरु र थोक बिक्रेताहरु बिच अन्तरक्रियाको व्यवस्था पछि उत्पादकहरु र थोक बिक्रेताहरु बिच खरिद बिक्रि सम्झौताको लागि सहजिकरण गर्ने ।
३: बाली बिमामा जोडः	• यस्तो सेवा दाताहरु र किसान समूहबिच अनतरक्रिया तथा भेटघाट जस्ता कार्यहरु गराईने । • बाली बिमा बारे अन्य प्रचार प्रसार गरी यसलाई किसानको हितमा प्रभावकारी बनाईने छ । • बिमा सहजकर्ताको सेवा धरदैलोमा नै उपलब्ध गराउँने
४: कृषिमा यात्रिकरण गरिने छ ।	• कृषकहरु सँगको लागत सहभागितामा व्यवसायिक कृषिमा यात्रिकरणमा सहयोग गरिने छ । • सहयोगको प्रतिशत कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुँने छ । • विपन्न वर्ग र सामाजिक रुपमा पछाडि पारिएका वर्गलाई लागत सहभागिताको प्रतिशतमा अन्यको तुलनामा २० प्रतिशत कम गराईने छ ।

८. प्रमुख कार्यक्रम

कार्यक्रम	ईकाइ	परिमाण	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु.००० मा	लगानीको स्रोत				राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
					संघ	प्रदेश	पालिका	सहकारी र नीजिक्षेत्र		
माटोको नमूला संकलन तालिम तथा माटो जाँच शिविर	सहभागी संख्या	४०००	सबै ११ वडाहरु	२००			✓	✓	४	१
किसानको अवलोकन भ्रमण	पछक	५	सबै वडा	३०००			✓	✓	४	१
उत्पादनका आधारमा कृषक प्रोत्साहन कार्यक्रम	किसान संख्या	२५०	सबै वडा	५०००			✓	✓	४	१
नगर कृषि प्रोफायल तयारी	संख्या	५	सबै वडाको	५००			✓	✓	४	१
जैविक मल तथा विषादी व्यवस्थापन	मे.टन	२००	सबै वडामा	२०००			✓	✓	४	१

व्यवसायिक तरकारी तथा फलफूल खेती	कृषक संख्या	१६६५	सबै वडा	१३३२०			✓	✓	४	१
व्यावसायिक आलु खेती	कृषक संख्या	१५०	वडा नं १ र ११	१२००			✓	✓	४	१
किसानहरुलाई व्यावसायिक तालिम	कृषक संख्या	२६१२	वडा १,३,५,७ र ८	२०८९६			✓	✓	४	१
लागत सहभागितामा उन्नत तरकारी तथा मकै तथा गहुँको बिउ उत्पादन	कृषक संख्या	६९०	वडा नं १,६,८,९,१० र ११	५५२०			✓	✓	४	१
कृषिमा यान्त्रीकरण	कृषक संख्या	४७५	वडा १, ५, ६ र ९	३८००			✓	✓	४	१
I.P.M पाठशाला संचालन गर्ने	कृषक संख्या	२०	वडा १	१००			✓	✓	२	१
व्यवसायिक च्याउ खेती	कृषक संख्या	१३०	वडा नं २,४,५,६ र ९	१०४०			✓	✓	४	१
व्यसायिक माछा पालन	कृषक संख्या	६७	वडा नं २, ३ ५, ६ ,७ र ८	५३६			✓	✓	४	१
व्यावसायिक मसलाबाली	कृषक संख्या	१२०	वडा नं ४ र ५	९६०			✓	✓	४	१
कौशी तरकारी खेति	कृषक संख्या	१४०	वडा नं ४	११२०			✓	✓	४	१
गोठ सुधार	कृषक संख्या	१५०	वडा नं ४	१२००			✓	✓	४	१
व्यवसायिक मौरी पालन	कृषक संख्या	१८५	वडा नं ३,५,७ र ८	१४८०			✓	✓	४	१
व्यवसायिक दलहन पकेट क्षेत्र कार्यक्रम	कृषक संख्या	५०	वडा नं ५	४००			✓	✓	४	१
व्यवसायिक मकै खती	कृषक संख्या	१५०	वडा नं ५ र १०	१२००			✓	✓	४	१
अर्गानिक खेती बारे कृषकलाई तालिम	कृषक संख्या	१००	वडा नं ६	५००			✓	✓	४	१
व्यवसायिक ड्रागन फलको खेती विस्तार	कृषक संख्या	५०	वडा नं ६	४००			✓	✓	४	१
व्यवसायिक फूल खेती र नर्सरी	कृषक संख्या	१२५	वडा नं ७, ९ र १०	१०००			✓	✓	४	१

व्यवसायिक फलफूल खेती (केरा)	कृषक संख्या	२१	वडा नं ७	२१०			✓	✓	४	१
व्यवसायिक उखु खेती	कृषक संख्या	६	वडा नं ६	६०			✓	✓	४	१
नगदेवाली जस्तै दलहन, तेलहन र मसला बालिको व्यवसायिक उत्पादन	कृषक संख्या	२५	वडा नं ८	२००			✓	✓	४	१
बाली बीमामा सहजिकरण गर्ने	कृषक संख्या	५०००	सबै वडामा	५०००			✓	✓	४	
किसानहरुलाई वित्तिय संस्थाबाट सरल कर्जाका लागि सहजिकरण गर्ने	कृषक संख्या	५०००	सबै वडामा	५०००			✓	✓	४	१
किसान र उत्पादनको प्रकार अनुसारका व्यवसायीहरु बिच व्यवसायिक सम्बन्धि विकासका लागि अनतरकृया	अनतरकृया संख्या	२५	सबै वडामा	३७५			✓	✓	४	१
जम्मा				७६२१७			✓	✓		
जम्मा लागत रु ७,६२,१७,०००										

९. **अपेक्षित उपलब्धीः** खाद्यान्न, फलफूल, आलु तथा तरकारी उत्पादन वृद्धि र रोजगारीको अवसर वृद्धि भै जनताको आय र बचतमा पनि वृद्धि हुँने । साथै खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको अवस्थामा सुधार हुँने ।

३.२: पशुपंछी विकास

१. वस्तुगत विवरण

यस सैनामैना नगरपालिकाका व्यक्तिहरूले अपनाउँदै आएको पेशाहरूमा कुल घरधुरी संख्याको ४२.३१ प्रतिशत (६३६१) घरधुरीले मुख्य पेशाको रुपमा कृषि, पशुपालन तथा फलफूल खेती गर्दै आएको अवस्था छ । पशुपालन गर्ने किसानहरुले दुध दिने गाई भैँसी, १९८५, खसीबोका बाखा २१५०० तथा बंगुर ३८५० पालन तथा प्रसस्तै हास कुखुरा पालन गरिहेका तथा सो बाट वार्षिक ६१,२०,००० लिटर दुध, १६४६.३ मे. टन मासु उत्पादन भैरहेको देखिन्छ । त्यसै गरी ७९२५०० गोटा अण्डा र उत्पादन हुने गर्दछ ।

२. संभावना र अवसर

यस नगरपालिका क्षेत्रमा चरण क्षेत्रको रुपमा सामुदायिक वनका आंशिक भूभाग र निजी जमिन नै प्रयोगमा आईरहेको छ । कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनको व्यवसायिक उत्पादन र सहज विक्री वितरणका लागि समेत विभिन्न कृषि उपज संकलन केन्द्रका साथै स्मार्ट कुखुरा पालन, व्यवसायिक बाख्रा पालन, पशु प्रजनन् सेवा, किसान प्रोत्साहन कार्यक्रम, आहारा विकास, गोठ तथा खोर सुधार र पशुधन संरक्षण जस्ता कार्यक्रममा नगरपालिकाले गदै आएका प्रयासहरुलाई निरन्तरता दिएको खण्डमा पशुजन्य उत्पादनको वजारको संभावना रहेको एवं उत्पादकत्व वृद्धि, वजार पूर्वाधारको विकास, उत्पादनमा संलग्न किसानहरुको व्यवसायिक दक्षता अभिवृद्धिजस्ता कार्य गर्न सकेमा यस क्षेत्रमा पशुपालन कार्यलाई थप व्यवसायिक बनाउन सकिने देखिन्छ ।

३. समस्या तथा चुनौतिहरु

पशुपालन तर्फ उन्नत जातको गाईभैँसी, बाख्रापालन नहुनु, आधुनिक किसिमको गोठ, खोरको व्यवस्थामा अझैकमी, उन्नत घाँसको व्यवस्था नहुनु तथा दक्ष प्राविधिकको सेवा विस्तार हुन नसक्नु, सरल कर्जाको व्यवस्था नहुनु उत्पादकत्व वृद्धि, वजार संजाल निर्माण, उत्पादनमा संलग्न किसानहरुको व्यवसायिक दक्षता अभिवृद्धिजस्ता कार्य अझैपनि चुनौतिको रुपमा रहिरहेको छ । कुना काप्चामा एग्रोभेटको अभाव, उन्नत जातको घाँसहरुको कमी, दक्ष जनशक्तिको अभाव, पशु स्वास्थ्य उपकरणको कमी, नश्ल सुधारको अझै कमी, भेटेरीनरी प्रसार सेवाको कमीजस्ता पक्षपनि थप समस्याको रुपमा रहेको छ ।

४. सोचः समृद्धिको अर्को यात्रामा पशुपंछी व्यवसाय ।

५. लक्ष्यः पशुपंछी उत्पादन वृद्धिबाट जनताको आय स्तरमा सुधार ल्याउँने ।

६. उद्देश्यः

- उन्नत पशुपंछिमा विविधिकरण र व्यवसायिकरण गर्ने ।
- गोठ सुधार र पशु बिमामा जोड दिने ।
- पशु उत्पादनको बजारिकरणमा सहजता ल्याउँने ।

७. रणनीति तथा कार्यनीतिः

रणनीति	कार्यनीनि
१: पशुपंछिमा व्यवसायिकरणम जोड दिईने छ ।	● पकेट क्षेत्र पहिचान ● किसान लाई आवश्यक तालिम ● लागत सहभागितामा पशु धन खरिद ● नश्ल सुधारमा जोड दिने । ● व्यवसायिक वनन ईच्छुक कृषकलाई पशुपंछिमा व्यवसायिककरण बारे सचेतना गराईने छ । ● उनिहरुले छनौट गरेका पशु पैदावारको व्यवसायिक योजना बनाउँन सहजिकरण गरिनेछ । ● लगानी सुनिश्चितताका लागि बैंक तथा वित्तिय संस्थाहरु सँग समन्वय गराईने छ । ● साना लगगानी कर्ताहरुको हकमा त्यस्ता साना किसानको लागत अद्यावधिक गर्ने । ● त्यस्ता किसानको व्यवसायिक क्षमताको विकास गर्न व्यवसाय विकास सेवा प्रदायकहरुको सहयोग लिई उनिहरुलाई आवश्यक सीप प्रदान गर्ने । ● आय मूलक पशु व्यवसाय छनौट र संचालन गर्न ऋणमा पहुँच वृद्धि र प्रविधि सँग जोड्न सहयोग गर्ने ।
२: बजार सँगको संजाल निर्माण पशुपंछीको व्यवसायिकीकरणको बजारिकरणका लागि बजार सञ्जालमा पशुपालक कृषकहरुलाई जोड्न सहयोग गरिनेछ।	● यसरी व्यवसायिककरणमा सहयोग गरिएका साना किसानहरुको उत्पादनको बजारिकरण गर्न आवश्यक परे बजार संस्थाहरु जस्तै संकलन केन्द्रको निर्माण तथा बजार सन्जालमा आवद्ध गराउन थोक खरिदकर्ताहरुको पहिचान र उत्पादक र थोक खरिद कर्ता माझ समन्वय गरी सहयोग गर्ने विशेष उत्पादन क्षेत्रमा पायक पर्ने गरी आवश्यक परेमा संकलन तथा निर्यात केन्द्रको निर्माण गर्ने । ● उत्पादकहरुलाई बजारिकरणको सीप प्रदान गर्ने । ● उत्पादकहरु र थोक बिक्रेताहरु बिच अन्तरक्रियाको व्यवस्था पछि उत्पादकहरु र थोक बिक्रेताहरु बिच खरिद बिक्रि सम्झौताको लागि सहजिकरण गर्ने ।
३: पशु बिमामा जोडः	● यस्तो सेवा दाताहरु र किसान समूहबिच अन्तरक्रिया तथा भेटघाट जस्ता कार्यहरु गराईने । ● बाली बिमा बारे अन्य प्रचार प्रसार गरी यसलाई किसानको हितमा प्रभावकारी बनाईने छ । ● बिमा सहजकर्ताको सेवा धरदैलोमा नै उपलब्ध गराउँने

८. प्रमुख कार्यक्रमः

कार्यक्रम	ईकाइ	परिमाण	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु .००० मा	लगानीको स्रोत				राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
					संघ	प्रदेश	पालिका	सहकारी र नीजि क्षेत्र		
नश्ल सुधार तर्फ कृत्रिम गर्भाधान	गाई भैसी संख्या	२००००	सबै ११ वडा	२०००			✓	✓	४	१
सेक्स सिमेन खरिद	संख्या	५०००	सबै वडाका लागि	१००००			✓	✓	४	१
पशु आहारा विकास कार्यक्रम	के.जि	२५०००	सबै वडा	५०००			✓	✓	४	१
औषधि खरिद कार्यक्रम	पशु संख्या	२७५००	सबै वडा	५०००			✓	✓	४	१
कृषका लागि मत्स्य तथा पशु उपकरण खरिद	कृषक संख्या	६००	सबै वडा	४०००			✓	✓	४	१
पशुपंछी खोप कार्यक्रम	पशु संख्या	१७५०००	सबै वडामा	६०७५			✓	✓	४	१
पशु धन सुंरक्षण अन्तरगत बीमाका लागि बिमितले तिरेको रकमको ५० प्रतिशत अनुदान	पशु संख्या	१००००	सबै वडामा	७५००			✓	✓	४	१
उत्पादनमा आधारित अनुदान	दुघ लिटर	२७० लाख	सबै वडामा	१३५०			✓	✓	४	१
व्यावसायिक गाई पालन	घर धुरी संख्या	१७६	१,२,३,४,५,६,७,८,१० र ११	४४००			✓	✓	४	१
व्यावसायिक भैंसी	व्यवसायी संख्या	१९६	१,२,३,४,५,६,७,८,१० र ११	९८००			✓	✓	४	१
व्यावसायिक बाखा पालन	व्यवसायी संख्या	५७४	सबै वडामा	५७४०			✓	✓	४	१
व्यावसायिक वंगुरपालन	व्यवसायी संख्या	१३९	१,२,३,४,५,६,७, ९ र ११	१३९०			✓	✓	४	१
व्यावसायिक कुखुरा, हाँस	व्यवसायी संख्या	४१८	सबै वडामा	४१८०			✓	✓	४	१

तथा टर्की पालन										
व्यावसायिक बट्टाई तथा कालिज पालन	परिवार संख्या	२४	वडा १, ३ र ५ मा	४८०			✓	✓	४	१
भुई घाँस तथा डालेघाँस वितरण	व्यवसायी संख्या	१३५	वडा २ मा	२७०			✓	✓	४	१
पशुपन्छीमा परजिवी तथा रोग नियन्त्रण	कृषक संख्या	नियमित	सबे वडा	१०००			✓	✓	४	१
पशु स्वास्थ्य शिविर संचालन	कृषक संख्या	नियमित	सबै वडा	१०००			✓	✓	४	१
गोठ सुधार र मुत्र संकलन	कृषक संख्या	९००	वडा ३, ५ र ११	९०००			✓	✓	४	१
पशुपन्छी विमा	कृषक संख्या	५००	वडा ४	१०००			✓	✓	४	१
घाँस खेती	कृषक संख्या	५०	वडा ५	१५०			✓	✓	४	१
पशुपंछी उत्पादकहरु र थोक बिक्रेताहरु बिच अन्तरक्रिया ।	अनतरकृय ा संख्या	२०	सबै वडा	५००			✓	✓	४	१
पशुपंछी पालक किसानहरु लाई व्यवसायीकरण तालिम	कृषक संख्या	३०००	सबै वडामा	३००००			✓	✓	४	१
जम्मा पशुपंछी विकास रु				**१०९८३५**						

९. अपेक्षित उपलब्धी: दुध, मासु, अण्डा, उत्पादन वृद्धि र रोजगारीको अवसर वृद्धि भै जनताको आय र बचतमा पनि वृद्धि हुँने । साथै खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको अवस्थामा सुधार हुँने ।

३.३: सिँचाई

१. वस्तुगत विवरण

यस नगरपालिकामा सतह एवम् भुमीगत जल सिँचाईको स्रोत पर्याप्त मात्रमा रहेको छ । कृषिको लागि उर्वर माटो भएको र नगरमा ठूलो संख्यामा जनता कृषिमा निर्भर रहेको हुँदा प्राकृतिक स्रोतको उपयोग गरी सबै खेतियोग्य जमिनमा सिँचाई सुविधा पुऱ्याउन सके रोजगारीका अवसर बढ्नुका साथै कृषि उत्पादनमा पनि प्रशस्त वृद्धि हुने देखिन्छ । यस क्षेत्रमा कुल खेति योग्य जमिन ५६५७.३० हेक्टर मध्ये हाल सम्म करिव दुईतिहाई जमीनमा वर्षभरि सिँचाई सुविधा छ भने करिव एक तिहाईमा जमिन आकासको भरमा सिँचाई गरि कृषि खेति गरिन्छ ।

२. संभावना र अवसर

नगरपालिकामा सिँचाईका लागि हालसम्म प्रयोगमा रहेका प्रविधिहरुमा कूलो नै हो । सिँचाईका लागि प्रमुख श्रोतको रुपमा रहेका प्रशस्त नदिनाला र सानातिना रुपमा रहेका खोला तथा खोल्साहरु भएको हुँदा बहाव केन्द्रित तथा लिफ्ट् गरेर समेत गरी विभिन्न २२१ वटा सिँचाई योजना मर्मत, स्तोन्नती र निर्माण बाट खेतीयोग्य भूमिमा सिँचाई सुविधा विस्तार गर्न संभावना रहेको छ । त्यसै गरी रु २५ करोडको लागतमा निर्माण गर्ने प्रकृयामा रहेको राजापानी बहुउद्देश्य बाँध निर्माण पश्चात यस क्षेत्रको जमिनमा प्रशस्तै सिँचाई हुँने संभावना रहेको छ ।

३. समस्या तथा चुनौतिहरु

संचालित सबै सिँचाई आयोजनाको नियमित रुपमा मर्मत सम्भार नहुनु, सिँचाईका श्रोतहरुको संरक्षण नहुनु एवं सिँचाई सुविधाबाट वञ्चित क्षेत्रका लागि वैकल्पिक सुविधाको कमी मुख्य चुनौतीको रुपमा रहेको देखिन्छ ।

४. सोचः सिँचाई रहित बाट सिँचाई सहितको खेति प्रणाली

५. लक्ष्यः सिँचाई हुँने जमिनको प्रतिशत वृद्धि गरी उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने

६. उद्देश्यः

- नयाँ सिँचाई योजनाहरुको निर्माण
- भैरहेकाको मर्मत र स्तरोन्नती
- भैरहेका सिँचाई योजनाको विस्तार

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
असिंचित कृषियोग्य जमिनको सिँचाई विस्तार गरिनेछ ।	• भरपर्दो स्रोहरुको पहिचान र समिक्षा । • पुराना र अवस्था बिग्रिएका योजनहरुको स्तरोन्नती गरी दिगो बनाईने । • बहावको स्रोत नभएका स्थानमा लिफ्ट् विधिबाट सिँचाईको विकास गरिने । • सिँचाई योजनाहरु निर्माण तथा विस्तार गर्न लागत सहभागितालाई बढि जोड दिईने ।

८. प्रमुख कार्यक्रम

कार्यक्रम	ईकाइ	परिमाण	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु .000मा	लगानीको स्रोत				राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
					संघ	प्रदेश	पालिका	सहकारी र नीजि क्षेत्र		
राजापानी बहुउद्देश्य नहर निर्माण	संख्या	१	वडा नं ११	२५0000	✓	✓	✓		४	२

लामिरह बहुउद्देश्य बाँध निर्माण	संख्या	१	????	१५०७६२३	✓	✓	✓	✓	४	२
पुराना पानी बग्ने कुलाहरु मासिँदै गएकोले पुनः व्यवस्थित गर्ने	संख्या	१४	वडा नं १	१४००	✓	✓	✓	✓	४	२
लिफ्ट सिँचाई योजना	वटा	१	वडा नं १	१००००			✓	✓	४	२
नदिमा ड्याम व्यवस्थापन गरि पानी संकलन गरेर सिँचाईको व्यवस्था गर्ने	वटा	१	वडा नं १	१००००			✓	✓	४	२
एकता टोलको अधुरो लिफ्ट सिस्टम पूर्ण गर्ने	वटा	५	वडा नं १	५०००			✓	✓	४	२
प्रयोगविहिन रहेका भूमिगत जलस्रोत, ट्युवेलको संचालन गर्ने	वटा	६	वडा नं १	५०००			✓	✓	४	२
भईरहेको सिँचाई योजनाहरुको ममर्त	संख्या	१०	वडा नं १	५०००			✓	✓	४	२
सिँचाईको व्यवस्थाको सुदृढिकरण	संख्या	२	वडा नं २	५०००			✓	✓	४	२
बोरिङबाट सिँचाईको व्यवस्था	संख्या	९	वडा नं २	५०००			✓	✓	४	२
सिँचाई नाली पक्कि बनाउने	संख्या	९	वडा नं २	२७००			✓	✓	४	२
विद्यालय र गंगानगर टोलमा स्यालो ट्यूवेल निर्माण गर्ने	संख्या	२	वडा नं ३	१०००			✓	✓	४	२
विद्यालय र हरियाली टोलमा डिप ट्युवेल निर्माण गर्ने	संख्या	१	वडा नं ३	५००			✓	✓	४	२
रान्यौरा, लेडुवा, कुस्मा र कर्वलामा सिँचाईको लागि बोरिङ्ग	संख्या	१०	वडा नं ४	५०००			✓	✓	४	२
कुलोबाट सिँचाई गर्न लागत सहभागितामा मोटर सहयोग	संख्या	३०	वडा नं ४	१५०			✓	✓	४	२
कोटियामाईको अमरुतिया टोलमा सिँचाई	संख्या	१	वडा नं ५	५००			✓	✓	४	२
कालिरह सिँचाई योजना मर्मत र नाला निर्माण	संख्या	१	वडा नं ५	५००			✓	✓	४	२
तुलबुलिया कुलोको नाला निर्माण र मर्मत	संख्या	१	वडा नं ५	५००			✓	✓	४	२

मलमला टोल सिँचाई योजना	संख्या	१	वडा नं ५	५००			✓	✓	४	२
थोपा सिँचाई कार्यक्रम	संख्या	५०	वडा नं ६	५००			✓	✓	४	२
डिप ट्युवेल स्तरोन्नती गर्ने	संख्या	५	वडा नं ७	५००			✓	✓	४	२
सेलो ट्युवेल सतरोन्नती र थप	संख्या	११	वडा नं ७	११००			✓	✓	४	२
लिफ्ट सिँचाई	संख्या	५	वडा नं ७	१५०००			✓	✓	४	२
थोपा सिँचाई योजना	संख्या	१०	वडा नं ७	१००			✓	✓	४	२
लिफ्ट सिँचाई (ईन्गुरिया र वनरहवा नदी बाट)	संख्या	६	वडा नं ८	६००००			✓	✓	४	२
संगमटोल र वनरहवामा ड्याम निर्माण गरी पोखरी ताल बनाउने	संख्या	२	वडा नं ९	१०००			✓	✓	४	२
कुमारगड्डी र खालामा डिप ट्युवेल निर्माण	संख्या	२	वडा नं ९	५०			✓	✓	४	२
वडा भरी स्यालो ट्युवेल निर्माण	संख्या	१२	वडा नं ९	५००			✓	✓	४	२
सितलापुर, पानबरी, झिमझिमिया, फुलबारी, भच्कैया र कटानीमा सिँचाई योजना	संख्या	६	वडा नं १०	५०००			✓	✓	४	२
सितलापुर, पानबरी, झिमझिमिया, फुलबारी, भच्कैया र कटानीमा कुलो मर्मत सम्भार	संख्या	६	वडा नं १०	६००			✓	✓	४	२
राजापानी देखि चिसापानी सम्म सिँचाई कुलो पक्की निर्माण गर्ने	कि.मि.	१५	वडा नं ११	३०००			✓	✓	४	
वनकट्टीमा सिँचाईको पक्की बाध निर्माण	संख्या	१	वडा नं ११	५०००			✓	✓	४	२
कञ्चनखोला सिँचाई योजना	संख्या	१	वडा नं ११	२००			✓	✓	४	२
जम्मा सिँचाई योजना				१९०७९२३						

नोटः वडागत योजनाको बिस्तृत योजना बैंक अनुसूचि ७ मा

९. अपेक्षित उपलब्धी

थप १३९८० हेक्टर जमिना दिगो सिँचाई व्यवस्था भै थप ५४९४६ मे.टन खाद्यान्न, ४००० मे. टन आलु तथा १३३२ मे. टन तरकारी तथा १०१९.५ मे.टन फलफुल जस्ता नगदे बाली थप उत्पादन हुँने छ ।

३.४ उद्योग तथा बाँणिज्य

१. वस्तुगत विवरण

यस नगरपालिकामा जम्मा जनसंख्या ६२६९७ मध्ये आर्थिक रुपले सकृय जनसंख्या ५३३०८ छ जुन कूल जनसंख्याको ८५ प्रतिशत हो । सैनामैना नगरपालिकाका व्यक्तिहरूले अपनाउँदै आएको पेशाहरूमा कूल जनसंख्याको ४६.७५ प्रतिशत छ । आर्थिक सर्भेक्षण २०१८ अनुसार सैनामैना नगरपालिकामा जस्मा २४२८ उद्यम व्यवसाय स्थापित छन् जम्मा ६७६० व्यक्तिहरु पेशागत रुपमा संलग्न छन् । यसमा पनि पुरुष ४३१२ र २४४८ महिला संलग्न छन् । साना साना कार्य भएपनि आर्थिक उपार्जनका दृष्टिकोणले यस नपामा नोकरी, कृषि व्यवसाय तथा मजदुरी र गैरकृषि मजदुरी तथा व्यवसाय वा आफनो पेशा गरि आयअर्जन गरी रोजगारका अबसरहरु सृजना गरेको पाईन्छ ।

२. संभावना र अवसर

यस नगरपालिकामा विशेष गरी स्थानीय स्रोत साधनमा आधारित कृषि तथा पशुजन्य उपज, माछा र जडिबुटीको उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरण सम्बन्धी उद्योगको संभावना रहेको छ । कृषि, पशुपंक्षी, माछा, जडिबुटी उत्पादनको लागि आवश्यक प्रविधि, सामग्री र वस्तु सेवा र स्थानीय उत्पादन बजारीकरण सम्बन्धी व्यापार व्यवसायमा पनि क्रमिक वृद्धि हुँदै गईरहेको छ ।

थोक तथा खुद्रा व्यवसायः नगरको नजिकै रहेको बुटवल र भैरहवा बजार पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रको प्रमुख व्यापारिक केन्द्रको रुपमा रहेको छ । यी बजारहरूमार्फत नगरमा थोक तथा खुद्रा व्यापार उल्लेख्य मात्रामा हुने गर्दछ । थोक व्यापार अन्तर्गत खाद्य मिलबाट उत्पादित चामल, पिठो, तेल, तरकारी, फलफुल, माछा, गेडागुडी तथा मसला पश्चिमाञ्चल तथा तराईका अन्य जिल्लासँग हुने गरेको छ भने अन्य थोक व्यापारमा विस्कुट, साबुन, चाउचाउ, चिया, चिनी आदिको हुने गरको छ । यसका अतिरिक्त तेस्रो मुलुकमा निर्मित इलेक्ट्रीक र इलेक्ट्रोनिक्स सामानहरूका साथै फरेन गुड्सको नाममा विभिन्न तेस्रो मुलुकहरूबाट उत्पादन भई पैठारी गरिएका घरेलु उपयोगका सामानहरूको समेत उल्लेख्य मात्रामा थोक र खुद्राविक्रि यस नगरबाट हुने गरेको पाइन्छ ।

तसर्थ स्थानीय स्रोत तथा सीप, बजारको माग र संभावित उद्यमीको चाहनाको तालमेलमा एककृत सेवाहरुको अवधारणा जस्तै १) उद्यम विकासका लागि पूर्व तयारी जस अन्तर्गत स्रोत साधनको सर्भेक्षण, लक्षित समूह पहिचन, बजारको माग अध्यावधिक जस्ता कार्यहरु र सामाजिक परिचालन अन्तर्गत गा.पा. वडा तथा बस्तिस्तरको अभिमूखिकरण आदि । २) उद्यमशिलता विकास ३) प्राविधिक सीप विकास ४) वित्तिय सेवामा पहूँच ५) उपयुक्त प्रविधिमा पहुँच तथा ६) उत्पादनहरुको बजारिकरण र केहि वर्ष सम्म निरन्तर प्राविधिक सेवा जस्ता सेवा लाई उद्यम विकास सहजकर्ता मार्फत सेवा दिई स्थानीय स्रोत साधनमा आधारित उद्यम व्यवसाय सिर्जना गर्ने संभावना प्रशस्त रहेको छ ।

बाणिँज्य तर्फको विकासका लागि नगरपालिकाले वडा नं ८ को शानती टोलको हाटबजारमा प्रदेश सरकारको समपुरक अनुदानमा ५० वटा ट्ष्सि सेड निर्माण गरेको, सालझण्डीको पानबारीमा ६ वटा ट्ष्सि सेड निर्माण तथा व्यवसायिक भवन निर्माण तथा मुर्गियाा निर्मत हाटबजार आदिबाट व्यापाार तथा बाणिँज्यको विकासका अवसर खुलेको अवस्था छ ।

३. समस्या र चुनौती

उद्योग तथा व्यवसाय संचालन सम्बन्धी प्रर्याप्त सीप तथा जानकारीको कमी हुनु, उद्योग सिर्जना, विकास र संचालन सम्बन्धी एकिकृत सेवा प्रवाह नहुनु, तालीम प्रर्याप्त नहुनु, परम्परागत व्यवसायलाई आधुनिकीकरण गर्न नसक्नु, उद्योग संचालनका लागि वित्तिय पहुँच नहुनु तथा स्थानीयस्तरमा दक्ष जनशक्तिको उपलब्धता नहुनु प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको देखिन्छ । त्यसै गरी पालिकामा भित्रिएको विप्रेषण पाउँने परिवारलाई समेटी उत्पादनमूलक कार्यमा लगाउँन नसक्नु र उत्पादनमुखी बजारको व्यवस्थापन नहुनु, व्यवसायिक परामर्श सेवा तथा सूचना कमिजस्ता उद्योग व्यवसाय विकासको चुनौतिको रुपमा रहेका छन् ।

४. सोच "स्थानीय श्रोत तथा साधनको उपयोगबाट उद्यम र रोजगारीमा वृद्धि, सैनामैनाका विपन्न वर्गको समृद्धि" ।

५. लक्ष्य स्थानीय स्रोतमा आधारित उद्योग तथा बाणिँज्यको माध्यमबाट नगरपालिका बासिको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने ।

६. उद्देश्यः

- उद्यम तथा व्यवसाय सिर्जना र किासका लागि उद्यमशिलताको तालिम प्रदान गरी छरिएर रहेको स्रोत साधन, जनशक्ति र सम्पदाहरुलाई अवसरहरुको रुपमा अधिकतम उपयोग हुँने गरी उद्यम स्थापना गर्ने,
- उद्यम व्यवसायहरुलाई बजार संजालमा जडि्दै बजारिकरण व्यापक बनाउँने ।

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. स्थानीय स्रोत, साधन र सीपमा आधारित तथा बजारमा मागमा आधारित उद्यम व्यवसायको स्थापना गर्न एकिकृत सेवाहरु प्रदान गरिनेछ ।	• स्थानीय स्रोत सर्भे र लक्षित समूह पहिचान गरिने । • लक्षित समूहलाई उद्यमशिलताका तालिम प्रदान गरी उद्यम व्यवसाय छनौट गर्न लगाईने । • उद्यम व्यवसाय संचालन गर्न माग भएको सीप प्रदान गर्ने । • उद्यमको प्रकार अनुसार प्रविधिमा जोडिने । • आवश्यक ऋणमा पहुँचका लागि सहकारी तथा बैँकहरु सँग समन्वय गराईने । • उद्यमी व्यवसायि लाई बजार संजालमा जोडिने ।
२. परम्परागत सीपहरुको आधुनिकीकरण गरिनेछ ।	• लोपउन्मुख परम्परागत शिल्पीहरुको सीपलाई बजार मैत्री र सम्मानित बनाँउन त्यस्ता सीपहरुको स्तरोन्नती गरी उन्नत प्रविधिसँग जोड्ने । • त्यस्ता सीप र शिल्पिहरुको तथ्याँङ्क अद्यावधिक गरिने छ । • बजारमैत्री प्रविधियुक्त सीप प्रदान गरिने छ । • सीप परिक्षणको व्यवस्था गरिने छ । • आय आर्जनका गतिविधिहरु शुरु गर्न बीऊ पूँजिका लागि घुम्तिकोषमा पहुँच वृद्धि गराईने छ ।

३. वैदेशिक रोजगारी बाट फर्केका विप्रेषण प्राप्त परिवारलाई उद्यम स्थापनामा सहजिकरण गरिने र सुरक्षित आप्रवासको सुनिश्चितता गर्ने	● वैदशिक रोजगारीबाट फर्केका युवा तथा विप्रेषण पाउँने परिवारको लागत तयार गर्ने । ● उनिहरुलाई पायक पर्ने स्थानमा व्यवसायिक सचेतना कार्य संचालन गर्ने र उपयुक्त उद्यम तथा व्यवसाय छनौट गर्न सहजिकरण गर्ने । ● व्यवसायिक कृषि तथा अन्य गैर कृषि व्यवसायमा लगाउन सहजिकरण गर्ने । ● सुरक्षित वैदेशिक रोजगारका लागि सूचना प्रवाह गर्ने ● वैदेशिक रोजगारका कारण उत्पन्न मानसिक समस्याहरुमा मनोसमाजिक परामर्श सेवा प्रदान (व्यक्तिगत र सामुहिक परामर्श)
४. घुम्तिकोष स्थापना गरी र परिचालन ज्यादै न्युन पूँजी भएका परिवारको वित्तिय पहुँच सहज बनाईने छ ।	ज्यादै न्युन पूँजी भएका कतिपय गरीब तथा विपन्न परिवारलाई हातमा सीप भएर पनि थोरै बीउ पूजीको अभावमा र ऋणको झंन्झटले आयमूलक व्यवसाय थाल्न नसक्ने अवस्थामा त्यस्ताका लागि छोटो समयको निम्ति घुम्तिकोषको स्थापना गरी स्थानीय सहकारी मार्फत ऋण दिन घुम्तिकोषको परिचालन गरिने छ । **घुम्तिकोषको स्थापना** ● नगरपालिकाले प्रत्येक वर्षको बजेटबाट नगरसभाबाट निर्णय गराएर गरीब तथा विपन्न वर्गको आय आर्जन कार्यका लागि एउटा निश्चित रकमबाट घुम्तिकोषको स्थापना गर्ने छ । ● यसरी स्थापना भएको कोषको रकम छुट्टै बैंक खातामा राखिने छ । ● यो कोषमा सालाना रकम जम्मा गर्दै लगिने छ । ● सरल कर्जा बाट आएको व्याजको अंश पनि यसै खातामा जम्मा हुने छ । **घुम्तिकोषको परिचालन** ● यो घुम्तिकोषको उपयोग केवल ज्यादै न्युन पूँजी भएका गरीब तथा विपन्न परिवारलाई आय आर्जनका लागि छोटो समयका लागि सरल कर्जाका रुपमा बाहेक अन्य उपयोग गरिने छैन । ● घुम्तिकोषको परिचालन नगरपालिकाले सहकार्य गर्न छनौट गरेका स्थानीय सहकारी मार्फत परिचालन गरिनेछ । ● यो न्युन पूँजीभएका गरीब तथा विपन्न परिवारलाई आयआर्जनका लागि बीऊ पूँजीका रुपमा दिईनेछ । ● घुम्तिकोषबाट ऋण दिदा स्थानीय सहकारी लाई बढिमा ७ प्रतिशत सम्म ऋणिहरुबाट व्याज लिई ४ प्रतिशत आफुले राख्न र बाँकी ३ प्रतिशत घुम्तिकोष वृद्धिका लागि जम्मा गर्ने गरी विस्तृत कार्य विधि अपनाई कार्यान्वयन गरिने छ ।
५. एकिकृत सेवा सहज बनाउँन र ध्वनी तथा वायु प्रदुषण बाट जनता लाई टाढा राख्न	नेपाल सरकार उद्योग बाँणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयबाट तयार भएको औद्योगिक ग्राम स्थापना सम्बन्धि कार्यविधी २०७५ अनुसार छरिएर रहेका साना साना उद्यम व्यवसायिहरुलाई एकिकृत सेवा दिन सहज बनाई उद्यम

औद्योगिक ग्रामको व्यवस्था गरिने छ।	तथा रोजगारी सिर्जनामा विशेष जोड दिनका लागि निम्न कार्यहरु गरिने छ । • बस्तिबाट कम्तिमा पनि १ किलोमिटरको दुरिमा आर्थिक र भौगोलिक हिसाबले उपयुक्त र न्युन वातावरणीय असर पर्ने कम्तिमा पनि ४० रोजनी पायक पर्ने जमीनमा औद्योगिक ग्रामको व्यवस्था गरिनेछ । • आद्योगिक ग्रामको निर्माण, बाटोको मापदण्ड, अन्य पूर्वाधार तथा सेवा सुविधा बारे नेपाल सरकारको "औद्योगिक ग्राम स्थापना तथा संचालन सम्बधी कार्यविधी २०७५" अनुसार गरिने छ । • विशेष गरी ध्वनी तथा वायु प्रदुषण गर्ने तथा ज्यादै सानु पूँजी लगानीबाट संचालन गरिने गरीब तथा विपन्न वर्गका लघु तथा घरेलु उद्योगहरुलाई औद्योगिक ग्राममा उद्यम संचालन गर्न स्थान दिईनेछ । • औद्योगिक ग्राममा उद्यम स्थापना र सेवाहरुको उपयो गरेवापत लाग्ने शुल्क नगरकार्यपालिकाले निर्धारण गरे अनुसार हुने छ ।
६. बाँणिज्य तथा व्यापार प्रवर्द्धन गरिनेछ	• बजार संजालको विकास गरिने । • कृषि तथा पशु उत्पादनहरुको संकलन केन्द्र स्थापना • कृषि तथा व्यापार मेलाहरुको आयोजन गरिने ।

८. प्रमुख कार्यक्रम

कार्यक्रम	ईकाइ	परिमाण	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु.०००मा	लगानीको स्रोत				राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
					संघ	प्रदेश	पालिका	सहकारी र नीजिक्षेत्र		
घुम्तिकोषको स्थापना	रु	०		१००००			✓			
शित भण्डार सम्पन्न गर्ने	संख्या	१	मुर्गिया	१८०००			✓		१	१
औद्योगिक ग्राम स्थापनालाई पूर्णता दिने	संखा	१		४७२४००			✓		३	१
सालझण्डी पानबारी हाटबजार निर्माणहाट बजार निर्माण सम्पन्न गर्ने	संख्या	१	वडा १०	२५०००			✓		३	१
मुर्गिया हाटबजारमा थप सेड, सडक पिच	संखया	१	वडा ३	२००००			✓		३	१

लगायतका कार्य										
वैदेशिक रोजगरी बाट फर्केका तथा स्थानीय ईच्छुकहरु लाई उद्यमशिलताको तालिम	सहभागी संख्या	१६५०	सबै वडाहरु	१३२००		✓	✓	✓	२	१
माग भएको बिषयमा सीप विकास तालिम	संख्या	८२५	सबै वडाहरु	८२५			✓	✓	२	१
संभावित उद्यमी लाई लागत सहभागितामा प्रविधि सहयोग गरी लघु, घरेलु तथा साना उद्यम स्थापना	सहभागि संख्या	५५०	सबै वडाहरु	८२५०	✓	✓	✓		१	१
कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना	संख्या	७	वडा १,५,७ र ११	७००			✓	✓	३	१
लागत सहभागितामा एग्रोभेट स्थापना	संख्या	१	वडा नं १	१०	✓	✓	✓		१	१
विउविजन प्रशोधन तथा भण्डारण केन्द	ंख्या	१	वडा नं २	५००			✓	✓	३	१
स्थानयि उत्पादक र व्यापारी हरु बिच उत्पादन बजारिकरण बारे अन्तरकृया	अत्तरकृया संख्या	५५	सबै वडाहरुमा	१३७५			✓			१
कृषि तथा व्यापार मेलाको आयोजना	संख्या	१०	न.पा.स्तरमा	३०००			✓	✓		१
जम्मा उद्योग बाँणिज्य रु				**५७३२६०**						

९. अपेक्षित उपलब्धी: वैदेशिक रोजगारीमा जानेको संख्या घटी स्वदेशमै रोजगार बन्ने, नयाँ उद्यम व्यवसाय स्थापना हुँने, पर्यटनका संभावन पहिचान र विकास हुँदा रोजगारी बढ्ने, गरिबी घट्ने, खाद्य सुरक्षामा योगदान हुँने, आय वृद्धि, बचत वृद्धि हुँने ।

३.५: पर्यटन

१ वस्तुगत विवरण

सैनामैना नगरपालिकामा पर्यटनको विकास र प्रवर्द्धन गर्न सकिने सभाबनाहरु छन् जसमा स्थानिय परम्परा र साँस्कृतिको जर्गेर्ना, प्राकृतिक रमणीय स्थाहरुमा पहुँच साथै यो नगरपालीका लुम्विनी बुद्धको जन्म स्थानको पदमार्ग पनि हो । तसर्थ यस न.पा भित्र पर्यकटको आकर्षण गर्ने धेरै स्थान, सम्पदा र प्राकृतिक सम्पदाको साथै स्थानीय कला, सांस्कृति र रितिरीवाज नै यसको अर्न्तनिहीत सम्पदा हुन । यी नै यस नगरपालीकाको पहिचान हो । प्राकृतिक र साँस्कृतिक जर्गेना गरी मौलीक पहिचान नै हाम्रो पर्यटन प्रवर्द्धन तथा विकासको आधार हो यसैको अन्तरसम्बन्धलेनै पर्यटक आकर्षण गर्न सकिने प्रशस्त आधारहरु छन् ।

२. अवसर र संभावना

यहाँ भएका धार्मिक स्थलहरुमा पर्रोहापरमेश्वर धाम, मलमला धाम, किराँतेश्वर महादेव मन्दिर, कोटीया थान, कर्साघाट तिर्थक्षेत्र, कोटीयामाई मन्दिर लखनपारा, भैरबनाथ मन्दिर, दुर्गामन्दिर मूर्गिया, रैनादेवी मन्दिर, कालमोचन मन्दिर, दुर्गामन्दिर रामापुर, बुद्धबिहार, बुद्ध सालिक, दुर्गाभबानी मन्दिर वनकट्टा, पर्रोहा परमेश्वर शिव ज्योतिर्लिङ्ग शिवालय बोलबम धाम हुन ।

त्यसैगरी भाषा, कला, संस्कृति र परम्परा हरुमा थरु होमस्ते उचडिहवा, गोरवाल कोटियार्माथान, सत्चिन्तन सामुदायिक प्रतिष्ठान रामापुर, लुम्विनी तीनाउ सामुदायिक पुस्तकालय, पदमपाणि आश्रम तथा प्राकृतिक चिकित्सा पद्धति, डिउहार मुडाबाबा, सरोली कुटी रहेका छन् भने प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा क्षेत्र वा स्थानमा राजापानी सिमसार क्षेत्र, लामीरह, सैनामैना पर्यावरणीय तथा साँस्कृतिक संग्रहालय, कोटियामाई थान बक्सडाडा, फुलवारी योग आश्रम, सैनामैना बालउद्यान पार्क, बोलबम हिलपार्क, पर्सवाल (गर्भधारण शक्तिबर्दिनी महौषधि बतैचि बृक्ष) चौतारी डिउहार कुवा क्षेत्र, सैनामैना समाबेशी पार्क, लुम्विनी प्रवेशद्धार, सालझण्डी पर्यटकीय र्पाक, मेघाताल, बुद्धनगर डिउहार र कुवा, झिगाँमार बौद्धगुम्वा रेशममार्ग, सैनामैना पुरातात्विक क्षेत्र हुन ।

त्यसैगरी नगरपालिकाको आयोजनामा निर्माण तथा विकास तत्परता भएको सैनामैना संग्रहालय, बोलबम क्षेत्र विकास परियोजना तथा प्रकृतिक चिकित्सामा मड थेरापीको भवन निर्माण जस्ता कार्यहरु बाट आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटक आकर्षित गर्ने संभावना रहेको छ । त्यसै गरी प्रस्तावित सैनामैना स्मार्ट सिटीको निर्माण सम्पन्न पश्चात कला तथा सस्कृतिको क्षेत्रको विकासका साथै पर्यटन विकासमा अझ अगाडी बढ्न सक्ने अवस्था रहेको छ ।

३. समस्या र चुनौति

ऐतिहासिक एवं धार्मिक क्षेत्रको संरक्षण एवं प्रवर्द्धन प्रभावकारी नहुनु, पर्यटकीय क्षेत्रको पहिचान एवं संभावनाका लागि कुनै योजना नहुनु, व्यवस्थित रुपमा होमस्टे लगायत पर्यटकीय सुविधाहरुको उपलब्धतामा कमी, सुरक्षित पर्यटनप्रति आश्वस्त पार्न नसक्नु एवं व्यवस्थित होटल नहुनु, पर्यटन प्रवर्द्धनको निम्ति आवश्यक नीतिनियम तथा ज्ञानको अभाव, पर्यटकीय विकासको लागि आवश्यकीय सूचना, बाटो, धारा, पथ प्रदर्शकहरु होटल व्यवसाय, बैंक, वित्तिय संस्था आदिको अभाव प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको छ ।

४. सोचः सैनामैना समृद्धिको अर्को आधार पर्यटन पूर्वाधार

५. लक्ष्य: सम्पदा मैत्री पर्यटन विकास गर्ने

६. उद्देश्य:

- सम्पदा तथा संस्कृतिहरुको संरक्षण र स्तरोन्नती
- प्राकृतिक सम्पदाहरुको जगेर्ना
- आवश्यक पर्यटन पूर्वाधारहरुको विकास

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
पर्यटन विकासले जनताको आर्थिक विकासलाई ठूलो टेवा पुग्ने भएको हुँदा नगरपालिका क्षेत्रमा पर्यटक आकर्षित गर्न पर्यटनका पूर्वाधारहरुको विकासमा जोड दिईने छ ।	● नगरपालिका क्षेत्रमा सम्पूर्ण बाटो घाटोको सुधार गर्ने । ● पर्यटक आकर्षित गर्न पर्यटनका पूर्वाधारहरुको विकासका साथै खास गरी होटलहरुको सुधार तथा होमस्टे प्रणालीको स्थापना गरी पर्यटनमैत्री बनाउन स्थानीय व्यवसायीहरुलाई सीप तथा उत्प्रेरणा प्रदान गर्ने । ● नगरपालिका भित्र विद्यमान प्राकृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक तथा साँस्कृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण तथा सम्वर्द्धनमा जोड दिने ।

८. प्रमुख कार्यक्रम

कार्यक्रम	ईकाइ	परिमाण	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु.००० मा	लगानीको स्रोत				राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
					संघ	प्रदेश	पालिका	सहकारी र नीजि क्षेत्र		
लागत साझेदारीमा बोलबम धाममको मन्दिर र पार्क निर्माण सम्पन्न गर्ने	संख्या	१	वडा नं १	१८४३००		✓	✓	✓	३	१
डि.पि.आर भै सकेको पुरातत्विक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण	संख्या	१	वडा नं १	९०००		✓	✓		६	१
सैनामैना सांस्कृतिक तथा पुरतात्विक संग्रहालय तथा पार्क स्थापना	संख्या	१	वडा १	५८००००		✓	✓		६	१

मलमलाक्षेत्र विकास परियोजना	संख्या	१		१००००००			✓	✓	६	१
विभिन्न पार्कः फूलबारी, कालिरह, लिडेन पार्क र बिदोली पार्क निर्माण	संख्या	४		३५००००		✓	✓	✓	३	१
शैलपुत्रि मन्दिर सहितको पर्यटकीय पार्क	संख्या	१	वडा ३	२५००००			✓	✓	३	१
हिल पार्क निर्माण	संख्या	३	वडा नं २	९००			✓	✓	३	१
पिकनिक स्पोट निर्माण	संख्या	२	वडा नं २	१००		✓	✓	✓		१
थारु तथा मगर होमस्टे स्थापना	संख्या	५	वडा नं २, ६, ८ र ९	५००		✓	✓	✓	१	१
लामीरहमा उच्चस्तरीय जलाशय निर्माण	संख्या	१	वडा ३	१०००		✓	✓	✓	३	१
कुमाल खेत भैरवस्थान मन्दिर परिसर भित्र वनवाटिका निर्माण, गेट निर्माण र खानेपानी व्यवस्था गरि पर्यटन भित्र्याउने	संख्या	१	वडा ३	५००			✓	✓	३	१
थारु संग्रहालय	संख्या	१	वडा नं ५	४००			✓	✓	६	१
सार्वजनिक शौचालय	संख्या	१	वडा नं ५	२००			✓	✓	७	१
पिकनिक पार्क निर्माण	संख्या	२	वडा नं ५ र ९	१००			✓	✓	३	१
बाल उद्यान निर्माण	संख्या	३	वडा नं ५, ९ र ११	२००			✓	✓	३	१
बुद्धनगरमा पर्यटक प्रवेशद्धार		२	वडा नं ५	१०००			✓	✓	३	१
कोटियामाई मन्दिर पर्यटन विकास	संख्या	१	वडा नं ५	१००			✓	✓	६	१
मौसम चोक उत्तरमा पार्क निर्माण	संख्या	१	वडा नं ५	१००			✓	✓	३	१

मलमला मन्दिरमा बिजुली जडान	संख्या	१	वडा नं ६	२५			✓	✓	३	१
मेधा तालको पुनरनिर्माण	संख्या	१	वडा नं ६	१००			✓	✓	३	१
कलौनी भेगमा हरित पार्क निर्माण	संख्या	१	वडा नं ६	१००			✓	✓	३	१
नमुना सामुदायिक वनमा पकिनिक स्पर्ट व्यवस्थापन	संख्या	१०	वडा नं ७	२००			✓	✓	३	१
शिर्जनशिल र शान्तीदेवि टोलमा ताल तलैया संरक्षण	संख्या	१०	वडा नं ७	३००			✓	✓	७	१
बाँसगढीको किरातेश्वर मन्दिर र सतचिन्तन प्रतिष्ठानलाई बृहत्तर विकास गरी पर्यटन प्रबर्द्धन गर्ने	संख्या	१	वडा नं ८	५००			✓	✓	६	१
माढि मन्दिरको निर्माण र सुन्दरिकरण	संख्या	१	वडा नं ८	१००			✓	✓	६	१
बाल उद्यान पार्क र शहिद पार्कलाई व्यवस्थिति गर्ने	संख्या	१	वडा नं ९	५०			✓	✓	३	१
शितलापुर, पानबारीमा पिकनिक स्पोट	संख्या	२	वडानं १०	५०			✓	✓	३	१
राधाकृष्ण मन्दिर, बेम्टेनी, पानबारी, शितलापुर, फुलबारीमा धार्मिक पर्यटन प्रवर्द्धन	संख्या	५	वडानं १०	१२५			✓	✓		१
राजापानी सिम्सार, मेहरहवामा पर्यटकिय स्थल बनाउने	संख्या	१	वडा नं ११	२००			✓	✓		१
जम्मा पर्यटन विकास रु				२३८०१५०						

९. अपेक्षित उपलब्धीः पर्यटकको आगमन बाट स्थानीय उत्पादनको खपत बढ्ने, रोजगारी र आयका अवसरहरु विकास हुँदै जाने ।

३.५ सहकारी

१. वस्तुगत विवरण

नगरको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा यहाँका सहकारी संस्थाको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको छ । सहकारी संस्थाले स्थानीय स्तरको बचतलाई नगर बाहि जानबाट रोकी स्थानीय क्षेत्रमा विभिन्न आय मूलक कार्यमा लगानी गरिरहेका छन् । सहकारी संस्था प्रति जनताको अपनत्व बढी र प्रशासनिक झन्झट कमी हुने हुँदा वित्तिय क्षेत्रमा यहाँका जनताको पहुँच समेत बढेको छ । यस नगरपालिका भित्र जम्माजम्मि ३१ वटा सहकारी संस्था छन् । त्यसै गरी साना ठूला गरी ११ बैंक तथा वित्तिय संस्थाले पनि नगरको आर्थिक कारोबार चलायमान बनाउँन मदत गरेका छन् । (स्रोतः सैनामैना नगरपालिका कार्यालय, २०७३)

२. अवसर र संभावना

सार्वजनिक, निजि र सहकारी को विकासमा सहभागिताको माध्यमबाट अर्थतन्त्रलाई उन्नत बनाउँने संवैधानिक व्यवस्था अनुरुप यस नगरपालिका क्षेत्रको अर्थतन्त्र चलायमान बनाउँन सहकरीको भूमिका अति महत्वपूर्ण रहेको अवस्था छ । छरिएको पूँजि एकत्रित गरी गाउँमै पूजि निर्माण गरी आवश्यक पर्ने लाई बिना झंझट आर्थिक सेवाहरु सुचारु गर्न सहकारी क्षेत्रको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । तसर्थ दिगो विकास लक्ष्य हाशिल गर्न पनि सहकारी संस्थाहरु सँग सहकार्य अपरिहार्य छ ।

कृषि तथा पशुपालनमा व्यवसायिकरण गर्दा थप ५१७१ जति व्यवसायिक किसान थपिने, कृषिमा यान्त्रिकरणका लागि लागत सहभागित लगायत अन्य उद्यम व्यवसाय सहित थप ६०० जति आर्थिक इकाईहरुको स्थापना तथा सहकरीमा साविकमै जाडिएका समेतलाई अवश्यक पर्ने ऋणका लागि पनि सहकारीको आवश्यकता पर्ने हुँदा यस पालिकामा थप सहकारीको स्थापना तथा भैरहेकाको स्तरोन्नती त्यतिकै आवश्यक र संभव दुवै रहेको अवस्था छ ।

३. समस्या र चुनौति

सहकारी संचालनमा कर्मचारी एवं पदाधिकारीहरुको क्षमतामा कमी, सहकारीहरुको नियमित एवं प्रभावकारी अनुगमन नहुनु, वित्तिय संस्थाबाट लिइने ऋणको सदुपयोग हुन नसक्नु एवं व्यवसायको लागि ऋणको जोखिम उठाउने क्षमतामा कमी, स्थानीयहरुमा आम्दानी तथा बचतको मात्रामा अत्यन्तै कमी रहनु यस क्षेत्रको विस्तारका लागि चुनौतीको रुपमा रहेको छ ।

४. सोचः मजबुत सहकार्यका लागि सहकारी ।

५. लक्ष्यः स्थानीय अर्थतन्त्र चलायमान गराउने ।

६. उद्देश्यः

- नयाँ सहकारी स्थापना

- भईरहेकाको सहकारीको स्तरोन्नती
- सहकारीका नयाँ सदस्यहरुलाई सहकारी शिक्षा

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
ग्रामिण अर्थतन्त्र चलायमान बनाउँन सहकारी संस्थाहरुको विकास तथा उपयोग गरिनेछ ।	• सहकारीको पहुँच नपुगेका क्षेत्र र समुदायको लागत तयार गर्ने • सहकारी भएर पनि त्यसमा पहुँच नपुगेका वर्गको सहकारीमा पहुँच बढाउने । • नगरपालिकाको पहलमा नयाँ सहकारी स्थापना गर्दा नगरपालिकाबाट स्थापनाकालको सुरुवाती खर्च (विधान तयारी, दर्ता खातापाता) का लागि रु २५,००० सम्मको सहयोग गर्ने । • त्यस्ता सहकारी महिला, दलित तथा जनजातिका भए सुरुवाती खर्च वापत रु. ३५,००० को सहयोग गर्ने । • सबै सहकारीले प्रत्येक वर्ष न्यूनतम एक पटक आर्थिक कारोवारको सार्वजनिकिकरण गर्ने । • सबै सदस्यहरुलाई सहकारी शिक्षा प्रदान गर्ने ।

८. प्रमुख कार्यक्रम

कार्यक्रम	ईकाइ	परिमाण	लगानीको स्रोत			राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेशे रणनीति नं
			कार्यान्वयन हुँने स्थान	न.पा	सहकारी		
मागका आधारमा नयाँ सहकारीहरुको स्थपना	संख्या	१२	वडा नं २, ५, ७, ९	✓	✓		३
सहकारीको सुदृढिकरण गर्दै सहकारीमा आवद्धता वृद्धि गर्ने	लाभान्वित परिवार संख्या	९५०	वडा नं १, ३, ४	✓	✓		३
सहकारीका पदाधिकारी लाई समूह प्रवर्द्धन बारे तालिम	पटक	५	वडा नं ६	✓	✓	२	३
स्थानीय सहकारी लाई उत्पादनमुलक क्षेत्रमा लगानी गर्न सहजिकरण गर्ने	संख्या	यिमित	सबै वडा	✓	✓		३
लगत रु ११,२५,०००							

९. अपेक्षित उपलब्धी: थप ९५०जनाको सहकारीमा पहँच वृद्धि हुँने र ग्रामिण अर्थतन्त्र चलायमान हुँने ।

३.६: श्रम तथा रोजगारी

१. वस्तुगत विवरण

यस नगरपालिकामा विशेष गरि आर्थिक रुपले सकृय जनसंख्या (१५ देखी ५९ वर्षको उमेर समूहका) ५३३०८ छ जुन कूल जनसंख्याको ८५ प्रतिशत हो । यस सैनामैना नगरपालिकाका व्यक्तिहरूले अपनाउँदै आएको पेशाहरूमा कुल घरधुरी संख्याको ४२.३१ प्रतिशत (५०५४) घरधुरीले मुख्य पेशाको रुपमा कृषि, पशुपालन तथा फलफूल खेती गर्दै आएको देखिन्छ भने दोस्रो स्थानमा सेवा वा नोकरी १३.८६ प्रतिशत (१६५६) घरधुरी र तेस्रो स्थानमा व्यापार तथा व्यवासय १३.२१ प्रतिशत (१५७८) घरधुरी रहेको छ। यसैगरी विदेशबाट पठाएको रकमलाई आयस्रोतको रुपमा लिदै आएका करिव १८.१३ प्रतिशत (२१६५) घरधुरी रहेको देखिन्छ भने ज्याला तथा मजदुरी गर्ने घरधुरी १२.१४ प्रतिशत (१४५०) प्रतिशत रहेको छ ।

यस नगरपालिकामा बेरोजगारी दर १५.८८ प्रतिशत छ र रोजगारी दर ८४.१२ (४४८४२) छ । औषत ५१ प्रतिशत घरधुरी परम्परागत तथा आधुनिक कृषि पेशा अवलम्वन गरेको पाईन्छ भने ४६ प्रतिशत जग्गा कृषि प्रयोजनको लागि उपभोग मध्ये ७५ प्रतिशतले आफै जग्गाको कृषि प्रयोजनको लागि प्रयोग गरेका छन् भने ८.४ प्रतिशतले अरुको जग्गा भाडामा लिई कृषि पेशामा रहेको पाईन्छ साथै ४४ प्रतिशत घरधुरी परम्परागत तथा आधुनिक पशुपालनकम संलग्न रहेको सर्वेक्षणबाट देखिन्छ। यसरी प्राप्त तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा कृषिबाट यस नगरपालिकमा खाद्यान्य सुरक्षाको अवस्था ५१ प्रतिशत घरधुरीमात्र खाद्यान्यले वर्षभरि खान पुग्ने पाईको छ बाँकी विभिन्न आम्दानीको स्रोतमार्फ जिविकोपार्जन गरेको पाईन्छ किनकि यो नगर शहरीकरण तर्फ उन्मुख त छ तर पूर्वाधारको विकास भने दिगो र योजनावद्ध हुन सकेको छैन ।

२. अवसर र संभावना

मानिसको जीविका सहज बनाउँन उसले श्रम उपयोग गर्ने अवसर पाउँनु पर्ने हुन्छ । बेरोजगारीले मानिसको प्रगतिलाई रोक्दछ र आर्थिक वितृष्णा पैदा गर्दछ । यो नगरपालिकामा बेरोगगारी दर १५.८८ प्रतिशत रहेकाले पनि रोजगारी सिर्जनाका उपायहरु अवलम्वन गरी उपलब्ध हुँने भनि प्रक्षेपण गरिएको बजेट बाट पनि रोजगारी सिर्जना हुने नीति अवलम्वन गर्नु जरुरी छ ।

पालिकाको बजेटको आकार अनुसार सालाना २६ खेखी २७ करेडा रुपैंया पूर्वाधार विकासमा खर्च हुँने गर्दछ । सामान्यतया यस्तो खर्चमा ३० देखी ६० प्रतिशत रकम कामदार खर्चमा आउँदछ। त्यसै गरी प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमा पनि बजेट उपलब्ध हुँने गर्दछ । तर निर्माण कार्यमा उपकरणको अत्याधिक प्रयोगले जमिनमा विपद् ल्याएको अवस्था छ भने अर्को तर्फ हातमा सीप भएर पनि रोजगारीको अभावमा युवा शक्ति गाउँनै खाली गरी विदेशिनु परेको अवस्था छ । तसर्थ यस्ता विकास निर्माण कार्यमा डोजर तथा स्काभेटरहरुको उपयोगलाई कम गर्दै सोको बदलामा श्रमिक उपयोग गर्दा केहि महगो भएता पनि स्रोतको वितरण गरिब तथा विपन्न वर्गसम्म पुग्न सक्ने अवस्था छ । तसर्थ यसलाई अवसरको रुपमा उपयोग गरी स्वदेशमै रोजगारी सर्जिना गर्ने कार्यलाई प्राथामिकता दिन सकिन्छ ।

३. समस्या तथा चुनौतिहरु

निर्माणको बजेट उपकरण लक्षित हुँनु, रणनैतिक हिसाबबाट रोजगारी सिर्जनामा ध्यान नपुग्नु, हातमा सीप भएर पनि रोजगारीको अभावमा युवा शक्ति गाउँने खाली गरी विदेशिनु परेको अवस्था हुनु उत्पादन केन्द्रित योजनाहरु बन्न नसक्नु श्रम, रोजगारी तथा खाद्य सुरक्षाका चुनौतिका रुपमा रहेका छन् ।

४. सोचः बेरोजगार रहितको समाज निर्माण ।

५. लक्ष्यः युवाको श्रम स्वदेश केन्द्रित बनाउँने ।

६. उद्देश्यः

- खाद्य असुरक्षित परिवारका युवालाई स्वदेशमै निर्माण कार्यमा रोगजारी दिने ।
- रोजगारी मूलक सीप प्रदान
- परम्परागत सीपहरुको आधुनिकिकरण

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. बेरोगार जनशक्तिलाई निर्माण कार्यमा लगाई रोजगारी सिर्जना गरिनेछ ।	नगरपालिकाको विकास निर्माणमा गरीब तथा विपन्न वर्गका युवालाई रोजगारी प्रदान गर्न निम्न अनुसार गरिनेछ । ● नगरपालिकाको रोजगार डेस्कले श्रममूलक रोजगारी गर्न तयार हुने त्यस्ता युवाहरुको वडागत रोष्टर तयार गर्ने छ । ● नगरपालिकाले संचालन गर्ने विकास निर्माणका कार्यमा लाग्ने श्रममा त्यस्ता युवालाई कार्य गराउन निर्माण शाखाले सो डेस्कबाट युवाहरुको लागत लिई पायक पर्ने स्थानमा कार्यमा लगाउने छ । ● सानातिना व्यसायमा लगानी गर्न ऋण, रोजगारी बाट भएको बचत तथा घुम्तिकोषमा पहुँच वृदि गर्ने ।
२. नगरपालिका भित्रका गरीब तथा विपन्न वर्गका मानिसहरु जो खाद्यान्न तथा पोषणको असुरक्षामा बाँचेका छन्, तिनिहरुको खाद्य तथा पोषण सुरक्षालाई सुनिश्चित गरिने छ ।	● खाद्य तथा पोषणमा असुरक्षित परिवारमा पोषण सुरक्षा बारे सचेतना कार्यहरु संचालन गरिने छ । ● नगरपालिकाका निर्माण योजनाहरुमा खाद्य असुरक्षा भएका परिवारलाई छनौट गरी रोजगारी दिईने छ । ● यस्ता परिवारका युवाहरुलाई उनिहरुले रोजेका विषयमा सीप विकास गरी उत्पादन तथा व्यवसायमा लाग्न सहयोग गरिने छ र यसका लागि व्यवसायिक क्षमताको विकास गरिने छ । ● नगरपालिकाबाट सहयोग गरिने विशेष आर्थिक कियाकलापहरुमा यस्ता परिवारका सदस्यहरुलाई प्राथामिकता दिईने छ ।

८. प्रमुख कार्यक्रम

कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	कार्यन्वयन हुँने स्थान	लगानीको स्रोत		राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेशे रणनीति नं
				गा.पा	स्थानीय		
बेरोजगार यूवा-यूवतीहरुका लागि विभिन्न सीपमुलक तालिम तथा प्रविधि हस्तान्तरण	संख्या	३००	सबै वडाहरु	✓	✓	१	३
रोजगारीको सिर्जना मा सहयोग (निर्माण कार्य र उद्यम व्यवसाय स्थापना बाट)	संख्या	१३००	सबै वडाहरु	✓	✓	१	३
परम्परागत सीपहरुको आधुनिकिकरण	लाभान्वित परिवार संख्या	१५०	सबै वडाहरु	✓	✓	१	३
श्रमिकहरुलाई खाद्यय तथा पोषण सुरक्षा बारे सचेतना	सहभागी संख्या	१७५०	सबै वडाहरु	✓	✓		३
लागत रु ७५,५०,०००							

९. अपेक्षित उपलब्धी

थप १७५० रोजगारी सिर्जना भै खाद्य सुरक्षा र गरिबी निवारणमा योगदान हुँने छ ।

परिच्छेद ४: सामाजिक विकास

४.१ शिक्षा

१. वस्तुस्थिति

घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ अनुसार यस नगरको ६ वर्ष वा सोभन्दा माथिको समग्र साक्षरता दर ८७.२५ प्रतिशत रहेको छ जो नेपालको साक्षरता दर ६५.९४ प्रतिशत भन्दा माथी हो । नगरपालिका बाट प्राप्त विवरण अनुसार विद्यालय जाने उमेर समूहका बालबालिका मध्ये ३ देखी ४ वर्ष उमेर समूहका २३६९ मध्ये कुनै पनि विद्यालय भर्ना नभएका,५ देखी ९ वर्ष समूहका ६०७५ मध्ये ५७७२, १० देखी १२ वर्षका ४७३२ मध्ये ४०७४, १३ देखी १६ वर्षका ९८१९ मध्ये ३९४६ विद्यालय भर्ना भएका छन् । कक्षा १ मा कूल भर्नादर १३३.२२ तथा खुद भर्ना दर ९७.७० रहेको छ । आधारमूत तहको कुल भर्नादरमा कक्षा १ दखी ३ सम्मको १३१.८०, कक्षा १ देखी ५ मा ११३.६९ र कक्षा १देखी ८ सम्मको १२३.८७ रहेको छ ।

सोहि सर्भेक्षण अनुसार कक्षा १ देखी १० सम्मका ६३१५, एस.एल सी. वा सो सरह ६२९०, आई ए. वा सो सरह ३१६९, बि.ए. वा सो सरह ९२२, एम. ए. वा सो सरह ६१३, अनौपचारिक शिक्षा पाएका १०४४ र प्रौढ कक्षाका २०६ गरी ८७.२५ प्रतिशत साक्षर छन् ।

यस नगरपालिकामा प्रावि सङ्ख्या ४, नि.मा.वि. ९, मावि २३ (जस मध्ये उमावि संचालन भएका ९), २ वटा सरकारी क्याम्पसहरू सहित जम्मा ३८ वटा शिक्षण संस्थाहरू रहेका छन् ।

२. संभावना र अवसरहरु

नेपालको संविधानले गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको सहज पहुँचलाई राज्यको निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिमा समावेश गरेको छ । संविधानतः शिक्षालाई आधारभूत सवालस्वरुप मौलिक हकको रुपमा स्थापित भइसकेका छन् । नेपालले लिएको दिगो विकास लक्ष्य अनुसार सन् २०३० सम्ममा सबैलाई गुणस्तरीय शिक्षाको सवाललाई महत्वपूर्ण रुपमा उठान गरेको छ । शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सीपमूलक, रोजगारमूलक एवं जनमूखी बनाउदै सक्षम, प्रतिस्पर्धी, नैतिक एवं राष्ट्रिय हित प्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्ने राज्यको मुल नीतिअनुसार संरचनागत तथा नीतिगत आधारहरु परिपक्क बन्दै गएका छन् । सैनामैना नगरपालिकाको समृद्धिका लागि शैक्षिक विकासका क्षेत्रमा नगरपालिकामा भएका संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था सहित समस्या तथा चूनौति पहिचान गरिएको छ ।

यस नगरपालिकामा उपलब्ध शिक्षा संरचनाको अवस्था राम्रो भएको, केहि विद्यालयमा बाहेका शिक्षक दरबन्दिको अवस्था पनि राम्रो अवस्थामा छ । भौतिक संरचनाहरुको अवस्था पनि राम्रो भएको हुँदा यो क्षेत्रको स्तरोन्नती गर्न कक्षाकोठाहरुलाई प्रविधि सँग जोड्ने, ई-लाईब्रेरीको स्थापना लगायतका कार्यहरु गरी शिक्षामा सुधार गर्न सकिने संभावना रहेको छ ।

३. समस्या र चुनौतीहरु

शिक्षाको पूर्वाधारको अवस्था राम्रो भए तापनि विद्यायलय जाने उमेरका २०६२६ बालबालिका मध्ये अझै पनि ६७४४ बालबालिका विद्यालय नगएको अवस्था छ भने पढ्न लेख्न नसक्ने ५९७५ छन् । अधिकांश शिक्षण संस्थाहरुलाई प्रविधि सँग जोडिन नसकेको आस्था छ र प्राविधिक शिक्षालयको अभावका कारण प्राविधिक शिक्षा विकासमा चुनौतिको रुपमा रहेको छ। यसका साथै यस नगरपालिकाकम विद्यालय छाड्ने प्रवृत्ति उच्च हुनु कक्षा दोहोऱ्याउने प्रवृत्ति बढी हुनु, दलित, आदिवासी जनजाती भर्नादर न्यून हुनु, दलित, आदिवासी जनजाती विद्यालय छाड्ने दर बढि हुँनु विद्यालयहरू आर्थिक रुपले कमजोर हुनु, अभिभावकहरू चनाखो नहुनु, शिक्षक दरबन्दी कम हुनु, शिक्षामा राजनीतिकरण हुनु, शिक्षकहरूमा प्रतिवद्धताको कमी, आधुनिक प्रविधिको प्रयोग नहुनु जस्ता शिक्षाका समस्या यस पालिका भित्र विद्यमान छन् ।

४. सोचः शिक्षित समाजको सिर्जना ।

५. लक्ष्यः शिक्षामा सहज पहुँच बनाई सबैलाई शिक्षा प्रदान गर्नु ।

६. उद्देश्यः

- शैक्षिक पूर्वाधारहरुको सुधार र प्रविधिमा जोडिने दिने ।
- शिक्षकहरुको क्षमता विकास गर्ने ।
- स्थानीय पाठ्कम लागु गर्ने ।
- शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा विस्तार गर्ने ।

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
शैक्षिक सुधारका कार्यहरु बाट शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार गरिने छ ।	• बाल विकास केन्द्रको पहुँच नभएका बालबालिकाको बाहुल्यता भएको स्थानहरुको छनौट गरी थप वाल विकास केन्द्रहरुको स्थापना गर्ने • भैरहेका वालविकास केन्द्रहरुको प्रवर्द्धन गरी स्तरीय र वालमैत्री बनाईने छ । • संचालित शिक्षण संस्थाहरुको नियमित अनुमगन गर्ने । • खेलकुद तथा तालिम सामग्री सहयोग गरिने । • विद्यालयहरुको स्तरोन्न्ती तथा अपुग दरवन्दी पुरा गरिने । • आवश्यक ठाँउमा केहि नमूना विद्यालयहरुको स्थापना गरिने । • विद्यालयहरुलाई प्राविधिक शिक्षामा जोड्ने । • प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाको विस्तार गर्ने ।
विद्यालयहरुलाई प्रविधि सँग जोडिने छ ।	• छानिएका विद्यालयहरुमा विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना गरिने । • भरपर्दो इन्टरनेट सेवा तथा ई. लाईब्रीको व्यवस्था गरिने । • कक्षा कोठाहरु प्रविधियुक्त बनाईने ।

शैक्षिक पहुँच सिकाइ निरन्तरता	• निशुल्क पाठ्यपुस्तक वितरण, निशुल्क सेनेटरी प्याड वितरण, छात्रवृत्ती, आधारभूत तहका बालबालिकालाई दिवा खाजा उपलब्ध गराउने ।
दलित तथा पिछडा वर्गका किशोरीहरुको उच्च शिक्षामा पहुँच बढाईने छ	• दलित तथा पिछडा वर्गका किशोरीहरु मध्ये जेहेन्दार हरुको छनौट गरिने । • त्यस्ता गरीबलाई उच्च शिक्षाका लागि भर्ना शुल्कमा अनुदान दिने ।
अपांङ्गता भएको युवा युवतिको उच्च शिक्षामा पहुँच बढाईने छ ।	• अपाङ्गता भएका युवा युवती मध्ये जेहेन्दारहरुको छनौट गरी उच्च शिक्षाका लागि भर्ना शुल्कमा अनुदान दिईने ।

८. प्रमुख कार्यक्रम

कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	कार्यन्वयन हुँने स्थान	लागत रु.००० मा	लगानीको स्रोत			राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
					प्रदेश	पालिका	स्थानीय शै. संस्था		
उच्च मा.बि तथा मा.बि.हरुमा प्राविधिक शिक्षा संचालनको व्यवस्था मिलाउने	संख्या	२	वडा नं १, ४, ६	१००००		✓	✓	२	३
भईरहेको विद्यालयहरुलाई अपाङ्गमैत्री बनाउँने	संख्या	१०	सबै वडा	२५००		✓	✓	६	३
विद्यालयहरुमा अपाङ्गमैत्री शौचालय को व्यवस्था	संख्या	२०	सबै वडा	१४०००		✓	✓	६	३
पुस्तकालय तथा प्रयोगशाला निर्माण	संख्या	१०	सबै वडा	६५००		✓	✓	३	३
विद्यालय तथा क्यम्पसको खेलमैदान निर्माण	संख्या	६	सबै वडा	३०००		✓	✓	३	३
कक्षा कोठा मर्मत	विद्यालय	१७	सबै वडा	८५००		✓	✓	३	३
विद्यालयमा कक्षा कोठा निर्माण	कोठा संख्या	६०	सबै वडा	६००००	✓	✓	✓	३	३
भरपर्दो इन्टरनेट जडान ई-पुस्तकालय स्थापना	संख्या	१७	सबै वडा	२०००		✓	✓	२	३
विद्यालय भवन रङ्गरोगन	विद्यालय	१५	सबै वडा	४५००		✓	✓	३	३
विद्यालयलाई स्कुल बस थप	संख्या	५	सबै वडा	५०००		✓	✓	२	३
कक्षा कोठामा फर्निचर व्यवस्था	कक्षा कोठा	५०	सबै वडा	१००००		✓	✓	२	३
गणित प्रयोगशाला निर्माण	संख्या	१०		२०००		✓	✓	२	३
शिक्षक पुर्नताजकि तालिम	तालिम संख्या	१०	सबै वडा	१०००		✓	✓	२	३
निशुल्क स्यानीटरी प्याड वितरण	बिदार्थी संख्या	२००००	सबै वडा	२५०००		✓	✓	२	३
विद्यालयहरुमा प्राथामिक उपचार सेवा प्रदान	नियमित	नियमित	सबै वडा	५००		✓	✓	२	३

विद्यालयमा दरवनदी तथा पदपूर्ति	दरवन्दी संख्या	२०	सबै वडा	१००००		✓	✓	२	३
बालविकाश केन्द्र स्तरोन्नति	संख्या	१७	सबै वडा	१००		✓	✓	२	३
महिला विद्यालय संचालन	विद्यालय	१	६	२५००		✓	✓	२	३
सामुदायिक सिकाई केन्द्र संचालन	केन्द्र	१	६	२५००		✓	✓	२	३
विद्यार्थी प्रतिभा पहिचान कार्यक्रम	संख्या	५		१००००		✓	✓	२	३
विद्यालयमा डाईनिङ्ग हल सहितको चमेना गृह निर्माण	संख्या	५		२५००		✓	✓	२	३
कभर्ड हल निर्माण	संख्या	१	वडा ७	५०००		✓	✓	२	३
खेलाडी प्रशिक्षक प्रशिक्षण	संख्या	१०	सबै वडा	१०००		✓	✓	२	३
खेलकुद तथा शैक्षिक सामाग्री वितरण	संख्या	१७		१७००		✓	✓	२	३
विद्यालयहरुको अन्य सुधार (पार्क, बगैचा, तारबार, खेलकुलद आर्दि)	संख्झा	५		२५००		✓	✓	२	३
विद्यालयमा दिवा खाजा व्यवस्थापन	विद्यालय संख्या	१७		१७००००		✓	✓	२	३
दलित तथा पिछडा वर्गका किशोरीहरु मध्ये जेहेन्दार लाई उच्च शिक्षाका लागि भर्ना शुल्कमा अनुदान	किशोरी संख्या	५०	सबै वडा	७५०		✓	✓	२	३
अपाँङ्गता भएका युवा युवती मध्ये जेहेन्दार लाई उच्च शिक्षका लागि भर्ना शुल्कमा अनुदान	लाभान्वित विद्यार्थी संख्या	१०	सबै वडा	४००		✓		२	३
जम्मा शिक्षामा रु .००० मा				**३६३४५०**					

९. अपेक्षित उपलब्धि

विद्यालयहरु प्रविधि मैत्रि हुँने । आधारभूत तथा माध्यामिक तहको खुद भर्नादरमा वृद्धि । बालिकाहरुको विद्यालय छाड्ने संख्यामा कमी हुँने, विद्यालय नगएका बालबालिकाको विद्यालय भर्ना भएका र दलित तथा अपाँङ्गता भएकाको शिर्षकमा सुधार र समग्रमा साक्षरतामा वृद्धि ।

४.२ स्वास्थ्य तथा पोषण

१. वस्तुगत विवरण

यो नगरपालिका सुगम रहनुका साथै स्वास्थ्य, सरसफाई तथा समुदायको स्वास्थ्यकर बानी व्यवहार पनि अनुकुल देखिन्छ । राजनीतिक रुपमा ११ वडाहरूमा विभाजित यस नगरमा धेरैजसो जनताले आवश्यकता अनुसारको स्वास्थ्य सेवा लिन सफल भएका छन् । नगरमा १ वटा स्वास्थ्य चौकी तथा १ उप-स्वास्थ चौकी रहेका छन् तर आवश्यक भौतिक पूर्वाधार तथा दरवनदी अनुसार स्वास्थ्यकर्मीहरू छैनन् । त्यसैले ग्रामीणस्तरमा उपचारात्मक स्वास्थ्य स्थिति कमजोर रहेको छ। खासगरी समुदायमा प्रवर्द्धनात्मक तथा प्रतिरोधात्मक स्वास्थ्य सेवामा नगरभरि महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू कार्यरत रहेका छन् । यी स्वयंसेविकाहरूको सेवा उदाहरणीय रहेको देखिन्छ । नगरका मानिसहरू स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्नका लागि नजिकैको लुम्विनी अञ्चल अस्पताल बुटवल लगायत रुपन्देहीको अर्को प्रमुख नगर भैरहवासम्म पुग्ने गरेको देखिन्छ ।

२. अवसर तथा संभावना

नेपालको संविधानले गुणस्तरीय स्वास्थ्यमा सबैको सहज पहुँचलाई राज्यको निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिमा समावेश गरेको छ। संविधानतः स्वास्थ्य जस्तो आधारभूत सवाल मौलिक हकको रुपमा स्थापित भइसकेका छन् । नेपालले लिएको दिगो विकास लक्ष्य अनुसार सन् २०३० सम्म सबैलाई गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्यको सवालहरुलाई महत्वपूर्ण रुपमा उठान गरेको छ। नेपाल सरकारले तर्जुमा गरेको १५ औं राष्ट्रिय योजनाले हरेक नागरिकलाई गुणस्तरीय जीवनयापनको लागि अवसरको वृद्धि गर्ने कुरालाई महत्वपुर्ण रुपमा उठान गरेको छ। गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबैको सहज, सुलभ र समान पहुँचको सुनिश्चितता तर्फ थप अग्रसरता जरुरी रहेको छ। सामाजिक विकासलाई गुणस्तरीय जीवनयापनको आधार रुपमा लिई संघ सरकार, प्रदेश सरकार र विकास साझेदार संस्थासँगको सहकार्य र समन्वयमा स्थानीय सरकारले अर्थपुर्ण प्रयास गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । तसर्थ सैनामैना नगरपालिकाको समृद्धिका लागि स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रमा क्षेत्रमा नगरपालिकामा भएका संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था सहित समस्या तथा चूनौति पहिचान गरिएको छ ।

नगरपालिकामा स्वास्थ्य सम्बन्धि सेवाहरुको बाक्लै उपस्थिति छ । बढ्दो स्वास्थ्य जटिलता, नया प्रकारका रोगहरुको उत्पत्ति र बढ्दो प्रदुषण र बदलिदो खानपान तथा रहनसहनले निम्तिरहेका स्वास्थ्य जटिलतालाई धान्न वर्तमानका संरचना अपुग भएको अवस्था छ । बाटो घाटाको हिसावले सडकहरुको कालोपत्रे गर्ने र स्तरोन्नती गर्ने योजनाहरु समाबेस भएका हुँदा स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्तरोन्नती र स्वास्थ्य सचेतना कार्यक्रम बाट यो क्षेत्रको विकास गर्न संभव छ। दुध, अण्डा, मासु फलफूल, तरकारी तथा साग सब्जिको उत्पादन राम्रै अवस्था भएको हुँदा दुई वर्ष मुनिका बालवालिकाको कुपोषण दर ०.२७ प्रतिशतमा भएको अवस्था लाई पनि थप उत्पादनका प्रयासहरुबाट कम गर्न सकिने अवस्था छ।

सैनामैना ४ मा १८ करेडको लागतमा निमाणधिन १५ शैयाको अस्पताल, वडा नं १,३,५ र ७ मा निर्माण कार्य भईरहेका आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र भवन, प्राकृतिक चिकित्सामा मड थेरापीको उपयोगका लागि भवन निर्माण जस्ता कार्यहरु पनि स्वास्थ्य क्षेत्रको विकासका संभावनाहरु हुँन ।

३. समस्या तथा चुनौति

जनसंख्याको अनुपातमा स्वास्थ्य संस्था कम हुनु, अझै पनि २ प्रतिशत असुरक्षित सुत्केरी हुँने अवस्था छ । नगरपालिका भरी जम्मा जम्मि १ वटा मात्र बर्थिङ्ग सेण्टर हुँनु तथा जम्मा ११ वटा वडामा गरी ११ वटा मात्र स्वास्थ्य चौकी रहेका तथा १५ शैयाको अस्पत्ताल निर्माणधिन आस्थामा भएको र सामान्य रोगहरुको मात्र उपचार हुँने कारणले केहि ठूला रोग लाग्दा सदरमुकाम भैरहवा तथा बुटवल वा काठमाडौँ सम्म पुग्नु पर्ने अवस्था छ । स्वास्थ्य सेवा तथा कुपोषणका कारण शिशु मृत्युदर १००० मा १.३ हुनु अझै चुनौतिपूर्ण छ ।

४. सोचः *रोग रहितको सैनामैना ।*

५. लक्ष्यः स्वस्थ नगर बासीको सिर्जना ।

६. उद्देश्यः

- स्वास्थ्य संस्थाहरु र सेवाको स्तरोन्नती गर्ने
- सुरक्षित मातृत्वको सुनिश्चिचता
- पोषण सुरक्षा सुनिश्चित

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. जनस्वास्थ्य सम्बन्धि सेवाहरु जनमैत्री बनाईने छ ।	• हस्पिटलमामा शैया थप गरिने । • स्वास्थ्य केन्द्र तथा चौकीहरुको निर्माण गरिने । • सबै वडामा बर्थिङ्ग सेण्टर स्थापना र उपयोग । • स्वास्थ्य कर्मचारीलाई पोषक तथा प्रोत्साहन गर्ने । • स्वयंसेविकाहरुको क्षमता विकासमा जोड । • स्वास्थ्य सिविरबाट सेवा प्रवाह सहज बनाईने । • आधारभूत खोप र प्रसुति सेवाको प्रभावकारीता ।
२. बालबालिकाको पोषण स्थितिमा सुधार ल्याउँने	• विद्यालयका र बालबालिका खोप कार्यक्रमहरु संचालन । • स्थानीय स्तरमै उपलब्ध हुँने स्रोत प्रयोग गरी पौष्टिक आहार तयारी र सेवन विधि प्रदर्शन गरिने
३. घरमै पोषणयुक्त वस्तुहरुको उत्पादन लाई अभियानको रुपमा संचालन गरिनेछ ।	• **एक घर एक घरबगैँचा (Home Garden)** • बजार क्षेत्र बाहेक ग्रामिण क्षेत्रका प्रत्येक घरको एक जनालाई घरबारी व्यवस्थापन तालीम दिईने छ । • घरबारी बगैँचा स्थापना र स्तरेन्नतीका लागि लागत सहभागीतामा सिँचाईका लागि पाई र न्युनतम औजार प्रदान गरिने छ ।

नोटः नेपालमा घरबारी बगैँचा परम्परागत प्रविधि हो जो घरको वरिपरी व्यवस्थापन गरिन्छ । यस्ता घरबारीमा परिवारको पोषणलाई आवश्यक पर्ने तरकारी, फलफूल, मसला, माछा, कुखुरा र पशुपालन सँग सँगै लगिन्छ ।

घरबारी व्यवस्थापन राम्रो सँग गर्न परिवारको जमीनको २ देखी ११ प्रतिशत सम्म जमीनको उपयोग बाट परिवारलाई चाहिने ६० प्रतिशत पोषण तत्वको व्यवस्था गर्न सकिन्छ। यसै लाई थप विस्तार गरेर व्यवसायिक पनि बनाउँन सकिन्छ।

८. प्रमुख कार्यक्रम

कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु.०००	लगानीको स्रोत				राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
					संघ	प्रदेश	पालिका	स्थानीय		
१५ शैयाको अस्पताल भवन निर्माण,	संख्या	१	वडा ४	१८००००		✓	✓		७	३
प्राकृतिक चिकित्सालय भवनमा मड थेरापी भवन निर्माणको फिनिसिङ्ग र प्रशासनिक व्यवस्थापन	संख्या	१	वडा १	३५०००		✓	✓		७	३
आधारभूत स्वास्थय केन्द्रका लागि निर्माण भएका भवनहरुका बाँकी कार्य र पर्खाल तथा सडक निर्माण	भवन संख्या	४	वडा १,३,५,७	२६१००		✓	✓		७	३
दुधराक्षको हेल्थपोष्ट स्तरोन्नती गर्ने	संख्या	१	वडा ६ र ११	२००००		✓	✓		७	३
१०० शैयाका ट्रमा सेण्टर निर्माण	संख्या	१	बनकट्टी	६०००००		✓	✓		७	३
निशुल्क स्वास्थ्य विमा योजनालाई प्रभावकारी बनाउने	संख्या	८८००	सबे वडा	८८००		✓	✓		७	३
गर्भवती महिलाको नियमित स्वास्थ्य परिक्षण	नियमित	नियमित	सबै वडामा	१५००		✓	✓		७	३
आधुनिक ल्याव व्यवस्थापना	संख्या	२	वडा १,४	१०००		✓	✓		७	३
गर्भवती महिलाहरुलाई अर्गानीक तथा	महिला संख्या	३०००	सबे वडामा	२४००		✓	✓		७	३

पौष्ट्रिक खाना सम्बन्धी तालिम										
दिर्घरोगीलाई निशुल्क औषधि	संख्या	नियमित	सबै वडा	५००		✓	✓		७	३
स्वास्थ्य चौकी निर्माण/स्थापना	संख्या	१	वडा नं.२	५०००		✓	✓		७	३
शिशुहरुलाई खोपहरुको व्यवस्था	नियिमित	नियमित	सबै वडामा	५००		✓	✓		७	३
शिशु स्याहार केन्द्र स्थापना	संख्या	१	वडा नं २	२५०		✓	✓		७	३
स्वास्थ्यकर्मिको दरबन्दि थप	संख्या	८	वडा नं ३,५,११	९०००		✓	✓		७	३
स्वास्थ्य चौकिमा स्वास्थ्य प्रयोगशालाको व्यवस्था गर्ने	संख्या	२	वडा नं ३,११	४०००		✓	✓		७	३
स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरु लाई तालिम	संख्या	११०	सबै वडा	११००		✓	✓		७	३
दन्त उपचार सेवा संचालन	संख्या	१	वडा ४	२००		✓	✓		७	३
हेल्थ पोष्टमा एक्सरे तथा ई.सि.जि मेसिन व्यवस्थापन	सेट	२	वडा ४	१०००		✓	✓		७	३
प्रविधियुक्त प्रसुतिगृह स्थापना र सेवा २४ घण्टै सञ्चालन गन	संख्या	१	वडा ४	२५००		✓	✓		७	३
दर्ता भएको आमा समूह (शेरुवा शक्ति समुह र बुद्धनगर आमा समुह) को लागि जग्गासहितको भवन	संख्या	२	वडा ५	१००००		✓	✓		७	३
विद्यालयमा दिवा खाजा	संख्या	२	वडा ५,८	२०००		✓	✓		७	३
आमा समुहलाई बाल्यकालिन पोषण सम्बन्धि तालिम	सहभागी संख्या	२००	सबै वडामा	२०००		✓	✓		७	३
बर्थिङ्ग सेन्टर स्थापना	संख्या	३	वडा ५, ६	३०००		✓	✓		७	३
प्रत्येक टोलमा मातृ शिशु	सचेतना कार्यक्रम संख्या	५५	सबै वडामा	२२००		✓	✓		७	३

स्याहार बारे सचेतना										
लागु पदार्थ दुर्व्यशन नियन्त्रण सचेतना कार्यक्रम	सचेतना कार्यक्रम संख्या	५५	सबै वडामा	२२००		✓	✓		७	३
भएको स्वास्थय केन्द्रको स्तरोन्नती गरी ५ बेडको अस्पत्तालमा परिणत गर्ने	संख्या	१	वडा ७	५०००			✓	✓	७	३
थप एक स्वास्थ्य केन्द्र स्थापना गर्ने	संख्या	१	वडा ७	२५००			✓	✓	७	३
पोषण बारे जनचोतना अभियान	नियमित	नियमित	सबै वडामा	५००			✓	✓	७	३
योग तथा व्यायाम केन्द्र निर्माण	संख्या	१	वडा ९	१०००			✓	✓	७	३
स्वास्थ्य चौकी निर्माण	संख्या	१	वडा ९	१००००			✓	✓	७	३
महिला स्वस्थ्य प्ररिक्षण शिविर संचालन	शिविर संख्या	५५	सबे वडामा	१३७५			✓	✓	७	३
जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य परिक्षण	शिविर संख्या	५५	सबे वडामा	१३७५			✓	✓	७	३
योग शिविर	शिविर संख्या	५५	सबे वडामा	१३७५			✓	✓	७	३
वडाको स्वास्थ्यचौकीमा बालबालिकालाई स्वास्थ्य पोषणको व्यवस्था	नियमित	नियमित	वडा ११	१५००			✓	✓	७	३
स्वास्थ्य स्वयंम सेविक र आमा समूहको पून: ताजगी तालिम अवलोकन भ्रमण	संख्या	१००	सबै वडा	३५००			✓	✓	७	३
जम्मा स्वास्थ्य तथा पोषणमा रु				**९४८३७५**						

९. अपेक्षित उपलब्धीः

स्वास्थ्य सेवा सहज र पोषणको सुधारबाट शिशु मृत्यु, बाल मृत्यु तथा मातृ मृत्युदरमा कमी आउँने र जनताको समग्र स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार आउँने ।

४.३ खानेपानी तथा सरसफाई

१. वस्तुगत विवरण

सैनामैना नगरपालिकाको खानेपानीको प्रमुख स्रोत भूमिगत जलस्रोत नै हो तर हाल यसको उपयोग तथा वितरण प्रणालीमा प्रविधिको प्रयोग तथा शुद्ध खानेपानी वितरणमा ध्यान दिएको पाइन्छ । यस नगरमा सबैभन्दा बढी धारा तथा पाइपको प्रयोग गरि खानेपानी वितरण गरेको पाइन्छ ।

यस नगरपालिकामा १५०६३ घरधुरीहरुमध्ये १५०४३ अर्थात ९९.८६ प्रतिशत घरधुरीमा खानेपानीको सुविधा पुगेको छ जसमा पाईपद्धारा सप्लाई गरि धाराको खानेपानीको सुविधामा पहुँच भएका परिवार संख्या ११६९२ अर्थात ७७.७२ प्रतिशत रहेको छ भने २१.९६ प्रतिशत टयूबवेल वा हाते पम्पबाट खानेपानीको पहुँच छ । पाइपबाट धारामा खानेपानीको सुविधा, ट्युवेल तथा हातेपम्प, इनार तथा कुवा र वाड नं १० मा मात्र २ वटा खानेपानीको मूलबाट धाराको सुविधा यस नगरपालिकामा रहेको पाईन्छ ।

यस नगरपालिका शहरिकरण उन्मुख नगरपालिका भएकोले पिउने पानीमा जारको पानी तथा टयांकरको पानी पनि प्रयोग गर्ने प्रचलन पनि बढदै गएको छ

सैनामैना नगरपालिका शहरीकरण उन्मुख नगरपालिका भएकोले फोहरमैला व्यवस्थापनमा स्पष्ट नीति निर्माण तथा व्यवस्थापन कार्यविधि हुनु पर्ने देखिन्छ । व्यवसाय, औधोगिक क्षेत्र, निजि घरपरिवार, सार्वजिक स्थानबाट निस्कने फोहरमैलाको व्यवस्थापन गर्न डम्पीङ्ग स्थलको निर्माण, प्रशोधन स्थलको निर्माणका साथै यसको वातावरणमा असर नपर्ने गरि व्यवस्थापन अबको नगरपालिकाको जिम्मेवारी हो । यसको लागि स्पस्ट नीति र कार्ययोजना तथा निकास हुने फोहरमैलाको पनि सर्वेक्षण हुनु पर्ने देखिन्छ ।

नगरपालिकाले फोहोरमैला संकलन तथा व्यवस्थापन र सेवा शुल्क प्रयोजनको लागि बजार क्षेत्र, बजार उन्मुख क्षेत्र र ग्रामिण क्षेत्र निर्धारण गरि सैनामैना नगरपालिकाको फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७५ कार्यान्वयनमा ल्याएको छ ।

यस नगरपालिकामा ६८ वटा अर्थात ०.५ प्रतिशत सार्वजनिक शौचालय निर्माण भएका छन् जुन बढि बजारीकरण भएका, बस बिसौनी र सार्वजनिक स्थलहरुमा पाईन्छ ।

नगरको सरसफाई शौचालयको निर्माण र प्रयोग सरसफाई मूल्याकंनको एक सूचक हो । यस नगरका १५०६३ घरपरिवार मध्ये मापदण्ड अनुसार र वातावरणीय सरसफईका दृष्टिकोणले सिफारिस भएका फ्लस भएको सेप्टियांकी सहित शौचालय जम्मा ७२२९ छन् जुन ४८ प्रतिशत हो भने फ्लस भएका तर सार्वजनिक ढलमा मिसाए बनाएका शौचालय घरधुरी ९६२ जो ६.४ प्रतिशत छन् । यस्ता शौचालय वतावरणीय र सरसफाईका दृष्टिकोरण उपयूक्त मानिदैन । यसबाट महामरी रोग फैनिलन सक्ने, भूमिगत तथा अन्य पानीका स्रोतहरुको प्रदुषण तथा तल्लो तटिय बस्तीका नराम्रो असर पर्दछ । यसबाट मानवमा मात्र नभई जनावर र पंछिमा समेत असर गर्दछ । साधारण जुन पीट निर्माण गरि बनेका शौचालयको संख्या ६७४१ अर्थात लगभग ४५ प्रतिशत छ यो संख्या पनि बढिनै छ जसले सरसफाईलाई चुनौति थप गर्ने देखिन्छ । सामुदायिक शौचालय भएका संख्या ६८ र नभएका ६३ रहेको पाईन्छ ।

२. अवसर तथा संभावना

नेपालको संविधानले गुणस्तरीय स्वास्थ्यमा सबैको सहज पहुँच को यथोचित व्यवस्थापन र संरक्षणलाई राज्यको निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिमा समावेश गरेको छ र शुद्ध खानेपानी र सरसफाई पनि यसै सिद्धान्तबाट प्रेरित हुन्छ । नेपालले लिएको दिगो विकास लक्ष्य अनुसार सन् २०३० सम्ममा सबैलाई स्वच्छ पिउने पानी र सरसफाईलाई महत्वपूर्ण रुपमा उठान गरेको छ। नेपाल सरकारले तर्जुमा गरेको १५ औं राष्ट्रिय योजनाले हरेक नागरिकलाई गुणस्तरीय जीवनयापनको लागि अवसरको वृद्धि गर्ने कुरालाई महत्वपुर्ण रुपमा उठान गरेको छ। तसर्थ सैनामैना नगरपालिकाको समृद्धिका लागि खानेपानी तथा सरसफाईका क्षेत्रमा नगरपालिकामा भएका संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था सहित समस्या तथा चूनौति पहिचान गरिएको छ।

बढ्दो स्वास्थ्य सम्बन्धि चेतना, उपलब्ध बजेट तथा ग्राभिटी फ्लो तथा भूमिगत स्रोतमा आधारित पानीका मुहानको उपलब्धता तथा ग्राभिटी फ्लोको संभावना नरहेका स्थानमा लिफ्ट गर्न समेत नदिको उपलब्धताले गर्दा एक घर एक धारको अवधारणलाई साकार गराउँन सकिने संभावना छ। साथै फोहर व्यवस्थापनलाई पनि नसड्ने प्लाष्टिकजन्य फोहरलाई संकलन गर्न बाटोको सुविधा भएका कारण एकतृत गर्न सकिने र सड्ने प्रकारका फोहरलाई कम्पोष्ट विनमा राखी जैविक मल तयार गर्न सकिने प्रशस्त संभावना रहेको छ। व्यक्तिगत सरसफाईको सचेतनाका लागि महिला स्वास्थ्य सेविकाहरुको परिचालनबाट संभावना रहेको अवस्था छ।

सैनामैना नपा वडा नं. १० मा संघिय सरकारको विशेष अनुदानमा रु १५ करोडको लागतमा निर्माण सुचारु हुँन लागेको फोहरमैला व्यवस्थापन तथा प्रशोधन केन्द्रको निर्माण सम्पन्न पश्चात यो पालिकाले सरसफाईका क्षेत्रमा फड्को मार्न सक्ने अवस्था रहेको छ।

३. समस्या तथा चुनौति

यस नगरपालिका भित्र ९९.८६ प्रतिशत परिवारलाई लाई खानेपानीको सुविधा पुगेको छ भने जसमा पाईपद्धारा सप्लाई गरि धाराको खानेपानीको सुविधामा पहुँच भएका परिवार संख्या ११६९२ अर्थात ७७.७२ प्रतिशत रहेको छ भने २१.९६ प्रतिशत टयूबवेल वा हाते पम्पबाट खानेपानीको पहुँच छ। तसर्थ शुद्ध पिउँनेपानीको पहूँच वृद्धि गर्ने कार्य जरुरी छ।

यस नगरपालिकामा सरसफाईको लागि १५०६३ मध्ये सबै घरधुरीले घरायसी फोहरलाई आफ्नै घरमा व्यवस्था गरेका भए पनि खाल्डो खनी कम्पोष्ट मल नबनाउँने गरको अवस्था छ। सरसफाईका हकमा अझै पनि केहि परिवार शौचालय नभएका छन् भने सार्वजानिक ढल र फ्लस सहितको चर्पि प्रयोग गर्ने (४८प्रतिशत) परिवार र फ्लस भएको तर सेप्टिक ट्याङ्क भएको चर्पि प्रयोग गर्ने ९६२ (६.४प्रतिशत) परिवार छन्। त्यसै गरी चर्पी गएपछि, खाना खानु अगाडी र बालबालिकाको दिसा धोए पछि हात धुने तरिकाका आधारमा करीव सबै घरधुरीले अझै हात धुने गरेपनि हाल धुलाई लाई स्वास्थ्यको दृष्किोणबाट अझै पनि सुधार गर्नु जरुरी देखिन्छ।

४. सोचः सबैलाई सहजै शुद्ध खानेपानी ।

५. लक्ष्यः सबैका लागि सहज र सुरक्षित खानेपानी व्यवस्था गर्ने ।

६. उद्देश्य:

- सुरक्षित खानेपानीका लागि भैरहेका खानेपानी शुद्धिकरण अभियान संचालन गर्ने
- सुरक्षित खानेपानीमा जनताको सहज पहुँच वृद्धि गर्ने
- सरसफाईका माध्यमबाट वातावरण सुरक्षित बनाउँने र जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने ।

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. खानेपानी योजनाहरु निर्माण, मर्मत तथा शुद्धिकरण गरी जनतालाई निरन्तर सुरक्षित खानेपानी उपलब्ध गराईने छ ।	• अझै पनि पाई बाट खानेपानी उपलब्ध नभएको परिवारलाई प्राथमिकता दिई विभिन्न नयाँ खानेपानी योजना निमार्ण तथा पुराना योजनाहरुको तथा मर्मत गरिने छ । • खानेपानीको आपूर्तिलाई सहज बनाउँन, बहावको स्रोत नभएका ठाउँमा लिफ्ट गरेर पानी उपलब्ध गराउँने । • लागत सहभागितामा एक धर एक धारा कार्यक्रम अगाडी बढाने
२. सरसफाई कार्यक्रमबाट जनस्तरको स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार ल्याईने छ ।	• बजार क्षेत्रमा ढल र डम्पिङ्ग साईत निर्माण गरिने । • घरायसी फोहर व्यवस्थापन मा जोड दिईने • पूर्ण सफाई अभियान चलाईने

८. प्रमुख कार्यक्रम

कार्यक्रम	ईकाइ	५ वर्ष सम्मको लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु.००० मा	लगानीको स्रोत				राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
					संघ	प्रदेश	पालिका	स्थानीय		
अन्तर पालिका स्तरीय फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्र स्थापना	संख्या	१	पालिका स्तर	८२५०००	✓	✓	अन्तर पालिका	✓	७	२
खानेपानी टंकीमा फिल्टरप्लान्ट जडान	संख्या	३	वडा नं १	१५०	✓	✓	✓	✓	५	२
सार्वजानिक शौचालयको निर्माण	संख्या	१४	वडा नं १	२८००		✓	✓	✓	७	२
लागत सहभागितामा एक घर एक घाराको व्यवस्था	संख्या	३००	वार्ड नं २	६००			✓	✓	५	२
खानेपानीको सुदृढिकरण गने	संख्या	१	वडा नं ३	२००		✓	✓	✓	५	२
वडा नं. ४ का सबै १५ टोलमा शुद्ध पानीको व्यवस्थापन गर्ने	संख्या	१५	वडा ४	१५००			✓	✓	५	२

ढल निकासको व्यवस्थापन	संख्या	८	वडा ४	१००००			✓	✓	७	२
मासिक रुपमा सरसफाई कार्यक्रम	संख्या	नियमित	वडा ४	६०००			✓	✓	७	२
सबै टोलमा फोहोरमैला व्यवस्थापन	नियमित	नियमित	वडा ४	६०००			✓		७	२
सार्वजानिक शौचालय निर्माण	संख्या	२	वडा ४	२०००			✓	✓	७	२
गढवा, रुद्र प्रसादको खेत नजिक र शालिकराको घर नजिक डिप ट्युवेल निर्माण	संख्या	१	वडा ५	५००	✓		✓	✓	५	२
व्रम्हाखानेपानीको लागि थप खानेपानी टंकी तथा पाइप विस्तार	संख्या	१	वडा ५	१५००	✓		✓	✓	५	२
कोटियामाइ खानेपानी	संख्या	१	वडा ५	१५००	✓		✓	✓	५	२
तुलवुलिया खोला र धमाहा खोला बिचको शेरुवा क्षेत्रमा खानेपानी	संख्या	१	वडा ५	१५००	✓		✓	✓	५	२
मुख्या सार्वजनिक स्थलहरुमा शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था गर्ने	संख्या	६	वडा ६,७	५००			✓		५	२
घना बजारमा सार्वजनिक शौचालयको व्यवस्था गर्ने	संख्या	७	वडा ६,७,८	१०००			✓		७	२
सतचिन्तन सामुदायिक प्रतिष्ठानमा शौचालय निर्माण	संख्या	१	वडा ८	२००			✓		७	२
बाँसगढी र देवीस्थान योजनाको खानेपानी निर्मलिकरण गरी धारामा पठाउँने	संख्या	१	वडा ८	३००			✓		५	२
भान्साबाट निस्कने पोहर पानी	संख्या	वडाका सबै	वडा ८	२००			✓		७	२

व्यवस्थापन अभियान										
खानेपानी टंकीको क्षमता विस्तार	संख्या	३	वडा ९	३०००			✓		५	२
सहमत टोलमा पाइपलाईन विस्तार	संख्या	१	वडा ९	४००			✓		५	२
सहमत टोल, शंकरपुर, भरैया, कमारगड्डी बोरीङ्ग थप गर्ने	संख्या	५	वडा ९	५००			✓		५	२
खानेपानी ट्याङकीमा फिल्टर जडान	संख्या	३	वडा ९	२००			✓		५	२
वडा भरी सरसफाई	नियमित	नियमित	सबे वडा	२००			✓		७	२
एकला पहाडमा फोहोरमैला व्यवस्थापन केन्द्र	संख्या	१	वडा १०	५००			✓		७	२
पानी जन्य रोग साक्षरता संचालन	नियमित	नियमित	सबै वडामा	२००			✓		२	२
युवाहरुलाई खानेपानी तथा सरसफाई तालिम	तलिम संख्या	५५	सबै वडामा	५५०			✓		२	२
वनकट्टी खानेपानीमा चुना फिल्टर गर्ने व्यवस्था गर्ने	संख्या	१	वडा ११	३००			✓		५	२
जम्मा खानेपानी तथा सरसफाई				**८६७३००**						

९. अपेक्षित उपलब्धी: सुरक्षित पिउँने पानीमा १०० प्रतिशतको पहुँच पुग्दा पानीजन्य रोगको कमी र सरसफाईका कारण अन्य रोगमा पनि कमी आउँने छ ।

४.४ युवा तथा खेलकुद

१. वस्तुगत विवरण

खेलकुद क्षेत्रमा युवाहरुलाई समेटी स्वस्थ, प्रतिस्पर्धी जनशक्ति उत्पादन गरी नगरको चौतर्फी विकासका साथै राष्ट्रिय र अर्न्तराष्ट्रिय स्तरमा समेत खेलाडीलाई प्रतिस्पर्धामा उतारी नगरको र देशको नाम संसार भरि परिचित गराउन र खेलकुल तथा पर्यटन विकासमा समेत योदान दिलाउन स्थानिय स्तर देखि नै युवाहरुलाई खेलकुद क्षेत्रमा आकर्षित गर्न प्रशिक्षण, पूर्वाधार र कार्यक्रमहरुको आयोजना गर्नु जरुरी छ। यसको लागि नगरले विभिन्न खुला स्थानहरू छोडेको छ । यस पालिका भित्र केहि स्थानहरूमा खेलकुदको लागि केहीमात्र पूर्वाधार तयार भएको देखिन्छ ।

२. अवसर तथा संभावना

खेलकुद युवाहरुको शारिरिक तन्दुरुस्तिको विकासका लागि अवश्यक पर्ने कुरा हो र यसले क्षमताको उपोग गरी प्रतिस्पर्धामा जान शक्ने वातावरण पनि बनाउँने विषय भएको हुँदा यसको योजना सामाजिक विकासकै क्रमको रुपमा बनाउँनु जरुरी रहन्छ । युवाहरुको खेलकुद प्रति बढ्दो उत्साहलाई प्रशस्त मात्रामा संवोधन गर्न सकिने अवस्था छ । यस नगरपालिका भित्र प्रतियोगिता केन्द्रका रुपमा विकसित भएको गरवाल चौर खेल मैदानमा पनि केही पूर्वाधार रहेको देखिन्छ । यसै अनुरुप अन्य क्षेत्रमा पनि खाली स्थानहरुको उपलब्धता भएको हुँदा आवश्यक पूर्वाधार सहितका खेलमैदान निर्माण गर्ने संभावना प्रचूर मात्रामा छ ।

त्यसै गरी मुर्गिमामा १० करेडको लागतमा निर्माणाधिन राष्ट्रि फुटवल रंगशालाले सैनामैनाको खेलकुद क्षेत्रको विकासमा कोषेढुंगाको काम गर्ने अवस्था रहेको छ ।

४. समस्या तथा चुनौति

समग्रमा भन्नुपर्दा बालबालिका एवम् युवा जनशक्तिको स्वास्थ्य शारिरीक विकासको लागि नभई नहुने खेलकुदको क्षेत्रमा अत्यन्त न्युन लगानी हुने गरेको देखिन्छ । विगतमा निर्मित खेलकुदसम्बन्धी पूर्वाधारहरूको मर्मत गर्न पनि निकै ठुलो लगानी गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ । हालका दिनहरूमा आएर निजी क्षेत्रहरूबाट पनि क्रिकेट, भलिबल, फुटबल, व्याडमिन्टन, र अन्य एथ्लेटिकस खेल जस्ता केही खास खास खेलहरूमा लगानी गर्नुपर्ने र प्रोत्साहित गर्ने क्रम सुरु भएको छ । यस क्रमलाई केन्द्रीय र स्थानीय सरकारले सहकार्य र साझेदारीको रुपमा विकसित गर्दै लैजानुपर्ने देखिन्छ

५. सोच: स्वस्थ युवा जनशक्ति सहितको सैनामैना

६. लक्ष्य: शारीरिक तन्दुरुस्ति सहितको युवा शक्तिको विकास ।

७. उद्देश्य:

- युवा युवती लाई खेलकुदका समाग्रीमा पहुँच वृद्धि गर्ने
- खेलकुदका माध्यमबाट युवा युवतीको शारीरिक विकासको सुनिश्चितता गर्ने ।

८. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१ युव वर्गको शारीरिक क्षमताको विकास गरिने छ ।	• खेल मैदान नभएका वडाहरुमा पायक पर्ने गरी खोल मैदानहरु निर्माण गरिने छ । • वार्षिक रुपमा खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना गरी ठूलो संख्यामा युवाहरुलाई सहभागी गराईने छ ।

९. प्रमुख कार्यक्रम

कार्यक्रम	ईकाइ	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु.०००मा	लगानीको स्रोत			राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
					पालिका	विद्यालय	स्थानीय		
विद्यालय स्तरीय खेल सप्ताह	संख्या	५	सबै विद्यालय	५००	✓	✓		५	२
मेयर कप फुटवल संचालन	संख्या	५	४	५००	✓	✓		५	२
खेल मैदान निर्माण	संख्या	१४	वडा न. ३,४,६, १० र ११	२८००	✓	✓		५	२
वडाका सबै टोलबाट युवा युवतिको छनौट गरी खेलकुद प्रशिक्षण प्रदान गर्ने	संख्या	३००	सबै वडाबाट	६००	✓	✓		५	२
कर्वाड हल निर्माण	संख्या	१	वडा ९	१५००	✓	✓	✓	५	२
वनकट्‌टीमा बालउद्यान निर्माण	संख्या	१	वडा ११	२००	✓	✓	✓	५	२
बनकट्‌टी वा उत्तर खरौलीमा योग शिविर व्यायामशाला	संख्या	१	वडा ११	२००	✓	✓	✓	५	२
वार्षिक खेलकुद आयोजन	संख्या	५५	सबै वडामा	१३७५	✓	✓	✓	५	२
जम्मा युवा तथा खेलकुद रु				**७६७५**	✓	✓	✓		

१०. अपेक्षित उपलब्धी: युवाहरुले क्षमता प्रदर्शन गर्ने अवसर पाउँने छन् ।

४.५: कला संस्कृति

१. वस्तुगत विवरण

यस नगरपालिकामा विभिन्न जाती, धर्म सम्प्रदाय र भेषभुषाका मानिसहरू बसोबास गर्दछन् । यहाँ अधिकांश हिन्दू धर्म मान्ने पहाडी र मधेसी मूलका मानिसहरू रहेका छन् भने त्यस्तै मुस्लिम र क्रिस्चियन धर्म मान्ने मानिसहरू पनि छन् । सबै जातजाती र सम्प्रदायका आ-आफ्नै खाले धर्म संस्कृति र चालचलनहरू छन् । जसमा वडादशैं, तिहार, रामनवमी, महाशिवरात्री, हरितालिका, श्रीपञ्चमी, श्रीकृष्ण जन्माष्टमी, विवाह पञ्चमी, छठ (होली), चैते दशैं, साउने-माघे स्रग्रान्ती, माघी, गोठधूप, मातातीर्थ औंसी, अक्षय तृतीया, हरिशयनी-हरिबोधनी एकादशी, नागपञ्चमी, रक्षावनधन (जनैपूर्णिमा), कुशे औंसी, बालाचतुर्दशी, कोजाग्रत पूर्णीमा, गोठाले, श्री स्वस्थानी पूर्णिमा, नयाँ वर्ष सोह्रश्राद्ध जितीया, सिरुवा विशेषगरी थारु-खवास), कूल-थानी पूजा, ग्रामथान पूजा,

करवा चौथ, कर्कट संक्रान्ति, भुर्की पूजन, संकट पूजा, बुद्धजयन्ती, विभिन्न ल्होसार पर्वहरू, बारारवि अवल, सुवरात, ईद, वकरईद, मोहरम, ग्यारही सरिफ, इदुलफितर, क्रिशमस डे, नयाँ वर्ष, भ्यालेनटाईन डे आदि ।

त्यसै गरी पर्रोहापरमेश्वर धाम, मलमला धाम, किराँतेश्वर महादेव मन्दिर, कोटीया थान, कर्साघाट तिर्थक्षेत्र, कोटीयामाई मन्दिर लखनपारा, भैरबनाथ मन्दिर, दुर्गामन्दिर मूर्गिया, रैनादेवी मन्दिर, कालमोचन मन्दिर, दुर्गामन्दिर रामापुर, बुद्धबिहार, बुद्ध सालिक, दुर्गाभबानी मन्दिर वनकट्टा, पर्रोहा परमेश्वर शिव ज्योतिर्लिङ्ग शिवालय बोलबम धाम यस पालिका क्षत्रका प्रशिद्ध धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थदहरु हुँन ।

सैनामैना पुरातात्विक क्षेत्र, श्री नवदुर्गा भवानी मन्दिर, मलमला मन्दिर, पर्रोहा परमेश्वर शिव ज्योतिर्लिङ्ग शिवालय बोलबम धाम, श्री कालमोचन शिवालय मन्दिर र कोटीया माई मन्दिरहरु यस पालिका क्षेत्रका ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक स्थानहरु हुँन् ।

२. अवसर तथा संभावना

नेपालको संविधानले सभ्य संस्कृतिको विकास र साँस्कृतिक विविधता कायम राख्दै सम्पदाको संरक्षणलाई राज्यको निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिमा समावेश गरेको छ । सभ्य संस्कृतिको विकास गरी सामाजिक सुसम्बन्धमा आधारित समाजको निर्माण गर्नु आजको मुख्य आवश्यकता रहेको छ । साँस्कृतिक विविधता कायम राख्दै ऐतिहासिक, पुरातात्विक तथा साँस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, संवर्द्धन र विकास गर्ने स्थानीय सरकारको महत्वपुर्ण जिम्मेवारीका रुपमा रहेको देखिन्छ । तसर्थ यस सैनामैना नगरपालिकाले सम्पदा तथा साँस्कृतिक क्षेत्रमा नगरपालिका क्षेत्रमा भएका संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था सहित समस्या तथा चूनौति पहिचान गरिएको छ ।

संरक्षण र प्रवर्द्धनको पर्खाईमा रहेका मठ मन्दिर र सम्पादहरुको प्रचूरता भएको यस नगरपालिकामा यस्ता सम्पदा र संस्कृतिहरुको जगेर्ना गर्न बजेटको पनि व्यवस्था, नीतिगत प्रावधान र नगरपालिकाको तत्परता देखिँदा संस्कृति संरक्षण गरी पालिकाको पहिचान वृद्धि गर्न सकिने प्रशस्त संभावना छ । प्रस्तावित सैनामैना स्मार्ट सिटीको निर्माण सम्पन्न पश्चात कला तथा सस्कृतिको क्षेत्रको विकास अझ अगाडी बढ्न सक्ने अवस्था रहेको छ ।

३. समस्या तथा चुनौति

यति धेरै मठ मन्दिर तथा कलाको धनी पालिका भएर पनि योजनावद्ध विकासको थालनी नहुँदा यो पालिकाको कला तथा संस्कृती ओझेलमा परेको अवस्था छ ।

४. सोचः जीवन्त संस्कृति

५. लक्ष्यः स्थानीय संस्कृती र सम्पदा जोगाउँने ।

६. उद्देश्यः स्थानीय सस्कृतिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरुको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्नु ।

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
स्थानीय ऐतिहासिक तथा धार्मिक र संस्कृति सम्पदाहरुको संरक्षण र प्रवर्द्धन गरिने छः	• विभिन्न मठ मन्दिर, गुम्बा, ऐतिहासिक तथा साँकृतिक सम्पदाहरुको अवस्था पहिचान गरिने छ । • त्यस्ता सम्पदाहरुको आवश्यक मात्रामा निर्माण, जिणौद्धर र स्तरोन्नती गरिने छ । • परम्परागत बजागाजा र संस्कृतिहरुको संरक्षण गरिने छ ।

८. प्रमुख कार्यक्रम

सि.नं.	कार्यक्रम	ईकाइ	५ वर्ष सम्मको लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु.०००मा	पालिका	स्थानीय	राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
१.	बर्माबाबा मन्दिर संरक्षण	संख्या	१	वडा १	२००	✓	✓	६	४
२.	कोटियामाई, दिउहार, कुवाँ संरक्षण	संख्या	३	वडा १	५०	✓	✓	६	४
३.	वडा अन्तर्गत मठ मन्दिर	संख्या	६	वडा १	२००	✓	✓	६	४
४.	परम्परागत बाजागाजा तथा पोशाकहरुको संरक्षण	निरन्तर	निरन्तर	सबै वडाभरी	५००	✓	✓	६	४
५.	सैनामैना देवी, मनकामना मन्दिर संरक्षण	संख्या	२	वडा नं २	५००	✓	✓	६	४
६.	हाल दुर्गा मन्दिर भएको ठाउँमा शैलपुत्रि पिठ बनाउँने	संख्या	१	वडा ३	५००	✓	✓	६	४
७.	भैरवस्थान मन्दिरको संरक्षण	संख्या	१	वडा ३	२००	✓	✓	६	४
८.	सबै जातजातिहरुको भाषा, संस्कृति, भेषभुषा र परम्परा संरक्षण गर्ने	निरन्तर	निरन्तर	सबै वडा	५००	✓	✓	६	४
९.	स्थानीय कला संस्कृतिको जोहो गरी दिवस मनाउँने	निरन्तर	निरन्तर	सबै वडा	५००	✓	✓	६	४
१०.	थारु संस्कृति संरक्षण	नियमित	नियमित	वडा ७	५००	✓	✓	६	४

११.	मगर संस्कृति संरक्षण			वडा ७	५००	✓	✓	६	४
१२.	गन्दर्भ संस्कृति संरक्षण	नियमित	नियमित	वडा ७	५००	✓	✓	६	४
१३.	शिवालय मन्दिर निर्माण	संख्या	१	वडा ७	१५००	✓	✓	६	४
१४.	किरातेश्वर मन्दिर क्षेत्रमा अन्य मन्दिर निर्माण	संख्या	१	वडा ८	१५००	✓	✓	६	४
१५.	राम जानकी मन्दिर बनाउँने	संख्या	१	वडा ८	३००	✓	✓	६	४
१६.	समुदायमा प्रचलित लाखे नाच, मालिमा र लाखे नाचको संरक्षण गर्न प्रतियोगिता गर्ने ।	नियमित	नियमित	वडा ८	३००	✓	✓	६	४
१७.	वडामा संचालन हुँने धार्मिक तथा साँस्कृतिक मेलाहरुको संरक्षण गर्ने	नियमित	नियमित	वडा ८	३००	✓	✓	६	४
१८.	किरातेश्वर मन्दिरको कम्पाउण्ड वाल निर्माण(१५०० मिटर)	संख्या	१	वडा ८	५००	✓	✓	६	४
१९.	पुरातात्विक संग्राहालय निर्माण	संख्या	१	वडा ९	१०००	✓	✓	६	४
२०.	समादि स्थल व्यवस्थापन	संख्या	५	वडा ९	५००	✓	✓	६	४
२१.	गुरुङ संग्राहालय निर्माण	संख्या	२	वडा ९	१०००	✓	✓	६	४
२२.	सामुदायगत संस्कृति प्रवर्द्धन केन्द्र स्थापना	संख्या	१	वडा ९	१०००	✓	✓	६	४
२३.	कुमारगड्डी बाँगढी, वनरहवा, जनज्याती र पखिपुरमा कलाकेन्द्र निर्माण	संख्या	५	वडा ९	१५००	✓	✓	६	४
२४.	फुलबारी, पानबारी, सालझण्डीमा परम्परागत पञ्चेबाजा संरक्षण	नियमित	नियमित	वडा १०	१०००	✓	✓	६	४
२५.	परम्परागत थारु नाच संरक्षण	नियमित	नियमित	वडा १० र ११	५००	✓	✓	६	४
२६.	सोरठे, सराय र लाखे नाच संरक्षण	नियमित	नियमित	वडा १०	५००	✓	✓	६	४

२७.	राष्ट्रिय लोक मञ्जन संरक्षण	नियमित	नियमित	वडा १०	५००	✓	✓	६	४
	जम्मा कला संस्कृती रु				**१६५५०**	✓	✓		

९. **अपेक्षित उपलब्धी:** सम्पदाहरुको संरक्षण र पुनरस्थापना हुँने र परम्परागत जात्राहरुले निरन्तरता पाउँने ।

४.६: लक्षित समूह विकास

१. वस्तुगत विवरण

घरधुरी सर्वेक्षण २०७६ अनुसार, सैनामैना नगरपालिकाको १५०५५ घरधुरीमा कुल जनसंख्या ६२६९७ जना रहेको छ जस मध्ये पुरुष ४७.४२ प्रतिशत (२९७३३ जना) र महिला ५२.४९ प्रतिशत (३२९१२ जना) साथै अन्य ०.०८ प्रतिशत (५२ जना) रहेका छन् ।

यस नगरमा सामाजिक संरचना विविधतायुक्त रहेको पाईन्छ । हालै गरिएको घरधुरी सर्वेक्षण, अनुसार यस नगरमा २९ ओटा जात/जातिको बसोबास रहेको पाईन्छ भने १० भन्दा बढि मातृ भाषाभाषिहरू बोलिने गरिएको देखिन्छ । सैनामैना नगरपालिकामा विभिन्न जातजाति, समूह अनुसार जनसंख्याको अवस्थालाई हेर्दा ब्राह्मण २२०९८ (३५.२५ प्रतिशत), मगर ११७७१ (१८.७७ प्रतिशत), थारु ९८८५ (१५.७२ प्रतिशत), क्षेत्री ६५६८ (१०.४८ प्रतिशत मुख्यतया बाहुल्यता रहेका छन् ।

यस नगरमा अक्सर बसोबास गर्ने व्यक्तिहरूले बोल्ने विभिन्न मातृभाषामा विविधता रहेको पाइन्छ । मातृभाषा बोल्नेहरूको जनसंख्या हेर्दा घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार नेपाली ५५२७६ (८८ प्रतिशत), थारु ४४४२ (७ प्रतिशत), नेवार ९०९ (१.५ प्रतिशत) र भोजपूरी १६४५ (२.६२ प्रतिशत) अन्य मातृभाषा बोल्नेहरुमा मैथलि, तामाग, मगर, राई, लिम्बुहरु रहेका छन् ।

धार्मिक दृष्टिकोणले हेर्दा यस नगरमा अधिकांश हिन्दु धर्मावलम्बीहरू रहेका छन् । पछिल्लो सर्वे अनुसार यहाँको कुल जनसंख्याको लगभग ९९.०४ प्रतिशत हिन्दु, ०.४४ प्रतिशत बौद्ध, र अन्य निकै कम प्रतिशत अन्य धर्मालम्बीहरु रहेको पाईन्छ । यस नगरमा पहाडी जिल्लाहरूबाट बसाइसराई गरी आएका वैदिक आर्यहरू, मधेसी मूलका मानिसहरू र यहाँका आदिवासी/जनजाति थारु समुदायका मानिसहरूको बाहुल्यता रहेको देखिन्छ । यस नगरका प्राय जसो समुदायका अधिकांश मानिसहरूले धर्मको रुपमा सनातन हिन्दु धर्मलाई स्वीकारेको देखिन्छ । यद्यपि थारु समुदायको भने आफ्नै भाषा, रहनसहन, भेषभुषा एवम् परम्परा र संस्कार रहेको पाईन्छ ।

२. अवसर तथा संभावना

नेपालको संविधानले सामाजिक न्याय र सामाजिक सुरक्षाको यथोचित व्यवस्थापनलाई पनि राज्यको निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिमा समावेश गरेको छ । समावेशीकरणका आधारभूत सवालहरु मौलिक हकको रुपमा स्थापित भइसकेका छन् । नेपालले स्वीकार गरेको दिगो विकास लक्ष्य अनुसार सन् २०३० सम्ममा सबैखाले विभेदको अन्त्य जस्ता सवालहरुलाई महत्वपूर्ण रुपमा उठान गरेको छ । त्यसै गरी नेपाल सरकारले तर्जुमा गरेको १५ औं राष्ट्रिय योजनाले सामाजिक विकास गुणस्तरीय जीवन तथा समृद्धिको आधार हो भन्ने कुरालाई मनन गर्दै

समतामूलक सामाजिक सदभावलाई योगदान गर्दै हरेक नागरिकलाई गुणस्तरीय जीवनयापनको लागि अवसरको वृद्धि गर्ने कुरालाई महत्वपुर्ण रुपमा उठान गरेको छ । सामाजिक न्याय तथा सामाजिक सुरक्षामा सबैको पहुँच कायम गर्दै स्वस्थ तथा सभ्य संस्कृतिको विकास गरी सामाजिक सुसम्बन्धमा आधारित समाजको निर्माण गर्नु आजको मुख्य आवश्यकता रहेको छ । सामाजिक विकासलाई गुणस्तरीय जीवनयापनको आधारका रुपमा लिई संघ सरकार, प्रदेश सरकार र विकास साझेदार संस्थासँगको सहकार्य र समन्वयमा स्थानीय सरकारले अर्थपुर्ण प्रयास गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ। तसर्थ सैनामैना नगरपालिकाको समृद्धिका लागि शैक्षिक विकास, स्वास्थ्य तथा पोषण, खानेपानी तथा सरसफाई सँगै लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण जस्ता क्षेत्रमा नगरपालिकामा भएका संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था सहित समस्या तथा चूनौति पहिचान गरिएको छ ।

बढ्दो विकास प्रतिको चासो र स्थानीय सरकार चाहि जनताको घरदैलोको सरकार भएको तथा स्थानीय सरकार साधन र स्रोतले सम्पन्न भएको हुँदा लक्षित समुह विकासका लागि स्रोतको अभाव नभै प्रभावकारी कार्यक्रमको अभाव मात्र भएको हुँदा लक्षित समुदायको विकास गर्ने अवर प्रशस्त रहेको छ ।

नगरपालिकाको अगुवाईमा प्रदेशस्तरिय गौरवको योजनाका रुपमा पहलकदमी गरिएको र निर्माण तत्परता देखाईएको जेष्ठनागरिक तथा अपाङ्ग संरक्षण ग्राम लक्षित समूह विकासमा कोषेढुंगाको काम गर्ने अवस्था छ । त्यसैगरी तराई मधेस सम्वृद्धि कार्यक्रम मार्फत निर्माण भैरहेका सामुहिक आवासबाट पनि लक्षित समुहको विकास अगाडी बढ्दै गरेको अवस्था छ ।

३. समस्या तथा चुनौति

छरिएर रहेका पछाडि परेका वा पारिएका लक्षित समुदाय तथा जेष्ठ नागरिक र फरक क्षमता भएका हरुलाई उनिहरुको बसाईका कारण फरक फरक आवश्यकता तथा स्वत:स्फुर्त रुपमा अगाडी बढ्ने तत्परताका अभावमा कारण विकासको मूल प्रवाहमा समेट्न कठिन पर्ने र यस्तालाई संवोधन गर्न सामान्य कार्यहरुबाट संभव नहुँने हुँदा विशेष प्रकारका योजनाहरु तयार गर्नु जरुरी पर्न गएको छ ।

४. सोच: “सबैंको समान विकास”

५. लक्ष्य: लक्षित समूहको सम्मानजनक व्यवस्थापन तथा सामाजिक सुरक्षा ।

६. उद्देश्य:

- महिला, बालबालिका तथा किशोर किशोरीहरुको विकास तथा सामाजिक सुरक्षाको सुनिश्चितता गरी भेदभाव मुक्त बनाउँने
- सामाजिक रुपमा असुरक्षित महशुस भएका नागरिकलाई सुरक्षाको प्रत्याभूति प्रदान गर्ने ।

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. लैङ्गक तथा जातिय विभेद न्युनिकरणका उपायहरु अवलम्वन गरिनेछ ।	• लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण जनचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने • किशोर किशोरीहरुमा अन्तरनिहित प्रतिभा पहिचानका लागि वडा स्तरीय प्रतियोगिता संचालन गर्ने ।
२. पिछडिएका वर्गका किशोर किशोरीको आर्थिक उत्थान गरिने छ ।	• जोखिमा परेका र अवसर नपाएका युवा युवतीको पहिचान गर्ने । • उनिहरुलाई उद्याशिलताको तालिम दिने । • उनिहरुले रोजेको विषयमा आयमूलक तालिम दिईने । • आयआर्जनका लागि प्रविधिको सहयोग गरिन ।
३. परंपरागत पेशाहरुको संरक्षण गरिने छ ।	• परम्परागत पेशा अगालेका शिल्पिहरुको पहिचान गर्ने । • आवश्यकताका आधारमा थप सीप तथा कार्य थलोको विकास गर्ने ।
४. विपन्न वर्गका किशो किशोरीहरुलाई शिक्षा तथा सीप प्रदान ।	• विद्यालय छाडेका विपन्न वर्गका किशोरीहकोरुलाई उच्च शिक्षाको लागि सहयोग गर्ने • कक्षा १२ पछि विद्यालय छाढ्ने बिपन्न वर्गका किशोरीहरु लाई कम्प्युटर तालिम दिई दिने
५ जेष्ठ नागरिकको सम्मान तथा सुरक्षा लाई विशेष जोड दिईने छ ।	• वृद्धाहरुको भेला तथा भलाकुशारी स्थलको व्यवस्था गरिने । • वार्षिक रुपमा सम्मान गर्ने । • वार्षिक रुपमा पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थलहरुको भ्रमणको व्यवस्था मिलाउने ।
५. अपाङ्गता भएकाहरुको विकास गर्न क्षमता पहिचान गरी सम्मानित जीवन बाँच्न सक्नेगरी शिक्षित र रोजगार बनाउन जोड दिईनेछ ।	• अपाङ्गता भएकाहरुको सूचि तयार गर्ने । • उनिहरुको फरक क्षमताको पहिचान गर्ने । • शिक्षामा अनुदान दिने । • फरक क्षमता अनुसार स्वःरोजगारीका लागि अनुदानको व्यवस्था गर्ने ।
६. अनाथ तथा जोखिममा परेका बालबालिकालाई विद्यालय स्तरको शिक्षा आर्जनमा सहयोग	• अवस्था अद्यावधिक गर्ने • भर्ना शुल्क, पोषाक र विद्यालयमा अन्य आवश्यक व्यवस्था गरी शिक्षा निःशुल्क गर्ने
७. बालबालिका विरुद्धको हिंसा विरुद्धको अभियान सडक नाटक मार्फत	• सडक नाटकका कलाकार प्रशिक्षण गरिने • सबै बस्ति स्तरमा वर्षमा कम्तिमा पन एक पटक सडक नाटकको आयोजना गर्ने । • बाल संरक्षण नीति तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने

८. प्रमुख कार्यक्रम

कार्यक्रम	ईकाइ	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु.००० मा	पालिकाको योगदान	स्थानीयको योगदान	राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्ग संरक्षण ग्राम निर्माण	संख्या	१	वडा नं १	११००००	✓	✓	६	४

विद्यालय छाडेका विपन्न वर्गका किशोरीहरुलाई उच्च शिक्षाको लागि सहयोग गर्ने	लाभान्वित किशोरीहरु	२५०	सबै वडा	२५००	✓	✓	२	४
जेष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र निर्माण	संख्या	११	वडा ३	५०००	✓	✓	६	४
जेष्ठ नागरिक भ्रमण	सहभागि संख्या	१००	सबै वडामा	२५००	✓	✓	६	४
जेष्ठ नागरिक दिवस र संम्मान	संख्या	५	सबै वडामा	२५००	✓	✓	६	४
लैङ्गिक समानता तथा सशक्तिकरणका एकिकृत कार्यक्रम	सहभागी संख्या	५००	सबै वडा	३००००	✓	✓	६	४
बाल अधिकार संरक्षणका एकिकृत कार्यक्रम	संख्या	१०००	सबै वडामा	३००००	✓	✓	६	४
अपाङ्गता भएकाको एकिकृत विकास कार्यक्रम	सहभागी संख्या	नियमित	सबै वडामा	२००००	✓		६	४
जम्म लक्षित समूह विकास			सबै वडा	**११९२५००**	✓			

९. अपेक्षित उपलब्धी

महिला हिंसामा कमी आउँने, अनाथ तथा जोखिममा परेका बालबालिकाको सुरक्षा हुँने, फरक क्षमता भएका र जेष्ठ नागरिकको सम्मानजनक व्यवस्थापन हुँने ।

परिच्छेद ५: शहरी विकास तथा पूर्वाधार

५.१ सडक, ढल तथा पूल पुलेसा

१. वस्तुगत विवरण

हाल सम्म यस नगरपालिका क्षेत्रभित्र राष्ट्रिय राजमार्गको १७ कि.मि बाहेक जम्मा ३७४.७९ कि.मि सडक छ जस मध्ये ५६ कि.मि. कच्चि, २७४.७९ कि.मि ग्राभल र ४४ कि.मि. कालोपत्रे सडक भएको अवस्था छ र सबैवडाहरुमा हिउँदे सडक पुगेका छन् ।

२. अवसर तथा संभावना

नगरपालिकाको समष्टिगत आर्थिक, सामाजिक विकास र सेवा सुविधा प्रवाह गर्न भौतिक पूर्वाधार विकास क्षेत्रको भूमिका प्राथामिक तथा महत्वपूर्ण हुन्छ । भौतिक विकास पूर्वाधारले अन्तरआवद्धता, अन्तरसम्बन्ध विकासद्धारा, बजार सूचना, सेवा सुविधाको स्तर, पहुँच र उपयोग जस्ता विकास प्रतिफलको नतिजा हासिल प्रत्यक्ष योगदान गर्दछ । तर पूर्वाधार विकास र विस्तारबाट दिगो लाभ लिन पूर्वाधारको दिगो संचालनका साथसाथै वातावरणमा पर्ने नकारात्मक असरलाई न्यून गर्न वातावरण संरक्षणका उपायहरु अवलम्वन जरुरत पर्दछ। विकास प्रतिफललाई सकारात्मक दिशातर्फ उन्मुख गराउन तथा अपेक्षित नजिता हासिल गर्न पूर्वाधार विकास क्षेत्रमा मूलतः सडक पुल तथा यातायात क्षेत्रको विकास गर्न बजेटको उपलब्धता र आवश्यकता अनुसार थप विशेष अनुदान पनि पाउँन सक्ने अवस्था भएको साथै निर्माण कार्य गर्न आवत जावतमा पनि समस्या नभएको र स्थानीय श्रम शक्ति पनि भएको हुँदा योजनामा लिईएका लक्ष्य पुरा गर्ने संभावना प्रशस्तै छ । निर्माण सम्पन्न हुँनेक्रममा रहेको सैनामैना चक्रपथले सैनामैनाको आर्थिक विकासको रुपमा प्रशस्त योगदान गने प्रचूर संभावना छ। सालझण्डीमा निर्माणधिन बसपार्क पनि सैनामैनाको यातायात विकासमा थप बल पुग्ने अवस्था छ।

३. समस्या तथा चुनौति

कतिपय भित्रि बाटाहरुमा वर्षायाममा हिलो तथा स्थानीय सानातिना खोलाहरुले कटान गरी गाडी चल्न नसक्ने हुँदा सबै १२० मोटर चल्न सक्ने अवस्था भए पनि वर्षादमा केहि समय यातायात रोकिने अवस्था छ ।

४. सोचः स्तरिय पूर्वाधार सहितका सैनमैनाबासी

५. लक्ष्यः स्तरीय र भरपर्दो यातायत संजालमा सबै बस्ति जोडिने ।

६. उद्देश्यः

- सडकहरुको स्तरोन्नती गर्ने
- आवश्यक स्थानहरुमा पूलहरुको निर्माण गर्ने ।
- नया सडकहरको विकास गर्ने ।

७. रणनीति तथा कार्यनीतिः

रणनीति	कार्यनीति
१. स्तरीय र भरपर्दो सडक यातायातको विकास	• आवश्यक पर्ने स्थानमा रणनीतिक सडकहरुको कालोपत्रे गर्ने • अत्यावश्यक स्थानमा नाला समेत निर्माण गर्ने ।
२. रणनैतिक स्थानहरुमा पूल तथा पूलेसाहरुको निर्माण गरिने	• पूल पुलेसा अवश्यक पर्ने रणनीतिक स्थानहरुको पहिचान गर्ने • स्तरीय पूल तथा पुलेसाहरु निर्माण गर्ने
३. अत्यावश्यक स्थानमा ढल निर्माण गरिने छ	• रणनीतिक बाटाहरुमामा आवश्यकताका आधारमा ढलको व्यवस्था गर्ने । • बस्तिस्तरका ढल निर्माणमा उपभोक्ताहरु सँग लागत सहभागितामा गरिनेछ ।

८. प्रमुख कार्यक्रम

सि.नं.	कार्यक्रम	ईकाइ	५ वर्षको लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु.000मा	लगानीको स्रोत				
						संघ	प्रदेश	पालिका	राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
१ सडक निर्माण तथा सुधार										
१.	सैनामैना चक्रपथलाई पूर्णता दिने	कि.मि.	१५	सबै वडा	१८०००००	✓	✓	✓	३	२
२.	सैनामैना मेजर सडक कालोपत्रे	कि.मि	१२		२५००००	✓	✓	✓	३	२
३.	विभिन्न ३ वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	५	वडा नं १	३७५००	✓		✓	३	२
४.	कच्चीबाटोको स्तरोन्नती गर्ने	कि.मि.	५	वडा नं २	३७५००	✓	✓	✓	३	२
५.	विभिन्न २ वटा बाटोहरुको कालोपत्रे	कि.मि.	५	वडा नं २	३७५००	✓	✓	✓	३	२
६.	विभिन्न १६ वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	४४.५	वडा ३	१११२५००	✓	✓	✓	३	२
७.	विभिन्न वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	७.३२	वडा ४	१८३०००	✓	✓	✓	३	२
८.	विभिन्न १३ वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	४६	वडा ५	११५००००	✓		✓	३	२
९.	विभिन्न ९ वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	२२	वडा ६	५५००००	✓		✓	३	२
१०.	विभिन्न वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	५	वडा ७	३७५००	✓		✓	३	२
११.	विभिन्न १४ वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	४.६८५	वडा ८	३४५००	✓		✓	३	२
१२.	विभिन्न २९ वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	२७	वडा ९	६७५०००	✓		✓	३	२

१३.	विभिन्न १२ वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	१४	वडा १०	१३७७५	✓		✓	३	२
१४.	पुरानो कालो पत्रे सडक मर्मत सम्भार	कि.मि	१०	वडा १०	२५००००	✓		✓	३	२
१५.	बाटो मर्मत	कि.मि	१५	वडा १०	७५००	✓		✓	३	२
१६.	विभिन्न ६ वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	१५	वडा ११	१४२५००	✓		✓	३	२
	जम्मा सडक रु.०००मा				**६३१८७७५**	✓				
२. पूल पुलेसाहरुको निर्माण ।										
१.	नरैनापुर र बोलबम जोडको दानब नदीमा पक्की पुल निर्माण	संख्या	१	वडा १	१५०००		✓	✓	३	२
२.	आकाशे पुल निर्माण	संख्या	३	वडा १	१५०००		✓	✓	३	२
३.	वडाका विभिन्न स्थानमा कल्भट निर्माण	संख्या	१०	वडा १	२५०००		✓	✓	३	२
४.	प्राकृतिक चिकित्सालय नजकि झोलुङ्गे पुल निर्माण	संख्या	१	वडा १	१००००		✓	✓	३	२
५.	चक्रपथमा आकाशे पुल	संख्या	२	वडा २	१५०००		✓	✓	३	२
६.	७ स्थानमा पुल निर्माण	संख्या	७	वडा ३	२२५०००		✓	✓	३	२
७.	झोलुङ्गे पुल निर्माण	संख्या	२	वडा ३	१००००		✓	✓	३	२
८.	कुश्मा गौडीमा पक्की पुल निर्माण	मि.	२५	वडा ४	३७५००		✓	✓	३	२
९.	कुश्मा लुम्बीनी रोडमा पक्की पुल निर्माण	मि.	४०	वडा ४	६००००		✓	✓	३	२
१०.	कर्वला रान्यौरामा पक्की पुल निर्माण	मि.	३०	वडा ४	४५०००		✓	✓	३	२
११.	विभिन्न पूल निर्माण	संख्या	२	वडा ४	३००००		✓	✓	३	२
१२.	भाठा टोल, वड्की घोलामा कल्भर्ट निर्माण	संख्या	२	वडा ४	५०००		✓	✓	३	२
१३.	सबै टोलमा पानी निकासको लागि ह्युमपाईप विस्तार	संख्या	२०	वडा ४	१००००		✓	✓	३	२
१४.	विभिन्न ८ स्थानमा पूल निर्माण	संख्या	८	वडा ५	१२००००		✓	✓	३	२
१५.	विभिन्न २ स्थानमा पूल निर्माण	संख्या	२	वडा ६	२००००		✓	✓	३	२
१६.	विभिन्न ७ स्थानमा पुल निर्माण	संख्या	७	वडा ७	७००००		✓	✓	३	२
१७.	शिवशक्ति मार्गको दक्षिण १०० मिटरको पुल निर्माण	संख्या	१	वडा ८	१५००००		✓	✓	३	२
१८.	कुमारगड्डी - चंखिपुर मार्गमा ६ मिटरको कल्भट निर्माण	संख्या	१	वडा ९	३०००		✓	✓	३	२

१९.	कमारगढी, पिपलडाँडा जोड्ने झोलुङ्गे पुल	संख्या	२	वडा ९	१००००		✓	✓	३	२
२०.	विभिन्न ३ स्थानमा पुल निर्माण	संख्या	३	वडा ९	४५०००		✓	✓	३	२
२१.	झिमझिमिया-पानबारी, भच्कैया-हाटबजार, सालझण्डी, पानबजार जोड्ने पक्की पुल	संख्या	३	वडा १०	४५०००		✓	✓	३	२
२२.	निकासी सडक खण्ड र शितलापुर देखि भाटा बिच पक्की पुल	संख्या	१	वडा ११	१५०००		✓	✓	३	२
	जम्मा पूल रु.०००मा				**९८०५००**					
	३. ढल निकास									
१.	ढल निकास व्यवस्थापन	संख्या	१	वडा १	४००		✓	✓	७	३
२.	नाली तथा ढल निकास पक्कि	संख्या	५०	वडा २	१५०००		✓	✓	७	३
३.	दुर्गामन्दिर टोल, सुनगाभा, पर्शौल र आदर्शटोलहरुमा ढल तथा नाली निर्माण	कि.मि.	५.५	वडा ३	५०००		✓	✓	७	३
४.	विभिन्न ५ स्थानमा ढल तथा नाली निर्माण	कि.मि	१८.९	वडा ४	१५०००		✓	✓	७	३
५.	मालिका पथमा नालीको व्यवस्थापन	कि.मि.	१	वडा ५	१५०००		✓	✓	७	३
६.	रामनारायण टोलमा नालि निमार्ण	कि.मि.	१	वडा ५	२५००		✓	✓	७	३
७.	वडाका सबै बाटामा ढल निकासको व्यवस्था गर्ने	कि.मि	५	वडा ७	५०००		✓	✓	७	३
८.	विभिन्न ४ स्थानमा ढल निर्माण तथा स्तरोन्नती	कि.मि	५	वडा ८	५०००		✓	✓	७	३
९.	विभिन्न ४ स्थानमा ढल निर्माण	कि.मि	७.२	वडा ९	१००००		✓	✓	७	३
१०.	विभिन्न स्थानमा नाली निर्माण	संख्या	११	वडा १०	१००००		✓	✓	७	३
११.	वडाका विभिन्न स्थानमा ढल निकास	कि.मि	१०	वडा ११	१००००		✓	✓	७	३
	जम्मा				९२९००		✓	✓		

नोटः वडागत योजनाको बिस्तृत योजना बैंक अनुसूचि ७ मा

९. अपेक्षित उपलब्धीः थप १४२ कि मि.कालोपत्रे सडक नगरपालिकाको सडक संजालमा थपिने र ५३ वटा पक्कि पुल तथा कलभर्ट २० वटा ह्युम पाई कलभर्ट र ३ झोलुङ्गे पूलहरुको निर्माण तथाआवश्यक ठाँउमा ढल तथा नाला निर्माण बाट सबै बस्तिमा १२ महिना सुलभ र स्तरीय यातायात सुचारु हुँने ।

५.२ उर्जा र संचार

१. वस्तुगत विवरण

नगरपालिकामा राष्ट्रिय प्रसारण लाइनबाट विद्युत सेवा प्राप्त गर्ने १०० प्रतिशत छन् र पहुँच बाहिर अझै कोहि नभए पनि न्युन भोल्टेजका कारण स्तरिय सेवा हुँन नसकेको अवस्था छ। ईन्टरनेट सुविधाबाट सबैले नपाएका र ५३८६ परिवार अझै पनि खाना पकाउँदा दाउरा प्रयोग गर्ने गर्दछन् ।

यस नगरपालिकामा सञ्चार क्षेत्रको रामै सँग विकास भएको छ । प्राय सबै परिवारमा मोवाईल फोनको उपलब्धता छ भने धेरैनै परिवारमा इन्टरनेटको सुविधामा जोडिएका छन् । यसका अतिरिक्त रेडियो र टि.भि मा पनि प्रायः सबै परिवार जोडिएको अवस्था छ ।

२. अवसर तथा संभावना

नगरपालिकाको समष्टिगत आर्थिक, सामाजिक विकास र सेवा सुविधा प्रवाह गर्न भौतिक पूर्वाधार विकास क्षेत्रको भूमिका प्राथामिक तथा महत्वपूर्ण हुन्छ । सो मध्ये एक हो उर्जामा सबैको पहुँच । दिगो विकास लक्ष्य २०३० ले पनि धान्न सक्ने उर्जामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य लिएको सन्दर्भ छ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा र सूचना, संचार र प्रविधि जस्ता विषयको विकासका संभावनहरु प्रशस्तै छन् । खाना पकाउँदा अझै पनि .... परिवारमा दाउरा प्रयोग गर्ने भएको हुँदा सो को विस्थापन गर्न वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्द्धन वा विद्युतको उपयोगलाई उत्प्ररित गर्ने संभावना देखिन्छ ।

३. समस्या तथा चुनौति

१०० प्रतिशत घरधुरीमा विद्युत सेवा पुगे पनि विद्युत प्रसारणको स्तर वृद्धिको क्रममा रहेको अवस्था छ । २०७३ को सर्वेक्षण अनुसार एल.पीग्याँसको प्रयोग गर्ने सबैभन्दा बढी घरधुरी संख्या ६१०९ (५१.१५ प्रतिशत) रहेको देखिएको छ र सोही सर्वेक्षण अनुसार दोस्रोमा काठ तथा दाउरा प्रयोग गर्ने घरधुरी संख्या ५३८६ (४५.१० प्रतिशत) रहेको पाइन्छ । त्यस्तै, तेस्रोमा गोबर ग्याँसको प्रयोग गर्ने घरधुरी ३४६ २.९० प्रतिशत) र क्रमशः गुइठा प्रयोग गर्ने ५३ (०.४४ प्रतिशत) घरधुरी, मट्टितेल प्रयोग गर्ने ४७ (०.३९ प्रतिशत) र बिजुली प्रयोग गर्ने २ (०.०२ प्रतिशत) घरधुरी रहेको छ ।

४. सोचः वातावरणमैत्रि भान्साको विकास

५. लक्ष्यः खाना पकाउँन दाउरा प्रयोगमा कटौती

६. उद्देश्यः

- वैकल्पिक तथा विद्युत उर्जाको उपयो वृद्धि
- उर्जा तथा उर्जाजन्य प्रविधिहरु आर्थिक र प्राविधिक रुपमा व्यवस्थापन गर्नसक्ने गरी सबैको पहुँचमा पुऱ्याई खाना पकाउँदा प्रयोग हुँने दाउरको कटौती गर्ने ।

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. वैकल्पिक तथा विद्युत उर्जामा पहुँच वृद्धि गरि खाना पकाउन प्रयोग हुने दाउरा विस्थापित गरिने छ ।	• खाना पकाउँन दाउरा प्रयोग गर्ने परिवारको पहिचान गर्ने । • खाना पकाउँन दाउराको बदला आवश्यक मात्रामा विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जाको संभावना खोजिने । • लागत सहभागितामा खाना पकाउँने दाउरा बाहेक वैकल्पिक उर्जाको विकास गर्ने ।
२. विद्युत बिरणको बर्तमान आवस्थाको सुधार गरी सुरक्षित र सबैंको पहुँचमा पुऱ्याउने	• विद्युत उर्जामा पहुँच नपुगेका परिवारको लगत संकलन गर्ने । • असुरक्षित विद्युत वितरण क्षेत्रको पहिचान गर्ने • पहिचान भएका स्थानमा विद्युत प्राधिकरणको सहकार्यमा वितरण प्रणालीको सुधार गरी सुरक्षित र सर्वसुलभ बनाउँने

८. प्रमुख कार्यक्रम

सि.नं.	कार्यक्रम	ईकाइ	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु.०००मा	लगानीको स्रोत		राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
						पालिका	स्थानीय		
१.	खाना पकाउँन दाउराको उपयो घटाउन उन्नत चुलो तथा बायो ब्रिकेट प्रवर्द्धन वा नवीकरणीय उर्जा कार्यक्रम	लाभान्वित परिवार संख्या	४८००	न.पा.भरी	२५००	✓	✓	७	२
२.	सबै टोलमा विद्युतका पोल विस्तार	थान	२००	वडा नं १	३०००	✓	✓	७	२
३.	सडक बत्ती राख्ने कार्य	संख्या	२०	वडा नं १	१००	✓	✓	७	२
४.	विद्युतका पोलहरुमा दुई-फेज को तार विस्तर	संख्या	३००	वडा नं १	२५००	✓	✓	७	२
५.	विद्युतका पोलहरुमा थ्रि-फेज तार विस्तार	संख्या	३००	वडा नं १	२५००	✓	✓	७	२
६.	ट्रान्सफर्मर जडान	संख्या	५	वडा नं १	१०००	✓	✓	७	२
७.	सबै टोलमा टेलिफोन लाईन विस्तार	संख्या	९	वडा नं २	५००	✓	✓	७	२
८.	थ्रि फेज लाइनको व्यवस्था	संख्या	९	वडा नं २	१५००	✓	✓	७	२
९.	पोल तथा लाईन विस्तार	संख्या	९	वडा नं २	७००	✓	✓	७	२
१०.	सडक वत्ति स्थापना	संख्या	९	वडा नं २	१००	✓	✓	७	२

११.	सबै टोलहरुमा टेलिफोन लाईन विस्तार गर्ने	संख्या	११	वडा नं ३	५००	✓	✓	७	२
१२.	वडाका मुख्य सडकहरुमा ११ मिटरका पोलहरु विस्तार गर्ने	थान	३२५	वडा नं ३	३२५०	✓	✓	७	२
१३.	झाखैरा, राथैरा, लेडुका, कुश्मा, बजहापथमा विद्युत पोल विस्तार	थान	३०	वडा नं ४	१५०	✓	✓	७	२
१४.	कुश्मा गाउँमा, सँगम टोल र लखनपारामा उच्च भोल्टेजको विद्युत ट्रान्सफर्मर राख्ने	संख्या	३	वडा नं ४	१००००	✓	✓	७	२
१५.	विद्युत विस्तार	लाभान्वित परिवार	५००	वडा नं ५	२००	✓	✓	७	२
१६.	दर्खासी देखी बालापुर नया बाटोमा बिजुलिको पोल	संख्या	५०	वडा नं ५	२५०	✓	✓	७	२
१७.	सडकमा सौर्यलाईट राख्ने	संख्या	५०	वडा नं ६	२५०	✓	✓	७	२
१८.	न्युन भोल्टेजको समस्या समाधान गर्न ट्रान्सफरमर थप गर्ने	संख्या	५	वडा नं ७	१०००	✓	✓	७	२
१९.	विद्युत पोल विस्तार	संख्या	८००	वडा नं ७	४०००	✓	✓	७	२
२०.	लोक मार्गको दायाँबायाँ सडकमा सोलार बत्ति जडान गर्ने	संख्या	६०	वडा नं ८	१८०	✓	✓	७	२
२१.	लत्रिएका तथा झुण्डिएका तार व्यवस्थित गर्न पोल थप	पोल संख्या	५०	वडा नं ८	४००	✓	✓	७	२
२२.	लोक मार्ग आसपासमा ल्याण्डलाईन फोनको विस्तार गर्न	संख्या	७०	वडा नं ८	२१०	✓	✓	७	२
२३.	रेडियो सवस्टेशनको व्यवस्था	संख्या	१	वडा नं ८	१५००	✓	✓	७	२
२४.	विद्युत लाईन विस्तार	पोल संख्या	२००	वडा नं ९	१०००	✓	✓	७	२
२५.	विद्युत ट्रान्सफर्मर थप	संख्या	३	वडा नं ९	१०००	✓	✓	७	२
२६.	विद्युत पोल विस्तार	पोल संख्या	१००	वडा १०	५००	✓	✓	७	२
२७.	विद्युत पोल अव्यवस्थित भएको हुँदा सडकको दुवै तर्फ	ट्रान्सफर्मर संख्या	४	वडा नं ११	४०००	✓	✓	७	२

	पोल गाडी खपत अनुसार ट्रान्सफर क्षमताको व्यवस्था गर्ने								
	जम्मा उर्जामा रु.००० मा				४२७९०				

नोटः वडागत योजनाको विस्तृत योजना बैंक अनुसूचि ७ मा

९. अपेक्षित उपलब्धीः खाना पकाउदा दाउरा प्रयोग गर्ने ५३८६परिवार घटेर १५०० मा झर्ने छ । भरपर्दो र सुरक्षित विद्युत उर्जामा सबैको पहुँच वृद्धि हुँने र संचारसेवा को विस्तार हुँने छ ।

५.४ भवन निर्माण, आवास तथा बस्ति विकास

१. वस्तुगत विवरण

यस नगरपालिका क्षेत्रभरी जम्मा जम्मि ५५ वटा सामुदायिक भवनहरु र ११ मध्ये ८ वडा वडाका भवन भएको अवस्था छ ।

२. अवसर तथा संभावना

बदलिदो परिस्थितिमा मानिसमा शहरीकरणको प्रवृत्ती एकदमै बढेर गएको अवस्था छ । त्यसले गर्दा बस्तिहरु बाक्लिदै गएका र स्थानीय सरकारको जिम्मेवारी र जनताका आवश्यकता दुवैले एकिकृत सार्वजानिक सेवाहरुको माग गर्दछ । तसर्थ यस्तो परिस्थितिमा सार्वजनिक सरोकारका भवनहरुको निर्माण र स्तरोन्नती अतिनै जरुरी भएको छ र उपलब्ध बजेट बाट माग भएको सामुदायिक भवनहरुको निर्माण संभव रहेको अवस्था छ । लक्षित समुदायका लागि सामुदायिक आवस तथा स्मार्ट सिटी अवधारणले यो क्षेत्रको विकासको संभावनालाई अझ खोलेको अवस्था छ ।

३. समस्या तथा चुनौति

सार्वजानिक सेवाहरुको सेवा प्रवाहमा नगरपालिका भरीमा जम्मा ५५ वटा मात्र रहेका सामुदायिक भवनहरु बाट सेवाहरु राम्रो सँग प्रवाह गर्न असहज भएको अवस्था छ ।

४. सोचः सहजता सहित सार्वजकि सेवा

५. लक्ष्यः सहज सेवा प्रवाह र सुशासनको प्रत्याभूति ।

६. उद्देश्यः जनताका महत्वपूर्ण संस्थाहरुको कार्य थलोहरु निर्माण गरी सेवा प्रवाहलाई चुस्त बनाउँने ।

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
जनतालाई पायक पर्ने स्थानहरुमा सामुदायिक भवनहरुको निर्माण र भैरहेकाको स्तरोन्नती गरिनेछ	• सामुदायिक भवन माग भएका वडाहरुमा सबैलाई पायक पर्ने स्थान छनौट गरिनेछ ।

	• पायक पर्ने स्थानमा सामुदायिक भवनहरु निर्माण गर्दा भवनमा आवश्यक अन्य सुविधा जस्तै खानेपानी, शौचालय तथा न्युनता मात्रामा पर्निचरहरुको व्यवस्था गरिनेछ ।
स्मार्ट सिटीको विकास गरिने छ	• पर्यटन प्रवर्धनका लागि स्माटी सिटीको लागि जग्गा एकिकरण गरिने • संभाव्यता अध्ययन गरिने • आवश्यक ऋणमा पहुँच वृद्धि गरिने
जनता आवासको व्यवस्था गरिने छ ।	• जनता आवसको व्यवस्था गरिने

८. प्रमुख कार्यक्रम

सि.नं.	कार्यक्रम	ईकाइ	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुंने स्थान	लागत रु.000मा	लगानीको स्रोत		राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
						पालिका	स्थानीय		
१.	एकीकृत सामुहिक आवास (नमुना वस्ती) लाई पूर्णता दिने	आवास संख्या	१०	???	११४००	✓	✓	३	२
२.	सैनामैना आधुनिक शहर परियोजना	संख्या	१	वडा ६ र ८	१०००००००	✓	✓	३	२
३.	नगरपालिकाको प्रशासनिक भवन र वडा कार्यालयका भवनहरु निर्माण पुरा गर्ने	संख्या	५	वडा नं५ र ४ वटा वडा	८००००	✓	✓		२
४.	प्रत्येक टोल विकास संस्थालाई २ कोठे भवन निर्माण	संख्या	१२	वडा नं १	२००००	✓	✓	३	२
५.	कृषि तथा खाद्यान्न विक्रि वितरण केन्द्रको लागि भवनको निर्माण	संख्या	१	वडा नं १	७०००	✓	✓	३	२
६.	टोल विकास संस्थाका ४ कोठे भवन निर्माण	संख्या	९	वडा नं २	२००००	✓	✓	३	२
७.	स्वास्थ्य, पशु, कृषि शाखाका ४ कोठे भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं २	१००००	✓	✓	३	२
८.	आमा समुहका ४ कोठे भवन निर्माण	संख्या	९	वडा नं २	३००००	✓	✓	३	२
९.	१ हल र ४ कोठाको किया पुत्री भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं २	५५००	✓	✓	३	२
१०.	१ हल र ४ कोष्ठा सहितको वृद्धा आश्रम भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं २	५५००	✓	✓	३	२

११.	आर्चरी क्लबको सभाहल सहित २ कोठे भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ३	३५००	✓	✓	३	२
१२.	झखैरा, प्रगति बजरा, मिलन ज्योति, लखनथापा, शिव मन्दिरमा २ कोठे सामुदायिक भवन निर्माण	संख्या	७	वडा नं ४	१२०००	✓	✓	३	२
१३.	सबै टोलमा जनता आवास निर्माण	संख्या	१५	वडा नं ४	२७५००	✓	✓	३	२
१४.	जेष्ठ नागरिक भवन	संख्या	१	वडा नं ५	५०००	✓	✓	३	२
१५.	पशुपति सामुदायिक भवनको तेस्रो तला २ कोठा थप	संख्या	१	वडा नं ५	२०००	✓	✓	३	२
१६.	दुर्गा मन्दिरमा सभा हल र कम्पाउण्ड	संख्या	१	वडा नं ५	२५००	✓	✓	३	२
१७.	बुद्धनगर आमा समूहको भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ५	२५००	✓	✓	३	२
१८.	सामुदायिक भवन	संख्या	१	वडा नं ५	२०००	✓	✓	३	२
१९.	सेरुवा शक्ति आमा समूहलाई जग्गा सहित भवन	संख्या	१	वडा नं ५	२५००	✓	✓	३	२
२०.	अलैचि बजार चोकमा आवासिय प्रहरी चोकीको ८ कोठे भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ६	१५०००	✓	✓	१०	२
२१.	दुधराक्षमा २ कोठे युथ क्लव भवन	संख्या	१	वडा नं ६	२०००	✓	✓	३	२
२२.	मेजर रोडमा २ कोठे आमा समूह भवन	संख्या	१	वडा नं ६	२०००	✓	✓	३	२
२३.	नेपाल रेडक्रस को भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ७	५०००	✓	✓	३	२
२४.	जनसेवा युवा एकता क्लवको भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ७	२०००	✓	✓	३	२
२५.	जनप्रिय स्पोटिंग युवा क्लवको भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ७	२०००	✓	✓	३	२
२६.	आमा समूहका लागि भवन निर्माण	संख्या	२	वडा नं ७	४०००	✓	✓	३	२
२७.	प्रगति महिला समूहको भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ७	२०००	✓	✓	३	२
२८.	स्वस्थ्य चौकी निर्माण	संख्या	१	वडा नं ८	८०००	✓	✓	७	२
२९.	पुलिस बिट निर्माण	संख्या	१	वडा नं ८	२०००	✓	✓	१०	२
३०.	सतचिन्तन सामुदायिक प्रतिष्ठानमा पैवा निर्माण	संख्या	२	वडा नं ८	५००	✓	✓	३	२

३१.	सतचिन्तन सामुदायिक प्रतिष्ठानमा क्रियापुत्रि भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ८	१५००	✓	✓		२
३२.	घर बिहिन परिवारलाई आवासको व्यवस्था	परिवार संख्या	५	वडा नं ८	१००००	✓	✓	३	२
३३.	बाँसगढी र पिपलडाँडामा सभाहल तथा वडा कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	३	वडा नं ९	१००००	✓	✓		२
३४.	जनज्याती टोलमा आमा समुहलाई २ कोठ् भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ९	२०००	✓	✓	३	२
३५.	गणेशमन्दिर युवा क्लबलाई ४ कोठे भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ९	४०००	✓	✓	३	२
३६.	लक्षित वर्गलाई उचित आवसको व्यवस्था	परिवार संख्या	२५	वडा नं १०	३२५००	✓	✓	३	२
३७.	पानबारी, शितलापुर, फक्कापुरमा होमस्टे	संख्या	३	वडा नं १०	७५००	✓	✓	१	२
३८.	राधाकृष्ण मन्दिरमा २ कोठे जेष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र भवन	संख्या	१	वडा नं १०	२०००	✓	✓	३	२
३९.	राधाकृष्ण मन्दिरमा ४ कोठे आवसिय संस्कार भवन	संख्या	१	वडा नं १०	४०००	✓	✓	३	२
४०.	झिमझिमिया ४ कोठे आवासिय भवन	संख्या	१	वडा नं १०	४०००	✓	✓	३	२
४१.	सैनामैना र बाँडगंगा नपाको बिचमा गौशाला निर्माण	संख्या	१	वडा नं १०	१५००	✓	✓	७	२
४२.	वडा कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं १०	१००००	✓	✓		२
४३.	दैविक प्रकोपबाट विस्थापित परिवारलाई आवास	संख्या	१०	वडा नं ११	१००००	✓	✓	३	२
४४.	जलैया, कान्छी टोलमा चार कोठे सामुदायिक भवन	संख्या	१ वटा	वडा नं ११	४०००	✓	✓	३	२
४५.	तालीमा रहेको अधुरो भवनलाई पुन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ११	१०००	✓	✓	३	२
४६.	सैनामैना ११ मा रहेका ३ वटा सामुदायिक विद्यालयमा अधुरो भवन तथा कम्पाउन्ड निर्माण	संख्या	३	वडा नं ११	२५००	✓	✓	३	२

४७.	उत्तर बरौली शिवालय मन्दिरमा सामुदायिक भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ११	२०००	✓	✓	३	२
	जम्मा आवास तथा भवन को रु				१४०१९००	✓	✓		

नोटः वडागत योजनाको बिस्तृत योजना बैंक अनुसूचि ७ मा

९. अपेक्षित उपलब्धीः सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सहजता ।

परिच्छेद् ६: वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

६.१: विपद् व्यवस्थापन

१. वस्तुगत विवरण

वन व्यवस्थापन सम्बन्धी विवरण (सरकारद्धारा व्यवस्थित, सामुदीयक, कबुलियती, धार्मिक र नीजि वन) वन ऐन २०४९ र वन नियमावली २०५१ बमोजिम जिल्ला वन कार्यालयमा दर्ता भइ सैनामैना नगरपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा आएका र यस नगरपालिकामा कानून बमोजिम दर्ता हुने सामुदायिक वनहरुको सञ्चालन, व्यवस्थापन, संरक्षण तथा सम्वर्द्धन गर्न वाञ्छनीय भएकोले संविधानको अनुसूची - ९ को संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार सूचीमा रहेको वन तथा वन्य जन्तु सम्बन्धी व्यवस्था अनुसार स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ को उपदफा (४) को खण्ड (ङ) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी सैनामैना नगर कार्यपालिकाले "सैनामैना नगरपालिकाको सामुदायिक वन सञ्चालन तथा व्यवथापन कार्यविधि, २०७५" कार्यविधि जारी गरेको छ ।

यो नगरपालिकामा ६८५७ हेक्टर जमिन वन जंगल तथा बुट्यानहरुले ढाकेको छ । वनको क्षेत्रफल वृद्धि र भएको वनको स्तर वृद्धि गर्न अझै धेरै गर्न बाँकी छ । विपद् व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकुलनमा पनि थुप्रै कार्यहरु गर्नु पर्ने छ । विपद्का हिसावले जोखिम क्षेत्रहरु पहिचान र उपायोग गर्न पनि बाँकी नै छ । वन डढेलो, पहिरो, बाढि जस्ता विपत्तिहरुले सामान्यतया सालाना सरदर २० घरबार लाई प्रतिकुल असर पर्ने गरेको अवस्था छ ।

२. अवसर तथा संभावना

वन पैदावरको हिसाबले यो धनी नगरपालिका हो । यस नगरपालिकाको ५९ प्रतिशत जमिन वन जङ्गल, मिश्रित वन र झाडी बुट्यानले ओगटेको छ । १६ वटा वन सामुदायिक वन समुदायलाई हस्तान्तरण गरेको छ भने बाँकी वन हस्तान्तरण हुन बाँकी देखिन्छ । यस नगरपालकिामा १६ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति रहेका छन् । राष्टि्य तथा प्रादेकि लक्ष्य र नगरपालिकाको सोच र बजेट व्यवस्थापन को पक्षले विपद् व्यवस्थापन को पूर्व सतर्कता र प्रतिकार्य गर्नै पर्ने अवस्था प्रशस्तै छ ।

३. समस्या तथा चुनौति

अधिकांश भाग उच्च पाहाडि भूबनौटको फेदाम रहेको तथा केहि भाग नदीको तटिय क्षेत्रमा पर्ने, पाहाडि भागबाट पनि थुप्रै खहरेहरु आउँने भएका हुँदा यो नगरपालिकाका अधिकांश भाग बढि र केहि धाग पहिरो जस्ता विपत्तिको जोखिमा रहेको अवस्था छ । यस पालिकामा वन डढेलो, पहिरो, बाढि जस्ता विपत्तिहरुले सामान्यतया सालाना सरदर ५० घरबार लाई प्रतिकुल असर पर्ने गरेको अवस्था छ । यसका अतिरिक्त विपद्का हिसावले जोखिम क्षेत्रहरु पहिचान र उपायोग गर्न पनि बाँकीनै छ ।

४. सोचः विपद् मुक्त सैनामैना

५. लक्ष्यः विपद्हरुको सकुशल न्युनिकरण, व्यवस्थापन तथा प्रतिकार्यहरु गर्नु

६. उद्देश्यः

- विपद् व्यवस्थापनका पूर्व सतर्कताहरु बाट जनताको जीउ धनको सुरक्षा प्रत्याभूति गराउँनु ।
- विपद्हरुको प्रतिकार्यका लागि सकुशल पूर्व व्यवस्था र सतर्कता अपनाउनु

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
अनपेक्षित विपद् व्यवस्थापन का लागि पूर्व सतर्कता र प्रतिकार्यहरुमा जोड दिईने छ ।	• आगलागिमा नियन्त्रणका लागि सबै सरकारी तथा सामुदायिक वनमा अग्नि रेखा बनाईने छ । • बाढि पहिरो तथा भू–क्षय नियन्त्रणका कार्यहरु गरिने छ । • आकर्षक विपद् कोषको स्थापना गरिने । • विपद् सतर्कताका लागि स्वयंसेवक परिचालन गरिने छ । • विपद् सचेतना कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

८. प्रमुख कार्यक्रम

सि.नं.	कार्यक्रम	ईकाइ	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागतरु.००० मा	लगानीको स्रोत			राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
						न.पा	स्थानीय	सा.वन		
१.	विपद् व्यवस्थापन कोष खडा गर्ने	रु	५ करोड	न.पा. स्तर	५००००	✓		✓		५
२.	विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम, अवलोकन भ्रमण गर्ने	संख्या	२००	न.पा. स्तर	२०००	✓		✓	२	५
३.	विपद् व्यवस्थापनको लागि इक्युप्मेन्ट तयारी हालतमा राख्ने			न.पा. स्तर	२०००	✓		✓	७	५
४.	बौराहा खोला र दानव नदीको तटवनधन निर्माण गर्ने	संख्या	२	वडा नं १	५०००	✓		✓	३	५
५.	जलप्रकोपबाट हुने क्षतिको विमा व्यवस्थापन	विमित संख्या	१०	वडा नं १	२५००	✓		✓		५
६.	धमाहा पुल देखि कालो रह सम्मको तटवनध	संख्या	१	वडा नं २	२५००	✓	✓		३	५
७.	सुकौली क्षेत्रको खोला संरक्षण गर्ने	कि.मि.	४	वडा नं २	१६०००	✓		✓	३	५

८.	दरकासी, सुकौली, गंगानगर, फुसको घर विस्थापित गर्ने	संख्या	१०	वडा नं २	४००	✓	✓		७	५
९.	सामुदायिक वनमा अग्नि नियन्त्रण रेखा कोर्ने	कि.मि.	???	वडा नं २	५००	✓	✓		७	५
१०.	अस्नैया डाँडा, प्रगति टोल, सिसौडाँडा र रन्यौरामा पक्की नाली निर्माण गरि डुबानबाट जोगाउने	घर संख्या	१००	वडा नं ४	५०००	✓			७	५
११.	धमाहा खोला क्षेत्रमा तटवन्ध निर्माण	मि.	३००	वडा नं ४	२००००	✓			३	५
१२.	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रणका लागि पर्मात स्कुल पश्चिम तर्फबाट रन्यौरा घोला सम्म नाली निर्माण	कि.मि.	२.५	वडा नं ४	६०००	✓			३	५
१३.	धमाहा, ईङगुरिया तुलबुलिया र मार्थिहवा खोलाका विभिन्न ठाउँमा तटवनध	कि.मि.	५	वडा नं ५	१२०००	✓			३	५
१४.	तटवनध निर्माण	कि.मि.	०.१	वडा नं ५	७००	✓			३	५
१५.	तुलबुलिया र सुकौली दोधान देखी उत्तर दर्खासिण टोल सम्म ४ ठाँउँमा तटवनध	संख्या	४	वडा नं ५	१००००	✓			३	५
१६.	बालापुर पश्चिमको चकपथा पश्चिमबाट बग्ने खोलालाई तुलबुलियामा खसाल्ने	संख्या	१	वडा नं ५	५०००	✓	✓		३	५
१७.	सैनामैताको उत्तर खहरेखोलामा २ ठाउँमा पक्की ड्याम निर्माण	संख्या	२	वडा नं ५	१००००	✓			३	५

१८.	तटवन्ध कर्मुहवा टोल पश्चिम पुल छेउ	संख्या	१	वडा नं ५	४०००	✓	✓		३	५
१९.	कर्महवा टोल विकास संस्थाको पश्चिम तटवन्ध	कि.मि.	०.५	वडा नं ५	२०००	✓	✓		३	५
२०.	तुलवुलिया खोला तटवन्ध बालापुर	कि.मि.	२	वडा नं ५	८०००	✓	✓		३	५
२१.	बालापुर खेलमैदानमा तटवन्ध	संख्या	१	वडा नं ५	१०००	✓	✓		३	५
२२.	रिङ्गरोड उत्तरतर्फ वड्कापत्थर सम्म दायाँवाँया दुवै तर्फ २,२ कि.मी.तटवन्ध	कि.मि.	१	वडा नं ५	४०००	✓	✓		३	५
२३.	तुलवुलिया नदिमा तटवन्ध	कि.मि.	०.५	वडा नं ५	२०००	✓	✓		३	५
२४.	प्रगतिशिलटोल घमाहामा तटवन्ध	कि.मि.	०.५	वडा नं ५	२०००	✓	✓		३	५
२५.	फुसका घरहरु लाई टिनका छानामा परिणत गर्ने	घर संख्या	६०	वडा नं ७	१२००	✓	✓		७	५
२६.	नमूना सामुदायिक वनमा अग्नि रेखा निर्माण	कि.मि.	३	वडा नं ७	१०००	✓	✓		७	५
२७.	सबै १० टोमा तटवनध	कि.मि	६	वडा नं ७	२४०००	✓	✓		३	५
२८.	वनरहवा र इन्गुरिया नदिमा दुवैतर्फ तटवनध गर्न	कि.मि.	१०	वडा नं ८	४००००	✓	✓		३	५
२९.	वरपानी सामुदायिक वनमा अग्नी रेखा निर्माण	कि.मि.	५	वडा नं ९	१८००	✓	✓		३	५
३०.	वनरहवा र इङ्गुरिया नदीमा तटवन्धन	कि.मि	८	वडा नं ९	३२०००	✓	✓		३	५
३१.	बाँसगढी टोलमा घोला नियन्त्रण	कि.मि	५	वडा नं ९	५०००	✓	✓		७	५
३२.	अस्नेरीमा रोरा घोला नियन्त्रण	कि.मि.	२	वडा नं ९	२०००	✓	✓		७	५
३३.	सालभ्रुण्डी, पानबारी, सितलापुर, फुलबारी, बेम्टेनी,	संख्या	३	वडा नं १०	१२०००	✓	✓		३	५

	झिमपुर, कटानीमा तटवन्धन,									
३४.	सैनामैना ११, वनकट्टी, पहिला खोला, बिच गाउँ, जलैया, उत्तर बरौली, वनकट्वामा तटवनधन	कि.मि.	३	वडा नं ११	१२०००	✓	✓		३	५
३५.	कान्छी टोल, सेमरा र भाटामा पहिरो नियन्त्रण	कि.मि.	०.३	वडा नं ११	२००	✓	✓		३	५
३६.	विचवापुरमा बाढी नियन्त्रण	कि.मि.	०.८	वडा नं ११	२०००	✓	✓		३	५
	जम्मा विपद् व्यवस्थापन रु.०००मा				**३०५८००**	✓	✓			

९. अपेक्षित उपलब्धीः विपद् व्यवस्थापन बारे सचेतना हुँने, विपद् व्यवस्थापन कोषको व्यवस्था, विपद् प्रतिकार्यहरु हुने र आगोबाट जोखिम युक्त घरहरु सुरक्षित हुँने ।

सहक्षेत्र २: वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण

१. वस्तुगत विवरण

वन पैदावरको हिसाबले यो धनी नगरपालिका हो । यस नगरपालिकाको ५९ प्रतिशत जमिन वन जङ्गल, मिश्रित वन र झाडी बुट्यानले ओगटेको छ । १६ वटा वन सामुदायिक वन समुदायलाई हस्तान्तरण भै संस्थागत भैसकेका छन् । तसर्थ अझै पनि धेरै समुदायिक वन संस्थागत गर्न सकिने अवस्थामा छन् ।

२. अवसर तथा संभावना

खाली जमिन, प्रशस्त बाटाघाट, नदी तटहरु र १६ वटा सामुदायिक वन समितिहरु भएका हुँदा यस्ता समितिहरु सँग कार्यगत एकता कायम गर्दै सडक किनारा, खालि जमिन र नदी तटहरुमा वृक्षरोपण गरेर र प्रत्येक वर्ष १० विरुवा रोप्ने वातावरण बनाएर सैनामैनालाई हराभरा बनाउँन सकिने संभावना प्रशस्तै छ । हालै संचालनमा आएको चुरे वन तारबार बाट पनि वन संरक्षण गर्ने संभावना रहेको छ ।

३. समस्या तथा चुनौति

हराभरा सैनामैना बनाउँन वनको हैसियत सुधार र जलवायु परिवर्तन अनुकुलनमा पनि थुप्रै कार्यहरु गर्नु पर्ने छ । जलवायु परिवर्तनका हिसावले कतिपय बालिनालीहरुको उत्पादनमा असर परेको छ भने पानीका मुहान सुक्ने तथा पानीको सतह घट्ने जस्तो अवस्था आईरहेको छ ।

४. सोचः स्वच्छ र हराभरा सैनामैना ।

५. लक्ष्यः वनको क्षेत्र तथा हैसियत वृद्धि र वातावरण तथा भू-संरक्षण

६. उद्देश्यः

- जलवायु परिवर्तनको असर न्युनिकरण तथा अनुकुलनका गतिविधिहरु संचालन
- सैनामैना हराभरा बनाउँने ।
- भू-क्षय नियन्त्रण नियन्त्रण तथा रोकथाम गर्ने

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
जलवायु परिवर्तनको असर न्युनिकरण तथा अनुकुलका विविध उपायहरु अवलम्वन गरी सैनामैनालाई हरभरा कायम गरिनेछ ।	• वृक्षारोपणमा जोड दिईने छ । • चुरे वन संरक्षणलाई पूर्णता दिने । • जलवायु मैत्री बालि छनौट तथा प्रांगारिक खेतिमा जोड दिईने छ । • फोहरमैला व्यवस्थापन मा सहजिकरण • मूल सुक्ने अवस्थाका पानीका मूलहरुको संरक्षणमा जोड दिईने छ ।

८. प्रमुख कार्यक्रम

सि.नं.	कार्यक्रम	ईकाइ	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु.000मा	लगत सहभागिता			राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
						पालिका	सा.वन	स्थानीय		
१.	चुरे सामुदायिक वनमा तारबारको विस्तार गरी बढि घेरबार गर्ने	संख्या	१	वडा ३, ५ र ९	५0000	✓	✓	✓	७	५
२.	पानबारी सिंमसार व्यवस्थापन	संख्या	१	वडा १0	४0000	✓	✓	✓	७	५
३.	लागत सहभागितामा प्लास्टिक नियन्त्रण गर्ने	नियमित		सबै वडा न.पा स्तर	१000	✓		✓	७	५
४.	लागत सहभागितामा कम्पोष्ट विन वितरण गरी कुहिने वस्तुको कम्पोष्ट मल	परिवार संख्या	५000	सबै वडा न.पा. सतर	५000	✓		✓	७	५

	बनाउन सहजिकरण गर्ने									
५.	वन तथा भु-संरक्षणको लागि खाली जमिनमा वृक्षरोपण	संख्या	४०००	वडा नं १	८००	✓		✓	७	५
६.	सडकको दाँयाबाँया रुख रोपी, विचमा फुल लगाई हराभरा बनाउने	संख्या	४०००	वडा नं १	८००	✓		✓	७	५
७.	झिँगामारा जाने सडक खण्डमा पहिरोको व्यवस्थापन	संख्या	१	वडा नं १	५००	✓		✓	३	५
८.	चक्रपथ वरिपरि वृक्षारोपण	कि.मि.	३	वडा नं २	५००	✓		✓	७	५
९.	चुरेमा वृक्षारोपण	विरुवा संख्या	५०००	वडा नं २	५००	✓		✓	७	५
१०.	अधुरो जलासय (लामीरह) निर्माण योजना	संख्या	१	वडा नं ३	३०००	✓		✓	७	५
११.	पूर्व वोलवम र मश्चिम मलमला सम्मको सामुदायिक वनमा तारबार	कि.मि.	५	वडा नं ३	३०००	✓		✓	७	५
१२.	दरकासी शिवालय मन्दिर परिसर खोल्साको पानीको संरक्षण	कि.मि	०.५	वडा नं ३	४००	✓		✓	७	५
१३.	पर्रोहा सामुदायिक वनको खाली ठाउँ र बाटोको दायाँबाँया वृक्षारोपण गर्ने	संख्या	५०००	वडा नं ३	५००	✓		✓	७	५
१४.	भैरवस्थान मन्दिर तलको पोखरी संरक्षण गरी पोखरीमापानी राख्ने	संख्या	१	वडा नं ३	२००	✓		✓	७	५

१५.	लेडुवा र गौडीगाउँमा वृक्षा रोपण	हेक्टर	५	वडा नं ४	८००	✓		✓	७	५
१६.	कश्मा, भाठा, रन्यौरा, लुम्बिनी रोड र लखनपाटीमा जलाधार संरक्षण	संख्या	४	वडा नं ४	५००	✓		✓	७	५
१७.	मुर्गया र लेहुवा टोलमा घोला संरक्षण	कि.मि.	३	वडा नं ४	१०००	✓		✓	७	५
१८.	कुस्मा, भाठा टोलमा घोला संरक्षण	कि.मि	०.१	वडा नं ४	४००	✓		✓	७	५
१९.	कर्वला, गौडीगाउँ र अस्नैया डाँडा गाउँमा घोला संरक्षण	कि.मि.	०.१	वडा नं ४	४००	✓		✓	७	५
२०.	विधौली वातावरण मैत्री पार्क	संख्या	१	वडा नं ५	१००	✓		✓	७	५
२१.	मलमला सामुदायिक वनमा तार वार र अग्नी रेखा निर्माण	कि.मि.	५	वडा नं ५	१५००	✓		✓	७	५
२२.	एक घर ५ वृक्ष रोपण अभियान	घर संख्या	३००	वडा नं ७	३००	✓		✓	७	५
२३.	नदी तट र सार्वजनिक स्थलमा बृक्षारोण गर्ने	बिरुवा संख्या	५०००	वडा नं ८	५००	✓		✓	७	५
२४.	चल्सोवा ताल संरक्षण र व्यवस्थापन	संख्या	१	वडा नं ९	२०००	✓		✓	७	५
२५.	पोखरी संरक्षण	संख्या	४	वडा नं १०	८००	✓		✓	७	५
२६.	४ वटा सामुदायिक वनमा खाली ठाउँ वृक्षारोपण गर्ने	संख्या	४	वडा नं १०	४००	✓		✓	७	५
२७.	हरियाली कार्यक्रम अन्तर्गत प्रतिवर्ष एक घर एक विरुवा	घर संख्या	४००	वडा नं ११	२५०	✓		✓	७	५

२८.	**जम्मा वन तथा वातावरण संरक्षण रु**				**११५१५०**	✓		✓		

९. अपेक्षित उपलब्धीः नगरपालिका क्षेत्रमा वनले ढाकेको क्षत्रफल वृद्धि र जलवायु परिवर्तन अनुकुलका उपायहरुको अवलम्वन भएको हुँने ।

परिच्छेद् ७: संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन

७.१ संस्थागत क्षमता विकास

१. वस्तुगत विवरण

स्थानीय तह नगरिकको घरदैलोको सरकार हो। नेपालको संविधान २०७२ ले स्थानीय तहलाई प्रशस्त विधायिकी, न्यायिक र कार्यकारी अधिकार प्रदान गरेको छ। स्थानीय तह संस्थागत रुपमा सवल, पूर्ण प्रजातान्त्रिक, कुशल नेतृत्वका साथ पूण जिम्मेवारीका साथ प्रभावकारी ढंगले सेवा प्रवाह गर्न सक्षम हुनु जरुरी छ।

स्थानीय तह नगरिकको जीवनस्तर सुधारका लागि एकिकृत कार्य गर्ने जिम्मेवार निकाय हुन्छ। स्थानीय सरकारका अधिकार र जिम्मेवारीहरू कत्तिको कुशल रूपमा सम्पादन हुन्छन् भन्ने कुरा विभिन्न पदीय जिम्मेवारीमा रहेका जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरूको क्षमतामा भर पर्दछ। संविधान प्रदत्त एकल र साझा अधिकार र जिम्मेवारीहरूलाई कुशल रूपमा सम्पादन गरी नागरिकहरूलाई छिटो, छरितो, कम झन्झटिलो, पारदर्शी र गुणात्मक सेवा प्रवाह प्रवाह गर्ने जिम्मेवारी र दायित्व स्थानीय सरकारको कार्य क्षेत्रमा रहेको छ। तसर्थ यस योजनाले सैनामैना नगरपालिकाको संस्थागत क्षमता विकास, सेवा प्रवाह र सुशासनको सबैले प्रत्यभूति गर्ने ढंगले योजना तथा कार्यक्रमहरु तयार गर्ने जमर्को गरेको छ।

२. अवसर तथा संभावना

सामान्यतया क्षमता विकासलाई तीन आयाममा विश्लेषण गर्न सकिन्छ। सर्वप्रथम संस्थाको संरचनालाई दुरुस्त पार्नु पर्ने एउटा पाटो हो भने संरचनाको जिम्मेवारी अनुकुलन हुँने गरी संस्थाको प्रणालीमा सुधार, आवश्यक मात्रामा नीति, नियम तथा कार्य प्रणालीहरुको विकास, आवश्यक संख्यामा मानव संसाधनको व्यवस्था जस्ता कुराहरु संस्थागत क्षमता विकासमा पर्ने हुँदा यस नगरपालिकामा यस्तो प्रकारको प्रणालीमै सुधार गर्ने संभावना प्रशस्त रहेको छ।

३. समस्या तथा चुनौति

नगरपालिकालाई संविधान प्रदत्त एकल र साझा अधिकारहरु प्रशस्त प्रप्त भएता पनि विकास व्यवस्थापन, संस्थागत संरचना तथा सँगठन व्यवस्थापन, वित्तिय व्यवस्थापन, सूचना व्यवस्थापन, सुशासन, समन्वय र सहकार्य, मानव संसाधन विकास, संस्थागत क्षमता विकास, सेवा प्रवाह मापदण्ड निर्धारण, राजस्व परिचालन र वित्तिय अनुशासन जस्ता एकल साझा तथा संघीय कानुन बाट व्यवस्थित अधिकारहरुको प्रभावकारी उपयोगका लागि भौतिक स्रोत साधन व्यवस्था, नीति, योजना, ऐन/नियम/कार्यविधि तयारी, मानव संसाधन प्रप्ती जस्ता कुराहरुमा खासै ध्यान नपुगेको अवस्था छ।

४. सोचः संस्थागत सुपम्पन्नता

५. लक्ष्यः नगरपालिकाको कार्य क्षमताको वृद्धि गर्नु

६. उद्देश्यः

- संस्थागत प्रणालीमा सुधार
- थप योजना तथा नीति नियम र कार्यविधिहरुको तयारी
- सेवा बजारहरुको विकास र परिचालन

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. संस्थागत प्रणालीमा आवश्यक सुधार गरिने छ।	• न्याय सम्पादनका लागि ईजलासको सुधार गर्ने • न्याय सम्पादन र विधेयकहरु तयार गर्न सहजताका लागि कानुन विज्ञको सेवा प्राप्तिको व्यवस्था गर्ने।
२. थप योजना तथा नीति नियम र कार्यविधिहरुको तयारी	• पालिकाको गुरुयोजना लगायत प्राप्त नमूना कानुन अनुसार आवश्यकताका आधारमा ऐन, नियम, विधि तथा कार्यविधिहरुको तयार गरिनेछ।
३. आवश्यक सेवा बजारहरुको विकास र परिचालन गरिनेछ।	• अगुवा कृषकहरु मध्येवाट कृषि सेवा कार्यकर्ता २२ र पशु सेवा कार्यकर्ता २२ गरी ४४ जनाको छनौट गरी तालिम प्रदान गरी परिचालन गरिनेछ। • एक घर एक धाराको अवधारण अनुसार २२ जाना खानेपानी मर्मत कार्यकर्ता तयार र परिचालन गरिने छ।

८. प्रमुख कार्यक्रम

सि.नं.	कार्यक्रम	ईकाइ	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु.000मा	लागत व्यहोर्ने स्रोत	राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
संस्थागत क्षमता विकास								
१. भौतिक संचरना विकास								
१	नगरपालिका केन्द्रमा ईजलास कक्षको स्तर र क्षमता वृद्धि	संख्या	१	न.पा. स्तर	३३००	न.पा.	२	६
२	सबै वडामा मेलमिलाप केन्द्र व्यवस्थित गर्ने	संख्या	११	वडा स्तर	५0000	न..पा.	८	६
२. नीति नियम र योजना तथा विधिहरु तयारी								
१	गुरु योजना तयारी लाई पूर्णता दिने	संख्या	१	न..पा. स्तर	३००	न..पा. र संघ	८	६
२	भू उपयोग योजना तयारी।	संख्या	१	न..पा. स्तर	५००	न..पा. र संघ	८	६
३	घुम्तिकोष परिचालन कार्यविधी तयारी।	संख्या	१	न..पा. स्तर	१००	न..पा.	८	६

४	विपद् व्यवस्थापन कोष परिचालन कार्यबिधी तयारी ।	संख्या	१	न..पा. स्तर	१००	न..पा.	८	६
५	पकेट क्षेत्र विकास कार्यविधी तयारी ।	संख्या	१	न..पा. स्तर	१००	न..पा.	८	६
६	स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता विकास र मानव संसाधन विकास योजना तयारी र कार्यान्वयन ।	संख्या	१	न..पा.स्तर	१००००	न..पा. र संघ	८	६
७	नतिजामुखी अनुगमन प्रणालीको स्थापना ।	संख्या	१	न..पा. स्तर	५००	न..पा.	८	६
८	आर्थिक विकास र निजी क्षेत्रसँगको साझेदारी नीति तयारी र कार्यान्वयन	संख्या	१	न..पा. स्तर	३००	न..पा.	८	६
९	जेष्ठ नागरिकको परिवारिक संरक्षण निर्देशिका तयार गर्ने	संख्या	१	न..पा. स्तर	२००	न..पा.	८	६
	जम्मा लागत रु.०००मा				**६५४००**			

९. अपेक्षित उपलब्धी: न्याय सम्पादन सहज र चुस्त हुँने, पालिकाको तर्फबाट सेवा प्रवाहका लागि मानव संसाधनको व्यवस्था र आवश्यक नीति नियम तथा विधि र कार्यविधिहरु तयार भै पालिकाको संस्थागत प्रणालीमा सुधार हुँने ।

७.२ मानव संसाधन विकास

१. वस्तुगत विवरण

यस पालिकामा कुल मिलाएर विभिन्न ओहदामा गरी कर्मचारी र निर्वाचित जन प्रतिनिधी गरी ४६६ छन् । पालिकाको आफ्नो भवन तथा हल र आवश्यक मात्रामा फर्निचर र अन्य भौतिक सामाग्रिहरु छन् । संस्था चलायमान बनाउना मानिसमा ज्ञान र सीप चाहिन्छ । त्यसैले भनिन्छ **"Any value add to an employee is value added to organization"** तसर्थ मानव संसाधनको क्षमता विकास भनेको नगरपालिकाको खर्च नभई लगानी र कार्य क्षमता वृद्धि दुवै हो जुन कार्यमा हाल सम्म खासै चासो राखिएको अवस्था छैन ।

२. अवसर तथा संभावना

पालिकाको संस्थागत संरचनामा प्रशस्त जनशक्ति रहेको छ । विकासका प्रयासहरुमा कृषि तथा पशुपालन व्यवसायिकरण गर्न योजनाहरु वनेका र अन्य सेवा प्रवाहमा पनि थप जनशक्तिको विकास गरी परिचालन गर्दा पालिकाबाट पारिश्रमिक व्यहोर्नु नपर्ने तर सामान्य सुरुवाति नगन्य सहयोगबाट समुदायले पाउनु पर्ने पालिकाका सेवाहरु सुचारु भै सेवा बजारका लागि विकास गरिएको जनशक्ति स्वरोजगार भै समुदायका सेवा समुदाय बाटै संचालन गर्ने अवसर यस नगरपालिकामा प्रशस्तै छ ।

३. समस्या तथा चुनौति

४६६ को संख्यामा विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था समेतका कर्मचारी र जन प्रतिनिधी भएता पनि कार्य जिम्मेवारी अनुसारको सेवा प्रवाह गर्न सक्ने गरी उच्च दक्षता वृद्धि हुँन नसक्नु र मध्यम तथा न्युन दक्षतामा कार्य सम्पादन गर्दा प्रवाह गरिएका सेवा, सुविधा तथा वस्तु आमनागरिकका अपेक्षा र चाहना अनुरूपका हुन सकेनन् र यसले जननिर्वाचित प्रतिनिधि र कर्मचारी संयन्त्रप्रति विश्वसनीयता घट्नुका साथै राज्य र व्यवस्थाप्रति पनि नागरिकहरूमा नैराश्यता बढ्ने खतरा हुन सक्ने भएको ले यसलाई संवोधन गर्न अपरिहार्य भएको हो ।

४. सोचः दक्षता सहितको सहज सेवा ।

५. लक्ष्यः दक्षता सहितको द्रुत सेवा प्रवाहको व्यापकिकरण ।

६. उद्देश्य

- कर्मचारी र निर्वाचित प्रतिनिधिहरुको क्षमता विकास
- सेवा बजारको क्षमता विकास

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. कर्मचारी र निार्वचित प्रतिनिधिहरु लाइ तालिम प्रदान गरी कार्य दक्षता वृद्धि गरिनेछ ।	• प्रत्यक्ष योजना सँग जोडिएका कर्मचारी लाई योजना तर्जुमा तालिम दिईने • सूचनाहरु डिजिटल विधिमा राख्न आई टी सँग सम्बन्धित र वडा सचिवहरुको क्षमता विकास गरिनेछ । • हाल का र अव निर्वाचित प्रतिनिधिहरुलाई उनिहरुको जिम्मेवारी तथा सुशासन बारे अनुशिक्षण दिईने । • विषयगत समितिका पदाधिकारीहरु लाई उनिहरुको जिम्मेवारी र दायित्व बारे अनुशिक्षण दिईने ।
२. सेवा बजारहरुको विकास गरिनेछ ।	• कृषि तथा पशुपालनका सेवा बाक्लो बनाउँन अगुवा कृषकहरु बाट छनौट गरी कृषि तथा पशु सेवा कार्यकर्ताको तालिम दिईने छ • खानेपानी मर्मत सेवाहरुकालागि खानेपानी उपभोक्ता समुहबाटै सहभागी छनौट गरी तालिम प्रदान गरिने छ ।

८. प्रमुख कार्यक्रम

लक्ष्य प्राप्तीको लागि संचालन गर्ने मानव संसाधन विकास योजना तथा कार्यक्रम

सि.नं.	कार्यक्रम	ईकाइ	५ वर्षको लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु.०००मा	लागत व्यहोर्ने स्रोत	राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
१	नगरपालिकाको योजना शाखाका कर्मचारी र वडा सचिवहरुलाई योजना तर्जुमा तालीम दिने	संख्या	१४	न.पा	३००	न.पा.	२	६
२	ग्रामिण पशु सेवा कार्यकर्ता तयारी	जना	२२	सबै वडाहरु	२२००	न.पा र संघ	२	६
३	कृषि कार्यकर्ता तयारी	जना	२२	सबै वडाहरु	२२००		२	६
४	पूर्ण सरसफाईका लागि व्यवहार परिवर्तन सहजकर्ता तयारी	जना	२२	सबै वडाहरु	५००	न.पा. र संघ	२	६
५	खानेपानीका लागि ग्रामिण मर्मत संभार कार्यकर्ता तयारी	जना	२२	सबै वडाहरु	२२००	न.पा. र संघ	२	६
६	वन नर्सरी नाईके तयारी	जना	२२	सबै वडा	३३०	गा.पा. र संघ	२	६
७	न्यायिक समितिको न्याय सम्पादन क्षमता विकास गर्ने ।	संख्या	५	न.पा.स्तर	१२५	न.पा. र संघ	२	६
८	नगरपालिकका कर्मचारी र प्रतिनिधिलाई सुशासन सम्बन्धि तालीम दिने	संख्या	५०	न.पा.स्तर	१०००	न.पा. र संघ	२	६
९	योजना, प्रगती र पार्श्वचित्र लगायतका सूचनाहरु डिजिटल विधिमा राख्ने क्षमता विकास (IT Officer र वडा सचिवहरु)	संख्या	१३	न.पा.स्तर	३००	न.पा.	२	६
१०	पालिकाका निर्वाचित पदाधिकारी (नयाँ निर्वाचित समेत) समेत लाई नीति नियम, पदको जिम्मेवारी, सुशासन र पारदर्शिता बारे अनुशिक्षण प्रदान	संख्या	१००	न.पा.स्तर	२५००	न.पा. र संघ	२	६
	जम्मा मानव संसाधन विकास रु				**११६५५**			

९. अपेक्षित उपलब्धी

- दक्ष जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारी बाट दक्षताका साथ सेवा प्रवाह हुँने ।
- सेवाको दायरा विस्तार भै जनताका सेवा जनता बाटै पुऱ्याईने ।

७.३. सुशासन

१. वस्तुगत विवरण

आम नागरिक विशेष गरी विपन्न तथा पछाडि परेका वर्ग समुदायले स्थानीय सरकारबाट ठूलो अपेक्षा राखेका छन् । संवैधानिक व्यवस्था, कानूनी शासन र जनअपेक्षा अनुसार कूशल, पारदर्शी, जवाफदेही ढंगले स्थानीय शासन संचालन गरी सेवा प्रवाह र विकास कार्यलाई प्रभावकारी बनाउँने अहम् दायित्व स्थानीय सरकारमा रहेको छ ।

बदलिदो परिवेशसँगै सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनमा सिर्जनात्मक र वैकल्पिक उपायहरु अवलम्वन गर्न जरुरी देखिएको छ। सँगठन तथा क्षमता विकास, कर्मचारी व्यवस्थापन र अन्तर सरकार, नीजि तथा गैर सरकारी संस्था साझेदारीको माध्यमबाट सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनलाई नतिजामूलक र प्रभावकारी बनाउँने तर्फ नगरपालिकाले विशेष ध्यान दिन आवश्यक छ ।

नगरपालिका बाट हाल सम्म ५४ वटा ऐन, नियम, विधि तथा कार्यविधि तयारी प्रमाणीकरण र स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन भई कार्यान्वयन मा रहेका छन् । साथै सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रक्रिया मार्फत नागरिक समाज संस्था समेतको सहभागितामा योजना तर्जुमाको अभ्यास गरी सभाबाट स्वीकृत बजेट तथा नीति कार्यक्रमलाई वेवसाइट र सूचना पाटी मार्फत सार्वजनिक गर्ने अभ्यास गरिएको छ ।

२. अवसर तथा संभावना

आफ्नै भवन सहित आवश्यक उपकरण तथा जनशक्ति भएका कारण संस्थागत सुशासन कायम राख्ने विषयमा थुप्रै गर्न सकिने अवस्था रहेको हुँदा यसलाई अवसरका रुपमा लिएको खण्डमा यस पालिकामा संस्थागत सुशासन मजबुत बनाउँन सकिने संभावना रहेको छ ।

३. समस्या तथा चुनौति

सूशासन जनताले महशुस गर्ने विषय हो । पालिका ले प्रयास गर्दा गर्दै पनि पूर्णता प्राप्त गर्न समय लाग्ने हुन्छ । किनकि यसको सीमा हुँदैन र यो निरन्तर सुधार गर्दै लैजाने विषय हो । यो सजिलो छैन् तर असंभव पनि नभएको हुदा यसले कडा मेहनत र ईमान्दारिताको माग गर्दछ ।

२०७६ सम्ममा प्राप्त नमूना कानुन, विधि तथा नियमावली मध्ये ५४ वटा विषयमा ऐन, नीति, नियम, कार्यविधि निर्माण गर्न सकेको छैन । तर्जुमा भएका ऐन, नीति, नियम, कार्यविधिको बारेमा सबै जनप्रतिनिधि, वडा समिति, आम नागरिक विशेष गरी विपन्न तथा लक्षित वर्गलाई सूसूचित गराउने, प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने र सो को पालना हुनु जरीरी छ । विषय क्षेत्रगत रुपमा बजेट विनियोजन सन्तुलित गरी रोजगार, उत्पादनमूलक

तथा आयमूलक आयोजनामा लगानी अपेक्षाकृत कम रहेको छ। पालिकाको बेरुजु घट्दो क्रममा रहेको अवस्था भएतापनि आ.व. २०७७/७८ मा वेरुजु रकम रु. ४,१३,७२,४७७ मात्र बनाउन सकिएको अवस्था छ।

४. सोचः सबैले अनुभूति गरेको सुशासन सहितको सेवा

५. लक्ष्यः "नगरपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवाहरु सुशासन सहित जनमैत्री बनाउँने।"

६. उद्देश्यः

- नगरपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवाहरु पारदर्शी बनाउँने।
- जनता तथा संघ र प्रदेश सरकार प्रति जवाफदेही र पूर्ण सहभागितामूलक बनाउनु।
- नगरपालिकाबाट हरेक आर्थिक तथा विकास गतिविधिहरु पारदर्शि ढंगबाट संचालन गर्ने।

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. पालिका सबै विकास तथा सेवाहरु पारदर्शि बनाईने छ।	● पालिकाको आय व्यय वेभ बेसमा अध्यावधिक गरिनेछ। ● विकास कार्यहरुको प्रगति विवरण पनि वेभ साईटमा राखिने छ। ● हरेक योजनहरुको समाप्ती पछि सार्वजनिक लेखा परीक्षण गरिने छ। ● अध्ययन तथा अनुसन्धान र अनुगमन तथा मूल्याँकन प्रतिवेदन पनि वेभ साईटमा राखिने छ।
२. योजना चक्रको हरेक तहमा समावेशिता सहितको सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ।	● सात तहको योजना तर्जूमामा प्रकृयामा बस्तिस्तरका आम जनताको सहभागिता गराईने छ। ● उपभोक्ता समिति छनौटमा उपभोक्ताको सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ। ● योजनाहरु कार्यन्वयनमा पनि संभव भएको क्षेत्रमा जन सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ।
३. अन्तर सरकारी स्तरको सहकार्य वृद्धि गरिनेछ।	● योजनाहरुको विवरण आदन प्रदान गरिने छ। ● संघ, प्रदेश र पालिका बिच विकास प्रशासन, बजेट र कार्यक्रम रणनीति बारे अन्तरकृया गरिनेछ।
४. अन्तर योजना तथा परियोजनाहरु बिच सहकार्य वृद्धि गरिनेछ।	● पालिका क्षेत्रमा कार्यरत संघ संस्था, योजना तथा परियोजन र काइरत निकाय बिच अन्तरकृया गरिने छ।

८. प्रमुख कार्यक्रम

सि.नं.	कार्यक्रम	ईकाइ	५ वर्षको लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु.000मा	लागत व्यहोर्ने स्रोत	राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेश रणनीति नं
१ पारदर्शिता र जवापदेहिता								
१.	वेभ बेस सूचना प्रणालीको स्थापना र स्तरोन्नती गरी पालिकाका सबै आय व्यय र प्रगतिका सूचना अध्यवधिक गर्ने	संख्या	१२	न.पा. र सबै वडा	१०००	न.पा.	८	६
२.	सबै वडामा डिजिटल नागरिक बडापत्र तथा प्रविधि व्यवस्थापन				३००		८	६
३.	रेडियो तथा टेलिभिजन कार्यक्रम				२५००		८	६
२ समावेसिता सहितको सहभागिता र सहकार्य								
१.	बस्तिस्तरका योजना तर्जुमा देखी कार्यान्वयन सम्म सर्बदलिय तथा सर्बपक्षिय सहभागिता सुनिश्चित गर्ने	नियमित	नियमित	सबै वडामा	५००	न.पा.	६	६
२.	अन्तर सरकारी समन्य सहकार्यअन्तर योजना, बजेट, नीति नियम तथा कार्यगत तालमेल र एकता बारे संघ, प्रदेश र पालिका बिच अन्तरकृया	संख्या	१०	न.पा स्तर	३०००	न.पा		६
३.	परियोजना तथा र्काक्रम बिच सहकार्य र समन्वय बारे अन्तरकृया	संख्या	१०	न.पा स्तर	१०००	न.पा		६
४.	नतीजामा आधारित		नियमित	न.पा स्तर	१०००	न.पा	८	६

	नियमित अनुगमन, प्रतिवेदन र सूचना प्रवाहका साथै तथ्याँक तथा अभिलेख व्यवस्थापन							
५.	पालिकाबाट भएको विकासको र अन्य सान्दर्भिक विषयका तथ्यााक संकलन र अभिलेख व्यवस्थापन		नियमित	न.पा स्तर	२०००	न.पा	८	६
६.	पंजिकरण तथा सामाजिक सुरक्षा सुदृढिकरण				५०००	न.पा	८	६
	जम्मा सुशासन रु				**४८८००**			

९. अपेक्षित उपलब्धीः न.पा.का कार्यहरु पारदर्शि भएका । संघ, प्रदेश र पालिका बिच सहकार्य वृद्धि हुँने ।

परिच्छेद् ८: नतिजा खाका

तालिका १५ नतिजा खाका: आर्थिक विका

नतिजा तहहरु	सूचकहरु	आधार तथ्याँक	२०८३/२०८४ सम्मको लक्ष्य	पुष्ट्याईको आधार	जोखिम तथा पूर्वानुमान
प्रभाव	१.दुई वर्ष मुनिका बालबालिकाको कुपोषणको दर झरेको हुँने छ	०.२७ (न.पा. रेकर्ड)	शुन्यमा झार्ने	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	सबै योजना पूर्ण रुपमा सम्पन भएको अवस्था
	३ सरदर प्रति परिवार बचत वृद्धि	शुन्य बचत (न.पा. पार्श्वचित्र	१,००,०००	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	योजनामा स्थानीयले रोजगारी पाएको अवस्था र आयमुलक कार्यहरु सुचारु भएका
	५.सरदर प्रति परिवार आय वृद्धि	१०८७४१ (न.पा. पार्श्वचित्र	२,००,०००	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	योजनामा स्थानीयले रोजगारी पाएको अवस्था र आयमुलक कार्यहरु सुचारु भएका
	६ रोजारी दर मा वृद्धि	८४.१२ (न.पा. पार्श्वचित्र	९५	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	योजनामा स्थानीयले रोजगारी पाएको अवस्था र आयमुलक कार्यहरु सुचारु भएका
	७. बेरोगारको संख्या घटेको	१५.८८ (न.पा. पार्श्वचित्र	५	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	योजनामा स्थानीयले रोजगारी पाएको अवस्था र आयमुलक कार्यहरु सुचारु भएका
असर	१. समग्रमा आफ्नो उत्पादनले १२ महिना खान नपुग्ने परिवारको संख्या घटेको	२९७४१ (न.पा. पार्श्वचित्र	२०००	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	सबै योजना पूर्ण रुपमा सम्पन भएको अवस्था
	२. वैदेशिक रोजगारुमा जानेको संख्या घटेको	९५४७ (न.पा. पार्श्वचित्र २०७७)	७०४७	वडागत सर्भे प्रतिवेदन	निर्माणम रोजगारी प्रदान भएको उद्यम व्यवसायमा वृद्धि भएको ।

सि.नं	नतीजाका सूचकहरु	आधार वर्ष २०७८/२०७९को अवस्था	वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	जम्मा	पुष्ट्यायीको आधार	जोखिम तथा पूर्वानुमान
१	मासु उत्पादन वृद्धि	१६४३.३ मे.टन (न.पा.रेकर्ड)	९५.३	१०३.९	१११.३	११५.४५	११४.४५	२१९३.७	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	लगत सहभागिताका लागि किसान तयार भएको अवस्था
२	खसी बाखाको संख्या वृद्धि	२१५०० (न.पा.रेकर्ड)	१५००	१८००	१९२०	१९५०	१४४०	३०११०	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	लगत सहभागिताका लागि किसान तयार भएको अवस्था
३	लेकल तथा ब्वाईलर कुखुरा, हाँस, कालिज तथा बट्टाको संखया वृद्धि	???	७५२००	८०२००	८५२००	८८३००	९०३००	४१९५०० थप	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	लगत सहभागिताका लागि किसान तयार भएको अवस्था

४	बंगुरको संख्यामा वृद्धि	३८५० (न.पा.रेकर्ड)	१००	११०	१४०	१५०	१९५	४५४५	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	लगत सहभागिताका लागि किसान तयार भएको अवस्था
५	दुध उत्पादनमा वृद्धि	६१,२०,००० लिटर (न.पा.रेकर्ड)	३९५०	४८७५	८०२५	८३९५	९८१५	६१५५०६०	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	लगत सहभागिताका लागि किसान तयार भएको अवस्था
६	दुघ दिने गाई भैरसीको संख्यामा वृद्धि	१९८५ (न.पा.रेकर्ड)	२१०	२६०	४२५	४४५	५२०	३८४५	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	लगत सहभागिताका लागि किसान तयार भएको अवस्था
७	अण्डा उत्पादनमा वृद्धि	७९२५०० गोटा (न.पा.रेकर्ड)	११२५००	१२००००	१२७५००	१३२०००	१३५०००	१४१९५००	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	लगत सहभागिताका लागि किसान तयार भएको अवस्था
८	आलु उत्पादनमा वृद्धि	६०५०० मे.टन (न.पा.रेकर्ड)	६०	७५	९०	१०५	१२०	६४५०० मे.टन	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	लगत सहभागिताका लागि किसान तयार भएको अवस्था
९	फलफूल उत्पादनमा वृद्धि	२०७०० मे.टन (न.पा.रेकर्ड)	२.५	३.५	४.५	४.५	४.५	२१७१९.५	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	लगत सहभागिताका लागि किसान तयार भएको अवस्था
१०	तरकारी उत्पादन वृद्धि	४९८ मे.टन	२००	२४०	२६०	३०४	३२८	१३३२ मे.टन	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	लगत सहभागिताका लागि किसान तयार भएको अवस्था
११	खाद्यान्न उत्पादन वृद्धि	४३२०६० मे.टन (न.पा.रेकर्ड)	९०००	९९००	१०८९०	११९७९	१३१७७	४८७००६	• सर्भे प्रतिवेदन	लगत सहभागिताका लागि किसान तयार भएको अवस्था
१२	उद्यम स्थापनामा वृद्धि भएको	२४२८ (आर्थिक सर्भेक्षण २०१८)	१००	१००	११०	१२०	१२०	२९७८	घरेलुको रेकर्ड	एकिकृत सेवा मोडल लागु भएको
१३	सालाना आउँने पर्यकको संख्यामा वृद्धि	२,००,०००	५०,०००	५०,०००	७५,०००	७५,०००	८०,०००	५,३०,०००	• मूल्याँकन प्रतिवेदन	
१४	सहकारीमा आवद्ध हुनेको संख्या वृद्धि भएको	१६०००	१००	१५०	१९०	२००	३१०	१६९५० थप हुँने	सहकारीहरुको रेकर्ड र मूल्याँकन प्रतिवेदन	
१५	थप उद्यम व्यवसाय तथा श्रम तथा रोजगारी बाट थप रोजगारी सिर्जना	६७६० रोगार (आर्थिक सभेक्षण २०१८)	५००	५००	५००	५००	५००	२५०० थप	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	थप १००० उद्यम व्यवसाय सिर्जना भएको अवस्था
१६	सिँचाई हुने जमीनको क्षेत्रफल बढेको	करिव दुई हिाई जमिन (एक अनुमान)	२०००	२५००	३०००	३०००	३४८०	१३९८० हेक्टर थप	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	बजेट उपलब्भ भएको र लक्ष्य अनुसार काम भएको अवस्था

तालिका १६ नतिजा खाका: सामाजिक विकास

नतिजा तहहरु	सूचकहरु	आधार तथ्याँक	२०८३/२०८४ सम्मको लक्ष्य	पुष्ट्यायीको आधार	जोखिम तथा पूर्वानुमान
प्रभाव	१.साक्षरतामा वृद्धि भएको हुँने छ।	८७.२५ प्रतिशत (नगर पार्शचित्र)	९८ प्रतिशत पुऱ्याउँने	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	प्रकोपले अवरोध नगरेको अवस्था
	२. शिशु मृत्यु दरमा कमी भएको हुँने छ।	१.३ (न.पा.रेकर्ड)	०.३ मा झार्ने	स्वास्थ्य केन्द्र तथा हस्पिटलको रेकर्ड	प्रकोपले अवरोध नगरेको अवस्था
	३. वाल मृत्यु दरमा कमी भएको हुँने छ।	० (न.पा.रेकर्ड)	० कायम राख्ने	स्वास्थ्य केन्द्र तथा हस्पिटलको रेकर्ड	प्रकोपले अवरोध नगरेको अवस्था
	४. मातृ मृत्यु दरमा कमी भएको हुँने छ।	० (न.पा.रेकर्ड)	० कायम राखने	• स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड • सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	प्रकोपले अवरोध नगरेको अवस्था
असर	१.आधारमूत तहमा कुल भर्नादर वृद्धि	१२६ (न.पा.रेकर्ड)	११५	विद्यालयको रेकर्ड	अविभावक संवेदनशिल भएको अवस्था।
	२.आधारमूत तहमा खुद भर्नादर वृद्धि	९३(न.पा.रेकर्ड)	९६	विद्यालयको रेकर्ड	अविभावक संवेदनशिल भएको अवस्था।
	३.माध्यमिक तहमा कुल भर्नादर वृद्धि	५१(न.पा.रेकर्ड)	६५	विद्यालयको रेकर्ड	अविभावक संवेदनशिल भएको अवस्था।
	४.माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर वृद्धि	४७ (न.पा.रेकर्ड)	६०	विद्यालयको रेकर्ड	अविभावक संवेदनशिल भएको अवस्था।
	५. हिंसामा परेका महिलाको संख्यामा कमी भएको हुँनेछ।	१३ (न.पा.रेकर्ड)	शुन्यमा झार्ने	प्रहरी तथा सि.डि.ओ कार्यालयको रेकर्ड	तोकिएका योजनाहरु सम्पन्न भएका
	६ बाल विवाह कमी आएको	४८ प्रतिशत (न.पा.रेकर्ड)	१५ प्रतिशतमा झार्ने	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	तोकिएका योजनाहरु सम्पन्न भएका
	७. सुरक्षित पिउँने पानीमा पहुच वृद्धि भएको	९९.८५(न.पा.रेकर्ड)	१०० प्रतिशत	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	तोकिएका योजनाहरु सम्पन्न भएका

सि.नं	लक्ष्य तथा गन्तव्य र सूचकहरु	आधार वर्ष २०७८/२०७९ को अवस्था	वर्ष १	वर्ष २		वर्ष ४	वर्ष ५	जम्मा	पुष्ट्यायीको आधार	जेखिम तथा पूर्वानुमान
१	विद्यालय जाने उमेर समूहका बालबालिका मध्दे ३ देखी ४ वर्ष उमेर समूहकाको भर्ना दर वृद्धि	२३६९ भर्ना नभएका	२०००	१८००	१५००	१२००	८००	८००	• विद्यालयहरुको रेकर्ड • सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	प्रकोपले अवरोध नगरेको अवस्था
२	५ देखी ९ वर्ष समूहका विद्यालय नगएकाको विद्यालय भर्ना संख्या वृद्धि	३०३ भर्ना नभएका	१८०	१५०	१२०	९०	४५	४५	• विद्यालयहरुको रेकर्ड • सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	अभिभवक र बिद्यालयले प्रयास गरेको
३	१० देखी १२ वर्ष समूहका विद्यालय नगएकाको विद्यालय भर्ना संख्या वृद्धि	६५८ भर्ना नभएका	६००	५५८	४००	३२०	२००	२००	• विद्यालयहरुको रेकर्ड • सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	अभिभवक र बिद्यालयले प्रयास गरेको
४	१३ देखी १६ वर्ष समूहका विद्यालय नगएकाको विद्यालय भर्ना संख्या वृद्धि	५८७३ भर्ना नभएका	४५००	३५००	२५००	१८००	९००	९००	• विद्यालयहरुको रेकर्ड • सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	अभिभवक र बिद्यालयले प्रयास गरेको
५	अनाथ र जोखिममा परेका बालबालिकाको सुरक्षा भएको	कार्य भैरहेको	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	
६	दलित तथा विपन्न वर्गको सामाजिक सहभागितामा वृद्धि	कार्य भैरहेको	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	
७	फरक क्षमता भएकाहरुले परिचयपत्र पाई सेवा सुविधा पाएका	कार्य भैरहेको	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	गा. पा. को रेकर्ड	
८	वृद्ध चौतारीका माध्यमबाट वृद्ध वृद्धाहरुको जीवन यापन उत्साहप्रत भएको हुँनेछ।	कार्य भैरहेको	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	
९	परंपरागत सास्कृतिक धरोहरहरु र रिति रिवाजहरुको संरक्षण र प्रवर्द्धन भएको हुँनेछ।	कार्य भैरहेको	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	

तालिका १७ नतिजा खाका: शहरी विकास तथा भौतिक पूर्वाधार

<table>
<tr><th colspan="2">नतिजा तहहरु</th><th colspan="3">सूचकहरु</th><th colspan="2">आधार तथ्याँक</th><th colspan="2">२०८३/२०८४ सम्मको लक्ष्य</th><th>पुष्ट्यायीको आधार</th><th>जोखिम तथा पूर्वानुमान</th></tr>
<tr><td colspan="2">प्रभाव</td><td colspan="7">भरपर्दो र सुरक्षित यात्राका लागि जनताको पहुँच बढेको हुँने छ।</td><td>• सर्भे प्रतिवेदन
• मूल्याँकन प्रतिवेदन</td><td>तर्जुमा भएका योजना सम्पनन भएका हुँनेछन्</td></tr>
<tr><td colspan="2">असर</td><td colspan="3">कालोपत्रे सडमका पहुँच भएका जनताको प्रतिशत वृद्धि भएको हुँने छ।</td><td colspan="2">३१</td><td colspan="2">८५</td><td>• वडाहरुको रेकर्ड
• सर्भे प्रतिवेदन
• मूल्याँकन प्रतिवेदन</td><td>तर्जुमा भएका योजना सम्पनन भएका हुँनेछन्</td></tr>
<tr><th>सि नं</th><th>लक्ष्य तथा गन्तव्य र सूचकहरु</th><th>आधार वर्ष २०७८/२०७९को अवस्था</th><th>वर्ष १</th><th>वर्ष २</th><th>वर्ष ३</th><th>वर्ष ४</th><th>वर्ष ५</th><th>जम्मा</th><th>पुष्ट्यायीको आधार</th><th>जेखिम तथा पूर्वानुमान</th></tr>
<tr><td>१</td><td>कच्चि सडकको कि.मि. घटेको</td><td>५६</td><td>४६</td><td>३६</td><td>२४</td><td>१२</td><td>०</td><td>० कि.मि</td><td>• कार्यसम्पन्न प्रतिवेदन
• मूल्याँकन प्रतिवेदन</td><td>बजेट उपलब्भ भएको र लक्ष्य अनुसार काम भएको अवस्था</td></tr>
<tr><td>२</td><td>ग्राभेल तथा सोलिङ्ग सडकको कि.मि घटेको</td><td>३७४.७९</td><td>३३४.७९</td><td>२९४.७९</td><td>२५४.७९</td><td>२१४.७९</td><td>१६९.७९</td><td>१६९.७९</td><td>• कार्यसम्पन्न प्रतिवेदन
• मूल्याँकन प्रतिवेदन</td><td>बजेट उपलब्भ भएको र लक्ष्य अनुसार काम भएको अवस्था</td></tr>
<tr><td>३</td><td>नाला सहित कालोपबे सडको कि.मि. वृद्धि</td><td>४४</td><td>१०३</td><td>१५२</td><td>२०२</td><td>२४६</td><td>२९४.५१</td><td>२९४.५१</td><td>• कार्यसम्पन्न प्रतिवेदन
• मूल्याँकन प्रतिवेदन</td><td>बजेट उपलब्भ भएको र लक्ष्य अनुसार काम भएको अवस्था</td></tr>
<tr><td>४</td><td>भरपर्दो बिद्युत उर्जामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भएको हुँने छ।</td><td>सबैमा पहुँच छ तर भरपर्दो भोल्टेज छैन</td><td>स्तर वृद्धि</td><td>स्तर वृद्धि</td><td>स्तर वृद्धि</td><td>स्तर वृद्धि</td><td>स्तर वृद्धि</td><td>१५०६३ परिवारमा भरपर्दो बनाउँने</td><td>सार्वजनिक सेवा प्रवाहका लागि वडा भवन संरचनाहरु स्थापना भएका हुँनेछन्।</td><td>सार्वजनिक सेवा प्रवाहका लागि वडा भवन संरचनाहरु स्थापना भएका हुँनेछन्</td></tr>
<tr><td>५</td><td>एकिकृत आवास तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाहका लागि वडा भवन र सामुदायिक संरचनाहरु स्थापना भएका हुँनेछन्।</td><td>केहि भएका</td><td>४२</td><td>२५</td><td>२७</td><td>२४</td><td>२०</td><td>१३८ नया भवनहरु</td><td>एकिकृत आवास तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाहका लागि वडा भवन संरचनाहरु स्थापना भएका हुँनेछन्।</td><td>सार्वजनिक सेवा प्रवाहका लागि वडा भवन संरचनाहरु स्थापना भएका हुँनेछन्।</td></tr>
</table>

तालिका १८ नतिजा खाकाः वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

नतिजा तहहरु	सूचकहरु	आधार तथ्याँक	२०८३/२०८४ सम्मको लक्ष्य	पुष्ट्यायीको आधार	जोखिम तथा पूर्वानुमान
प्रभाव	• विपद् संवोधन भएको अवस्था • जलवायु परिवर्तनको असर न्युनिकरणका लागि प्रतिकार्यहरु भएका			• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	योजना अनुसारका कार्यहरु भएका
असर	• खालि तथा पर्ति जमीनमा वृक्षारोपण गरी व्यवस्थित वनले ओगटेको क्षेफलमा वृद्धि भएको • जोखिम क्षेत्रका नदिस खहरे, घोल तथा पैरोहरु नियन्त्रण भएका • महामारी विरुद्ध लड्ने तयारी भएको अवस्था			• विद्यालयहरुको रेकर्ड • सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	योजना अनुसारका कार्यहरु भएका

सि.नं	लक्ष्य तथा गन्तव्य र सूचकहरु	आधार वर्ष २०७८/२०७९को अवस्था	वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	जम्मा	पुष्ट्यायीको आधार	जेखिम तथा पूर्वानुमान
१	विपद् कोषको व्यवस्था भएको	उपयोग भएको	१ करोड	१ करोड	१ करोड	१ करोड	१ करोड	५ करोड	न.पा.को रेकर्ड	तोकिएको नगद व्यवस्था भएको
२.	खाली पर्ति जमिन, सामुदायिक वन तथा नदि र सडक किनारामा वृक्षा रोपण भएको	हुँदै गरेको	३६००	३७००	४२००	४१००	४१००	१९७००	न.पा.को रेकर्ड	प्रक्षेपण भएको बजेट उपलब्ध भएको
३	जलवायु परिवर्तका अनुकुलका उपायहरु अवलम्बन भएको हुँने	भै रहेका	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	• न.पा.को रेकर्ड • वडाहरुको रेकर्ड • सर्भे प्रतिवेदन	प्रक्षेपण भएको बजेट उपलब्ध भएको
४	खाना पकाउँन दाउरा प्रयोग गर्नेको परिवारको संख्या घटेको	५३८६	४४२६	३४६६	२५०६	१५४६	५८६	५८६	• कार्यसम्पन्न प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	बजेट उपलब्भ भएको र लक्ष्य अनुसार काम भएको अवस्था
५	विपद्मा प्रत्येक वडामा प्रतिकार्यहरु भएको हुने	भैरहेको	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	• सर्भे प्रतिवेदन • मूल्याँकन प्रतिवेदन	प्रक्षेपण भएको बजेट उपलब्ध भएको
६	खर र परालले छाएका तथा असुरक्षित र जोखिमयुक्त आवासहरु सुरक्षित भएका	५००	७०	१००	१००	१००	१३०	५०० घर	• न.पा.को रेकर्ड • वडाहरुको रेकर्ड	प्रक्षेपण भएको बजेट उपलब्ध भएको

तालिका १९ नतिजा खाका ५: संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासनको गन्तव्ये नतिजा खाका

नतिजा तहहरु	सूचकहरु	आधार तथ्याँक	२०८३/२०८४ सम्मको लक्ष्य	पुष्ट्यायीको आधार	जोखिम तथा पूर्वानुमान
प्रभाव	योजनाको अन्त्य सम्ममा सेवाग्राहीले पालिकाको सेवाहरु पारदर्शि र सुशासन सहितको भएको महशुस गरेका अवस्था हुँनेछ ।			● सेवाग्राही सँगको सर्भे प्रतिवेदन	
असर	● जन सरोकारका सेवा हरु शिघ्र र चुस्त ढंगबाट प्रवाह भएको आवस्था ● खास गरी कृषि पशु सम्बन्धि सेवाहरु र खानेपानी मर्मत सेवा घरदैलोमा नै उपलब्ध भएका हुँने छन् । ● हालको बेरुजु रु ४,१३,७२,४७७ मा ५० प्रतिशत घटेको हुँनेछ ।			● सर्भे प्रतिवेदन ● मूल्याँकन प्रतिवेदन ● लेखा परीक्षण प्रतिवेदन	नगरपालिकाका कर्मचारीले क्षमता विकास योजना अनुसारको तालिम पाएको अवस्था

सि. नं.	लक्ष्य तथा गन्तव्य र सूचकहरु	आधार वर्ष २०७८/२०७९ को अवस्था	वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	जम्मा	पुष्ट्यायीको आधार	जेखिम तथा पूर्वानुमान
१	नगरपालिका र सवै वडामा मा वेभ बेस तथ्याँक प्रणाली स्थापना भएको	सामान्य रुपमा भएको	सबैमा स्थापना भएको	संचालन भएको	संचालन भएको	संचालन भएको	संचालन भएको	नियमित संचालन भएको	न.पा. र वडाहरुको रेकर्ड	प्रक्षेपण भएको बजेट उपलब्ध भएको
२	नगरपालिकाको सेवा प्रवाहमा दक्ष जनशक्ति थप भै परिचालन भएको		२२	२२	२२	६६	६६	६६	न.पा. को रेकर्ड र फिल्ड भेरिफिकेशन	प्रक्षेपण भएको बजेट उपलब्ध भएको
३	लेखा परीक्षण तथा पालिकाको आय व्यय विवरण वेभमा तथ्याँक समावेस गरी श्रोत साधनको परिचालन पारदर्शी भएको ।	हुँदै गरेको	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	न.पा. र वडाको वेभ बेस तथ्याँक प्रणाली	वेभ बेस तथ्याँक प्रणाली स्थापना भएको
४	भू-उपयोग योजना तयारी भएको	तयारी	कार्यान्वयन गर्ने	कार्यान्वयन गर्ने	कार्यान्वयन गर्ने	कार्यान्वयन गर्ने	कार्यान्वयन गर्ने	नियमित कार्यान्वयन गर्ने	न.पा.को रेकर्ड	नगरपालिकाले तत्परता देखाएको
५	प्राप्त नमूना कानुन तथा नियमावलीहरु अनुसार पालिकाबाट विभिन्न प्रकारका कानुन, नियमावली तथा निदेशिकाहरु तयार गर्ने	३० ऐन, ५४ नियमावली, कार्यविधि र निर्देशिका	८	५	५	३	०	२१ वटा नयाँ तयार हुँने	न.पा.को रेकर्ड	नगरपालिकाले तत्परता देखाएको

परिच्छेद् ९: योजना तर्जुमा, कार्यान्वय व्यवस्थापन,अनुगमन तथा मूल्यांकन

९.१ योजना तर्जुमा

अब उप्रँन्त यो नगरपालिकामा योजनावद्ध विकासको सुरु हुँनेछ। योजना भनेको निरन्तर चलिरहने प्रकृया हो र यो आवधिक विकास योजनाको अध्यावधिक गर्ने देखी यस योजनको अन्तिम वर्षमा दोस्रो आवधिक विकास योजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिने छ।

९.२ योजना बैंक

बजेटको उपलब्धता र खर्चको गति अनुसार उपयोग गर्नका लागि अनुसूचि १ देखि ५ सम्म।

९.३ संस्थगत तथा कार्यान्यन व्यवस्थापन

यस नगरपालिकाबाट स्थानीय सरकारका रुपमा संचलन गरिने हरेक कार्यहरुका लागि निम्न अनुसारको संस्थागत संचरना छ,

- आर्थिक विकास समिति
- सामाजिक विकास समिति
- पूर्वाधार विकास समिति
- वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन
- संस्थागत विकास समिति
- वित्तिय व्यवस्थापन समिति
- राजस्व परामर्श समिति

हरेक वर्ष योजनाका गतिविधि हरुलाई स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को मातहतमा राजस्व संकलन, लक्ष्य निर्धारण, र खर्च निर्धारण स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, स्थानीय तहमा बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, आर्थिक व्यवस्थापन तथा सम्पत्ति हस्तान्तरण सम्बन्धी निर्देशिका, २०७४ र स्थानीय तहको योजना तथा बजेट तर्जूमा दिग्दर्शन, २०७४ (परिमार्जित) का प्रवधान अनुसार गरिनेछ।

यो आवधिक योजनाको कार्यान्वयन एकल प्रयासबाट संभव हुँदैन। यसमा सबै तह र तप्काका जनता, संघ संस्था, गै.स.स. हरु, विषयगत कार्यालयहरु, नगरपालिका भित्रका विषयगत भिभाग तथा शाखाहरु समेत सबै निर्वाचित जनप्रतिनिधि र राजनीतिक दलहरुको जिम्मेवारी हुन्छ। यो आवधिक योजनाका मूल कार्यहरुका लागि निम्न अनुसार जिम्मेवारी बहनको अपेक्षा गरिएको छ।

तालिका २० योजना कार्यान्वयन का लागि जिम्मेवार निकायहरु

सि.नं	कार्यहरु	मूल जिम्मेवारी	सहयोगी भूमिका
१	वार्षिक योजना तर्जुमा	नगर प्रमुख र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	कार्यपालिका
२	तथ्याङ्क व्यवस्थापन	आई टी प्रमुख	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
३	निर्माण कार्यहरुको व्यस्थापन	निर्माण शाखा	पूवाधार विकास समिति
४	कृषिको व्यवसायिकरणका कार्यहरु	कृषि शाखा, न.पा	आर्थिक विकास समिति
५	विशेष उत्पादन क्षेत्रको विकास	न..पा. कृषि शाखा	आर्थिक विकास समिति
६	नगरपालिका क्षेत्रका उत्पदनहरुको बजारिकरणमा सहजिकरण	न.पा. कृषि शाखा	आर्थिक विकास समिति
७	पर्यटन विकासको व्यवस्थापन	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	आर्थिक विकास समिति
८	उद्यम व्यवसाय सिर्जना, रोजगारीको व्यवस्थापन	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	आर्थिक विकास समिति
९	सहकारीको विकासका कार्यहरु	कृषि शाखा न..पा.	आर्थिक विकास समिति
१०	वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवालाई व्यवसायमा विशेष सहयोग	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	आर्थिक विकास समिति
११	विपन्न वर्गको आय आर्जन कार्यका लागि घुम्तिकोषको व्यवस्था	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	आर्थिक विकास समिति
१२	औद्योगिक ग्रामको व्यवस्था	नगर प्रमुख	आर्थिक विकास समिति
१३	चौपाया तथा बालीको बिमामा जोड	कृषि शकखा न.पा.	आर्थिक विकास समिति
१४	परम्परागत सीपहरुको आधुनिकिकरण	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	आर्थिक विकास समिति
१५	परम्परागत बालीहरुको पुनः स्थापना र व्यवसायिकरण	कृषि शाखा न.पा.	आर्थिक विकास समिति
१६	खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको व्यवस्थापन	स्वास्थ्य शाखा	सामाजिक विकास समिति
१७	सीप विकासका कार्यहरु	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	आर्थिक विकास समिति
१८	सामाजिक शसक्तिकरण तथा लैङ्गक तथा जातिय विभेद न्युनिकरण	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सामाजिक विकास समिति
१९	जेष्ठ नागरिकको सम्मान तथा सुरक्षा तथा अपाङ्गता भएकाहरुको विकास	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सामाजिक विकास समिति
२०	महिला दलित तथा पिछडिएका वर्ग र लोपोन्मुख जातीको विकास तथा उत्थान	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सामाजिक विकास समिति
२१	घर बिहीनको व्यवस्थापन	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सामाजिक विकास समिति
	रोजगारी सिर्जना तथा आय वृद्धि केन्द्रित पूर्वाधार विकासको सुनिश्चितता	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	आर्थिक विकास समिति
२२	कार्बन उत्सर्जन न्युनिकरण गर्न आम जनता समक्ष सचेतना कार्यक्रम संचालन	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन समिति
२३	वृक्षरोपण र उन्नत चुलोको विकास	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन समिति
२४	वैकल्पिक उर्जाको उत्पादन तथा प्रयोगमा सहजिकरण	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन समिति
२५	अर्गानिक खेतिको विस्तार	कृषि शाखा न.पा.	आर्थिक विकास समिति

२६	प्लाष्टिक नियन्त्रण तथा प्रशोधन	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन समिति
२७	फोहरमैला व्यवस्थापन	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
२८	आगलागिमा नियन्त्रण	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
२९	बाढि पैरो तथा भू–क्षय नियन्त्रण	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
३०	नियमित अनुगमन	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	अनुगमन समिति
३१	योजनाको मूल्याँकन	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	तेस्रो पक्ष

९.४ कार्यक्रम अनुगमन तथा मुल्यांकन

सैनामैना नगरपालिकाबाट स्थानीय तह संचालन ऐन २०७४ को परिधी भित्र रही स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५ मा भएको व्यवस्था समेत लाई ध्यानमा राखी आयोजनाहरुको अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ । यो आवधिक योजनाको कार्यान्वयन बाट लक्षित उद्देश्य तथा आयोजनाबाट फाईदा पाउनु पर्ने जनताले कुन हद सम्म फाईदा पाए वा पाएनन् तथा अपक्षित नतिजा प्राप्त भए नभएको बारे निम्न अनुसार अनुगमन तथा मूल्याँकन गरिनेछ ।

१. नियमित अनुगमनः आयोजनाहरुको कार्यान्वयन चरणमा नियमित अनुगमन गरिनेछ । कार्यान्वयन चरणमा आयोजनाहरुको लागत, परिमाण, समय सीमा तथा गुणस्तर लगायत कायान्वयन चरणमा आई परेका समस्या तथा संभावित विकल्पहरु समेतको पहिचान गरी नगर कार्यपालिका लाई पृष्ठपोषण दिन यो अनुगमन गरिनेछ । यो अनुगमनको जिम्मेवारी न.पा. उप-प्रमुखको संयोजकत्वमा प्रमुख, योजना विभाग/महाशाखा, शाखा र इकाई सदस्य सचिव रहने गरी गठन गरिएको ७ सदस्यीय अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिले गर्ने छ ।

अनुगमन तथा सुपरिवक्षण विधि (न.पा.स्तर) आयोजनाहरुको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण निम्न अनुसार गरिनेछ,

क. आवधिक योजनाको प्रत्येक वर्षको कायकम स्वीकृत भएपछि कार्यान्वयनका लागि सम्बिन्धित शाखाहरु बाट कार्यपालिकामा पेश भएको एकिकिृत कार्य योजनाका आधारमा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिले वार्षिक अनुगमन कार्य योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने छ ।

ख. अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिले गरेको अनुगमन प्रतिवेदन प्रत्येक २ महिनामा कार्यपालिका बैठकमा पेश गरी छलफल गरिनेछ ।

ग. यसरी कार्यपालिकामा पेश भएर छलफल गर्दा योजना कार्यान्वयन मा त्रुटिहरु सच्याउन तथा समय व्यवस्थापन र गुणस्तर कायम राख्न सम्बन्धित पक्षहरु (उपभोक्ता समिति, निर्माण व्यवसायी तथा परामर्शदाता र कर्मचारीलाई आवस्या निर्देशन दिईनेछ र यो मान्नु सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

वडास्तरीय आयोजनाहरुको अनुगमनः प्रत्येक वडास्तरमा संचालित आयोजनाहरुको लागत, परिमाण, आय सीमा तथा गुणस्तरीयताका आधारमा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गरी आवश्यक पृष्ठपोषण दिन सम्बन्धित वडा अध्यक्षताको संयोजकत्वमा वडा सचिव सदस्य सिचव रहने गरी गठित ३ सदस्यीय वडास्तरीय अनुगमन समितिले गर्ने छ । यो समितिले अनुगमनका कममा देखिएको विषय वस्तुहरु नियमित रुपमा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिलाई जानकारी दिनेछ ।

२. मध्यवधिक समिक्षाः यो आवधिक योजनाले लिएको गति तथा समग्र कार्यान्वयन को अवस्थाको समिक्षा तेस्रो पक्षको तेतृत्वमा उपाध्य र निर्माण शाखाको प्रमुख सहभागी संयुक्त कार्यदल बाट गराईने छ। यो समिक्षाबाट ५ वर्षमा सम्पन्न गर्नु पर्ने कार्यहरुको गति मापन गरी आवश्यक परे आवधिक योजनाको लक्ष्य तथा आशातित प्रतिफलहरुको समिक्षा गरी थप वा घट गरी आवधिक योजनाको नयाँ प्रारुप पनि तयार गर्न सकिनेछ।

३. आयोजना कार्यन्वयन समाप्ति पछिको मूल्याङ्कनः यो आवधिक योजनाले तया गरेका लक्ष्य तथा आशातित प्रतिफल कुन तह सम्मा पुरा भयो र स्रोत साधनको उपयोग, त्यसको तात्पर्यता, प्रभावकारिता, पारदर्शिता, आयोजनहरुको कार्यान्वयनबाट निक्लिएका नतिजाहरु तथा तिनिहरुको दिगोपनाको बारेमा यो आवधिक योजनाको कार्य समाप्ती लगत्तै तेस्रो पक्षबाट मूल्याँकन गराईनेछ र यसका सिकाईहरुलाई आगामी योजनाहरुमा कार्यान्वयन मा ल्याईनेछ।

४. प्रभाव मूल्यांकनः यो आवधिक योजनाले समाज तथा समग्र नगरपालिकामा पारेको प्रभाव बारेमा आयोजना कार्यान्वयन समाप्तिको १ वर्ष पछि तेस्रो पक्षबाट मूल्याँकन गराईनेछ।

अनुसूचीहरु

अनुसुची १ आर्थिक विकासका ५ वर्षे योजना र बजेट

१. आर्थिक विकास												
क कृषि विकास												
कार्यक्रम	ईकाइ	परिमाण	कार्यान्वयन हुँने स्थान	५ वर्षको लक्ष्य वितरण						लागत रु .००० मा	नतीजा मापनका आधारहरु	दिगो विकास लक्ष्य नं
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	जम्मा			
माटोको नमूना संकलन तालिम तथा माटो जाँच शिविर	सहभागी संख्या	४०००	सबै ११ वडाहरु	८००	८००	८००	८००	८००	४०००	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
किसानको अवलोकन भ्रमण	पछक	५	सबै वडा	१	१	१	१	१	५	३०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
उत्पादनका आधारमा कृषक प्रोत्साहन कार्यक्रम	किसान संख्या	२५०	सबै वडा	४०	४५	५०	५५	६०	२५०	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
नगर कृषि प्रोफायल तयारी	संख्या	५	सबै वडाको	१	१	१	१	१	५	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
जैविक मल तथा विषादी व्यवस्थापन	मे.टन	२००	सबै वडामा	४०	४०	४०	४०	४०	२००	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
व्यवसायिक तरकारी तथा फलफूल खेती	कृषक संख्या	१६६५	सबै वडा	२५०	३००	३२५	३८०	४१०	१६६५	१३३२०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२

व्यवसायिक आलु खेती	कृषक संख्या	१५०	वडा नं १ र ११	२०	२५	३०	३५	४०	१५०	१२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
किसानहरुलाई व्यावसायिक तालिम	कृषक संख्या	२६१२	वार्ड १,३,५,७ र ८	४००	४५०	५५०	६००	६१२	२६१२	२०८९६	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
लागत सहभागितामा उन्नत तरकारी तथा मकै तथा गहुँको बिउ उत्पादन	कृषक संख्या	६९०	वडा नं १,६,८,९,१० र ११	१००	१४०	१६०	१६५	१२५	६९०	५५२०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
कृषिमा यान्त्रीकरण	कृषक संख्या	४७५	वार्ड १, ५, ६ र ९	८०	९०	९५	१००	११०	४७५	३८००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
I.P.M पाठशाला संचालन गर्ने	कृषक संख्या	२०	वार्ड १	०	२०	०	०	०	२०	१००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
व्यवसायिक च्याउ खेती	कृषक संख्या	१३०	वडा नं २,४,५,६ र ९	२०	२०	२५	३०	३५	१३०	१०४०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
व्यवसायिक माछा पालन	कृषक संख्या	६७	वडा नं २, ३ ५, ६ ,७ र ८	१०	१२	१२	१५	१८	६७	५३६	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
व्यवसायिक मसलाबाली	कृषक संख्या	१२०	वडा नं ४ र ५	१५	२०	२५	२५	३५	१२०	९६०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२

कौशी तरकारी खेति	कृषक संख्या	१४०	वडा नं ४	१५	२०	२५	३५	४५	१४०	११२०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
गोठ सुधार	कृषक संख्या	१५०	वडा नं ४	२०	२५	३०	३५	४०	१५०	१२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
व्यवसायिक मौरी पालन	कृषक संख्या	१८५	वडा नं ३,५,७ र ८	३०	३५	४०	४०	४०	१८५	१४८०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
व्यवसायिक दलहन पकेट क्षेत्र कार्यक्रम	कृषक संख्या	५०	वडा नं ५	८	१०	१०	१०	१२	५०	४००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
व्यवसायिक मकै खती	कृषक संख्या	१५०	वडा नं ५ र १०	२०	२५	३०	३५	४०	१५०	१२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
अर्गानिक खेती बारे कृषलाई तालिम	कृषक संख्या	१००	वडा नं ६	१५	१५	२०	२५	२५	१००	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
व्यवसायिक ड्रागन फलको खेती विस्तार	कृषक संख्या	५०	वडा नं ६	७	८	९	१२	१४	५०	४००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
व्यवसायिक फूल खेती र नर्सरी	कृषक संख्या	१२५	वडा नं ७, ९ र १०	२०	२०	२५	३०	३०	१२५	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२

व्यवसायिक फलफूल खेती (केरा)	कृषक संख्या	२१	वडा नं ७	५	७	९	०	०	२१	२१०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
व्यवसायिक उखु खेती	कृषक संख्या	६	वडा नं ६	२	४	०	०	०	६	६०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
नगदेवाली जस्तै दलहन, तेलहन र मशला बालिको व्यवसायिक उत्पादन	कृषक संख्या	२५	वडा नं ८	५	५	५	५	५	२५	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
बाली बिमामा सहजिकरण गर्ने	कृषक संख्या	५०००	सबै वडामा	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
किसानहरुलाई बित्तिय संस्थाबाट सरल कर्जाका लागि सहजिकरण गर्न	कृषक संख्या	५०००	सबै वडामा	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
किसान र व्यवसायीहरु बिच व्यवसायिक सम्बन्धि विकासका लागि अनतरकृया	अनतरकृया संख्या	२५	सबै वडामा	५	५	५	५	५	२५	३७५	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
जम्मा कृषि विकास रु										**७६२१७**		

ख. पशुपंक्षी विकास

कार्यक्रम	ईकाइ	परिमाण	कार्यान्वयन हुँने स्थान	५ वर्षको लक्ष्य वितरण						लागत रु .००० मा	नतीजा मापनका आधारहरु	दिगो विकास लक्ष्य नं
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	जम्मा			
नश्ल सुधार तर्फ कृत्रिम गर्भाधान	गाई भैसी संख्या	२००००	सबै ११ वडा	३०००	४०००	४०००	४५००	४५००	२००००	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र	१,२,१३

											न.पा.को अभिलेख	
सेक्स सिमेन खरिद	संख्या	५०००	सबै वडाका लागि	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	१५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
पशु आहारा विकास कार्यक्रम	के.जि	२५०००	सबै वडा	४०००	५०००	५०००	५५००	५५००	२५०००	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
औषधि खरिद कार्यक्रम	पशु संख्या	२७५००	सबै वडा	५०००	५०००	५०००	६०००	६५००	२७५००	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
कृषकका लागि मत्स्य तथा पशु उपकरण खरिद	कृषक संख्या	६००	सबै वडा	१००	१००	१२५	१२५	१५०	६००	६०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
पशुपंछी खोप कार्यक्रम	पशु संख्या	१७५००	सबै वडामा	३०००	३०००	३५००	३५००	४५००	१७५००	६५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
पशु धन संरक्षण अन्तरगत बीमाका लागि बिमितले तिरेको रकमको ५० प्रतिशत अनुदान	पशु संख्या	१००००	सबै वडामा	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	७५	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
उत्पादनमा आधारित अनुदान	दुघ लिटर	२७० लाख	सबै वडामा	५४ लाख	५४ लाख	५४ लाख	५४ लाख	५४ लाख	१३७०	१३५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३

व्यावसायिक गाई पालन	घर धुरी संख्या	१७६	१,२,३,४,५,६,७,८,१० र ११	२०	२५	४०	४२	४९	१७६	४४००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
व्यावसायिक भैंसी	व्यवसायी संख्या	१९६	१,२,३,४,५,६,७,८,१० र ११	२२	२७	४५	४७	५५	१९६	९८००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
व्यावसायिक बाख्रा पालन	व्यवसायी संख्या	५७४	सबै वडामा	१००	१२०	१२८	१३०	९६	५७४	५७४०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
व्यावसायिक वंगुरपालन	व्यवसायी संख्या	१३९	१,२,३,४,५,६,७, ९ र ११	२०	२२	२८	३०	३९	१३९	१३९०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
व्यावसायिक कुखुरा, हाँस तथा टर्की पालन	व्यवसायी संख्या	४१८	सबै वडामा	७५	८०	८५	८८	९०	४१८	४१८०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
व्यावसायिक बट्टाई तथा कालिज पालन	परिवार संख्या	२४	वडा १, ३ र ५ मा	४	४	४	६	६	२४	४८०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
भुई घाँस तथा डालेघाँस वितरण	व्यवसायी संख्या	१३५	वडा २ मा	२०	२५	२८	३०	३२	१३५	२७०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
पशुपन्छीमा परजिवी तथा रोग नियन्त्रण	कृषक संख्या	नियमित	सबे वडा	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२

पशु स्वास्थ्य शिविर संचालन	कृषक संख्या	नियमित	सबै वडा	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
गोठ सुधार र मुत्र संकलन	कृषक संख्या	९००	वडा ३, ५ र ११	१२०	१४०	१४०	२५०	२५०	९००	९०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
पशुपन्छी विमा	कृषक संख्या	५००	वडा ४	१००	१००	१००	१००	१००	५००	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
घाँस खेती	कृषक संख्या	५०	वडा ५	१०	१०	१०	१०	१०	५०	१५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
पशुपंछी उत्पादकहरु र थोक बिक्रेताहरु बिच अन्तरक्रिया ।	अनतरकृया संख्या	२०	सबै वडा	२	३	४	५	६	२०	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
पशुपंछी पालक किसानहरु लाई व्यवसायीकरण तालिम	कृषक संख्या	३०००	सबै वडामा	४००	५००	७००	७००	७००	३०००	३००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
जम्मा पशुपंछी विकास रु									०	**१०९८३५**		
३: सिँचाई												
कार्यक्रम	**ईकाइ**	**परिमाण**	**कार्यान्वयन हुँने स्थान**	**५ वर्षको लक्ष्य वितरण**						**लागत रु .००० मा**	**नतीजा मापनका आधार**	**दिगो विकास लक्ष्य नं**
				वर्ष १	**वर्ष २**	**वर्ष ३**	**वर्ष ४**	**वर्ष ५**	**जम्मा**			

राजापानी बहुउद्देश्य नहर निर्माण	संख्या	१	वडा नं ११	१	क्रमागत	क्रमागत	क्रमागत	सम्पन्न	सम्पन्न	२५००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
लामिरह बहुउद्देश्य बाँध निर्माण	संख्या	१		१	क्रमागत	क्रमागत	क्रमागत	सम्पन्न	सम्पन्न	१५०७६२३	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
पुराना पानी वग्ने कुलाहरु मासिँदै गएकोले पुनः व्यवस्थित गर्ने	संख्या	१४	वडा नं १	२	२	२	३	५	१४	१४००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
लिफ्ट सिँचाई योजना	वटा	१	वडा नं १	०	१	०	०	०	१	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
नदिमा ड्याम व्यवस्थापन गरि पानी संकलन गरेर सिँचाईको व्यवस्था गर्ने	वटा	१	वडा नं १	१	०	०	०	०	१	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
एकता टोलको अधुरो लिफ्ट सिस्टम पूर्ण गर्ने	वटा	५	वडा नं १	१	०	०	०	०	१	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
प्रयोगविहिन रहेका भूमिगत जलस्रोत, ट्युवेलको संचालन गर्ने	वटा	६	वडा नं १	०	२	२	२	०	६	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
भईरहेको सिँचाई योजनाहरुको ममर्त	संख्या	१०	वडा नं १	२	२	२	२	२	१०	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३

सिँचाईको व्यवस्थाको सुदृढिकरण	संख्या	२	वडा नं २	१	१	०	०	०	२	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
बोरिङबाट सिँचाईको व्यवस्था	संख्या	९	वडा नं २	१	१	२	२	३	९	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
सिँचाई नाली पक्कि बनाउने	संख्या	९	वडा नं २	१	१	२	२	३	९	२७००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
विद्यालय र गंगानगर टोलमा स्यालो ट्यूवेल निर्माण गर्ने	संख्या	२	वडा नं ३	१	०	०	१	०	२	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
विद्यालय र हरियाली टोलमा डिप ट्युवेल निर्माण गर्ने	संख्या	१	वडा नं ३	०	०	१	०	०	१	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
रान्यौरा, लेडुवा, कुस्मा र कर्वलामा सिँचाईको लागि बोरिङ्ग	संख्या	१०	वडा नं ४	२	२	२	२	२	१०	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
कुलोबाट सिँचाई गर्न लागत सहभागितामा मोटर सहयोग	संख्या	३०	वडा नं ४	५	५	६	७	७	३०	१५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
कोटियामाईको अमरुतिया टोलमा सिँचाई	संख्या	१	वडा नं ५	०	०	१	०	०	१	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३

कालिरह सिँचाई योजना मर्मत र नाला निर्माण	संख्या	१	वडा नं ५	१	०	०	०	०	१	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
तुलबुलिया कुलोको नाला निर्माण र मर्मत	संख्या	१	वडा नं ५	०	१	०	०	०	१	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
मलमला टोल सिँचाई योजना	संख्या	१	वडा नं ५	१	०	०	०	०	१	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
थोपा सिँचाई कार्यक्म	संख्या	५०	वडा नं ६	५	१०	१५	१०	१०	५०	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
डिप ट्युवेल स्तरोन्नती गर्ने	संख्या	५	वडा नं ७	१	१	१	१	१	५	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
सेलो ट्युवेल सतरोन्नती र थप	संख्या	११	वडा नं ७	२	२	२	२	३	११	११००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
लिफ्ट सिँचाई	संख्या	५	वडा नं ७	१	१	१	१	१	५	१५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
थोपा सिँचाई योजना	संख्या	१०	वडा नं ७	१०	०	०	०	०	१०	१००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३

लिफ्ट सिँचाई (ईन्गुरिया र वनरहवा नदी बाट)	संख्या	६	वडा नं ८	१	१	१	१	२	६	६००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
संगमटोल र वनरहवामा ड्याम निर्माण गरी पोखरी ताल बनाउने	संख्या	२	वडा नं ९	१	१	०	०	०	२	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
कुमारगड्डी र खालामा डिप ट्युवेल निर्माण	संख्या	२	वडा नं ९	०	१	१	०	०	२	५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
वडा भरी स्यालो ट्युवेल निर्माण	संख्या	१२	वडा नं ९	२	२	२	३	३	१२	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
सितलापुर, पानबरी, झिमझिमिया, फुलबारी, भच्कैया र कटानीमा सिँचाई योजना	संख्या	६	वडा नं १०	१	१	१	१	२	६	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
सितलापुर, पानबरी, झिमझिमिया, फुलबारी, भच्कैया र कटानीमा कुलो मर्मत सम्भार	संख्या	६	वडा नं १०	१	१	१	१	२	६	६००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
राजापानी देखि चिसापानी सम्म सिँचाई कुलो पक्की निर्माण गर्ने	कि.मि.	१५	वडा नं ११	७	८	०	०	०	१५	३०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३

वनकट्टीमा सिँचाईको पक्की बाध निर्माण	संख्या	१	वडा नं ११	१	०	०	०	०	१	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
कञ्चनखोला सिँचाई योजना	संख्या	१	वडा नं ११	०	०	१	०	०	१	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,१३
जम्मा सिँचाई योजना										**१९०७९२३**		१,२,१३
४. उद्योग तथा बाँणिज्य												
कार्यक्रम	**ईकाइ**	**परिमाण**	**कार्यान्वयन हुँने स्थान**	**५ वर्षको लक्ष्य वितरण**						लागत रु .००० मा		**दिगो विकास लक्ष्य नं**
				वर्ष १	**वर्ष २**	**वर्ष ३**	**वर्ष ४**	**वर्ष ५**	**जम्मा**			
घुम्तिकोषको स्थापना	रु	०		२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	१००००	न.पा.को अभिलेख	१,२, ८
शित भण्डार सम्पन्न गर्ने	संख्या	१	मुर्गिया	१	क्रमागत	सम्पन्न	०	०	सम्पन्न	१८०००	न.पा.को अभिलेख	१,२, १३
औद्योगिक ग्राम स्थापनालाई पूणृता दिने	संखा	१		क्रमागत	क्रमागत	क्रमागत	क्रमागत	सम्पन्न	सम्पन्न	४७२४००	न.पा.को अभिलेख	१,२, १३
सालझण्डी पानबारी हाटबजार निर्माणहाट बजार निर्माण सम्पन्न गर्ने	संख्या	१	वडा १०	१	०	०	०	०	१	२५०००	न.पा.को अभिलेख	१,२, १३
मुर्गिया हाटबजारमा थप सेड, सडक पिच लगायतका कार्य	संखया	१	वडा ३	क्रमागत	क्रमागत	सम्पन्न	सम्पन्न	०	सम्पन्न	२००००	न.पा.को अभिलेख	१,२, १३
वैदेशिक रोजगरी बाट फर्केका तथा स्थानीय ईच्छुकहरु लाई उद्यमशिलताको तालिम	सहभागी संख्या	१६५०	सबै वडाहरु	३००	३३०	३५०	३६०	३१०	१६५०	१३२००	न.पा.को अभिलेख	१,२
माग भएको बिषयमा सीप विकास तालिम	संख्या	८२५	सबै वडाहरु	१००	१५०	१७५	२००	२००	८२५	८२५	न.पा.को अभिलेख	१,२
संभावित उद्यमी लाई लागत सहभागितामा प्रविधि सहयोग गरी	सहभागि संख्या	५५०	सबै वडाहरु	१००	१००	११०	१२०	१२०	५५०	८२५०	न.पा.को अभिलेख	१,२

लघु, घरेलु तथा साना उद्यम स्थापना												
कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना	संख्या	७	वडा १,५,७ र ११	१	१	१	२	२	७	७००	न.पा.को अभिलेख	१,२
लागत सहभागितामा एग्रोभेट स्थापना	संख्या	१	वडा नं १	१	०	०	०	०	१	१०	न.पा.को अभिलेख	१,२
विउविजन प्रशोधन तथा भण्डारण केन्द	ंख्या	१	वडा नं २	०	०	१	०	०	१	५००	न.पा.को अभिलेख	१,२
स्थानयि उत्पादक र व्यापारी हरु बिच उत्पादन बजारिकरण बारे अन्तरकृया	अन्तरकृया संख्या	५५	सबै वडाहरुमा	११	११	११	११	११	५५	१३७५	न.पा.को अभिलेख	१,२
कृषि तथा व्यापार मेलाको आयोजना	संख्या	१०	न.पा.स्तरमा	२	२	२	२	२	१०	३०००	न.पा.को अभिलेख	१,२
जम्मा उद्योग बाँणिज्य रु										**५७३२६०**		

५. पर्यटन

कार्यक्रम	**ईकाइ**	**परिमाण**	**कार्यान्वयन हुँने स्थान**	**५ वर्षको लक्ष्य वितरण**						**लागत रु .००० मा**		**दिगो विकास लक्ष्य नं**
				वर्ष १	**वर्ष २**	**वर्ष ३**	**वर्ष ४**	**वर्ष ५**	**जम्मा**			
लागत साझेदारीमा बोलबम धाममको मन्दिर र पार्क निर्माण सम्पन्न गर्ने	संख्या	१	वडा नं १	१	०	०	०	०	१	१८४३००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
डि.पि.आर भै सकेको पुरातत्विक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण	संख्या	१	वडा नं १	०	१	०	०	०	१	९०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
सैनामैना सांस्कृतिक तथा पुरतात्विक संग्रहालय तथा पार्क स्थापना	संख्या	१	वडा १	१	क्रमागत	क्रमागत	क्रमागत	सम्पन्न	सम्पन्न	५८००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९

मलमलाक्षेत्र विकास परियोजना	संख्या	१		१	क्रमागत	क्रमागत	क्रमागत	सम्पन्न	सम्पन्न	१००००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न पार्क: फूलबारी, कालिरह, ल्डिङ□पार्क र बिदोली पार्क निर्माण	संखाय	४		१	क्रमागत	क्रमागत	क्रमागत	सम्पन्न	सम्पन्न	३५००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
शैलपुत्रि मन्दिर सहितको पर्यटकीय पार्क	संख्या	१	वडा ३	१	क्रमागत	क्रमागत	क्रमागत	सम्पन्न	सम्पन्न	२५००००		
हिल पार्क निर्माण	संख्या	३	वडा नं २	०	०	१	१	१	३	९००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
पिकनिक स्पोट निर्माण	संख्या	२	वडा नं २	१	१	०	०	०	२	१००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
थारु तथा मगर होमस्टे स्थापना	संख्या	५	वडा नं २, ६, ८ र ९	१	१	१	१	१	५	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
लामीरहमा उच्चस्तरीय जलाशय निर्माण	संख्या	१	वडा ३	०	०	१	०	०	१	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
कुमाल खेत भैरवस्थान मन्दिर परिसर भित्र वनवाटिका निर्माण, गेट निर्माण र खानेपानी व्यवस्था गरि पर्यटन भित्र्याउने	संख्या	१	वडा ३	०	०	०	०	१	१	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९

थारु संग्रहालय	संख्या	१	वडा नं ५	०	०	१	०	०	१	४००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९
सार्वजनिक शौचालय	संख्या	१	वडा नं ५	०	१	०	०	०	१	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९
पिकनिक पार्क निर्माण	संख्या	२	वडा नं ५ र ९	१	०	१	०	०	२	१००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९
बाल उद्यान निर्माण	संख्या	३	वडा नं ५, ९ र ११	०	०	०	१	२	३	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९
बुद्धनगरमा पर्यटक प्रवेशद्धार		२	वडा नं ५	०	०	०	१	१	२	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९
कोटियामाई मन्दिर पर्यटन विकाश	संख्या	१	वडा नं ५	०	०	१	०	०	१	१००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९
मौसम चोक उत्तरमा पार्क निर्माण	संख्या	१	वडा नं ५	०	०	०	१	०	१	१००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९
मलमला मन्दिरमा बिजुली जडान	संख्या	१	वडा नं ६	१	०	०	०	०	१	२५	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९

मेधा तालको पुनरनिर्माण	संख्या	१	वडा नं ६	०	०	१	०	०	१	१००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९
कलौनी भेगमा हरित पार्क निर्माण	संख्या	१	वडा नं ६	०	०	०	१	०	१	१००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९
नमुना सामुदायिक वनमा पकिनिक स्पर्ट व्यवस्थापन	संख्या	१०	वडा नं ७	२	२	२	२	२	१०	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९
शिर्जनशिल र शान्तीदेवि टोलमा ताल तलैया संरक्षण	संख्या	१०	वडा नं ७	२	२	२	२	२	१०	३००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९
बाँसगढीको किरातेश्वर मन्दिर र सतचिन्तन प्रतिष्ठानलाई बृहत्तर विकास गरी पर्यटन प्रबर्द्धन गर्ने	संख्या	१	वडा नं ८	०	०	०	१	०	१	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९
माकि मन्दिरको निर्माण र सुन्दरिकरण	संख्या	१	वडा नं ८	०	१	०	०	०	१	१००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९
बाल उद्यान पार्क र शहिद पार्कलाई व्यवस्थिति गर्ने	संख्या	१	वडा नं ९	१	०	०	०	०	१	५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९
शितलापुर, पानबारीमा पिकनिक स्पोट	संख्या	२	वडानं १०	१	१	०	०	०	२	५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९

राधाकृष्ण मन्दिर, बेम्टेनी, पानबारी, शितलापुर, फुलबारीमा धार्मिक पर्यटन प्रवर्द्धन	संख्या	५	वडानं १०	१	१	१	१	१	५	१२५	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९
राजापानी सिम्सार, मेहरहवामा पर्यटकिय स्थल बनाउने	संख्या	१	वडा नं ११	१	०	०	०	०	१	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२ ९
जम्मा पर्यटन विकास रु										**२३८०१५०**		
६ सहकारी												
कार्यक्रम	**ईकाइ**	**परिमाण**	**लगानीको स्रोत**	**५ वर्षको लक्ष्य वितरण**						**लागत रु. ०००**		**दिगो विकास लक्ष्य नं**
			कार्यान्वयन हुँने स्थान	**वर्ष १**	**वर्ष २**	**वर्ष ३**	**वर्ष ४**	**वर्ष ५**	**जम्मा**			
मागका आधारमा नयाँ सहकारीहरुको स्थपना	संख्या	१२	वडा नं २, ५, ७, ९	२	२	२	३	३	१२	४५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
सहकारीको सुदृढिकरण गर्दै सहकारीमा आवद्धता वृद्धि गर्ने	लाभान्वित परिवार संख्या	९५०	वडा नं १, ३, ४	१५०	१७०	१९०	२००	२४०	९५०	४५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
सहकारीका पदाधिकारी लाई समूह प्रवर्द्धन बारे तालिम	पटक	५	वडा नं ६	५	०	०	०	०	५	१२५	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
स्थानीय सहकारी लाई उत्पादनमुलक क्षेत्रमा लगानी गर्न सहजिकरण गर्ने	संख्या	नियमित	सबै वडा	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	१००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२
जम्मा सहकारी विकास रु										**११२५**		

७: श्रम तथा रोजगारी												
कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	कार्यन्वयन हुँने स्थान	५ वर्षको लक्ष्य वितरण						लागत रु .००० मा		दिगो विकास लक्ष्य नं
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	जम्मा			
बेरोजगार युवा-यूवतीहरुका लागि विभिन्न सीपमुलक तालिम तथा प्रविधि हस्तान्तरण	संख्या	३००	सबै वडाहरु	५०	६०	६०	६०	७०	३००	३०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,५
रोजगारीको सिर्जना मा सहयोग (निर्माण कार्य र उद्यम व्यवसाय स्थापना बाट)	संख्या	१३००	सबै वडाहरु	२००	२००	३००	३००	३००	१३००	१३००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,
परम्परागत सीपहरुको आधुनिकिकरण	लाभान्वित परिवार संख्या	१५०	सबै वडाहरु	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	१५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,
श्रमिकहरुलाई खाद्यय तथा पोष सुरक्षा बारे सचेतना	सहभागी संख्या	१७५०	सबै वडाहरु	३००	३५०	३५०	३५०	४००	१७५०	१७५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१,२,
जम्मा श्रम तथा रोजारी रु										**७५५०**		
जम्मा आर्थिक विकास रु										**५०५६०६०**		

जोखिमको पूर्वानुमान

- समयमानै बजेट व्यवस्था भएको ।
- योजना अनुसार मानव स्रोत विकास भएको ।
- आवश्यकमात्रामा दक्षकर्मचारीको व्यवस्था भएको र छिटो छिटो सरुवा नभएको ।
- वडाहरुले पेश गरेका योजनाहरु बजेट सीमा भित्र रहि कार्यान्वयन भएको अवस्था ।
- प्रकोप तथा विपत्तिको राम्रो व्यवस्थापन भएको ।

- कार्यरत संघ सस्थाको निरन्तरता भएको ।

अनुसुची २ सामाजिक विकासका ५ वर्षे योजना र बजेट

सामाजिक विकास												
१. शिक्षा												
कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	कार्यन्वयन हुँने स्थान	५ वर्षको लक्ष्य वितरण						लागत रु.०००	नतीजा मापनका आधारहरु	दिगो विकास लक्ष्य नं
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	जम्मा			
उच्च मा.वि तथा मा.वि.हरुमा प्राविधिक शिक्षा संचालनको व्यवस्था मिलाउने	संख्या	२	वडा नं १ , ४, ६	१		१			२	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
भईरहेको विद्यालयहरुलाई अपाङ्गमैत्री बनाउँने	संख्या	१०	सबै वडा	२	२	२	२	२	१०	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
विद्यायलयहरुमा अपाङ्गमैत्री शौचालय को व्यवस्था	संख्या	२०	सबै वडा	०	४	४	४	४	२०	१४०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
पुस्तकालय तथा प्रयोगशाला निर्माण	संख्या	१०	सबै वडा	२	२	२	२	२	१०	६५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
विद्यालय तथा क्यम्पसको खेलमैदान निर्माण	संख्या	६	सबै वडा	१	१	१	१	२	६	३०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
कक्षा कोठा मर्मत	विद्यालय	१७	सबै वडा	२	३	३	४	५	१७	८५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
विद्यालयमा कक्षा कोठा निर्माण	कोठा संख्या	६०	सबै वडा	१६	१६	१६	१२	०	६०	६००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४

भरपर्दो इन्टरनेट जडान ई-पुस्तकालय स्थापना	संख्या	१७	सबै वडा	१७	१७	१७	१७	१७	१७	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
विद्यालय भवन रङ्गरोगन	विद्यालय	१५	सबै वडा	३	३	३	३	३	१५	४५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
विद्यालयलाई स्कुल वस थप	संख्या	५	सबै वडा	१	१	१	१	१	५	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
कक्षा कोठामा फर्निचर व्यवस्था	कक्षा कोठा	५०	सबै वडा	१०	१०	१०	१०	१०	५०	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
गणित प्रयोगशाला निर्माण	संख्या	१०		३	३	२	२	०	१०	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
शिक्षक पुर्नताजकि तालिम	तालिम संख्या	१०	सबै वडा	२	२	२	२	२	१०	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
निशुल्क स्यानीटरी प्याड वितरण	बिदार्थी संख्या	२००००	सबै वडा	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	२५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
विद्यालयहरुमा प्राथामिक उपचार सेवा प्रदान	नियमित	नियमित	सबै वडा	१	१	१	१	१	१	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
विद्यालयमा दरवनदी तथा पदपूर्ति	दरवन्दी संख्या	२०	सबै वडा	४	४	४	४	४	२०	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
बालविकाश केन्द्र स्तरोन्नति	संख्या	१७	सबै वडा	३	३	३	३	५	१७	१००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४

महिला विद्यालय संचालन	विद्यालय	१	६	१	१	१	१	१	१	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
सामुदायिक सिकाइ केन्द्र संचालन	केन्द्र	१	६	१	१	१	१	१		२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
विद्यालयमा डाईनिङ्ग हल सहितको चमेना गृह निर्माण	संख्या	५		१	१	१	१	१	५	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
विद्यार्थी प्रतिभा पहिचान कार्यक्रम	संख्या	१		१	१	१	१	१	५	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
कभर्ड हल निर्माण	संख्या	१	वडा ७	१	१	१	१	१	१	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
खेलाडी प्रशिक्षक प्रशिक्षण	संख्या	१०	सबै वडा	१	१					१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
खेलकुद तथा शैक्षिक सामाग्री वितरण	संख्या	१७		१७	१७	१७	१७	१७	१७	१७००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
विद्यालयहरुको अन्य सुधार (पार्क, बगैचा, तारबार, खेलकुलद आदि)	संख्झा	५		१	१	१	१	१	५	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
विद्यालयमा दिवा खाजा व्यवस्थापन	विद्यालय संख्या	१७		१७	१७	१७	१७	१७	१७	१७००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४

दलित तथा पिछडा वर्गका किशोरीहरु मध्ये जेहेन्दार लाई उच्च शिक्षाका लागि भर्ना शुल्कमा अनुदान	किशोरी संख्या	५०	सबै वडा	१०	१०	१०	१०	१०	५०	७५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
अपाँङ्गता भएका युवा युवती मध्ये जेहेन्दार लाई उच्च शिक्षका लागि भर्ना शुल्कमा अनुदान	लाभान्वित विद्यार्थी संख्या	१०	सबै वडा	२	२	२	२	२	१०	४००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन विद्यालयहरको रेकर्ड	४
जम्मा										**३६३४५०**		
२ स्वास्थ्य तथा पोषण												
कार्यक्रम	**इकाई**	**परिमाण**	**कार्यान्वयन हुँने स्थान**	**५ वर्षको लक्ष्य वितरण**						**लागत रु.000**	**नतीजा मापनका आधारहरु**	**दिगो विकास लक्ष्य नं**
				वर्ष १	**वर्ष २**	**वर्ष ३**	**वर्ष ४**	**वर्ष ५**	**जम्मा**			
१५ शैयाको अस्पताल भवन निर्माण,	संख्या	१	वडा ४	१	०	०	०	०	१	१८००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
प्राकृतिक चिकित्सालय भवनमा मड थेरापी भवन निर्माणको फिनिसिङ्ग र प्रशासनिक व्यवस्थापन	संख्या	१	वडा १	१	०	०	०	०	१	३५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्रका लागि निर्माण भएका भवनहरुका बाकी कार्य र पर्खाल तथा सडक निर्माण	**भवन संख्या**	४	**वडा १,३,५,७**	४	०	०	०	०	४	२६१००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
दुधराक्षको हेल्थपोष्ट स्तरोन्नती गर्ने	संख्या	१	वडा ६ र ११	१	सम्पन्न				सम्पन्न	२००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३

१०० शैयाका ट्रमा सेण्टर निर्माण	संख्या	१	बनकट्टी	१	क्रमागत	क्रमागत	क्रमागत	सम्पन्न	सम्पन्न	६०००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
निशुल्क स्वास्थ्य विमा योजनालाई प्रभावकारी बनाउने	संख्या	८८००	सबे वडा	१५००	१६००	१७००	१८००	२२००	८८००	८८००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
गर्भवती महिलाको नियमित स्वास्थ्य परिक्षण	नियमित	नियमित	सबै वडामा	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	१५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
आधुनिक ल्याव व्यवस्थापना	संख्या	२	वडा १,४	०	०	१	१	०	२	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
गर्भवती महिलाहरुलाई अर्गानीक तथा पौष्ट्रिक खाना सम्बन्धी तालिम	महिला संख्या	३०००	सबे वडामा	६००	६००	६००	६००	६००	३०००	२४००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
दिर्घरोगीलाई निशुल्क औषधि	संख्या	नियमित	सबै वडा	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
स्वास्थ्य चौकी निर्माण/स्थापना	संख्या	१	वडा नं.२	१	०	०	०	०	१	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
शिशुहरुलाई खोपहरुको व्यवस्था	यिमित	नियमित	सबै वडामा	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
शिशु स्याहार केन्द्र स्थापना	संख्या	१	वडा नं २	०	१	०	०	०	१	२५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
स्वास्थ्यकर्मिको दरबन्दि थप	संख्या	८	वडा नं ३,५,११	२	२	२	२	०	८	९०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३

स्वास्थ्य चौकिमा स्वास्थ्य प्रयोगशालाको व्यवस्था गर्ने	संख्या	२	वडा नं ३,११	०	०	०	१	१	२	४०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरु लाई तालिम	संख्या	११०	सबै वडा	२२	२२	२२	२२	२२	११०	११००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
दन्त उपचार सेवा संचालन	संख्या	१	वडा ४	१	०	०	०	०	१	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
हेल्थ पोष्टमा एक्सरे तथा ई.सि.जि मेसिन व्यवस्थापन	सेट	२	वडा ४	०	१	०	१	०	२	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
प्रविधियुक्त प्रसुतिगृह स्थापना र सेवा २४ घण्टै सञ्चालन गन	संख्या	१	वडा ४	१	०	०	०	०	१	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा र स्वास्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
दर्ता भएको आमा समूह (शेरुवा शक्ति समुह र बुद्धनगर आमा समुह) को लागि जग्गासहितको भवन	संख्या	२	वडा ५	०	०	१	०	१	२	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा को रेकर्ड	३
विद्यालयमा दिवा खाजा	संख्या	२	वडा ५,८	२	०	०	०	०	२	२०००	न.पा र विद्यालयको रेकर्ड	३
आमा समुहलाई बाल्यकालिन पोषण सम्बन्धि तालिम	सहभागी संख्या	२००	सबै वडामा	४०	४०	४०	४०	४०	२००	२०००	न.पा को रेकर्ड	३
बर्थिङ्ग सेन्टर स्थापना	संख्या	३	वडा ५, ६	१	१	१	०	०	३	३०००	न.पा र स्वँस्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
प्रत्येक टोलमा मातृ शिशु स्याहार बारे सचेतना	सचेतना काग्रम संख्या	५५	सबै वडामा	११	११	११	११	११	५५	२२००	न.पा र स्वँस्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
लागु पदार्थ दुर्व्यशन नियन्त्रण सचेतना कार्यक्रम	सचेतना काग्रम संख्या	५५	सबै वडामा	११	११	११	११	११	५५	२२००	न.पा, स्वँस्थ्य र प्रहरी र संस्थाको रेकर्ड	३

भएको स्वास्थय केन्द्रको स्तरोन्नती गरी ५ बेडको अस्पत्तालमा परिणत गर्ने	संख्या	१	वडा ७	१	०	०	०	०	१	५०००	न.पा र स्वँस्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
थप एक स्वास्थ्य केन्द्र स्थपना गर्ने	संख्या	१	वडा ७	०	०	०	०	१	१	२५००	न.पा र स्वँस्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
पोषण बारे जनचोतना अभियान	नियमित	नियमित	सबै वडामा	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	५००	न.पा र स्वँस्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
योग तथा व्यायाम केन्द्र निर्माण	संख्या	१	वडा ९	०	०	०	०	१	१	१०००	न.पा र स्वँस्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
स्वास्थ्य चौकी निर्माण	संख्या	१	वडा ९	०	०	०	१	०	१	१००००	न.पा र स्वँस्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
महिला स्वस्थ्य प्ररिक्षण शिविर संचालन	शिविर संख्या	५५	सबे वडामा	११	११	११	११	११	५५	१३७५	न.पा र स्वँस्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य परिक्षण	शिविर संख्या	५५	सबे वडामा	११	११	११	११	११	५५	१३७५	न.पा र स्वँस्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
योग शिविर	शिविर संख्या	५५	सबे वडामा	११	११	११	११	११	५५	१३७५	न.पा को रेकर्ड	३
वडाको स्वास्थ्यचौकीमा बालबालिकालाई स्वास्थ्य पोषणको व्यवस्था	नियमित	नियमित	वडा ११	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	१५००	न.पा र स्वँस्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
स्वास्थ्य स्वयंम सेविक र आमा समूहको पून: ताजगी तालिम अवलोकन भ्रमण	संख्या	१००	सबै वडा	२०	२०	२०	२०	२०	१००	३५००	न.पा र स्वँस्थ्य संस्थाको रेकर्ड	३
जम्मा स्वास्थ्य तथा पोषणमा रु										**९४८३७५**		३
३: खानेपानी तथा सरसफाई												
कार्यक्रम	**ईकाइ**	**५ वर्ष सम्मको लक्ष्य**	**कार्यान्वयन हुँने स्थान**	**५ वर्षको लक्ष्य वितरण**						**लागत रु.०००**	**नतीजा मापनका आधारहरु**	**दिगो विकास लक्ष्य नं**
				वर्ष १	**वर्ष २**	**वर्ष ३**	**वर्ष ४**	**वर्ष ५**	**जम्मा**			
अन्तर पालिका स्तरीय फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्र स्थापना	संख्या	१	पालिका स्तर	१	०	०	०	०	१	८२५०००	न.पा को रेकर्ड	६

खानेपानी टंकीमा फिल्टरप्लान्ट जडान	संख्या	३	वडा नं १	०	०	१	१	१	३	१५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
सार्वजानिक शौचालयको निर्माण	संख्या	१४	वडा नं १	२	२	२	४	४	१४	२८००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
लागत सहभागितामा एक घर एक घाराको व्यवस्था	संख्या	३००	वार्ड नं २	६०	६०	६०	६०	६०	३००	६००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
खानेपानीको सुदृढिकरण गने	संख्या	१	वडा नं ३	०	१	०	०	०	१	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
वडा नं. ४ का सबै १५ टोलमा शुद्ध पानीको व्यवस्थापन गर्ने	संख्या	१५	वडा ४	१५	०	०	०	०	१५	१५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
ढल निकासको व्यवस्थापन	संख्या	८	वडा ४	२	२	२	२	०	८	१0000	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
मासिक रुपमा सरसफाई कार्यक्रम	संख्या	नियमित	वडा ४	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	६०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
सबै टोलमा फोहोरमैला व्यवस्थापन	नियमित	नियमित	वडा ४	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	६०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
सार्वजानिक शौचालय निर्माण	संख्या	२	वडा ४	०	०	०	१	१	२	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
गढवा, रुद्र प्रसादको खेत नजिक र शालिकराको घर नजिक डिप ट्युवेल निर्माण	संख्या	१	वडा ५	१	०	०	०	०	१	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
व्रम्हाखानेपानीको लागि थप खानेपानी टंकी तथा पाइप विस्तार	संख्या	१	वडा ५	१	०	०	०	०	१	१५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
कोटियामाइ खानेपानी	संख्या	१	वडा ५	०	१	०	०	०	१	१५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६

तुलवुलिया खोला र धमाहा खोला बिचको शेरुवा क्षेत्रमा खानेपानी	संख्या	१	वडा ५	१	०	०	०	०	१	१५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
मुख्या सार्वजनिक स्थलहरुमा शुध्द खानेपानकिो व्यवस्था गर्ने	संख्या	६	वडा ६,७	१	१	१	१	२	६	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
घना बजारमा सार्वजनिक शौचालयको व्यवस्था गर्ने	संख्या	७	वडा ६,७,८	१	१	१	२	२	७	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
सतचिन्तन सामुदायिक प्रतिष्ठानमा शौचालय निर्माण	संख्या	१	वडा ८	०	०	०	१	०	१	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
बाँसगढी र देवीस्थान योजनाको खानेपानी निर्मलिकरण गरी धारामा पठाउँने	संख्या	१	वडा ८	१	०	०	०	०	१	३००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
भान्साबाट निस्कने पोहर पानी व्यवस्थापन अभियान	संख्या	वडाका सबै	वडा ८	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
खानेपानी टंकीको क्षमता विस्तार	संख्या	३	वडा ९	०	०	१	१	१	३	३०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
सहमत टोलमा पाइपलाईन विस्तार	संख्या	१	वडा ९	१	०	०	०	०	१	४००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
सहमत टोल, शंकरपुर, भरैया, कमारगड्डी बोरीङ्ग थप गर्ने	संख्या	५	वडा ९	१	१	१	१	१	५	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
खानेपानी ट्याङकीमा फिल्टर जडान	संख्या	३	वडा ९	१	१	१	०	०	३	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
वडा भरी सरसफाई	नियमित	नियमित	सबे वडा	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६

एकला पहाडमा फोहोरमैला व्यवस्थापन केन्द्र	संख्या	१	वडा १०	०	०	१	०	०	१	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
पानी जन्य रोग साक्षरता संचालन	नियमित	नियमित	सबै वडामा	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
युवाहरुलाई खानेपानी तथा सरसफाई तालिम	तालिम संख्या	५५	सबै वडामा	११	११	११	११	११	५५	५५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
वनकट्टी खानेपानीमा चुना फिल्टर गर्ने व्यवस्था गर्ने	संख्या	१	वडा ११	०	०	१	०	०	१	३००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	६
जम्मा खानेपानी तथा सरसफाई										**८६७३००**		

४ युवा तथा खेलकुद

कार्यक्रम	ईकाइ	५ वर्षको लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	५ वर्षको लक्ष्य वितरण						लागत रु.०००	नतीजा मापनका आधारहरु	दिगो विकास लक्ष्य नं
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	जम्मा			
विद्यालय स्तरीय खेल सप्ताह	संख्या	५	सबै विद्यालय	१	१	१	१	१	५	५००	विद्यालय रेकर्ड	**५**
मेयर कप फुटवल संचालन	संख्या	५	४	१	१	१	१	१	५	५००	विद्यालय रेकर्ड	**५**
खेल मैदान निर्माण	संख्या	१४	वडा न. ३,४,६, १० र ११	२	२	३	३	४	१४	२८००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	५
वडाका सबै टोलबाट युवा युवतिको छनौट गरी खेलकुद प्रशिक्षण प्रदान गर्ने	संख्या	३००	सबै वडाबाट	६०	६०	६०	६०	६०	३००	६००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	५
कर्वाड हल निर्माण	संख्या	१	वडा ९	०	०	१	०	०	१	१५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	५
वनकट्टीमा बालउद्यान निर्माण	संख्या	१	वडा ११	०	०	०	०	१	१	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	५
बनकट्टी वा उत्तर खरौलीमा योग शिविर व्यायामशाला	संख्या	१	वडा ११	०	०	१	०	०	१	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	५

वार्षिक खेलकुद आयोजन	संख्या	५५	सबै वडामा	११	११	११	११	११	५५	१३७५	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	५
जम्मा युवा तथा खेलकुद रु										**७६७५**		
५: कला संस्कृति												
कार्यक्रम	**ईकाइ**	**५ वर्ष सम्मको लक्ष्य**	**कार्यान्वयन हुँने स्थान**	**५ वर्षको लक्ष्य वितरण**						**लागत रु .००० मा**		**दिगो विकास लक्ष्य नं**
				वर्ष १	**वर्ष २**	**वर्ष ३**	**वर्ष ४**	**वर्ष ५**	**जम्मा**			
बर्माबाबा मन्दिर संरक्षण	संख्या	१	वडा १	०	०	१	०	०	१	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
कोटियामाई, दिउहार, कुवाँ संरक्षण	संख्या	३	वडा १	१	०	०	०	०	१	५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
वडा अन्तर्गत मठ मन्दिर	संख्या	६	वडा १	१	१	१	१	२	६	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
परम्परागत बाजागाजा तथा पोशाकहरुको संरक्षण	निरन्तर	निरन्तर	सबै वडाभरी	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
सैनामैना देवी, मनकामना मन्दिर संरक्षण	संख्या	२	वडा नं २	१	१	०	०	०	२	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
हाल दुर्गा मन्दिर भएको ठाउँमा शैलपुत्रि पिठ बनाउँने	संख्या	१	वडा ३	०	०	१	०	०	१	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
भैरवस्थान मन्दिरको संरक्षण	संख्या	१	वडा ३	१	०	०	०	०	१	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
सबै जातजातिहरुको भाषा, संस्कृति, भेषभुषा र परम्परा संरक्षण गर्ने	निरन्तर	निरन्तर	सबै वडा	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
स्थानीय कला संस्कृतिको जोहो गरी दिवस मनाउँने	निरन्तर	निरन्तर	सबै वडा	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११

थारु संस्कृति संरक्षण	नियमित	नियमित	वडा ७	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
मगर संस्कृति संरक्षण			वडा ७	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
गन्दर्भ संस्कृति संरक्षण	नियमित	नियमित	वडा ७	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
शिवालय मन्दिर निर्माण	संख्या	१	वडा ७	०	०	०	०	१	१	१५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
किरातेश्वर मन्दिर क्षेत्रमा अन्य मन्दिर निर्माण	संख्या	१	वडा ८	०	०	०	०	१	१	१५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
राम जानकी मन्दिर बनाउँने	संख्या	१	वडा ८	०	१	०	०	०	१	३००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
समुदायमा प्रचलित लाखे नाच, मालिमा र लाखे नाचको संरक्षण गर्न प्रतियोगिता गर्ने ।	नियमित	नियमित	वडा ८	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	३००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
वडामा संचालन हुँने धार्मिक तथा सास्कृतिक मेलाहरुको संरक्षण गर्ने	नियमित	नियमित	वडा ८	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	३००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
किरातेश्वर मन्दिरको कम्पाउण्ड वाल निर्माण(१५०० मिटर)	संख्या	१	वडा ८	०	१	०	०	०	१	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
पुरातात्विक संग्रालय निर्माण	संख्या	१	वडा ९	०	०	०	१	०	१	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
समादि स्थल व्यवस्थापन	संख्या	५	वडा ९	१	१	१	१	१	५	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११

गुरुङ संग्राहालय निर्माण	संख्या	२	वडा ९	१	०	०	०	०	१	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
सामुदायगत संस्कृति प्रवर्दन केन्द्र स्थापना	संख्या	१	वडा ९	०	०	१	०	०	१	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
कुमारगड्डी बाँगढी, वनरहवा, जनज्याती र पखिपुरमा कलाकेन्द्र निर्माण	संख्या	५	वडा ९	१	१	१	१	१	५	१५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
फुलबारी, पानबारी, सालझण्डीमा परम्परागत पञ्चेबाजा संरक्षण	नियमित	नियमित	वडा १०	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
परम्परागत थारु नाच संरक्षण	नियमित	नियमित	वडा १० र ११	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
सोरठे, सराय र लाखे नाच संरक्षण	नियमित	नियमित	वडा १०	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
राष्ट्रिय लोक मञ्जन संरक्षण	नियमित	नियमित	वडा १०	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	११
जम्मा कला संस्कृती रु										**१६५५०**		

६: लक्षित समूह विकास

कार्यक्रम	ईकाइ	५ वर्षको लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	५ वर्षको लक्ष्य वितरण						लागत रु .०००मा		दिगो विकास लक्ष्य नं
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	जम्मा			
जेष्ठ नागरिक तथा अपाँग संरक्षण ग्राम निर्माण	संख्या	१	वडा नं १	१	०	०	०	०	१	११०००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	५
विद्यालय छाडेका विपन्न वर्गका किशोरीहरुलाई उच्च शिक्षाको लागि सहयोग गर्ने	लाभान्वित किशोरीहरु	२५०	सबै वडा	४०	५०	५०	५०	६०	२५०	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	५
जेष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र निर्माण	संख्या	११	सबै वडा	२	२	२	२	३	११	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	५

जेष्ठ नागरिक भ्रमण	सहभागि संख्या	१००	सबै वडा	२०	२०	२०	२०	२०	१००	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	५
जेष्ठ नागरिक दिवस र संम्मान	संख्या	५	सबै वडा	१	१	१	१	१	५	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	५
लैङ्गिक समानता तथा सशक्तिकरणका एकिकृत कार्यकम	सहभागी संख्या	५००	सबै वडामा	१००	१००	१००	१००	१००	५००	३००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	५
वाल अधिकार संरक्षणका एकिकृत कार्यकम	संख्या	१०००	सबै वडा	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	३००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	५
अपाङ्गता भएकाको एकिकृत विकास बार्यकम	सहभागी संख्या	नियमित	सबै वडामा	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	२००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन न.पा.को रेकर्ड	५
जम्म लक्षित समूह विकास									०	**११९२५००**		
कूल जम्मा सामाजिक विकास										**३३९५८५०**		

जोखिमको पूर्वानुमान

- समयमानै बजेट व्यवस्था भएको ।
- योजना अनुसार मानव स्रोत विकास भएको ।
- आवश्यकमात्रामा दक्षकर्मचारीको व्यवस्था भएको र छिटो छिटो सरुवा नभएको ।
- वडाहरुले पेश गरेका योजनाहरु बजेट सीमा भित्र रहि कार्यान्वयन भएको अवस्था ।
- प्रकोप तथा विपत्तिको राम्रो व्यवस्थापन भएको
- कार्यरत संघ सस्थाको निरन्तरता भएको

अनुसुची ३ शहरी विकास तथा पूवाधार विकासका ५ वर्षे योजना र बजेट

३.शहरी विकास तथा पूर्वाधार												
१ सडक, पूल तथा ढलनिर्माण तथा सुधार												
कार्यक्रम	ईकाइ	५ वर्षको लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	५ वर्षको लक्ष्य वितरण						लागत रु .000 मा	नतीजा मापनका आधार	दिगो विकास लक्ष्य नं
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	जम्मा			
सैनामैना चक्रपथलाई पूर्णता दिने	कि.मि.	१५	सबै वडा	१५	०	०	०	०	१५	१८00000	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
सैनामैना मेजर सडक कालोपत्रे	कि.मि	१२		४	४	४	०	०	१२	२५0000	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न ३ वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	५	वडा नं १	१	१	१	०	०	३	३७५00	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
कच्चीबाटोको स्तरोन्नती गर्ने	कि.मि.	५	वडा नं २	१	१	१	१	१	५	३७५00	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न २ वटा बाटोहरुको कालोपत्रे	कि.मि.	५	वडा नं २	१	१	१	१	१	५	३७५00	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न १६ वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	४४.५	वडा ३	७	७	८	१0	१२.५	४४.५	१११२५00	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	७.३२	वडा ४	१	२	२	१	१.३२	७.३२	१८३000	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न १३ वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	४६	वडा ५	८	९	९	१0	१0	४६	११५0000	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न ९ वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	२२	वडा ६	४	४	४	५	५	२२	५५0000	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	५	वडा ७	१	१	१	१	१	५	३७५00	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९

विभिन्न १४ वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	४.६८५	वडा ८	१	१	१	१	०.६८५	४.६८५	३४५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न २९ वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	२७	वडा ९	५	५	५	६	६	२७	६७५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न १२ वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि	१४	वडा १०	२	३	३	३	३	१४	१३७७५	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
पुरानो कालो पत्रे सडक मर्मत सम्भार	कि.मि	१०	वडा १०	१	२	२	२	३	१०	२५००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
बाटो मर्मत	कि.मि	१५	वडा १०	५	५	५	०	०	१५	७५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न ६ वटा सडकहरु कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	१५	वडा ११	२	३	३	३	४	१५	१४२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
जम्मा सडक				५९	४९	५०	४४	४८.५१	२५०.५	**६३१८७७५**		
पूल पुलेसा												
नरैनापुर र बोलबम जोडको दानब नदीमा पक्की पुल निर्माण	संख्या	१	वडा १	०	०	१	०	०	१	१५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
आकाशे पुल निर्माण	संख्या	३	वडा १	१	०	०	१	१	३	१५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
वडाका विभिन्न स्थानमा कल्भट निर्माण	संख्या	१०	वडा १	२	२	२	२	२	१०	२५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
प्राकृतिक चिकित्सालय नजकि झोलुङ्गे पुल निर्माण	संख्या	१	वडा १	०	०	०	१	०	१	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
चक्रपथमा आकाशे पुल	संख्या	२	वडा २	०	०	१	०	०	१	१५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
७ स्थानमा पुल निर्माण	संख्या	७	वडा ३	१	१	१	२	२	७	२२५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९

झोलुङ्गे पुल निर्माण	संख्या	२	वडा ३	०	०	०	०	१	१	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
कुश्मा गौडीमा पक्की पुल निर्माण	मि.	२५	वडा ४	०	०	०	१	०	१	३७५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
कुश्मा लुम्बीनी रोडमा पक्की पुल निर्माण	मि.	४०	वडा ४	०	०	१	०	०	१	६००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
कर्वला रान्यौरामा पक्की पुल निर्माण	मि.	३०	वडा ४	१	०	०	०	०	१	४५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विधिन्न पूल निर्माण	संख्या	२	वडा ४	०	१	१	०	०	२	३००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
भाठा टोल, वड्की घोलामा कल्भर्ट निर्माण	संख्या	२	वडा ४	०	०	१	०	१	२	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
सबै टोलमा पानी निकासको लागि ह्युमपाईप विस्तार	संख्या	२०	वडा ४	२	३	५	६	४	२०	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न ८ स्थानमा पूल निर्माण	संख्या	८	वडा ५	१	१	२	२	२	८	१२००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न २ स्थानमा पूल निर्माण	संख्या	२	वडा ६	०	०	१	०	१	२	२००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न ७ स्थानमा पुल निर्माण	संख्या	७	वडा ७	१	१	१	२	२	७	७००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
शिवशक्ति मार्गको दक्षिण १०० मिटरको पुल निर्माण	संख्या	१	वडा ८	१	०	०	०	०	१	१५००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
कुमारगड्डी - चंखिपुर मार्गमा ६ मिटरको कल्भर्ट निर्माण	संख्या	१	वडा ९	१	०	०	०	०	१	३०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
कमारगढी, पिपलडाँडा जोड्ने झोलुङ्गे पुल	संख्या	२	वडा ९	०	१	०	१	०	२	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९

विभिन्न ३ स्थानमा पुल निर्माण	संख्या	३	वडा ९	१	०	१	०	१	३	४५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
झिमझिमिया-पानबारी, भच्कैया-हाटबजार, सालझण्डी, पानबजार जोड्ने पक्की पुल	संख्या	३	वडा १०	१	०	१	०	१	३	४५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
निकासी सडक खण्ड र शितलापुर देखि भाटा बिच पक्की पुल	संख्या	१	वडा ११	०	१	०	०	०	१	१५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
जम्मा पूल										**९८०५००**		
ढल निकास											नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	
ढल निकास व्यवस्थापन	संख्या	१	वडा १	१	०	०	०	०	१	४००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
नाली तथा ढल निकास पक्कि	संख्या	५०	वडा २	८	१०	१०	१०	१२	५०	१५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
दुर्गामन्दिर टोल, सुनगाभा, पर्शौल र आदर्शटोलहरुमा ढल तथा नाली निर्माण	कि.मि.	५.५	वडा ३	०	०	५.५	०	०	५.५	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न ५ स्थानमा ढल तथा नाली निर्माण	कि.मि	१८.९	वडा ४	१०	०	०	८.९	१	१९.९	१५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
मालिका पथमा नालीको व्यवस्थापन	कि.मि.	१	वडा ५	०	१	०	०	०	१	१५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
रामनारायण टोलमा नालि निमार्ण	कि.मि.	१	वडा ५	१	०	०	०	०	१	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
वडाका सबै बाटामा ढल निकासको व्यवस्था गर्ने	कि.मि	५	वडा ७	१	१	१	१	१	५	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न ४ स्थानमा ढल निर्माण तथा स्तरोन्नती	कि.मि	५	वडा ८	१	१	१	१	१	५	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९

विभिन्न ४ स्थानमा ढल निर्माण	कि.मि	७.२	वडा ९	१	१	२	२	१.२	७.२	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
विभिन्न स्थानमा नाली निर्माण	संख्या	११	वडा १०	२	२	२	२	३	११	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
वडाका विभिन्न स्थानमा ढल निकास	कि.मि	१०	वडा ११	२	२	२	२	२	१०	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
जम्मा ढल										**९२९००**		
जम्मा सडक, पूल र ढल रु										**७३९२१७५**		
२ उर्जा र संचार												
कार्यक्रम	**ईकाइ**	**५ वर्षको लक्ष्य**	**कार्यान्वयन हुँने स्थान**	**५ वर्षको लक्ष्य वितरण**						**लागत रु .००० मा**	**नतीजा मापनका आधार**	**दिगो विकास लक्ष्य नं**
				वर्ष १	**वर्ष २**	**वर्ष ३**	**वर्ष ४**	**वर्ष ५**	**जम्मा**			
खाना पकाउँन दाउराको उपयो घटाउन उन्नत चुलो तथा बायो ब्रिकेट प्रवर्द्धन वा नवीकरणीय उर्जा कार्यक्रम	लाभान्वित परिवार संख्या	४८००	न.पा.भरी	१०००	१०००	१०००	१०००	८००	४८००	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
सबै टोलमा विद्युतका पोल विस्तार	थान	२००	वडा नं १	३०	४०	४०	४०	५०	२००	३०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
सडक बत्ती राख्ने कार्य	संख्या	२०	वडा नं १	३	४	४	४	५	२०	१००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
विद्युतका पोलहरुमा दुई-फेज को तार विस्तर	संख्या	३००	वडा नं १	५०	६०	६०	६०	७०	३००	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
विद्युतका पोलहरुमा थ्रि-फेज तार विस्तार	संख्या	३००	वडा नं १	५०	६०	६०	६०	७०	३००	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
ट्रान्सफर्मर जडान	संख्या	५	वडा नं १	०	०	०	१	०	१	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
सबै टोलमा टेलिफोन लाईन विस्तार	संख्या	९	वडा नं २	२	२	२	१	२	९	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७

थ्रि फेज लाइनको व्यवस्था	संख्या	९	वडा नं २	१	२	२	२	२	९	१५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
पोल तथा लाईन विस्तार	संख्या	९	वडा नं २	९	०	०	०	०	९	७००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
सडक वत्ति स्थापना	संख्या	९	वडा नं २	०	९	०	०	०	९	१००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
सबै टोलहरुमा टेलिफोन लाईन विस्तार गर्ने	संख्या	११	वडा नं ३	२	२	२	२	३	११	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
वडाका मुख्य सडकहरुमा ११ मिटरका पोलहरु विस्तार गर्ने	थान	३२५	वडा नं ३	६०	६०	६०	६५	८०	३२५	३२५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
झाखैरा, राथैरा, लेडुका, कुश्मा, बजहापथमा विद्युत पोल विस्तार	थान	३०	वडा नं ४	१५	०	१५	०	०	३०	१५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
कुश्मा गाउँमा, संगम टोल र लखनपारामा उच्च भोल्टेजको विद्युत ट्रान्सफर्मर राख्ने	संख्या	३	वडा नं ४	०	१	०	१	१	३	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
बिद्युत बिस्तार	लाभान्वित परिवार	५००	वडा नं ५	१००	१००	१००	१००	१००	५००	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
दर्खासी देखी बालापुर नया बाटोमा बिजुलिको पोल	संख्या	५०	वडा नं ५	०	०	०	२५	२५	५०	२५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
सडकमा सौर्यलाईट राख्ने	संख्या	५०	वडा नं ६	५	५	१५	१५	१०	५०	२५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
न्युन भोल्टेजको समश्य समाधान गर्न ट्रान्सफरमर थप गर्ने	संख्या	५	वडा नं ७	१	१	१	१	१	५	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
बिद्युत पोल बिस्तार	संख्या	८००	वडा नं ७	१००	१५०	१६०	१७०	२२०	८००	४०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
लोक मार्गको दायाबाया सडकमा शोलार बत्ति जडान गर्ने	संख्या	६०	वडा नं ८	०	०	०	३०	३०	६०	१८०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७

लत्रिएका तथा झण्डिएका तार व्यवस्थि तगर्न पोल थप	पोल संख्या	५०	वडा नं ८	१०	१०	०	२०	१०	५०	४००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
लोक मार्ग आसपासमा ल्याण्डलाईन फोनको विस्तार गर्न	संख्या	७०	वडा नं ८	१४	१४	१४	१४	१४	७०	२१०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
रेडियो सबस्टेशनको व्यवस्था	संख्या	१	वडा नं ८	०	०	०	०	०	१	१५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
विद्युत लाईन विस्तार	पोल संख्या	२००	वडा नं ९	२०	४०	४०	५०	५०	२००	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
विद्युत ट्रान्सफर्मर थप	संख्या	३	वडा नं ९	०	०	१	१	१	३	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
विद्युत पोल विस्तार	पोल संख्या	१००	वडा १०	१०	२०	२०	३०	२०	१००	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
विद्युत पोल अव्यवस्थित भएको हुँदा सडकको दुवै तर्फ पोल गाडी खपत अनुसार ट्रान्सफर क्षमताको व्यवस्था गर्ने	ट्रान्सफर्मर संख्या	४	वडा नं ११	०	१	१	१	१	४	४०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	७
जम्मा उर्जा तथा संचार										४२७९०		
३ भवन निर्माण , आवास तथा बस्ति विकास												
कार्यक्रम	**ईकाइ**	**५ वर्षको लक्ष्य**	**कार्यान्वयन हुँने स्थान**	**५ वर्षको लक्ष्य वितरण**						**लागत रु .००० मा**	**नतीजा मापनका आधार**	**दिगो विकास लक्ष्य नं**
				वर्ष १	**वर्ष २**	**वर्ष ३**	**वर्ष ४**	**वर्ष ५**	**जम्मा**			
एकीकृत सामुहिक आवास(नमुना वस्ती)लाई पूर्णता दिने	आवास संख्या	१०	???	२	२	२	२	२	१०	११४००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
सैनामैना आधुनिक शहर परियोजना	संख्या	१	वडा ६ र ८	क्रमागत	क्रमागत	क्रमागत	क्रमागत	सम्पन्न	सम्पन्न	१००००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
नगरपालिकाको प्रशासनिक भवन र वडा कार्यालयका भवनहरु निर्माण पुरा गर्ने	संख्या	५	वडा नं५ र ४ वटा वडा	५	०	०	०	०	५	८००००		

प्रत्येक टोल विकास संस्थालाई २ कोठे भवन निर्माण	संख्या	१२	वडा नं १	२	२	२	३	३	१२	२0000	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
कृषि तथा खाद्यान्न विक्रि वितरण केन्द्रको लागि भवनको निर्माण	संख्या	१	वडा नं १	१	0	0	0	0	१	७000	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
टोल विकास संस्थाका ४ कोठे भवन निर्माण	संख्या	९	वडा नं २	0	१	१	३	४	९	२0000	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
स्वास्थ्य, पशु, कृषि शाखाका ४ कोठे भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं २	१	0	0	0	0	१	१0000	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
आमा समुहका ४ कोठे भवन निर्माण	संख्या	९	वडा नं २	१	२	२	२	२	९	३0000	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
१ हल र ४ कोठाको किया पुत्री भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं २	0	0	0	१	0	१	५५00	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
१ हल र ४ कोष्ठा सहितको वृद्धा आश्रम भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं २	१	0	0	0	0	१	५५00	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
आर्चरी क्लबको सभाहल सहित २ कोठे भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ३	0	0	१	0	0	१	३५00	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
झखैरा, प्रगति बजरा, मिलन ज्योति, लखनथापा, शिव मन्दिरमा २ कोठे सामुदायिक भवन निर्माण	संख्या	७	वडा नं ४	१	१	१	१	३	७	१२000	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
सबै टोलमा जनता आवास निर्माण	संख्या	१५	वडा नं ४	५	५	५	0	0	१५	२७५00	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
जेष्ठ नागरिक भवन	संख्या	१	वडा नं ५	0	0	0	१	0	१	५000	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
पशुपति सामुदायिक भवनको तेस्रो तला २ कोठा थप	संख्या	१	वडा नं ५	0	0	0	१	0	१	२000	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
दुर्गा मन्दिरमा सभा हल र कम्पाउण्ड	ससंख्या	१	वडा नं ५	0	0	0	0	१	१	२५00	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९

बुध्दनगर आमा समूहको भवन निर्माण	ससंख्या	१	वडा नं ५	०	०	०	१	०	१	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
सामुदायिक भवन	संख्या	१	वडा नं ५	०	०	१	०	०	१	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
सेरुवा शक्ति आमा समूहलाई जग्गा सहित भवन	संख्या	१	वडा नं ५	०	०	१	०	०	१	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
अलैचि बजार चोकमा आवासिय प्रहरी चोकीको ८ कोठे भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ६	१	०	०	०	०	१	१५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
दुधराक्षमा २ कोठे युथ क्लव भवन	संख्या	१	वडा नं ६	०	०	०	०	१	१	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
मेजर रोडमा २ कोठे आमा समूह भवन	संख्या	१	वडा नं ६	०	०	०	१	०	१	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
नेपाल रेडक्स को भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ७	०	१	०	०	०	१	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
जनसेवा युवा एकता क्लवको भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ७	०	०	०	१	०	१	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
जनप्रिय स्पोटिंग युवा क्लवको भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ७	०	०	१	०	०	१	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
आमा समूहका लागि भवन निर्माण	संख्या	२	वडा नं ७	१	०	०	१	०	२	४०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
प्रगति महिला समूहको भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ७	०	१	०	०	०	१	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
स्वस्थ्य चौकी निर्माण	संख्या	१	वडा नं ८	१	०	०	०	०	१	८०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
पुलिस बिट निर्माण	संख्या	१	वडा नं ८	०	१	०	०	०	१	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९

सतचिन्तन सामुदायिक प्रतिष्ठानमा पैवा निर्माण	संख्या	२	वडा नं ८	०	०	०	०	१	१	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
सतचिन्तन सामुदायिक प्रतिष्ठानमा क्रियापुत्रि भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ८	०	०	१	०	०	१	१५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
घर बिहिन परिवारलाई आवासको व्यवस्था	परिवार संख्या	५	वडा नं ८	५	०	०	०	०	५	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
बाँसगढी र पिपलडाँडामा सभाहल तथा वडा कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	३	वडा नं ९	१	१	१	०	०	३	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
जनज्याती टोलमा आमा समुहलाई २ कोठ् भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ९	०	०	०	१	०	१	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
गणेशमन्दिर युवा क्लबलाई ४ कोठे भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ९	०	०	१	०	०	१	४०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
लक्षित वर्गलाई उचित आवसको व्यवस्था	परिवार संख्या	२५	वडा नं १०	५	५	५	५	५	२५	३२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
पानबारी, शितलापुर, फक्कापुरमा होमस्टे	संख्या	३	वडा नं १०	१	१	१	०	०	३	७५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
राधाकृष्ण मन्दिरमा २ कोठे जेष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र भवन	संख्या	१	वडा नं १०	०	०	०	१	०	१	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
राधाकृष्ण मन्दिरमा ४ कोठे आवसिय संस्कार भवन	संख्या	१	वडा नं १०	०	०	१	०	०	१	४०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
झिमझिमिया ४ कोठे आवासिय भवन	संख्या	१	वडा नं १०	०	१	०	०	०	१	४०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
सैनामैना र बाँडगंगा नपाको बिचमा गौशाला निर्माण	संख्या	१	वडा नं १०	०	१	०	०	०	१	१५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
वडा कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं १०	१	०	०	०	०	१	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९

दैविक प्रकोपबाट विस्थापित परिवारलाई आवास	संख्या	१०	वडा नं ११	१०	०	०	०	०	१०	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
जलैया, कान्छी टोलमा चार कोठे सामुदायिक भवन	संख्या	१ वटा	वडा नं ११	०	०	१	०	०	१	४०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
तालीमा रहेको अधुरो भवनलाई पुन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ११	१	०	०	०	०	१	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
सैनामैना ११ मा रहेका ३ वटा सामुदायिक विद्यालयमा अधुरो भवन तथा कम्पाउन्ड निर्माण	संख्या	३	वडा नं ११	१	१	१	०	०	३	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
उत्तर बरौली शिवालय मन्दिरमा सामुदायिक भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं ११	०	०	०	१	०	१	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	९
जम्मा आवास तथा भवन को रु				४०	२४	२७	२४	२०	१३५	**१४०१९००**		
कूल जम्मा पूर्वाधारको रु										**८८३६८६५**		

जोखिमको पूर्वानुमानः

- समयमानै बजेट व्यवस्था भएको,
- योजना अनुसार मानव स्रोत विकास भएको,
- आवश्यकमात्रामा दक्ष कर्मचारीको व्यवस्था भएको र छिटो छिटो सरुवा नभएको,
- वडाहरुले पेश गरेका योजनाहरु बजेट सीमा भित्र रहि कार्यन्वयन भएको अवस्था,
- प्रकोप तथा विपत्तिको राम्रो व्यवस्थापन भएको, कार्यरत संघ सस्थाको निरन्तरता भएको ।

अनुसुची ४ वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन का ५ वर्षे योजना र बजेट

४. वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन												
१: विपद् व्यवस्थापन												
कार्यक्रम	ईकाइ	५ वर्षको लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	५ वर्षको लक्ष्य वितरण						लागत रु .००० मा	नतीजा मापनका आधारहरु	दिगो विकास लक्ष्य नं
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	जम्मा			
विपद् व्यवस्थापन कोष खडा गर्ने	रु	५ करोड	न.पा. स्तर	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००	५००००	५००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
विपद् व्यवस्थापन सम्वन्धी तालिम, अवलोकन भ्रमण गर्ने	संख्या	२००	न.पा. स्तर	४०	४०	४०	४०	४०	२००	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
विपद् व्यवस्थापनको लागि इक्युप्मेन्ट तयारी हालतमा राख्ने		तयारी	न.पा. स्तर	तयारी	तयारी	तयारी	तयारी	तयारी	तयारी	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
बौराहा खोला र दानव नदीको तटबन्धन निर्माण गर्ने	संख्या	२	वडा नं १	२	०	०	०	०	२	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
जलप्रकोपबाट हुने क्षतिको विमा व्यवस्थापन	विमित संख्या	१०	वडा नं १	५	५	०	०	०	१०	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
धमाहा पुल देखि कालो रह सम्मको तटबन्ध	संख्या	१	वडा नं २	०	१	०	०	०	१	२५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
सुकौली क्षेत्रको खोला संरक्षण गर्ने	कि.मि.	४	वडा नं २	१	१	१	१	०	४	१६०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
दरकासी, सुकौली, गंगानगर, फुसको घर विस्थापित गर्ने	संख्या	१०	वडा नं २	१०	०	०	०	०	१०	४००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
सामुदायिक वनमा अग्नि नियन्त्रण रेखा कोर्ने	कि.मि.	???	वडा नं २						०	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
अस्नैया डाँडा, प्रगति टोल, सिसौडाँडा र रन्यौरामा पक्की नाली निर्माण गरि डुबानबाट जोगाउने	संख्या	१	वडा नं ४	१	०	०	०	०	०	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३

धमाहा खोला क्षेत्रमा तटवन्ध निर्माण	मि.	३००	वडा नं ४	०	०	३००	०	०	३००	२००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रणका लागि पर्मात स्कुल पश्चिम तर्फबाट रन्यौरा घोला सम्म नाली निर्माण	कि.मि.	२.५	वडा नं ४	१	१.५	०	०	०	२.५	६०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
धमाहा, ईडगुरिया तुलबुलिया र मार्थिहवा खोलाका विभिन्न ठाउँमा तटबन्ध	कि.मि.	५	वडा नं ५	१	१	१	१	१	५	१२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
तटबन्ध निर्माण	कि.मि.	०.१	वडा नं ५	०.१	०	०	०	०	०.१	७००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
तुलबुलिया र सुकौली दोधान देखी उत्तर दर्खासिण टोल सम्म ४ ठाँउँमा तटबन्ध	संख्या	४	वडा नं ५	१	१	१	१	०	४	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
बालापुर पश्चिमको चक्रपथा पश्चिमबाट बग्ने खोलालाई तुलबुलियामा खसाल्ने	संख्या	१	वडा नं ५	०	०	१	०	०	१	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
सैनामैताको उत्तर खहरेखोलामा २ ठाउँमा पक्की ड्याम निर्माण	संख्या	२	वडा नं ५	१	१	०	०	०	२	१००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
तटवन्ध कर्मुहवा टोल पश्चिम पुल छेउ	संख्या	१	वडा नं ५	०	०	०	१	०	१	४०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
कर्महवा टोल विकास संस्थाको पश्चिम तटवन्ध	कि.मि.	०.५	वडा नं ५	०.५	०	०	०	०	०.५	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
तुलवुलिया खोला तटवन्ध बालापुर	कि.मि.	२	वडा नं ५	१	१	०	०	०	२	८०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
बालापुर खेलमैदानमा तटवन्ध	संख्या	१	वडा नं ५	०	१	०	०	०	१	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
रिङ्गरोड उत्तरतर्फ वड्कापत्थर सम्म दायाँवाँया दुवै तर्फ २,२ कि.मी.तटवन्ध	कि.मि.	१	वडा नं ५	०	०	१	०	०	१	४०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३

तुलवुलिया नदिमा तटवन्ध	कि.मि.	०.५	वडा नं ५	०.५	०	०	०	०	०.५	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
प्रगतिशिलटोल घमाहामा तटवन्ध	कि.मि.	०.५	वडा नं ५	०	०.५	०	०	०	०.५	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
फुसका घरहरु लाई टिनका छानामा परिणत गर्ने	घर संख्या	६०	वडा नं ७	६०	०	०	०	०	६०	१२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
नमूना सामुदायिक वनमा अग्नि रेखा निर्माण	कि.मि.	३	वडा नं ७	१	१	१	०	०	३	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
सबै १० टोमा तटबन्ध	कि.मि	६	वडा नं ७	१	१	२	२	०	६	२४०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
वनरहवा र इन्तुरिया नदिमा दुवैतर्फ तटबनध गर्न	कि.मि.	१०	वडा नं ८	२	२	२	२	२	१०	४००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
वरपानी सामुदायिक वनमा अग्नी रेखा निर्माण	कि.मि.	५	वडा नं ९	१	१	१	१	१	५	१८००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
वनरहवा र इङ्गुरिया नदीमा तटवन्धन	कि.मि	८	वडा नं ९	१	१	१	२	३	८	३२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
बाँसगढी टोलमा घोला नियन्त्रण	कि.मि	५	वडा नं ९	१	१	१	१	१	५	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
अस्नेरीमा रोरा घोला नियन्त्रण	कि.मि.	२	वडा नं ९	२	०	०	०	०	२	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
सालझण्डी, पानबारी, सितलापुर, फुलबारी, बेम्टेनी, झिमपुर, कटानीमा तटवन्धन,	संख्या	३	वडा नं १०	१	१	१	०	०	३	१२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
सैनामैना ११, वनकट्टी, पहिला खोला, बिच गाउँ, जलैया, उत्तर बरौली, वनकट्वामा तटबन्धन	कि.मि.	३	वडा नं ११	१	१	१	०	०	३	१२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
कान्छी टोल, सेमरा र भाटामा पहिरो नियन्त्रण	कि.मि.	०.३	वडा नं ११	०.३	०	०	०	०	०.३	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३

कार्यक्रम	ईकाइ	५ वर्षको लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	५ वर्षको लक्ष्य वितरण						लागत रु .००० मा	नतीजा मापनका आधारहरु	दिगो विकास लक्ष्य नं
विचवापुरमा बाढी नियन्त्रण	कि.मि.	०.८	वडा नं ११	०.८	०	०	०	०	०.८	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
जम्मा विपद् व्यवस्थापन रु										**३०५८००**	**नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख**	**१३**
२: वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण												
कार्यक्रम	**ईकाइ**	**५ वर्षको लक्ष्य**	**कार्यान्वयन हुँने स्थान**	**वर्ष १**	**वर्ष २**	**वर्ष ३**	**वर्ष ४**	**वर्ष ५**	**जम्मा**	**लागत रु .००० मा**	**नतीजा मापनका आधारहरु**	**दिगो विकास लक्ष्य नं**
चुरे सामुदायिक वनमा तारवारको विस्तार गरी बढि घेरबार गर्ने	संख्या	१	वडा ३, ५ र ९	१	सम्पन्न	०	०	०	१	५००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
पानबारी सिंमसार व्यवस्थापन	संख्या	१	वडा १०	१	सम्पन्न	०	०	०	१	४००००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
लागत सहभागितामा प्लास्टिक नियन्त्रण गर्ने	नियमित		सबै वडा न.पा स्तर	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
लागत सहभागितामा कम्पोष्ट विन वितरण गरी कुहिने वस्तुको कम्पोष्ट मल बनाउन सहजिकरण गर्ने	परिवार संख्या	५०००	सबै वडा न.पा. सतर	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	५०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
वन तथा भु-संरक्षणको लागि खाली जमिनमा वृक्षरोपण	संख्या	४०००	वडा नं १	५००	१०००	१०००	१०००	५००	४०००	८००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
सडकको दाँयाबाँया रुख रोपी, विचमा फुल लगाई हराभरा बनाउने	संख्या	४०००	वडा नं १	५००	५००	१०००	१०००	१०००	४०००	८००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
झिँगामारा जाने सडक खण्डमा पहिरोको व्यवस्थापन	संख्या	१	वडा नं १	१	०	०	०	०	१	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
चक्रपथ वरिपरि वृक्षारोपण	कि.मि.	३	वडा नं २	१	१	१	०	०	३	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
चुरेमा वृक्षारोपण	विरुवा संख्या	५०००	वडा नं २	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३

अधुरो जलासय (लामीरह) निर्माण योजना	संख्या	१	वडा नं ३	१	०	०	०	०	१	३०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
पूर्व वोलवम र मश्चिम मलमला सम्मको सामुदायिक वनमा तारबार	कि.मि.	५	वडा नं ३	३	०	०	०	०	३	३०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
दरकासी शिवालय मन्दिर परिसर खोल्साको पानीको संरक्षण	कि.मि	०.५	वडा नं ३	०	०.५	०	०	०	०.५	४००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
पर्रोहा सामुदायिक वनको खाली ठाउँ र बाटोको दायाँबाँया वृक्षारोपण गर्ने	संख्या	५०००	वडा नं ३	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
भैरवस्थान मन्दिर तलको पोखरी संरक्षण गरी पोखरीमापानी राख्ने	संख्या	१	वडा नं ३	०	०	१	०	०	१	२००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
लेडुवा र गौडीगाउँमा वृक्षा रोपण	हेक्टर	५	वडा नं ४	१	१	१	१	१	५	८००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
कश्मा, भाठा, रन्यौरा, लुम्बिनी रोड र लखनपाटीमा जलाधार संरक्षण	संख्या	४	वडा नं ४	०	१	१	१	१	४	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
मुर्गया र लेहुवा टोलमा घोला संरक्षण	कि.मि.	३	वडा नं ४	०	१	०	१	१	३	१०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
कुस्मा, भाठा टोलमा घोला संरक्षण	कि.मि	०.१	वडा नं ४	०.१	०	०	०	०	०.१	४००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
कर्वला, गौडीगाउँ र अस्नैया डाँडा गाउँमा घोला संरक्षण	कि.मि.	०.१	वडा नं ४	०.१	०	०	०	०	०.१	४००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
विधौली वातावरण मैत्री पार्क	संख्या	१	वडा नं ५	०	१	०	०	०	१	१००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
मलमला सामुदायिक वनमा तार वार र अग्नी रेखा निर्माण	कि.मि.	५	वडा नं ५	०	०	५	०	०	५	१५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
एक घर ५ बृक्ष रोपण अभियान	घर संख्या	३००	वडा नं ७	१००	१००	१००	०	०	३००	३००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३

नदी तट र सार्वजनिक स्थलमा बृक्षारोण गर्ने	बिरुवा संख्या	५०००	वडा नं ८	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	५००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
चल्सोवा ताल संरक्षण र व्यवस्थापन	संख्या	१	वडा नं ९	१	०	०	०	०	१	२०००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
पोखरी संरक्षण	संख्या	४	वडा नं १०	०	१	१	१	१	४	८००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
४ वटा सामुदायिक वनमा खाली ठाउँ वृक्षारोपण गर्ने	संख्या	४	वडा नं १०	१	०	१	१	१	४	४००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
हरियाली कार्यक्रम अन्तर्गत प्रतिवर्ष एक घर एक विरुवा	घर संख्या	४००	वडा नं ११	०	१००	१००	१००	१००	४००	२५०	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन र न.पा.को अभिलेख	१३
जम्मा वन तथा वातावरण संरक्षण रु										**११५१५०**		
कूल जम्मा वन, वातावरण ताथ विपद् व्यवस्थापन रु										**४२०९५०**		

जोखिमको पूर्वानुमान

- समयमानै बजेट व्यवस्था भएको ।
- योजना अनुसार मानव स्रोत विकास भएको ।
- आवश्यक मात्रामा दक्ष कर्मचारीको व्यवस्था भएको र छिटो छिटो सरुवा नभएको ।
- वडाहरुले पेश गरेका योजनाहरु बजेट सीमा भित्र रहि कार्यान्वयन भएको अवस्था ।
- प्रकोप तथा विपत्तिको राम्रो व्यवस्थापन भएको ।
- कार्यरत संघ सस्थाको निरन्तरता भएको ।

अनुसुची ५ अन्तर सम्बन्धित विषयः संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सुशासनका ५ वर्षे योजना र बजेट

५. संस्थागत क्षमता विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन												
१ संस्थागत क्षमता विकास												
क. भौतिक स्रोत साधन तथा संरचना विकास				५ वर्षको लक्ष्य वितरण						लागत रु .000मा	नतीजा मापनका आधारहरु	दिगो विकास लक्ष्य नं
कार्यक्रम	ईकाइ	५ वर्षको लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	जम्मा			
सबै वडामा मेलमिलाप केन्द्र व्यवस्थित गर्ने	संख्या	११	वडा स्तर	२	२	४	३	०	११	३३००	नियमित अनुगमन प्रतिवेदन	
नगरपालिका र सबै ११ वडामा फर्निचर तथा मेशिनरी व्यवस्थापन				१००००	१००००	१००००	१००००	१००००	५००००	५००००	न.पा.र वडाको रेकर्ड	
ख. नीति नियम र योजना तथा विधिहरु तयारी				०	०	०	०	०	०	०		
गुरु योजना तयारी लाई पूर्णता दिने	संख्या	१	न..पा. स्तर	१	०	०	०	०	१	३००	न.पा.को रेकर्ड	१६
भू उपयोग योजना तयारी।	संख्या	१	न..पा. स्तर	१	०	०	०	०	१	५००	न.पा.को रेकर्ड	१६
घुम्तिकोष परिचालन कार्यविधी तयारी।	संख्या	१	न..पा. स्तर	१	०	०	०	०	१	१००	न.पा.को रेकर्ड	१६
विपद् व्यवस्थापन कोष परिचालन कार्यबिधी तयारी।	संख्या	१	न..पा. स्तर	१	०	०	०	०	१	१००	न.पा.को रेकर्ड	१६
पकेट क्षेत्र विकास कार्यविधी तयारी।	संख्या	१	न..पा. स्तर	०	१	०	०	०	१	१००	न.पा.को रेकर्ड	१६
स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता विकास र मानव संसाधन विकास योजना तयारी र कार्यान्वयन ।	संख्या	१	न..पा.स्तर	०	१	०	०	०	१	१००००	न.पा.को रेकर्ड	१६
नतिजामुखी अनुगमन प्रणालीको स्थापना।	संख्या	१	न..पा. स्तर	१	०	०	०	०	१	५००	न.पा.को रेकर्ड	१६
आर्थिक विकास र निजी क्षेत्रसँगको साझेदारी नीति तयारी र कार्यान्वयन	संख्या	१	न..पा. स्तर	०	१	०	०	०	१	३००	न.पा.को रेकर्ड	१६
जेष्ठ नागरिकको परिवारिक संरक्षण निर्देशिका तयार गर्ने	संख्या	१	न..पा. स्तर	०	०	१	०	०	१	२००	न.पा.को रेकर्ड	१६
जम्मा संस्थागत विकास रु										६५४००		

२ मानव संसाधन विकास												
कार्यक्रम	**ईकाइ**	**५ वर्षको लक्ष्य**	**कार्यान्वयन हुँने स्थान**	**५ वर्षको लक्ष्य वितरण**						**लागत रु .000मा**	**नतीजा मापनका आधारहरु**	**दिगो विकास लक्ष्य नं**
				वर्ष १	**वर्ष २**	**वर्ष ३**	**वर्ष ४**	**वर्ष ५**	**जम्मा**			
नगरपालिकाको योजना शाखाका कर्मचारी र वडा सचिवहरुलाई योजना तर्जुमा तालीम दिने	संख्या	१४	न.पा	१४	०	०	०	०	१४	३००	न.पा.को रेकर्ड	
ग्रामिण पशु सेवा कार्यकर्ता तयारी	जना	२२	सबै वडाहरु	२२	०	०	०	०	२२	२२००	न.पा.को रेकर्ड	१.८
कृषि कार्यकर्ता तयारी	जना	२२	सबै वडाहरु	०	२२	०	०	०	२२	२२००	न.पा.को रेकर्ड	१.८
पूर्ण सरसफाईका लागि व्यवहार परिवर्तन सहजकर्ता तयारी	जना	२२	सबै वडाहरु	११	११	०	०	०	२२	५००	न.पा.को रेकर्ड	६
खानेपानीका लागि ग्रामिण मर्मत संभार कार्यकर्ता तयारी	जना	२२	सबै वडाहरु	०	०	२२	०	०	२२	२२००	न.पा.को रेकर्ड	६
वन नर्सरी नाईके तयारी	जना	२२	सबै वडा	०	०	११	११	०	२२	३३०	न.पा.को रेकर्ड	८,१३
न्यायिक समितिको न्याय सम्पादन क्षमता विकास गर्ने ।	संख्या	५	न.पा.स्तर	५	०	०	०	०	५	१२५	न.पा.को रेकर्ड	१६
नगरपालिकका कर्मचारी र प्रतिनिधिलाई सुशासन सम्बन्धि तालीम दिने	संख्या	५०	न.पा.स्तर	२५	२५	०	०	०	५०	१०००	न.पा.को रेकर्ड	१६
योजना, प्रगती र पार्श्वचित्र लगायतका सूचनाहरु डिजिटल विधिमा राख्ने क्षमता विकास (IT Officer र वडा सचिवहरु)	संख्या	१३	न.पा.स्तर	०	०	१३	०	०	१३	३००	न.पा.को रेकर्ड	१६
पालिकाका निर्वाचित पदाधिकारी (नयाँ निर्वाचित समेत) समेत लाई नीति नियम, पदको जिम्मेवारी, सुशासन र पारदर्शिता बारे अनुशिक्षण प्रदान	संख्या	१००	न.पा.स्तर	५०	५०	०	०	०	१००	२५००	न.पा.को रेकर्ड	१६

जम्मा मानव संसाधन विकास रु									**११६५५**		
३. सुशासन											
क. पारदर्शिता र जवापदेहिता											
वेभ बेस सूचना प्रणालीको स्थापना र स्तरोन्नती गरी पालिकाका सबै आय व्यय र प्रगतिका सूचना अध्यवधिक गर्ने	संख्या	१२	न.पा. र सबै वडा	१२	०	०	०	०	१२	३००	न.पा.को रेकर्ड	९
सबै वडामा डिजिटल नागरिक बडापत्र तथा प्रविधि व्यवस्थापन					२२००	२२००	२२००	२२००	२२००	११०००		
रेडियो तथा टेलिभिजन कार्यक्रम					५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	२५०००		
ख सामाजिक सुरक्षा, समावेसिता सहितको सहभागिता र सहकार्य											
बस्तिस्तरका योजना तर्जुमा देखी कार्यन्वयन सम्म सर्बदलिय तथा सर्बपक्षिय सहभागिता सुनिश्चित गर्ने	नियमित	नियमित	सबै वडामा	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	५००	न.पा.को रेकर्ड	९
अन्तर सरकारी समन्य सहकार्यअन्तर योजना, बजेट, नीति नियम तथा कार्यगत तालमेल र एकता बारे संघ, प्रदेश र पालिका बिच अन्तरकृयच	संख्या	१०	न.पा स्तर	२	२	२	२	२	१०	३०००	न.पा.को रेकर्ड	
परियोजना तथा र्काक्रम बिच सहकार्य र समन्वय बारे अन्तरकृया	संख्या	१०	न.पा स्तर	२	२	२	२	२	१०	१०००	न.पा.को रेकर्ड	
नतीजामा आधारित नियमित अनुगमन, प्रतिवेदन र सूचना प्रवाहका साथै तथ्याँक तथा अभिलेख व्यवस्थापन		नियमित	न.पा स्तर	३	३	३	३	३	१५	१०००	न.पा.को रेकर्ड	
पालिकाबाट भएको विकासको र अन्य सान्दर्भिक बिषयका तथ्याांक श.कलन र अभिलेख व्यवस्थापन		नियमित	न.पा स्तर	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	२०००	न.पा.को रेकर्ड	

पंजिकरण तथा सामाजिक सुरक्षा सुदृढिकरण					१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००		
जम्मा सुशासन रु										**४८८००**		
कूल जम्मा संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन रु										**१२५८५५**		

जोखिमको पूर्वानुमानः समयमानै बजेट व्यवस्था भएको, योजना अनुसार मानव स्रोत विकास भएको, आवश्यक मात्रामा दक्ष कर्मचारीको व्यवस्था भएको र छिटो छिटो सरुवा नभएको, वडाहरुले पेश गरेका योजनाहरु बजेट सिमा भित्र रहि कार्यान्वयन भएको अवस्था, प्रकोप तथा विपत्तिको राम्रो व्यवस्थापन भएको , कार्यरत संघ सस्थाको निरन्तरता भएको ।

नगरस्तरीय तथा गौरवका योजनाहरु

१) सैनामैना चक्रपथ

- सडक डिभिजन कार्यालय ,बुटवल) हाल प्रदेश सरकार ,सडक पुर्वाधार कार्यालय (र निर्माण व्यसायी वीच लगभग रु.४० करोडमा सम्झौता भएको ।
- गत आ.वमा २४ प्रतिशत Variation स्वीकृत भई ठेक्का अंङ्क करिब ५० करोड भएको।
- कुल सैनामैना चक्रपथ निर्माण)पुल ,नाली ,Protection Works (गर्न करिव १ अर्व ८० करोड बजेटको आवश्यक)
- लगानी श्रोतः ADB

२) राष्ट्रिय फुटवल रङ्गशाला ,मुर्गिया

- नगरपालिकाबाट डि.पि.आर सम्पन्न भई सो रङ्गशाला निर्माण हुन रु.१५ करोड लागत अनुमान तयार भएको ।
- गत आ.व ०७६।७७ देखि डि.पि.आर बमोजिमको निर्माण कार्य समेत अघि बढाइएको ।
- हाल सम्म संघ ,प्रदेश र नगरपलिकाबाट रु ४ करोड १० लाख लागत साझेदारीमा ठेक्का आह्वान भई निर्माण कार्य भईरहेको ।
- चालु आ.वमा फिल्ड निर्माण ,ट्र्याक पिच गर्ने र प्यारापेट निर्माण भईरहेको ।
- लगानी श्रोतः संघ -प्रदेश -न.पा

३) सैनामैना संग्राहलय ,सैनामैना-०१

- संघीय शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभागबाट डि.पि.आर तयार भएको र लागत अनुमान ५८ करोड रहेको ।
- नगरपालिकाबाट ११ विघा जग्गाको सुनिश्चिता भएको ।
- चालु आ.व मा कुल १ करोड रकम सो आयोजनामा विनियोजन भएको ।
- चालु आ.व मा IEE स्वीकृतिको चरणमा रहेको ।
- लगानी श्रोतः संघ

४) बोलबम क्षेत्र विकास परियोजना)बोलबम मन्दिर र बोलबम पार्क (

- संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय अन्तर्गत पर्यटन पूर्वाधार तथा पर्यटन उपज विकास साझेदारी आयोजनाको लागि ६५:३५ को लागत साझेदारीमा नगरपालिकाबाट उक्त आयोजनालाई कुल ७ करोड बजेट स्वीकृत भएको।
- बोलबम मन्दिर र बोलबम पार्क दुबैको डि.पि.आर तयार भएको र डि.पि.आर अनुसार करिव सो क्षेत्र विकास गर्न २५ करिड आवश्यक पर्ने ।
- बोलबम मन्दिर सतल सहित रु.६ करोड ५७ लाखमा सम्झौता भई कार्य अघि बढाईएको ।
- लगानी श्रोतः संघ -न.पा

५) जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्ग संरक्षण ग्राम ,सैनामैना -०१

- प्रदेश स्तरीय गौरवको आयोजनामा रहेको उक्त आयोजनाको नगरपालिकाबाट गत आ.वमा डि.पि.आर तयार भई सो परियोजना निर्माण हुन रु .१ अर्ब ४० करोड लागत अनुमान रहेको ।
- नगरपालिकाबाट उक्त परियोजना निर्माणको लागि ६.५ विघा जग्गाको व्यवस्था समेत भईसकेको
- चालु आ.व सम्म सो स्थान संरक्षणको लागि कम्पाउण्ड वाल निर्माण भईसकेको ।
- साथै सो डि.पि.आर प्रदेश सरकार ,सामाजिक विकास मन्त्रालयमा समेत हस्तान्तरण गरिसकेको ।
- यसै अ.व मा संघीय सरकारको ३० लाख अनुदानमा सेफ हाउस निर्माण शुरू गरिन लागेको ।
- संघीय सरकार र नगरपालिकाको लागत साझेदारीमा गुरूयोजना बमेजिमको निर्माण कार्य गर्नको लागि मन्त्रालयमा प्रस्ताव पेश गरिएकोछ ।
- लगानी श्रोतः संघ -प्रदेश

६) सैनामैना आधुनिक शहर परियोजना ,सैनामैना -०६ र ०८

- जग्गा एकिकरण (Land Pooling) कार्यको लागि नगर विकास कोषबाट सम्भावयता अध्ययन कार्य भई DPR निर्माण चरणमा रहेको
- गत आ.व TDF बाट प्राविधिक टोलीबाट अनुगमन एवं प्रश्नावली संकलन ।
- TDF बाट Land Pooling को लागि आवश्यक पर्ने रिण स्वीकृतिको लागि आवश्यक पहल भईरहेको
- ल्याण्ड पुलिङ् सहित जग्गा विकास ,ठुला स्तरीय सडक निर्माण गर्न सैनामैना आधुनिक शहर परियोजना गर्न करिव १ अर्ब बजेट आवश्यक पर्ने।
- लगानी श्रोतः संघ -TDF-ADB -न.पा

७) फोहरमैला व्यवस्थापन तथा प्रशोधन केन्द्र, सैनामैना १०

- नगरपालिकाबाट डि.पि.आर .तयार भएको ।
- संघीय सरकारको विशेष अनुदान बाट बजेट प्राप्त ।
- कुल लागत रु.८५ करोड
- जग्गा संरक्षणको लागि रु.२.५ करोडको लागतमा तटवन्धको कार्य सम्पन्न
- वातावरणिय प्रभाव मुल्याङ्कन स्वीकृत भएको ।
- जग्गा भोगाधिकारको प्रक्रियामा रहेको ।
- लगानी श्रोतः संघ -TDF-ADB -न.पा

८) एकीकृत सामुहिक आवास)नमुना वस्ती(

- तराई मधेस सम्वृद्धि कार्यक्रममार्फत बजेट प्राप्त
- कुल लागत अनुमान ३ करोड
- हालसम्म १ करोड ८६ लाख बजेट खर्च भएको
- १० वटा व्यवस्थित तथा भुकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण सम्पन्न
- सुन्दर वगैचाको निर्माण सम्पन्न
- कम्पाउण्ड गारो तथा गेट निर्माण सम्पन्न
- खेलमैदान निर्माणको कार्य सुरुवात
- लगानी श्रोतः संघ -न.पा.

९) १५ शैयाको अस्पताल भवन निर्माण, सैनामैना ४

- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको एक नगर एक अस्पताल कार्यक्रम अन्तगत बजेट प्राप्त
- डिपिआर स्वीकृत भएको
- कुल लागत रु १८ करोड
- बहुवर्षिय ठेक्का प्रक्रियाबाट ठेक्का भई निर्माण कार्य भईरहेको
- लगानी श्रोतः संघ

१०) राजापानी बहुउदेश्यीय बाँध निर्माण, सैनामैना ११

- नगरपालिकाबाट डिपिआर तयार भएको
- कुल लागत अनुमान २५ करोड
- लगानी श्रोतः ADB -न.पा.

११) शान्तिटोल नमुना वस्ति हाटवजार निर्माण, सैनामैना ८

- प्रदेश सरकारको समपुरक अनुदानबाट बजेट प्राप्त
- कुल लागत अनुमान ३.५ करोड
- हाल सम्म २ करोड ३७ लाख बजेट खर्च भएको
- करिव २०० जना व्यवसायी अट्ने गरी ५० वटा ट्रस सेड निर्माण सम्पन्न भएको
- लगानी श्रोतः प्रदेश -न.पा.

१२) सालझण्डी वसपार्क व्यावसायिक भवन निर्माण, सैनामैना १०

- नगरपालिकाबाट डि.पि.आर तयार भएको।
- कुल लागत अनुमान ८ करोड
- प्रदेश सरकारको समपुरक अनुदान बाट योजना सन्चालन भएको।
- हाल सम्म २ करोड ९७ लाख बजेट खर्च भएको
- ५४ वटा व्यवसायिक सटरको निर्माण सम्पन्नको चरण रहेको
- हाल फिल्ड तयार भई आ.व.०७८।७९ मा पेभिङ् कार्यको ठेक्का लागिसकेको
- लगानी श्रोतः प्रदेश -न.पा.

१३) सालझण्डी पानवारी हाटवजार निर्माण, सैनामैना १०

- प्रदेश सरकारको समपुरक अनुदानबाट बजेट प्राप्त
- कुल लागत अनुमान ३ करोड
- हाल सम्म ४० लाख रकम खर्च भएको
- पहुँचमार्गको स्तरउन्नती तथा ६ वटा ट्रस सेड निर्माण भएको।
- थप पुर्णरुपमा निर्माण गर्न करिव २.५ करोड बजेट व्यवस्था हुनुपर्ने।
- लगानी श्रोतः प्रदेश -न.पा.

१४) प्राक्रितिक चिकित्सालयमा मड थेरापी भवन

- सैनामैना१ स्थीत प्राकृतिक चिकित्सालयमा मड थेरापी भवन निर्माणको लागि निर्वाचन क्षेत्र पूवाधार बिकास कार्यक्रम अन्तर्गत रू १ करोड बजेट बिनियोजन भइ भवनको जग ,वाल र छाना छाउने कार्य सम्पन्न भएको ।
- बांकी फिनिसिंग कार्यको लागि ५० लाख थप रकम आवश्यक रहेकोछ ।
- अन्य प्रशासनिक लगायतको व्यवस्थापन गर्न करिव ३ करोड आवश्यक रहेको ।
- लगानी श्रोतः प्रदेश -न.पा

१५) शित भण्डारण गृह

- संघीय सरकारको अनुदानमा सैनामैना ३ ,मुर्गियामा ३०० मे.टन क्षमताको शित भण्डारण गृह निर्माण भइरहेको । हाल बिनियोजित बजेटबाट भवनको जगको काम ,स्टील स्ट्रक्चर ,वाल र छाना छाउने काम सम्पन्न हुने चरणामा रहेकोछ ।
- बांकी फिनिसिंग कार्य र cold chain system, Generator को लागि १ करोड ८० लाख थप रकम आवश्यक रहेकोछ ।
- लगानी श्रोतः संघ -न.पा

१६) मुर्गिया हाटबजार

- लुम्बिनी प्रदेश सरकार र सैनामैना नगरपालिकाको लागत साझेदारीमा हालसम्म 2,96,43,305 खर्च भइ कम्पाउण्ड वाल ,हाटबजार सेड ,सडक ,शैचालय अदी निर्माण भइ हाटबजार सञ्चालनमा ल्याइएकेछ
- बांकी थप सेड निर्माण ,सडक पिच र पेभिंग ,कम्पाउण्ड वालमाथि ग्रिल ,पार्कींग क्षेत्र अदी निर्माणको लागि थप रू .२ करोड रकम आवश्यक रहेकोछ ।
- लगानी श्रोतः प्रदेश -न.पा

१७) आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र

- संघीय सरकारबाट अनुदान प्राप्त
- कुल लागत अनुमान ३ करोड
- सैनामैना ८,९ र ११ मा भवन निर्माण सम्पन्न भइसकेको
- सैनामैना १,३,५ र ७ मा निर्माणाधिन रहेकोछ ।
- सैनामैना १ र ३ मा निर्माणाधिन भवनको रू.मा ८८,६२,९०० मा सम्झैता भइ स्ट्रक्चर र वालको काम सम्पन्न भएकोछ । फिनिसिंग कार्य शुरू भएकोछ ।
- बांकी काम सम्पन्न गर्न र ठेक्का बाहेकको पर्खाल ,आन्तरिक सडक आदी निर्माण गर्न ६१ लाख ठेक्का सहित २ करोड रकम आवश्यक रहेको छ ।
- लगानी श्रोतः संघ -न.पा

१८) चुरे सामुदायिक वन तारवार

- हालसम्म नगरपालिकाको प्रयासमा सैनामैना ३ र ९ मा १,०५,८३,९७८ खर्च गरि ३६५७ मिटर बलियो तारजालि लगाइ चुरे क्षेत्र संरक्षण गर्ने कार्यको शुरूआत गरिएको र राष्ट्रपती चुरे –तराइ ,मधेस संरक्षण बिकास समितिबाट पनि सैनामैना–५ मा रू.६० लाखमा १५०० मिटर तारजालि लगाउने कार्य सम्पन्न भएकोछ ।

- यस आ .व .मा पनि नगरपालिकाबाट वडा नं ५ र ३ मा गरी थप करिव २५०० मिटर तारजालि लगाउने कार्य सम्पन्न गरिनेछ ।
- करिव ५ करोड थप बजेट व्यवस्थापन हुन सकेमा सम्पुर्ण चुरे क्षेत्रमा तारबार गरि बहुवर्षिय ठेक्का आह्वान गरिने
- लगानी श्रोतः संघ -न.पा

१९) लामीरह बाँध

- आयोजनाको जम्मा लागत अनुमान १,५०,६७,२३,२५२.६० रुपैया रहेको छ ।
- डि.पि.आर र वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन समेत स्वीकृत भईसकेको ।
- बहुद्देश्य बाध निर्माणका माध्यमबाट त्यस क्षेत्रमा आधुनिक Recreation Center विकास गरी अत्याधुनिक जलविहार सहितको मनोरञ्जनात्मक केन्द्र निर्माण हुने ।
- ५०० विगाह भन्दा बढि कृषियोग्य जमिनमा सतह सिचाई पुर्याई कृषि उत्पादकत्व बृद्दिमा उल्लेखिनिय योगदान पुग्ने
- जलाशय आसपासको १२०० हेक्टर भन्दा बढी चुरे क्षेत्रमा हरियली प्रर्बधन हुनुको साथै चराचुरुङ्गी र वन्यजन्तुको बासस्थानको रुपमा बिकसित हुने ।
- जमिन मूनिको पानीको सतह बृद्दि भई नियमित रुपमा Ground Water Recharge हुने ।
- चुरेबाट उत्पत्ति हुने खोलाको बहुउपयोग सहित ब्यवस्थापनको लागि नमुना स्थलको रुपमा निकास हुने ।
- लगानी श्रोतः संघ-प्रदेश-ADB -न.पा

२०) गौतम बुद्ध अन्तराष्ट्रिय रंगशाला

- करिव ३ अर्व १६ करोडको लागत अनुमान
- २५००० जनाको क्षमताको रङ्गशालाको डि.पि.आर सम्पन्न भएको
- हाल सम्म Greenery Parapet निर्माण भई फिल्ड पुर्णरुपमा तयार भएको
- लगानी श्रोतः संघ -न.पा

२१) औद्योगिक ग्राम

- नगरपालिकाबाट गुरुयोजना तयार भई नेपाल सरकारबाट औद्योगिक ग्राम स्थापनालाई स्वीकृत भएको
- कुल लागत करिव ५० करोड रहेको
- हाल सम्म नेपाल सरकारबाट तीन चरणमा ९२ लाखको दरले बजेट प्राप्त भई नगरपालिकाबाट समेत १० %साझेदारी गरी ठेक्का आह्वान भएको
- हालसम्म नदीले हुने ग्राम क्षेत्र कटान नहुन Gabion Protection, Fencing Works, जमिन सम्माउने तथा सडक निर्माणको कार्य भएको ।
- लगानी श्रोतः संघ -न.पा

२२) मलमला क्षेत्र विकास परियोजना

- नगरपालिकाबाट करिव १ अर्वको लागत अनुमानको मलमला क्षेत्र विकास परियोजना गुरुयोजना तयार भएको

- हालसम्म सोलार मार्फत पानी पुर्याउने ,भर्याङ्ग निर्माण ,ट्रस निर्माण ,मन्दिर पुर्वाधार मर्मत आदी काम सम्पन्न भएको
- लगानी श्रोतः PPP Model

२३) सैनामैना मेजर सडक निर्माण

- करिव १२ कि.मि लम्बाई रहेको उक्त सडक सबै चेनेजमा sub-base सम्म स्तरउन्नती भईसकेको हुदाँ कालोपत्रे बाकीँ
- करिव २५ करोड लागतमा सबै चेनेज नाली सहित कालोपत्रे निर्माण गर्न सकिने
- लगानी श्रोतः प्रदेश -ADB -न.पा

२४) पानवारी सिमसार क्षेत्र

- सैनामैना १० मा स्थित पानवारी सिमसार क्षेत्रलाई करिव ४ करोड बजेट व्यवस्थापन गरि बहुवर्षिय ठेक्का आह्वान गरिने
- लगानी श्रोतः प्रदेश -न.पा

२५) विभिन्न पार्कः फुलबारी ,कालीरह ,चिल्ड्रेन पार्क ,विदौली पार्क

- यस नगरका विभिन्न क्षेत्रमा पर्ने उल्लेखित पार्कलाई करिब ३५ करोड व्यवस्थापनसँगै बहुवर्षिय ठेक्का आह्वान गरिने
- लगानी श्रोतः PPP Model

२६) शैलपुत्री मन्दिर सहितको पर्यटकीय पार्क

- सैनामैना ०३ स्थित दुर्गा मन्दिर र हाटबजार क्षेत्रलाई समेटी करिव १.५ विघा जमिनलाई करिव २५ करोड बजेट व्यवस्थापन गरि बहुवर्षिय ठेक्का आह्वान गरिने
- लगानी श्रोतः ADB

२७) दुधराक्ष हेल्थ पोष्ट स्तरउन्नती

- सैनामैना ६ र ११ मा स्थित दुधराक्ष र सालझण्डी हेल्थ पोष्टको भवन जिर्ण भएकोले उक्त भवन स्तरउन्नतीलाई करिव २ करोड बजेट व्यवस्थापन गरि बहुवर्षिय ठेक्का आह्वान गरिने
- लगानी श्रोतः संघ -न.पा

२८) नगरपालिका प्रशासनिक भवन र वडा कार्यालयहरु

- नगरपालिकाको प्रशासनिक भवन निर्माण भइसकेको तापनी Landscaping, Drains, Road and Site Development Works गर्न र निर्माणाधीन वडा कार्यालय र सुरु नभएका वडा कार्यालयलाई समेत निर्माण गर्न करिव ८ करोड बजेट व्यवस्थापन गरि बहुवर्षिय ठेक्का आह्वान गरिने।
- लगानी श्रोतः संघ -न.पा

२९) १०० शैयाको ट्रमा सेन्टर

- सैनामैना ११ स्थित वनकट्टीमा रहेको हाइवे नजिकको जग्गामा १०० बेडको ट्रमा सेन्टर निर्माण हुने
- कार्यक्रम स्वीकृत भईसकेको
- करिव ६० करोड लागतमा निर्माण हुने

- लगानी श्रोतः संघ

प्रमुख कार्यक्रम महिला तथा बालबालिका शाखाद्धारा सञ्चालन हुने ५ वर्ष कार्ययोजना

सि न	कार्यक्रमको नाम	इकाई	लागत	कैफियत
१	ज्येष्ठ नागरिक कार्यक्रम		२ करोड	
	• ज्येष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम • ज्येष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र • ज्येष्ठ नागरिक भ्रमण • ज्येष्ठ नागरिक दिवस			**नगरस्तर**
२	**लैङ्गिता समानता तथा सशक्तीकरण**		**३ करोड**	
	• लैङ्गिक हिंसा तथा तत्काल उद्धार राहत कोष • सेभ हाउस निमार्ण तथा सञ्चालन • हिंसा पीडितलाई व्यवसायिक तालिम तथा वीउ पूँजी • सचेतनामूलक कार्यक्रम • सीपमुलक तथा व्यवसाय मुलक कार्यक्रम • लैङ्गिक हिंसा तथा मानव वेचविखन रोगथाम गर्ने को लागि रोजगार तथा आय आर्जनका कार्यक्रम गर्ने। • दलित तथा आदिबासी र लोपोन्मुख वर्गको छनौट गरी सीप प्रदान गरेर आयआर्जनक कार्यक्रम • एकल महिलाहरुको लागि सीपमूलक कार्यक्रम • आत्महत्याबारे जनचेतना कार्यक्रम • परम्परागत पेशाहरुको संरक्षण सम्बन्धी कार्यक्रम • दिवसीय कार्यक्रम			**नगरस्तर**
३	**बालअधिकारको सम्वर्धन**		**३ करोड**	
	• बालमैत्री स्थानीय शासन सूचक सर्वेक्षण • नीति तथा कार्यविधी निमार्ण • टोल वडा नगर बाल क्लव गठन तथा पुनःगन • सरोकारवालीच अभिमुखीकरण कार्यक्रम • वडास्तर तथा नगरस्तर बाल अधिकार समिती बैठक तथा सञ्चालन • वडास्तर नगरस्तर बाल अधिकार समितीलाई अध्ययन अवलोकन भ्रमण			**नगरस्तर**

	• किशोर किशोरीहरुमा अन्तरनिहित प्रतिभा पहिचानका लागि वडा स्तरीय प्रतियोगिता • वाल वालिका बिरुद्धको हिंसा बिरुद्धको अभियान			
४	**अपाङ्गता कार्यक्रम**		**२ करोड**	
	• अपाङ्गता भएकाहरुलाई आवश्यक उपकरण प्रदान • अपाङ्गता भएकाहरुलाई स्वरोजगारीका लागि अनुदान • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको तथ्याङ्क संकलन • अपाङ्गता भएका लाई सीप प्रदान गरी आयआर्जनका कार्यक्रम • दिवसीय कार्यक्रम			**नगरस्तर**

प्रमुख कार्यक्रम सामजिक विकास तथा खरिद शाखाद्धारा सञ्चालन हुने ५ वर्षे योजना

१) सामाजिक विकास पञ्जिकरण तथा सामाजिक सुरक्षा सुद्दृिकरण

- करिव ५० लाख बजेटको आवश्यक
- लगानी श्रोतः न.पा.

२) नगर तथा वडामा फर्निचर व्यवस्थापन तथा मेसिनरी व्यवस्थापन

- करिव ५ करोड बजेटको आवश्यक
- लगानी श्रोतः नपा.

३) सबै वडामा डिजिटल नागरिक वडापत्र तथा प्रविधि व्यवस्थापन

- करिव १ करोड १० लाख बजेटको आवश्यक
- लगानी श्रोतः न.पा.

४) रेडियो टेलिभिजन कार्यक्रमहरु

- करिव २ करोड ५० लाख बजेटको आवश्यक
- लगानी श्रोतः न.पा.

कृषि शाखा

योजना	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुँने स्थान	लागत रु.००००मा
माटोको नमूला संकलन तालिम तथा माटो जाँच शिबिर	सहभागी संख्या	४०००	सबै ११ वडाहरु	२००
किसानको अवलोकन भ्रमण	पछक	५	सबै वडा	३०००
उत्पादनका आधारमा कृषक प्रोत्साहन कार्यक्रम	किसान संख्या	२५०	सबै वडा	५०००
नगर कृषि प्रोपायल तयारी	संख्या	५	सबै वडाको	५००
जैविक मल तथा बिषादी व्यवस्थापन	मे.टन	२००	सबै वडामा	२०००

अनुसूचि ७ योजना बैंक वडास्तरीय

वडा नं.१

१.आर्थिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं
१	**कृषि विकस कार्यकम**				
१.१	व्यवसायिक तरकारी खेती	कृषक संख्या	१००	वडा भरी	१
१.२	व्यावसायिक आलु खेती	कृषक संख्या	५०	वडा भरी	१
१.३	किसानहरुलाई व्यावसायिक तालिम	कृषक संख्या	७५	वडा भरी	१
१.४	तरकारी तथा मकैको बिउ उत्पादन	कृषक संख्या	७५	वडा भरी	१
१.५	कृषिमा यान्त्रीकरण	कृषक संख्या	५०	वडा भरी	१
१.६	भईरहेको सिँचाई योजनाहरुको ममर्त	संख्या	१०	पर्तोहा, ब्रमाडाँडा, सैनामैना, समावेशी	१
२	**पशुपंछी विकास**				
२.१	व्यावसायिक गाईपालन	किसान संख्या	१५	सबै १४ वटा टोलमा	१
२.२	व्यावसायिक भैंसी	किसान संख्या	२१	सबै १४ वटा टोल	१
२.३	व्यावसायिक बाखा पालन	किसान संख्या	३०	वडा नं. १ भित्र १४ टोलका ३० स्थानमा	१
२.४	व्यावसायिक वंगुरपालन	किसान संख्या	१५	५ वटा टोलका १० स्थानमा	१
२.५	व्यावसायिक कुखुरा पालन	किसान संख्या	१०	१० वटा टोलका १० स्थानमा	१
२.६	व्यावसायिक बट्टाई पालन	किसान संख्या	१०	१० ठाउँमा	१
३	**उद्योग तथा बाँणिज्य**				
३.१	कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना	वटा	१	ब्रमाडाँडा	१
३.२	कोल्ड स्टोरको स्थापना	वटा	१	एकता टोल	१
३.३	लागत सहभागितामा एग्रोभेट स्थापना	वटा	१	वनकट्टा	२

३.४	स्थानीय स्रोतमा आधारिकत लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको स्थापना	वटा	२५	वडा भरी	१
३.५	औद्योगिक ग्राम स्थापना	वटा	१	काशिपुर	२
३.६	युवाहरुलाई उद्यमशिलताको तालिम	जना	२००	वडा भरी	१
४	**पर्यटन**				
४.१	बोलबम धाममा पर्यटक वृद्धिको लागि व्यवस्थापन गर्ने	पर्यटक संख्या	५०००००	शंकरटोल	१
४.२	पुरातत्विक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण		नियमित	बर्माबाबा टोल र रानीकुवा	१
४.३	डि.पि.आर. भईसकेको सांस्कृतिक तथा पुरतात्विक सँग्रहालय तथा पार्क स्थापना	संख्या	१	रानी कुवाँ टोल	१
	वडा अन्तर्गत रहेका सार्वजानिक जग्गाहरुमा पर्यटकिय पार्क निर्माण	संख्या	३	समावेशी, शंकर टोल, रानी कुँवा	२
५	**सहकारी तथा वित्तिय क्षेत्र**				
५.१	सहकारीको सुदृढिकरण गर्दै सहकारीमा आवद्धता वृद्धि गर्ने	संख्या	२००	वडा भरी नै	१
६.	**श्रम तथा रोजगारी**				
६.१	श्रमिक वर्गहरुको पहिचान गरी वडाका विकास आयोजनाहरुमा कम्तिमा पनि वर्षको १५० दिन रोजगारी दिने	संख्या	७०	वडा भरी	१

२. सामाजिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**शिक्षा तथा खेलकुद**				
१.१	दुर्गा भवानी, सैनामैना, पर्रोहा परमेश्वर उच्च मा.वि.मा प्राविधिक शिक्षा संचालनको व्यवस्था मिलाउने	संख्या	२	एकता टोल, समावेशी टोल	२
१.२	कृषि र ईलेक्ट्रिकल विषय समावेश गर्ने	संख्या	२	पर्रोहा	३
१.३	भईरहेको विद्यालयहरुलाई अपाङ्गमैत्री बनाउँने	संख्या	२	दुर्गा भवानी, पर्रौहा, परमेश्वर	३
१.४	विद्यायलयहरुमा अपाङ्गमैत्री शौचालय को व्यवस्था	संख्या	२	प्रत्येक विद्यालय	३
२	**स्वास्थ्य तथा पोषण**				३

२.१	निशुल्क स्वास्थ्य विमा योजनालाई प्रभावकारी बनाउँने	संख्या	२००	वडा भरी	
२.२	गर्भवती परिक्षण	संख्या	५००	वडा भरी	३
२.३	ल्याव व्यवस्थापन	संख्या	१	वडा भरी	३
२.४	गर्भवती महिलाहरुलाई अर्गानीक तथा पौष्ट्रिक खाना सम्बन्धी तालिम	संख्या	२००	वडा भरी	३
२.५	दिर्घरोगीलाई निशुल्क औषधि	संख्या	५०	वडा भरी	३
३	**खानेपानी तथा सरसफाई**				
३.१	खानेपानी टंकीमा फिल्टरप्लान्ट जडान	संख्या	३	वनकट्टा, समावेशी टोल	३
३.२	सार्वजानिक शौचालयको निर्माण	संख्या	१४	प्रत्येक टोलमा	३
३.३	अन्तर पालिका स्तरीय फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्र स्थापना	संख्या	१	समावेशी टोल	३
४	**खेलकुद**				
५	**कला तथा संस्कृति**				
५.१	बर्माबाबा मन्दिर संरक्षण	संख्या	१	बर्माबाबा टोल	३
५.२	कोटियामाई, दिउहार, कुवाँ संरक्षण	संख्या	३	परौहा टोल, जनहित टोल, रानी कुवाँ	३
५.३	वडा अन्तर्गत मठ मन्दिर	संख्या	६	६ वटा टोलमा	३
६	**लक्षित समूह विकास**				
६.१	विद्यालय छाडेका विपन्न वर्गका किशोरीहरुलाई उच्च शिक्षाको लागि सहयोग गर्ने	संख्या	२५	वडा भरी	३
६.२	गरिब, असहाय र दलित पिछडा वर्गका युवाहरुलाई रोजगारमुखी सिप प्रदान गरी स्वरोजगार बनाउँने	संख्या	२५	वडा भरी	३

३.शहरी विकास भौतिक पूर्वाधार

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं.
१	**सडक**				
१.१	बोलबम धाम देखि बुटवल उपमहानगरपालिका १६ सम्म सडक कालोपत्रे	कि.मि.	२		१
१.२	चेथरी बोलबम सडक कालोपत्रे	कि.मि.	१.५		१
१.३	३ चुके रिङरोड जोड्ने सडक कालोपत्रे	कि.मि	१.५		१
२	**उर्जा तथा साना विद्युत**				
२.१	सबै टोलमा विद्युतका पोल विस्तार	थान	२००	सबै टोलमा आवश्यकता अनुसार	२
२.२	सडक बत्ती राख्ने कार्य	संख्या	२०	प्रत्येक बाटोको पोलमा	४
२.३	विद्युतका पोलहरुमा दुई-फेज को तार विस्तर	संख्या	३००	सबै टोलमा	३
२.४	विद्युतका पोलहरुमा थ्रि-फेज तार विस्तार	संख्या	३००	सबै टोलमा	३
२.५	ट्रान्सफर्मर जडान	संख्या	५	समावेशी टोल, बर्माबाबा टोल	३
३	**पूल**				
३.१	नरैनापुर र बोलबम जोडको दानब नदीमा पक्की पुल निर्माण	संख्या	१	बर्माबाबा टोल	२
३.२	आकाशे पुल निर्माण	संख्या	३	रानीबगैंचा, बर्माचोक र वनकट्टा चोक	५
३.३	कल्भर्ट निर्माण	संख्या	१०	शंकरटोल, बर्माबाबा टोल, शान्ती टोल, पर्रोहा, कृषि सडक, रानी बगैंचा टोल	३
३.४	प्राकृतिक चिकित्सालय नजकि झोलुङ्गे पुल निर्माण	संख्या	१		४
४	**ढल**				
४.१	ढल निकास व्यवस्थापन	संख्या	१	वडा भरी	२
५	**भवन निर्माण**				
५.१	प्रत्येक टोल विकास संस्थालाई २ कोठे भवन निर्माण	संख्या	१२	सबै टोलमा	५

५.२	कृषि तथा खाद्यान्न विक्रि वितरण केन्द्रको लागि भवनको निर्माण	संख्या	१	एकता टोल	१
५	**विद्युत तथा संचार**				
६	**सिँचाई**				
६.१	पुराना पानी वग्ने कुलाहरु मासिँदै गएकोले पुनः व्यवस्थित गर्ने	संख्या	१४	वडा भरी	१
६.२	लिफ्ट सिँचाई योजना	वटा	१	दानव नदि	५
६.३	नदिमा ड्याम व्यवस्थापन गरि पानी संकलन गरेर सिँचाईको व्यवस्था गर्ने	वटा	१	वौराहा खोला	४
६.४	अधुरो लिफ्ट सिस्टम पूर्ण गर्ने	वटा	५	एकता टोल, भाटा	४
६.४	प्रयोगविहिन रहेका भूमिगत जलस्रोत, ट्युवेलको संचालन गर्ने	वटा	६	वडा भरी	३

४.वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**विपद् व्यवस्थापन**				
१.१	बौराहा खोला र दानव नदीको टटवनधन निर्माण गर्ने	संख्या	२	बौराहा खोला, दानव नदी	३
१.३	जलप्रकोपबाट हुने क्षतिको विमा व्यवस्थापन	विमित संख्या	१०	सैनामैना बिच टोल, शंकर टोल, दुर्गा भवानी टोल, चौधरी टोल	१
२	**वातावरण संरक्षण**				
२.१	लागत सहभागितामा प्लास्टिक नियन्त्रण गर्ने			वडा भरी	२
२.२	लागत सहभागितामा कम्पोष्ट विन वितरण गरी कुहिने वस्तुको कम्पोष्ट मल बनाउन सहजिकरण गर्ने	परिवार संख्या	५०००	वडा भरी	३
३	**वन तथा भु-संरक्षण**				
३.१	वन तथा भु-संरक्षणको लागि खाली जमिनमा वृक्षरोपण	संख्या	४०००	नदि, जमिनमा, एकता टोल	२

३.२	सडकको दाँयाबाँया रुख रोपी, विचमा फुल लगाई हराभरा बनाउँने	संख्या	४०००	सम्पूर्ण बाटोमा	३
३.३	भिँगामारा जाने सडक खण्डमा पहिरोको व्यवस्थापन	संख्या	१		१

५.संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सुशासन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं.
१	**संस्थागत क्षमता विकास**				
२	**मानव संसाधन विकास**				
२.१	अगुवा किसानहरुमध्येबाट छनौट गरि कृषि प्राविधिक तालिम दिएर वडामा परिचालन गर्ने	संख्या	२	वडा भरी	
२.२	अगुवा पशुपालकहरुमध्येबाट छनौट गरि पशु प्राविधिक तालिम दिएर वडामा परिचालन गर्ने	संख्या	२	वडा भरी	
२.३	उपभोक्ता समुहमध्येबाट छनौट गरि खानेपानी प्लम्बर तालिम दिएर वडामा परिचालन गर्ने	संख्या	२	वडा भरी	

वडा नं.२

१. आर्थिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं
१	**कृषि विकस कार्यकम**				
१.१	व्यवसायिक तरकारी खेती	किसान संख्या	१८०	वडा भरी	१
१.२	व्यवसायिक बेमौसमी तरकारी खेती	किसान संख्या	४५	वडा भरी	१
१.३	I.P.M पाठशाला संचालन गर्ने	किसान संख्या	९	वडा भरी	१
१.४	व्यवसायिक च्याउ खेती	किसान संख्या	१०	वडा भरी	१
२	**पशुपंछी विकास**				
२.१	व्यवसायिक बंगुर पालन	किसान संख्या	१८	वडा भरी	१
२.२	व्यवसायिक गाई, भैंसी पालन	किसान संख्या	१०	वडा भरी	१
२.३	व्यवसायिक बाख्रा पालन	किसान संख्या	१०	वडा भरी	१
२.४	व्यवसायिक कुखुरा तथा हाँस पालन	किसान संख्या	२५	वडा भरी	१
२.५	भुई घाँस तथा डालेघाँस वितरण	किसान संख्या	१३५	वडा भरी	१
२.६	पशुपन्छीमा परजिवी तथा रोग नियन्त्रण			नियमित	१
२.९	पशु स्वास्थ्य शिविर संचालन			नियमित	१
३	**उद्योग तथा बाँणिज्य**				
३.१	विउविजन प्रशोधन तथा भण्डारण केन्द्र	संख्या	१	वडा कार्यालय को मातहतमा	१
३.२	स्थानीय स्रोत साधनमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको स्थापना तथा विकास	संख्या	२५	वडा भरी	२
४	**पर्यटन**				
४.१	हिल पार्क निर्माण	संख्या	३	वडा भरी	२
४.२	पिकनिक स्पोट निर्माण	संख्या	२	वडा भरी	२

४.३	होमस्टे स्थापना	संख्या	२	उपयुक्त स्थान	१
५	**सहकारी तथा वित्तिय क्षेत्र**				
५.१	सहकारी संस्थाको स्थापना	संस्था	२	वडा भरी	१
६.	**श्रम तथा रोजगारी**				
६.१	श्रमिक वर्गहरुको पहिचान गरी वडाका विकास आयोजनाहरुमा कम्तिमा पनि वर्षको १५० दिन रोजगारी दिने	संख्या	७०	वडा भरी	**१**

२. सामाजिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वियन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**शिक्षा तथा खेलकुद**				
१.१	पुस्तकालय तथा प्रयोगशाला निर्माण	संख्या	१	उपयुक्त स्थानमा	३
२	**स्वास्थ्य तथा पोषण**				
२.१	स्वास्थ्य चौकी निर्माण/स्थापना	संख्या	१		३
२.२	शिशुहरुलाई खोपहरुको व्यवस्था			नियमित	३
३.३	शिशु स्याहार केन्द्र स्थापना	संख्या	१		३
३	**खानेपानी तथा सरसफाई**				
३.१	एक घर एक धारा जडान	घर संख्या	३००	वडा भित्र	३
४	**खेलकुद**				
४.१					
४.२					
५	**कला तथा संस्कृति**				
५.१	परम्परागत बाजागाजा तथा पोशाकहरुको संरक्षण			नियमित	३
५.२	सैनामैना देवी, मनकामना मन्दिर संरक्षण	संख्या	२	वडा भित्र	३

६	**लक्षित समुह विकास**				
६.१	महिला, पुरुष बिच भिन्नतालाई एक रुपता ल्याउनको लागि अभिमुखिकरण कार्यक्रम	संख्या	९	वडा भरी	३

३. शहरी विकास तथा पूर्वाधार

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**सडक**				
१.१	कच्चीबाटोको स्तरउन्नती गर्ने	कि.मि.	५	वडा नं. २	१
१.२	वडा २ भित्रका विभिन्न बाटोहरुको कालोपत्रे	कि.मि.	५	वडा नं. २	१
२	**ढल तथा नाली निर्माण**				
२.१	नाली तथा ढल निकास पक्कि	संख्या	५०	वडा नं. २	१
३	**पूल**				
३.१	चक्रपथमा आकाशे पुल	संख्या	२	वडा नं. २	५
३.१	मेहन्द्र राजमार्गमा कल्वट	संख्या	२०	वडा नं. २	२
४	**भवन निर्माण**				
४.१	वडा कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं. २	१
४.२	टोल विकास संस्थाका ४ कोठे भवन निर्माण	संख्या	९	वडा नं. २	५
४.३	स्वास्थ्य, पशु, कृषि शाखाका ४ कोठे भवन निर्माण	संख्या	३	वडा नं. २	१
४.४	आमा समुहका ४ कोठे भवन निर्माण	संख्या	९	वडा नं. २	५
४.५	१ हल र ४ कोठाको क्रिया पुत्री भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं. २	३
४.६	१ हल र ४ कोष्ठा सहितको वृद्धा आश्रम भवन निर्माण	संख्या	१	वडा नं. २	४
५	**विद्युत तथा संचार**				
५.१	सबै टोलमा टेलिफोन लाईन विस्तार	संख्या	९	वडा भरी	३

५.२	थ्रि फेज लाइनको व्यवस्था	संख्या	९	वडा भरी	३
५.३	पोल तथा लाईन विस्तार	संख्या	९	वडा भरी	१
५.४	सडक वत्ति स्थापना	संख्या	९	वडा भरी	३
६	**सिँचाई**				
६.१	सिँचाईको व्यवस्थाको सुदृढिकरण	संख्या	२	वडा नं. २	२
६.२	बोरिङबाट सिँचाईको व्यवस्था	संख्या	९	सबै टोलमा	२
६.३	सिँचाई नाली पक्कि बनाउँने	संख्या	९	सबै टोलमा	१

४ वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
	वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन				
१	**वन तथा भू-संरक्षण**				
१.१	चक्रपथ वरिपरि वृक्षारोपण	कि.मि.	३	चक्रपथ वरिपरि	३
१.२	चुरेमा वृक्षारोपण	विरुवा संख्या	५०००	वडा भरी	१
२	**वातावरण संरक्षण**				
२.१	प्लास्टिक जन्य फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गरी रिसाईकल गर्ने	संख्या	१	वडा भित्र	२

५ संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं.
१	**संस्थागत क्षमता विकास**				
२	**मानव संसाधन विकास**				
२.१	अगुवा किसानहरुमध्येबाट छनौट गरि कृषि प्राविधिक तालिम दिएर वडामा परिचालन गर्ने	संख्या	२	वडा भरी	
२.२	अगुवा पशुपालकहरुमध्येबाट छनौट गरि पशु प्राविधिक तालिम दिएर वडामा परिचालन गर्ने	संख्या	२	वडा भरी	
२.३	उपभोक्ता समुहमध्येबाट छनौट गरि खानेपानी प्लम्बर तालिम दिएर वडामा परिचालन गर्ने	संख्या	२	वडा भरी	

वडा नं ३

१. आर्थिक विकास

सि. नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं
१	**कृषि विकस कार्यकम**				
१.१	कृषकहरुलाई व्यवसायिक तालिम दिने	कृषक संख्या	८००	वडा भरी	१
१.२	व्यवसायिक तरकारी खेती	कृषक संख्या	१०	वडा भरी	१
१.३	व्यवसायिक माछा पालन	कृषक संख्या	५	वडा भरी	१
१.४	व्यवसायिक फफूल खेती	कृषक संख्या	१०	वडा भरी	१
२	**पशुपंछी विकास**				
२.१	गोठ सुधार र मुत्र संकलन	कृषक संख्या	२००	वडा भरी	१
२.२	व्यवसायिक बाखा पालन	कृषक संख्या	४०	वडा भरी	**१**

२.३	व्यवसायिक भैसी पालन	कृषक संख्या	२०	वडा भरी	१
२.३	व्यवसायिक गाई पालन	कृषक संख्या	५	वडा भरी	१
२.४	व्यवसायिक कुखुरा पालन	कृषक संख्या	६	वडा भरी	१
२.५	व्यवसायिक बंगुर पालन	कृषक संख्या	६	वडा भरी	१
२.६	व्यवसायिक कालिज पालन	कृषक संख्या	४	वडा भरी	१
३	**उद्योग तथा बाँणिज्य**				
३.१	ग्रिल उद्योग स्थापना	उद्यमी संख्या	८	वडा भरी	२
३.२	गार्मेण्ट उद्योग स्थापना	उद्यमी संख्या	६	वडा भरी	२
३.३	स्थानय स्रोत साधनमा आधारित लघु घरेलु तथा साना उद्यम स्थापना	उद्यमी संख्या	२५	वडा भरी	२
३.४	कोल्ड स्टोर स्थापन	संख्या	१	हाटबजार टोल, मुर्गिया	१
४	**पर्यटन**				
४.१	लामीरहमा उच्चस्तरीय जलाशय निर्माण	संख्या	१	गंगानगर	१
४.२	मुर्गिया दुर्गामन्दिरमा शैलापुत्री पिठ मन्दिर र पार्क निर्माण	संख्या	१	दुर्गामन्दिर टोल, मुर्गिया	२
४.३	कुमाल खेत भैरवस्थान मन्दिर परिसर भित्र वनवाटिका निर्माण, नामाकरण, गेट निर्माण र खानेपानी व्यवस्था गरि पर्यटन भित्र्याउने	संख्या	१		१
५	**सहकारी तथा वित्तिय क्षेत्र**				
५.१	सहकारीमा सहभागिता वृद्धि	संख्या	५००	वडा भरी	१
६.	**श्रम तथा रोजगारी**				
६.१	वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केकाहरुलाई उनिहरुले रोजेको विषयमा सिपविकास तालिम दिई रोजगार बनाउँने	संख्या	२००	वडा भरी	१

२. सामाजिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वियन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**शिक्षा**				
१.१	जनज्योती विद्यालयको सुधार कार्यक्रम				३
	क. फर्निचर व्यवस्था	संख्या	१		३
	ख. बिज्ञान प्रयोगशालन स्थापना	संख्या	१		३
	ग. कम्पाउण्ड निर्माण	संख्या	१		३
	घ. ई.लाईब्ररी	संख्या	१		३
	ङ. खेल मैदानको स्तर वृद्धि	संख्या	१		३
	च. चमेना गृह निर्माण	संख्या	१		३
	छ. शिक्षक दरबन्दि थप	संख्या	२		३
	ज. शिक्षकहरुलाइृ सेवाकालिन तालिम	शिक्षक संख्या	९		३
१.२	प्रि-प्राईमरी विद्यालयको खेलमैदान निर्माण	संख्या	१		३
२	**स्वास्थ्य तथा पोषण**				
२.१	निर्माणधिन गंगानगर स्वास्थ्य केन्द्र भवन पुरा गर्ने	संख्या	१		३
२.२	स्वास्थ्यकर्मिको दरबन्दि थप	संख्या	३		३
२.३	स्वास्थ्य प्रयोगशालाको व्यवस्था गर्ने	संख्या	१		३
२.४	स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरु लाई तालिम	संख्या	५		३
३	**खानेपानी तथा सरसफाई**				
३.१	वडा नं ३ को खानेपानीको सुदृढिकरण गर्ने	संख्या	१	वडा भरी	३

४	**खेलकुद**				
४.१	आर्चरी क्लवको लागि खेल मैदान निर्माण	संख्या	१		३
५	**कला तथा संस्कृति**				
५.१	हाल दुर्गा मन्दिर भएको ठाउँमा शैलपुत्रि पिठ बनाउँने	संख्या	१		३
५.२	भैरवस्थान मन्दिरको संरक्षण	संख्या	१		३
६	**लक्षित समूह विकास**				
६.१	वृद्धाश्रम निर्माण	संख्या	१		३

३ शहरी विकास तथा पूर्वाधार

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**सडक**				
१.१	पर्सावल रिङरोड, दुबै भित्री सडकलाई कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	३		१
१.२	उमडे हल सडक कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	१		१
१.३	रामबस्ती भित्रीका सबै सडक कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	३		१
१.४	नमुना टोल भित्री सडक कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	३		१
१.६	झारबौरा देखि धमादा पुलसम्म सडक कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	२		१
१.७	पर्शौल आदर्श टोल देखि पूर्वि गंगानगर सम्मसडक कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	३		१
१.८	गंगानगर देखि भैरवस्थानसम्म सडक कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	४.५		१
१.९	सुन्दर पथ सडक कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	२		१
१.१०	सृजना मार्ग सडक कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	१		१
१.११	ज्योति मार्ग, न्यूरोड र सम्बन्ध पथसम्मको सडक कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	३		१
१.११	मलमला पथ देखि विकास पथसम्म सडक कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	२		१
१.१३	पुष्पनगर रिङरोड सडक कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	२		१

१.१४	पुष्पनगर डाँडाको सबै सडक कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	२		१
१.१५	पुष्प नगर हुँदै हाटबजार भित्री सडक कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	५		१
१.१६	सुनगाभा टोल भित्र दुर्गा मन्दिर टोल सडक कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	५		१
१.१७	दुर्गा मन्दिर टोलको मेजर सडक र भित्री सडक सबै सडक कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	३		१
२	**ढल तथा नाली निर्माण**				
२.१	दुर्गामन्दिर टोल, सुनगाभा, पर्शौल र आदर्शटोलहरुमा ढल तथा नाली निर्माण	कि.मि.	५.५		**१**
३	**पूल**				
३.१	मुर्गिया चोकमा आकाशे पूल	संख्या	१	मुर्गिया चोक	१
३.२	कभर्डहल नेर कजवेमा सुकौली खोला, पूर्वि गंगानगर सिमल खोला, धमाहा खोला र मान ब. को घर नेर गरी ७ स्थानमा पुल निर्माण	संख्या	७		**१**
३.३	झोलुङ्गे पुल निर्माण	संख्या	२	गंगानगर र पूर्विगंगानगर सिरान, गंगानगर र दुर्गामन्दिर	**१**
४	**भवन निर्माण**				
४.१	जनज्योति आ.वि.को ४ कोठे भवन निर्माण	संख्या	१		१
४.२	आर्चरी क्लबको सभाहल सहित २ कोठे भवन निर्माण	संख्या	१		१
५	**विद्युत तथा संचार**				
५.१	सबै टोलहरुमा टेलिफोन लाईन विस्तार गर्ने	संख्या	११	वडा भरी	२
५.२	वडाका मुख्य सडकहरुमा ११ मिटरका पोलहरु विस्तार गर्ने	थान	३२५	मुख्य सडकहरुमा	१
६	**सिँचाई**				
६.१	विद्यालय र गंगानगर टोलमा स्यालो ट्यूवेल निर्माण गर्ने	संख्या	२		२
	विद्यालय र हरियाली टोलमा डिप ट्युवेल निर्माण गर्ने	संख्या	१		२

४. वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं.
१	**विपद् व्यवस्थापन**				
१.१	धमाहा पुल देखि कालो रह सम्मको तटवनध	संख्या	१		२
१.२	सुकौली क्षेत्रको खोला संरक्षण गर्ने	कि.मि.	४		२
१.३	दरकासी, सुकौली, गंगानगर, फुसको घर विस्थापित गर्ने	संख्या	१०		३
१.४	सामुदायिक वनमा अग्नि नियन्त्रण रेखा कोर्ने	कि.मि.			१
१.५	विपद् व्यवस्थापन कोष खडा गर्ने	रु	???		१
१.६	विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम, अवलोकन भ्रमण गर्ने	संख्या	५०		१
१.७	विपद् व्यवस्थापनको लागि इक्युप्मेन्ट तयारी हालतमा राख्ने			नियमित	१
२	**वातावरण संरक्षण**				
२.१	अधुरो जलासय (लामीरह) निर्माण योजना	संख्या	१		१
२.२	पूर्व वोलवम र मश्चिम मलमला सम्मको सामुदायिक वनमा तारबार	कि.मि.	५		३
२.३	दरकासी शिवालय मन्दिर परिसर खोल्साको पानीको संरक्षण	कि.मि	०.५		२
२.४	पर्रोहा सामुदायिक वनको खाली ठाउँ र बाटोको दायाँबाँया वृक्षारोपण गर्ने	संख्या	५०००		२
२.४	भैरवस्थान मन्दिर तलको पोखरी संरक्षण गरी पोखरीमा पानी राख्ने	संख्या	१		१

५. संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं.
१	**संस्थागत क्षमता विकास**				

२	**मानव संसाधन विकास**				
२.१	अगुवा किसानहरुमध्येबाट छनौट गरि कृषि प्राविधिक तालिम दिएर वडामा परिचालन गर्ने	संख्या	२	वडा भरी	
२.२	अगुवा पशुपालकहरुमध्येबाट छनौट गरि पशु प्राविधिक तालिम दिएर वडामा परिचालन गर्ने	संख्या	२	वडा भरी	
२.३	उपभोक्ता समुहमध्येबाट छनौट गरि खानेपानी प्लम्बर तालिम दिएर वडामा परिचालन गर्ने	संख्या	२	वडा भरी	

वडा नं ४

१. आर्थिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं
१	**कृषि विकस कार्यकम**				
१.१	व्यावसायिक तरकारी खेती	कृषक संख्या	२००	वडा भरी	१
१.२	व्यावसायिक फलफुल खेती	कृषक संख्या	५०	वडा भरी	१
१.३	व्यावसायिक च्याउ खेति	कृषक संख्या	१०	वडा भरी	१
१.८	व्यावसायिक तरकारी खेति	कृषक संख्या	१००	वडा भरी	१
१.१२	व्यावसायिक मसलाबाली	कृषक संख्या	१००	वडा भरी	१
१.१३	कौशी तरकारी खेति	कृषक संख्या	१४०	वडा भरी	१
१.१४	प्राङ्गारिक मल, जैविक मल उत्पादन कार्यक्रम र गोठ सुधार	किसान परिवार	१५०	वडा भरी	१
२	**पशुपंछी विकास**				
२.१	व्यावसायिक गाईपालन	कृषक संख्या	१०	वडा भरी	१
२.२	व्यावसायिक भैँसीपालन	कृषक संख्या	१०	वडा भरी	१
२.३	व्यावसायिक बाख्रापालन	कृषक संख्या	१०	वडा भरी	१
२.४	व्यावसायिक बंगुरपालन	कृषक संख्या	१०	वडा भरी	१
२.५	व्यावसायिक कुखुरापालन	कृषक संख्या	१०	वडा भरी	१

२.६	पशुपन्छी विमा	संख्या	५००	वडा भरी	१
२.७	व्यवसायिक माछा पालन	कृषक संख्या	१०	वडा भरी	१
२.८	व्यावसायिक मौरीपालन	कृषक संख्या	५०	वडा भरी	१
३	**उद्योग तथा बाँणिज्य**				
३.१	दाना उद्योग स्थापना	संख्या	१		१
३.२	स्थानय स्रोत साधनमा आधारित लघु घरेलु तथा साना उद्यम स्थापना	संख्या	३०		२
४	**पर्यटन**				
४.१	कृषि पर्यटन पूर्वाधार	संख्या	१		२
५	**सहकारी तथा वित्तिय क्षेत्र**				
५.१	सहकारीमा अवद्धता वृद्धि	संख्या	२५०		१
६.	**श्रम तथा रोजगारी**				
६.१	वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केकाहरुलाई उनिहरुले रोजेको विषयमा सिपविकास तालिम दिई रोजगार बनाउँने	संख्या	२००	वडा भरी	१

२. सामाजिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**शिक्षा तथा खेलकुद**				
१.१	उच्च शिक्षा तर्फ				२
	पर्रोहा बहुमुखि क्याम्पसमा उच्च शिक्षा तर्फ संकाय थप	संख्या	१		३
	पर्रोहा बहुमुखि क्याम्पसमा १२ कोठा थप	संख्या	८		३
	पर्रोहा बहुमुखि क्याम्पसमा ई-पुस्तकालय स्थापना	संख्या	१		३
	पर्रोहा बहुमुखि क्याम्पसमा खेलकुद मैदान निर्माण	संख्या	१		३

	पर्रोहा बहुमुखि क्याम्पस र पर्रोहा मा.वि.लाई स्कुल/कलेजबस थप	संख्या	२		३
१.२	माध्यामिक शिक्षा तर्फ (पर्रोहा मा.वि.)				३
	श्री पर्रोहा मा.वि. मा प्राविधिक शिक्षा (भेटनरी) थप गर्ने	संख्या	१		३
	फुलबारी निर्माण	संख्या	१		३
	अभिभावक सचेतना कार्यक्रम	पटक	५		३
	शिक्षक पुर्नताजकि तालिम	संख्या	२०		३
	स्यानीटरी प्याड वितरण	संख्या	२५०		३
	प्राथामिक उपचार सेवा प्रदान		नियमित		३
२	**स्वास्थ्य तथा पोषण**				
२.१	पर्रोहा हेल्थपोष्टको स्तरवृद्धि	संख्या	१		३
२.२	प्रविधियुक्त प्रसुतिगृह तत्कालिन सेवा २४ घण्टै सञ्चालन गर्ने		नियमित		३
२.३	निर्माणधीन अस्पताल सञ्चालन मा ल्याउने	संख्या	१		३
२.४	दक्ष जनशक्तिको दरवनदी थप	संख्या	५		३
२.५	एक्सरे तथा ई.सि.जि मेसिन व्यवस्थापन	संख्या	२		३
२.६	अत्याधुनिक ल्याब स्थापना	संख्या	१		३
२.७	दन्त उपचार सेवा संचालन	संख्या	१		३
२.८	स्वयमसेविका तालिम	संख्या	२		३
२.९	निशुल्क स्वास्थ्य शिविर	शिविर संख्या	४		३
३	**खानेपानी तथा सरसफाई**				
३.१	वडा नं. ४ का सबै १५ टोलमा शुद्ध पानीको व्यवस्थापन गर्ने	संख्या	१५		३
३.२	ढल निकासको व्यवस्थापन	संख्या	८		३
३.३	मासिक रुपमा सरसफाई कार्यक्रम	संख्या	६०		३

३.४	सबै टोलमा फोहोरमैला व्यवस्थापन		दैनिक		३
३.५	सार्वजानिक शौचालय निर्माण	संख्या	२		३
४	**खेलकुद**				
४.१	वडाका विभिन्न स्थानमा खेल मैदान निर्माण र स्तरउन्नती	संख्या	३		३
५	**कला तथा संस्कृति**				
५.१	सबै जातजातिहरुको भाषा, संस्कृति, भेषभुषा र परम्परा संरक्षण गर्ने		निरन्तर		३
६	**लक्षित समूह विकास**				
६.१	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण जनचेतना	सहभागि संख्या	३००		३

३. शहरी विकास तथा पूर्वाधार

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**सडक**				
१.१	कुस्मा, भक्ताहवा पथ र बजहा पथ सडक स्तरउन्नती गर्ने	कि.मि	१.५		२
१.२	प्रगती टोलको सडक पिच गर्ने	मि.	२५०		१
१.३	शिशौडाडा सडक पिच गर्ने	मि.	५०		१
१.४	रामनगर सडक पिच गर्ने	कि.मि	१		१
१.५	झाखैरा र .... जोड्ने सडक पिच गर्ने	मि.	३००		१
१.६	प्रगति बजार पर्याप्त-रान्यौरा सडक पिच गर्ने	मि.	३००		१
१.७	रान्यौरा-फर्निचर देखि कर्वाला सम्मको सडक पिच गर्ने	मि.	१५००		१
१.८	प्रगति बजार टोल सडक पिच गर्ने	मि.	२५०		१
१.९	कर्वाला केराबारी देखि लेहुवा सम्मको सडक पिच गर्ने	मि.	४००		१
१.१०	प्रगतिटोल तिनकुने पथ सडक पिच गर्ने	मि.	१५०		१

१.११	हिमचुली पथ, शुभ पथ, सभ्य पथ, सुन्दर पथ सडक पिच गर्ने	कि.मि.	१.५		१
१.१२	समन्वय पथ, शिव पथ, सभ्य पथठ, अमर पथ सडक नालीसहित पिच गर्ने	मि.	६०		१
१.१३	माछापुच्छे पथ, सगरमाथा पथ, शाखा बाटो सहित सडक नालिसहित पिच गर्ने	मि.	६०		१
२	**ढल तथा नाली निर्माण**				
२.१	सँगमटोल, प्रगति टोल, शिशौडाडा, शान्ति टोल, झखैरा टोलमा ढल निकास निर्माण कार्य	कि.मि.	५		१
२.२	प्रगति बजार टोलमा नाली निर्माण	कि.मि.	०.२		२
२.३	कुश्मा चोकमा नाली निर्माण	कि.मि.	०.२		२
२.४	कुश्मा गाउँमा नाली निर्माण	कि.मि.	१.५		२
२.५	सबै टोलमा नाली निर्माण	कि.मि.	१२		१
३	**पूल**				
३.१	कुश्मा गौडीमा पक्की पुल निर्माण	मि.	२५		२
३.२	कुश्मा लुम्बीनी रोडमा पक्की पुल निर्माण	मि.	४०		१
३.३	कर्वला रान्यौरामा पक्की पुल निर्माण	मि.	३०		१
३.४	हडैया/कुश्मामा पक्की पुल निर्माण	मि.	५०		१
३.५	कर्वला/सेरुवामा पक्की पुल निर्माण	मि.	१००		१
३.६	भाठा टोल, वड्की घोलामा कल्भर्ट निर्माण	संख्या	२		१
	सबै टोलमा पानी निकासको लागि हेमपाईप विस्तार	संख्या	२०		३
४	**भवन निर्माण**				
४.१	झखैरा, प्रगति बजरा, मिलन ज्योति, लखनथापा, शिव मन्दिरमा २ कोठे सामुदायिक भवन निर्माण	संख्या	७		३
४.२	सबै टोलमा जनता आवास निर्माण	संख्या	१५		३
५	**विद्युत तथा संचार**				
५.१	झाखैरा, राथैरा, लेडुका, कुश्मा, बजहापथमा विद्युत पोल विस्तार	थान	३०		१

५.२	कुश्मा गाउँमा, सँगम टोल र लखनपारामा उच्च भोल्टेजको विद्युत ट्रान्सफर्मर राख्ने	संख्या	३		३
६	**सिँचाई**				
६.१	रान्यौरा, लेडुवा, कुस्मा र कर्वलामा सिँचाईको लागि बोरिङ्ग	संख्या	१०		२
६.२	कुश्मा, रामनगर, झखैरा, लेडुवा, अस्नैया, कर्वाल मा कुलोबाट सिँचाई गर्न लागत सहभागितामा मोटर सहयोग	संख्या	३०		२

४. वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**विपद् व्यवस्थापन**				
१.१	अस्नैया डाँडा, प्रगति टोल, सिसौडाँडा र रन्यौरामा पक्की नाली निर्माण गरि डुबानबाट जोगाउने	घर संख्या	१००		१
१.२	धमाहा खोला क्षेत्रमा तटवन्ध निर्माण	मि.	३००		१
१.३	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रणका लागि पर्मात स्कुल पश्चिम तर्फबाट रन्यौरा घोला सम्म नाली निर्माण	कि.मि.	२.५		१
२	**वातावरण संरक्षण**				
२.१	लेडुवा र गौडीगाउँमा वृक्षा रोपण	हेक्टर	५		३
२.२	कश्मा, भाठा, रन्यौरा, लुम्विनी रोड र लखनपाटीमा जलाधार संरक्षण	संख्या	४		१
२.३	मुर्गया र लेहुवा टोलमा घोला संरक्षण	कि.मि.	३		१
२.४	कुस्मा, भाठा टोलमा घोला संरक्षण	कि.मि	०.१		१
२.५	कर्वला, गौडीगाउँ र अस्नैया डाँडा गाउँमा घोला संरक्षण	कि.मि.	०.१		१

५. संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं.
१	**संस्थागत क्षमता विकास**				
२	**मानव संसाधन विकास**				
२.१	अगुवा किसानहरुमध्येबाट छनौट गरि कृषि प्राविधिक तालिम दिएर वडामा परिचालन गर्ने	संख्या	२	वडा भरी	
२.२	अगुवा पशुपालकहरुमध्येबाट छनौट गरि पशु प्राविधिक तालिम दिएर वडामा परिचालन गर्ने	संख्या	२	वडा भरी	
२.३	उपभोक्ता समुहमध्येबाट छनौट गरि खानेपानी प्लम्बर तालिम दिएर वडामा परिचालन गर्ने	संख्या	२	वडा भरी	

वडा नं.५

१. आर्थिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं
१	**कृषि विकस कार्यक्रम**				
१.१	निर्वाममुखी किसानहरुलाई व्यवसायिक तालिम	किसान संख्या	१२५०	वडाका १२ टोलमा	१
१.२	व्यवसायिक मौरी पालन	किसान संख्या	१००	वडाका १२ टोलमा	१ १
१.३	मोसमी तथा बेमौसमी तरकारी खेती	किसान संख्या	५००	वडाका १२ टोलमा	१
१.४	व्यवसायिक दलहन पकेट क्षेत्र कार्यक्रम	किसान संख्या	५०	वडाका १२ टोलमा	१
१.५	व्यवसायिक च्याउ खेती	किसान संख्या	५०	वडाका १२ टोलमा	१

१.६	व्यवसायिक माछा पालन	किसान संख्या	२०	वडाका १२ टोलमा	१
१.७	व्यवसायिक फलफूल खेती (केरा, अम्बा, लिचि आँप, कटहर मेवा र कागती)	किसान संख्या	५०	वडाका १२ टोलमा	१
१.८	व्यवसायिक मकै खेती	किसान संख्या	५०	वडाका १२ टोलमा	१
१.९	व्यवसायिक बेसार खेती	किसान संख्या	२०	वडाका १२ टोलमा	१
१.१०	कृषिमा यान्त्रिकरण	किसान संख्या	२००		१
२	**पशुपंछी विकास**				
२.१	गोठ सुधार र मूत्र संकलन	वटा	२००	वडाका १२ टोलमा	१
२.२	लोकल कुखुरा पालन	किसान संख्या	५०	वडाका १२ टोलमा	१
२.३	हाँस पालन	किसान संख्या	१०	वडाका १२ टोलमा	१
२.४	बट्टाइ पालन	किसान संख्या	१०	वडाका १२ टोलमा	१
२.५	बंगुर पालन	किसान संख्या	१०	वडाका १२ टोलमा	१
२.६	गाई पालन	किसान संख्या	५०	वडाका १२ टोलमा	१
२.७	भैसी पालन	किसान संख्या	५०	वडाका १२ टोलमा	१
२.८	घाँस खेती	किसान संख्या	५०	वडाका १२ टोलमा	१
३	**उद्योग तथा बाँणिज्य**				
३.१	जैविक मल तयारी	किसान संख्या	५		१
३.२	कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना	संख्या	१		१
३.३	पशु दाना उत्पादन	संख्या	१		१
३.४	दुध चिस्यान केन्द्र	संख्या	१		१
३.५	अन्य स्थानीय स्रोत साधनमा आधारित उद्यमहरु स्थापन	संख्या	५०		१
४	**पर्यटन**				

४.१	थारु सँग्रहालय	संख्या	१	कोटिया डाँडा	२
४.२	सार्वजनिक शौचालय	संख्या	१		२
४.३	पिकनिक पार्क निर्माण	संख्या	१	गडुवा टोल	३
४.४	बाल उद्यान निर्माण	संख्या	१	विघौली पार्क	२
४.५	बुद्धनगरमा पर्यटक प्रवेशद्धार	संख्या	२	बुद्धचोकमा दुबै तर्फ	३
४.६	कोटियामाई मन्दिर पर्यटन विकाश	संख्या	१		३
४.७	मौसम चोक उत्तरमा पार्क निर्माण	संख्या	१	नयाँ बस्ति, तुलबुलिया छेउ	३
५	**सहकारी तथा वित्तिय क्षेत्र**				
५.१	सहकारीको स्थापना	संख्या	८	उपयुक्त स्थानमा	१

२. सामाजिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**शिक्षा तथा खेलकुद**				
१.१	कृषि क्याम्पस तथा भवन निमार्ण (१२ कोठे), कम्पाउण्ड वाल	संख्या	१	पश्चिम पर्रोहा मा.वि.	३
१.२	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षालय	संख्या	१	मलमला मा.वि.	३
१.३	मा.वि.दरवनदी तथा पदपूर्ति	संख्या	आवश्यक		३
१.४	मलमला मा.वि.भवन निमार्ण ८ कोठा तथा कम्पाउण्डवाल				३
१.५	बालविकाश केन्द्र स्तरउन्नति			२	३
१.६	महिला विद्यालय सेरुवा र दोगहराको बिचमा			१	३
१.७	विद्यार्थी ओसार पसारको लागि बस संचालन			२	३
१.८	बालापुर पश्चिमा खेल मैदान				३

१.९	खेलमैदान निर्माण	संख्या	१	कोटिया माई, वालापुर	३
२	**स्वास्थ्य तथा पोषण**				
२.१	विद्यालयमा दिवा खाजा (कक्षा १ देखि ३ सम्म)	विद्यार्थी संख्या	????		३
२.२	दोगहरामा संचालित स्वास्थ्य केन्द्रको लागि स्वास्थ्य चिकित्सकको स्थायी दरवनदी सहित पदपूर्ति	संख्या	?????		३
२.३	व्यवसायिक औषधी वितरण केन्द्र	संख्या	१	बुद्धनगरमा	३
२.४	स्थास्थ्य स्वयं सेविकाको लागि अनुशिक्षण तालिम	संख्या	१२		३
२.५	मलमला स्वास्थ्य चौकी दरवन्दी सहित संचालन	संख्या	१		३
२.६	आमा समुहलाई बाल्यकालिन पोषण सम्बन्धि तालिम	संख्या	४०		३
२.७	बर्थिङ्ग सेन्टर दोगहरामा स्थापना	संख्या	१		३
२.८	दर्ता भएको आमा समूह (शेरुवा शक्ति समुह र बुद्धनगर आमा समुह) को लागि जग्गासहितको भवन	संख्या	२		३
३	**खानेपानी तथा सरसफाई**				
३.१	गढवा, रुद्र प्रसादको खेत नजिक र शालिकराको घर नजिक डिप ट्युवेल निर्माण	संख्या	३		३
३.२	वडाबासीलार्य लागत सहभागितामा कम्पोष्ट विन वितरण	संख्या	२५००		३
३.३	व्रम्हाखानेपानीको लागि थप खानेपानी टंकी तथा पाइप विस्तार	**संख्या**	**१**		**३**
३.४	कोटियामाइ खानेपानी	संख्या	१		३
३.५	तुलवुलिया खोला र धमाहा खोला बिचको शेरुवा क्षेत्रमा खानेपानी	संख्या	१		३

३. शहरी विकास तथा पूर्वाधार

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं.
१	**सडक**				
१.१	सेरुवा कामना भट्टाचोक देखि पूर्व हिरोनी घाट हुंदै पारी घमाहा वगदीघाट र हिरोनी धमाहापारि बाटो स्तरउन्नति	कि.मि	२		१
१.२	देविसरको घर देखि उत्तर पानी टंकी हुंदै कल्पना अधिकारीको घर सम्म कालोपत्रे	कि.मि	१		१
१.३	पानीटंकी देखि मलमला स्कूल सम्म जाने बाटो कालोपत्रे	कि.मि	१		१
१.५	बालापुर मौसम चौक देखी पाहाडको फेदी सम्म कालोपत्रे सडक निर्माण	कि.मि	१		१
१.६	कर्महवा गाउँ कटियामाई मन्दिर जोड्ने बाटो स्तरउन्नति	कि.मि	२		१
१.७	सेवापथ भुसालको घर देखि पश्चिम बाटो कालोपत्रे	कि.मि	०.३		१
१.८	मलमला मा.वि.देखि उत्तर पिपल बोट .देखि उत्तर बडका पत्थर सम्म जाने बाटो कालो पत्रे	कि.मि	०.७		११
१.९	घुम्तीटोलमा नालि सहित पिच	कि.मि	०.५		२
१.१०	राजमार्ग देखी नगरपालिका भित्रका बाटाहरु नाला सहित पिच गर्ने	कि.मि	१०		१
१.११	कालि रह पिकनिक पार्क देखी बड्का पत्थर, गढवा,बुद्धनगर,ऐरुवा, दोडाहरा, प्रगतिटोल, बक्सडाँडा हुँदै कोटिया माई सम्म ३४ फिटे बाटो नाला सहित पिच गर्ने	कि.मि	१०		३
१.१२	प्रगतिशील टोलमा कृषि सडक	कि.मि	९		२
१.१३	चक्रपथको पूर्वमा दरखा वडा ३ देखी बुटिचौर हुँदै तुलसिराको घर सम्म सडक सतरोन्नती गरी पिच गर्ने	कि.मि	४		१
१.१४	बुद्धनगर हुँदै बड्कापत्थर सम्मको बाठो कालो पत्रे गर्ने	कि.मि	३.५		१
२	**ढल तथा नाली निर्माण**				
२.१	मालिका पथमा नालीको व्यवस्थापन	कि.मि.	१		**१**
२.२	रामनारायण टोलमा नालि निमार्ण	कि.मि.	१		**३**
३	**पूल**				

३.१	वगर्दी घाटमा पुल	संख्या	१		२
३.३	सैनामैना ५ सुद्धोदन गा.पा.जोडने कर्ल्भट	संख्या	१		३
३.४	हुलाकी रोड बक्सडडाँडा सैनामैना ७ लाई जोड्नु पर्ने पुल	संख्या	१		४
३.५	सैनामैना ५ बुद्धनगर वड्कापत्थर हुदै पाल्पा तिनाउ– छहराको बाटोको पुल	संख्या	१		२
३.६	ईङ्गगुरिया खोलामा पूल निर्माण	संख्या	१	ब्रम्हबाबा खानेपानी नजिक	१
३.७	नयाँ बस्ती धमाहटोल जोड्ने पूल	संख्या	१		२
३.८	ऐरुवा र दोगडाहा जोड्ने जिर्ण पूलमा अर्को पूल थप गर्ने	थान	१		३
४	**भवन निर्माण**				
४.१	जेष्ठ नागरिक भवन	संख्या	१	मलमला	२
४.२	वडा नं.५ को भवन	संख्या	१		१
४.३	पशुपति सामुदायिक भवनको तेस्रो तला २ कोठा थप	संख्या	१	पशुपति सामुदायिक भवन	३
४.४	दुर्गा मन्दिरमा सभा हल र कम्पाउण्ड	ससंख्या	१	प्रगती टोलमा	२
४.५	बुध्दनगर आमा समूहको भवन निर्माण	ससंख्या	१	बुध्दनगर	२
४.६	सामुदायिक भवन	संख्या	१	वालापुर खेलमैदान नजिक	३
४.७	सेरुवा शक्ति आमा समूहलाई जग्गा सहित भवन	संख्या	१	शेरुवा	२
५	**विद्युत**				
५.१	विद्युत विस्तार	लाभान्वित परिवार	५००	धमाहा खोला र टुलबुलिया खोल बिच चौतारी टोलमा विद्युत विस्तार गर्ने	१
५.२	दर्खासी देखी बालापुर नया बाटोमा बिजुलिको पोल	संख्या	५०		२
६	**सिँचाई**				

६.१	कोटियामाईको अमरुतिया टोलमा सिँचाई	संख्या	१		१
६.२	कालिरह चिंचाई योजना मर्मत र नाला निर्माण	संख्या	१		२
६.३	तुलबुलिया कुलोको नाला निर्माण र मर्मत	संख्या	१		३
६.४	मलमला टोल सिँचाई योजना	संख्या	१		२

४. वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	यसबाट हुँने फाईदा	प्राथमिकता नं.
१	**विपद् व्यवस्थापन**				
१.१	धमाहा, ईडगुरिया तुलबुलिया र मार्थिहवा खोलाका विभिन्न ठाउँमा तटवनध	कि.मि.	५		१
१.२	तटवनध निर्माण	कि.मि.	०.१		१
१.३	तुलबुलिया र सुकौली दोधान देखी उत्तर दर्खासिण टोल सम्म ४ ठाँउँमा तटवनध	संख्या	४		३
१.४	बालापुर पश्चिमको चक्रपथा पश्चिमबाट बग्ने खोलालाई तुलबुलियामा खसाल्ने	संख्या	१		१
१.५	सैनामैताको उत्तर खहरेखोलामा २ ठाउँमा पक्की ड्याम निर्माण	संख्या	२		**२**
१.६	तटवन्ध कर्मुहवा टोल पश्चिम पुल छेउ	संख्या	१		२
१.७	कर्महवा टोल विकास संस्थाको पश्चिम तटवन्ध	कि.मि.	०.५		१
१.८	तुलवुलिया खोला तटवन्ध बालापुर	कि.मि.	२		२
१.९	बालापुर खेलमैदानमा तटवन्ध	**संख्या**	**१**		**३**
१.१०	रिङ्गरोड उत्तरतर्फ वड्कापत्थर सम्म दायाँवाँया दुवै तर्फ २,२ कि.मी.तटवन्ध	कि.मि.	१		२
१.११	तुलवुलिया नदिमा तटवन्ध	कि.मि.	०.५		१
१.१२	प्रगतिशिलटोल घमाहामा तटवन्ध	कि.मि.	०.५		२
२	**वातावरण संरक्षण**				

२.१	विधौली वातावरण मैत्री पार्क	संख्या	१		३
२.२	मलमला सामुदायिक वनमा तार वार र अग्नी रेखा निर्माण	कि.मि.	५		१

५. संस्थागत विकास सेवा प्रवाह र सुशासन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**मानव संसाधन विकास**				
१.१	वडा कार्यालयमा प्रविधिक कर्मचारी -ओभरसियर) को व्यवस्था	संख्या	१	वडामा	
१.२	अगुवा कृष मध्येबाट कृषि सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	२	वडा भरी	
१.३	अगुवा पशुपालक मध्येबाट पशु सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	२	वडा भरी	
१.४	खानपानकि उपभोक्ता मध्येबाट ग्रामिण मर्मत सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	४	वडा भरी	

वडा नं.६

१. आर्थिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं
१	**कृषि विकस कार्यकम**				
१.१	अग्यानिक खेती बारे कृषलाई तालिम	कृषक संख्या	१००	वडा भरी	१
१.२	व्यवसायिक बेमौसमी तरकारी खेती	कृषक संख्या	२००	वडा भरी	१
१.३	कृषिमा यान्त्रिकरण	कृषक संख्या	२००	वडा भरी	१
१.४	लागत सहभागितामा उन्नत बिउबिजनको व्यवस्था	कृषक संख्या	५००	वडा भरी	१
१.५	व्यवसायिक ड्रागत फलको खेती विस्तार	कृषक संख्या	५०	वडा भरी	१
१.५	व्यवसायिक च्याउ खेती प्रवर्द्धन	कृषक संख्या	५०	वडा भरी	१
२	**पशुपंछी विकास**				

२.१	व्यवसायिक बाखपालन	कृषक संख्या	२५०	वडा भरी	१
२.२	व्यवसायिक कुखुरा पालन	कृषक संख्या	२००	वडा भरी	१
२.३	व्यवसायिक गाई भैसी पालन	कृषक संख्या	१००	वडा भरी	१
२.४	व्यवसायिक माछा पालन	कृषक संख्या	१०	वडा भरी	१
२.५	व्यवसायिक बंगुर पालन	कृषक संख्या	५०	वडा भरी	१
३	**उद्योग तथा बाँणिज्य**				
३.१	कोल्ड स्टोर स्थापना	संख्या	१		१
३.२	स्थानयि उत्पादक र व्यापारी हरु बिच उत्पादन बजारिकरण बारे अन्तरकृया	संख्या	५०		१
३.३	स्थानीय स्रोत साधानमाआधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्यम स्थापना	संख्या	५०		१
४	**पर्यटन**				
४.१	मलमला मन्दिरमा बिजुली जडान	पटक	१		२
४.२	मेधा तालको पुनरनिर्माण	संख्या	१		२
४.३	कलौनी भेगमा हरित पार्क निर्माण	संख्या	१		२
४.४	दुधराक्ष गाउँमा थारु होमस्टे	होम स्टे संख्या	१		२
४.५	शान्तिपुमा मगर होमस्टैको विकास	होम स्टे संख्या	१		२
५	**सहकारी तथा वित्तिय क्षेत्र**				
५.१	सहकारीका पदाधिकारी लाई समूह प्रवर्द्धन बारे तालिम	पटक	५		१
६	**श्रम तथा रोजगारी**				
६.१	वैदेशिक रोजगारी बाट फर्केका युवा लाई सँगठित गरी उद्यमशिलता तालिम दिई व्यवसाय प्रवर्द्धनमा सहयोग गर्ने	युवा संख्या	१००		१
६.२	गाउँमै भउको बेरोजगारहरुलाइ पालिकाका निर्माण कार्यमा रोजगारी प्रदान गर्ने	रोजगार संख्या	१००		१

२. सामाजिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं.
१	**शिक्षा**				
१.१	**रामपुर मा.बि.को स्तरोन्नती**				**३**
	क. कुनै एक विषयमा कक्षा ९ र १० का लागि प्रविधिक शिषाको अनुमति लिने	संख्या	१	रामपुर मा.बि.मा	३
	ख.१८ कोठाको भवन निर्माण	संख्या	१	रामपुर मा.बि.मा	३
	ग. विद्यालयको कम्पाउण्ड वाल निर्माण	कि.मि	०.५	रामपुर मा.बि.मा	३
	घ. शिक्षक दरवनदी थप	संख्या	????	रामपुर मा.बि.मा	३
	ङ यातायात साधन थप	संख्या	२	रामपुर मा.बि.मा	३
१.२	महिला बिद्ययालयमा यातायात साधनको व्यवस्था	बस संख्या	१	गोरखनाथ महिला विद्यालयमा	३
१.३	महिला बिद्ययालयमा चमेना गृह निर्माण	संख्या	१	गोरखनाथ महिला विद्यालयमा	३
१.४	**जनकल्याण मा.बि.को स्तरोन्नती**				
	क. १२ कोठे विद्यालय भवन निर्माण	संख्या	१	जनकल्याण मा.बि.	३
	ख. यातायात व्यवस्था थप गर्ने	बस संख्या	१	जनकल्याण मा.बि.	३
	ग. सुरक्षा घेरबार	कि.मि	०.५	जनकल्याण मा.बि.	३
	घ.सिसि क्यामेरा जडान	थान	३०	जनकल्याण मा.बि.	३
	ङ. शिक्षक दरवनदी थप	संख्या	???	जनकल्याण मा.बि.	३
२	**स्वास्थ्य तथा पोषण**				
२.१	प्रत्येक टोलमा मातृ शिशु स्याहार बारे सचेतना	नियमित	नियमित	सबै ११ टोलमा	३
२.२	लागु पदार्थ दुर्व्यशन नियन्त्रण सचेतना कार्यकम	नियमित	नियमित	सबै ११ टोलमा	३
२.३	सुविधा सम्पन्न बर्थिङ्ग स.ण्टर स्थापना	संख्या	१	स्वास्थ्य चौकिमा	३

२.४	गर्भवती महिला तथा बालबालिकालाई दिनु पर्ने पौष्कि आहारा स्थानीय स्रोतबाट तयारी बारे प्रदर्शन	संख्या	५५	सबै ११ टोलमा	३
३	**खानेपानी तथा सरसफाई**				
३.१	मुख्या सार्वजनिक स्थलहरुमा शुध्द खानेपानकिो व्यवस्था गर्ने	स्थान	५	????	३
३.२	प्रत्येक धरमा खानेपानी पुऱ्याउँने	घर संख्या	???		३
३.३	घना बजारमा सार्वजनिक शौचालयको व्यवस्था गर्ने	संख्या	२	???	३
४	**खेलकुद**				
४.१	सुविधा सम्पन्न खेलमैदान निर्माण	संख्या	१	????	**३**
५	**कला संस्कृति**				
५.१	स्थानीय कला संस्कृतिको जोहो गरी दिवस मनाउँने	नियमित	नियमित		३
६	**लक्षित समूह विकास**				
६.१	लोपोन्मुख जातीको पहिचान र विकास गर्ने	नियमित	नियमित		३

३. शहरी विकास तथा पूर्वाधार

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**सडक**				
१.१	क्याम्पस गेट र विद्यालय गेट अगाडी जेब्रा कस बनाउँने	संख्या	???	क्याम्पस र बिदाालय गेटहरु	३
१.२	फुटपाथको व्यवस्था	कि.मि	४	लोक मार्गको दायाबाँया	२
१.३	देवी चोदेखी चक्रपथ सम्म ग्रामीण सडक निर्माण	कि.मि	२.५	देवी चोदेखी चक्रपथ सम्म	१
१.४	ग्रामिण सडक	कि.मि	२	दुधराक्ष	१
१.५	ग्रामिण सडक	कि.मि	२	लखन चोक देखी रुद्र पोखरेलको घर सम्म	१

१.६	पार्किङ्ग सडक निर्माण	कि.मि	०.३००	रामपुर क्याम्पस गोट देखी क्याम्पस सम्म	३
१.६	.....को घर देखी बिचमा पुल र विकस चोक सम्म ग्रामीण सडक निर्माण	कि.मि	१.५		२
१.७	दुधराक्षमा थारु मन्दिर अगाडी सम्म पिच बाटो	कि.मि			१
१.८	वडा ६ का विभिन्न भित्रि बाटाहरु	कि.मि	१०		१
१.९	वडा कार्यालय जाने बाटो पिच गर्ने	कि.मि	????		१
२	**ढल तथा नाली निर्माण**				
३	**पूल**				
३.१	क्याम्पस तथा विद्यालय छेउमा आकासे पूल निर्माण	संख्या	१		१
३.२	कलौनी चोक पश्चिम सानु फलामे पूल	थान	१		१
४	**भवन निर्माण**				
४.१	अलैचि बजार चोकमा आवासिय प्रहरी चोकीको ८ कोठे भवन निर्माण	संख्या	१		५
४.२	दुधराक्षमा २ कोठे युथ क्लव भवन	संख्या	१		३
४.३	मेजर रोडमा २ कोठे आमा समूह भवन	संख्या	१		४
५	**विद्युत**				
५.१	सडकमा सौर्यलाईट राख्ने	संख्या	५०		२
६	**सिँचाई**				
६.१	थोपा सिँचाई कार्यक्रम	संख्या	५०		१

४. वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं.
१	**विपद् व्यवस्थापन**				
२	**वातावरण संरक्षण**				
२.१	मेगाहा ताल संरक्षण	संख्या	१		२

५. संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सुशासन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं.
१.	**संस्थागत क्षमता विकास**				
१.१	वडा कार्यालयमा कृषि तथा पशु प्रविधिकका लागि औजारहरको व्यवस्था गर्ने	सेट	२		
२	**मानव संसाधन व्यवस्थापन**				
२.१	वडा कार्यालयमा प्रविधिक कर्मचारी -ओभरसियर) को व्यवस्था	संख्या	१	वडामा	
३	**मानव संसाधन विकास**				
३.१	अगुवा कृष मध्येबाट कृषि सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	२	वडा भरी	
३.२	अगुवा पशुपालक मध्येबाट पशु सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	२	वडा भरी	
३.३	खानपानकि उपभोक्ता मध्येबाट ग्रामिण मर्मत सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	४	वडा भरी	
४	**सुशासन**				
४.१	वडा भित्र भएका कार्य प्रगतिहरुबारे सार्वजिनक सुनुवाई गर्ने	संख्या	१५		

वडा नं ७

१. आर्थिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं
१	**कृषि विकस कार्यक्रम**				
१.१	निर्वाहमुखी धान उत्पादकहरुलाई व्यवसायिक तालिम दिने	किसान संख्या	६२	एकता टोल, शान्ती टोल,शिवशक्ति, रामनगर र राम बस्ती	१
१.२	व्यवसायिक फफूल खेती (केरा)	किसान संख्या	२१	हरियाली, सर्शनशिल, शान्ती,व्यरकट्टी र देबी टोल	१
१.३	व्यवसायिक फूल खेती	किसान संख्या	३५	शान्ती, देबी टोल र रामनगर टोलमा	२
१.४	व्यवसायिक तरकारी खेती	किसान संख्या	६०	एकता टोल, शिर्जनशिल, शान्ती टोल, शिवशक्ति, रामनगर , राम बस्तीर देवी टोल	१
१.५	व्यवसायिक उखु खेती	किसान संख्या	६	एकता, शानती र देवी टोल	२
२	**पशुपंछी विकास**				
२.१	व्यवसायिक बंगुर पालन	किसान संख्या	१०	व्यरकट्टी, शिर्जनशिल, शान्ती र हरियाली टोल	१
२.२	व्यवसायिक बाखा पालन	किसान संख्या	१९	एकता, रामनगर, शान्ती, श्रृजनशिल र व्याकट्टी	१ १
२.३	व्यवसायिक मौरी पालन	किसान संख्या	५	शिर्जनशिल, शानती र हरियाली टोल	१
२.४	व्यवसायिक गाई भैसी पालन	किसान संख्या	२१	शिर्जनशिल, एकता, हरियाली,रामनगर, देवी र शान्ती टोल	१
२.५	व्यवसायिक टर्की तथा कुखुरा पालन	किसान संख्या	१७	हरियाली, व्यरकट्टी, शान्ती र देवी टोल	१
२.६	व्यवसायिक माछा पालन	किसान संख्या	७	शिर्जनशिल, देवी, शान्ती र हरियाली टोल	१
२.७	कृषि तथा पशुपंछीका संभावित व्यवसायी लाई उद्यमशिलता तालिम प्रदान	किसान संख्या	२७५	सबै १० टोल	१
३	**उद्योग तथा बाँणिज्य**				
३.१	ग्रील उद्योग	उद्यमी संख्या	१०		३
३.२	कुटानी पिसानी मिल	उद्यमी संख्या	८	शिर्जनशिल, रामवस्ती, जनजागरण टोल	२

३.३	कोल्ड स्टोर	उद्यमी संख्या	१	देवी टोलमा	१
३.४	दाना उद्योग	उद्यमी संख्या	२	देवी, शिर्जनशिल, टोलमा	१
३.५	अर्ग्यानिक मल उत्पादन	उद्यमी संख्या	२०	शिर्जनशिल टोलमा	१
३.६	कृषि उत्पादन संकलन तथा विक्रि वितरण केन्द्र	उद्यमी संख्या	४	जनजागरण	१
३.७	चिश्यान केन्द्र स्थापना	संख्या	१	वडाको सेन्टर पर्ने ठाउमा	१
४	**पर्यटन**				
४.१	नमुना सामुदायिक वनमा पकिनिक स्पर्ट व्यवस्थापन	संख्या	१०		३
४.२	सबै टोलमा धार्मिक स्थल संरक्षण र प्रवर्द्धन	संख्या	१५		३
४.३	शिर्जनशिल र शान्तीदेवि टोलमा ताल तलैया संरक्षण	संख्या	१०		२
५	**सहकारी तथा वित्तिय क्षेत्र**				
५.१	नया सहकारी स्थापना	संख्या	१		३

२. सामाजिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**शिक्षा तथा खेलकुद**				
१.१	**सरस्वती मा.बि.को भौतिक सुधार**				
	क. १२ कोठाको भवन निर्माण	संख्या	१	सरस्वती मा.बि	२
	ख. बाउण्ड्री वाल निर्माण (२५० मिटर ५ फिट अग्लो)	संख्या	१	सरस्वती मा.बि	३
	ग. डाईनिङ्ग हल सहितको क्याण्टिन निर्माण	संख्या	१	सरस्वती मा.बि	२
	घ. बगैचा निर्माण	संख्या	१	सरस्वती मा.बि	३
	ङ. बिज्ञान प्रयोगशाला स्थापना	संख्या	१	सरस्वती मा.बि	१
	च. कक्षा ११ र १२ थप गर्ने	संख्या	१	सरस्वती मा.बि	२

१.२	**श्री राष्ट्रिय मा.बि.को भौतिक सुधार**				
	क. १२ कोठाको भवन निर्माण	संख्या	१	राष्ट्रिय मा.बि.	२
	ख. बाउण्ड्री वाल निर्माण (२५० मिटर ५ फिट अग्लो)	संख्या	१	राष्ट्रिय मा.बि.	१
	ग. १२००० लिटरको खानेपानकिो टंकी निर्माण	संख्या	१	राष्ट्रिय मा.बि.	२
	घ. बिज्ञान प्रयोगशाला स्थापना	संख्या	१	राष्ट्रिय मा.बि.	२
	ङ. छात्र तथा छात्रालाइ अलग अलग शौचालय निर्माण	संख्या	२	राष्ट्रिय मा.बि.	१
	च. चमेना गृह निर्माण	संख्या	१	राष्ट्रिय मा.बि.	२
	घ. बगैचा निर्माण	संख्या	१	राष्ट्रिय मा.बि.	२
१.३	खेल मैदान निर्माण	संख्या	१०	विभिन्न ठाउँमा	१
१.४	कभर्ड हल निर्माण	संख्या	२	देवी टोल र रामनगर	२
१.५	खेलाडी प्रशिक्षक प्रशिक्षण	संख्या	१०		३
१.६	खेलकुद सामाग्री वितरण	सेट	१०		१
२	**स्वास्थ्य तथा पोषण**				
२.१	भएको स्वास्थय केन्द्रको स्तरोन्नती गरी ५ बेडको अस्पत्तालमा परिणत गर्ने	संख्या	१		१
२.२	थप एक स्वास्थ्य केन्द्र स्थपना गर्ने	संख्या	१		३
२.३	लागु पदार्थ तथा दुरर्व्यसन रोकथाम कार्यक्रम	संख्या	नियमित		१
३	**खानेपानी तथा सरसफाई**				**२**
३.१	एक घर एक धारा व्यवस्था गर्ने	परिवार संख्या	????		१
३.२	सार्वजनिक धारा निर्माण	संख्या	१		३
३.३	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	संख्या	१		३
३.४	टोल सरसफाई लाई साप्ताहिक १ दिन बाट २ दिन गर्ने	नियमति	नियमित		१
४	**कला तथा संस्कृति**				
४.१	पंचेबाजा संरक्षण	समूह	२		२

४.२	थारु संस्कृति संरक्षण	समूह	४		२
४.३	मगर संस्कृति संरक्षण	समूह	१		२
४.४	गन्दर्भ संस्कृति संरक्षण	समूह	१		१
४.५	शिवालय मन्दिर निर्माण	संख्या	१	वयरपट्टी	३

३. शहरी विकास तथा पूर्वाधार

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं.
१	**सडक**				
१.१	सबै १० टोलका बाटाहरु स्तरोन्नती र कालोपत्रे	कि.मि	५		१
२	**पुल निर्माण**				
२.१	राम बस्ति टोल र देवी टोल जोड्ने वनरहवा खोलामा पक्कि पुल	संख्या	१	वनरहवा खोला	१
२.२	सैनामैना ७ र ५ जोड्ने पक्कि पुल निर्माण	संख्या	१	सैनामैना चक्रपथ	१
२.३	सैनामैना ६ र ७ बिच पक्कि पुल निर्माण	संख्या	१	सन्तानपुर घोला	१
२.४	राम बस्ति टोल जोड्ने पक्कि पुल निर्माण	संख्या	१	शिबशक्ति टोल	२
२.५	नया बस्ति जोड्ने पक्कि पुल निर्माण	संख्या	१	हरियाली टोल	२
२.६	शान्त टोल बाट मदनभण्डारी पथ बाट लुम्विनी जोड्ने घोलामा कलभर्ट निर्माण	संख्या	१	लुम्विनी रोड जोड्ने घोला	३
२.७	शान्ति टोलको उदय पथ बाट देवीटोलको नमूना पथ जोड्ने कलाभर्ट निर्माण	संख्या	१	देवी टोलको नमूना पथ	३
३	**ढल तथा नाली निर्माण**				
३.१	वडाका सबै बाटामा ढल निकासको व्यवस्था गर्ने	कि.मि	५	वडा भरी	३
४	**भवन निर्माण**				
४.१	नेपाल रेडक्रस को भवन निर्माण	संख्या	१	दुधराक्ष	२
४.२	जनसेवा युवा एकता क्लवको भवन निर्माण	संख्या	१	रामनगर	२
४.३	जनप्रिय स्पोटिंग युवा क्लवको भवन निर्माण	संख्या	१	देवीटोल	२

४.४	आमा समूहका लागि भवन निर्माण	संख्या	२	रामनगर र शान्ति टोल	४
४.५	प्रगति महिला समूहको भवन निर्माण	संख्या	१	श्रृजनशिल टोल	४
५	**विद्युत**				
५.१	न्युन भोल्टेजको समश्य समाधान गर्न ट्रान्सफरमर थप गर्ने	संख्या	५		३
५.२	विद्युत पोल विस्तार	संख्या	८००		३
६	**सिँचाई**				
६.१	डिप ट्युवेल स्तरोन्नती गर्ने	संख्या	५		१
६.२	सेलो ट्युवेल सतरोन्नती र थप	संख्या	११		३
६.३	लिफ्ट सिँचाई	संख्या	१०		३
६.४	थोपा सिँचाई योजना	संख्या	१०		५

४. वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**विपद् व्यवस्थापन**				
१.१	फुसका घरहरु लाई टिनका छानामा परिणत गर्ने	घर संख्या	६०		१
१.२	नमूना सामुदायिक वनमा अग्नि रेखा निर्माण	कि.मि.	३		१
१.३	सबै १० टोमा तटवनध	कि.मि	६		१
२	**वातावरण संरक्षण**				
२.१	एक घर ५ बृक्ष रोपण अभियान	घर संख्या	३००		३

५. संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं.
१.	**संस्थागत क्षमता विकास**				
१.१	वडा कार्यालयमा कृषि तथा पशु प्रविधिकका लागि औजारहरको व्यवस्था गर्ने	सेट	२		
२	**मानव संसाधन व्यवस्थापन**				
२.१	वडा कार्यालयमा प्रविधिक कर्मचारी -ओभरसियर) को व्यवस्था	संख्या	१	वडामा	
३	**मानव संसाधन विकास**				
३.१	अगुवा कृष मध्येबाट कृषि सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	२	वडा भरी	
३.२	अगुवा पशुपालक मध्येबाट पशु सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	२	वडा भरी	
३.३	खानपानकि उपभोक्ता मध्येबाट ग्रामिण मर्मत सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	४	वडा भरी	
४	**सुशासन**				
४.१	वडा भित्र भएका कार्य प्रगतिहरुबारे सार्वजिनक सुनुवाई गर्ने	संख्या	१५		

वडा ८

१. आर्थिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं
१	**कृषि विकस कार्यकम**				
१.१	धान, मकै र गहूँको बिऊ उत्पादन	किसान संख्या	२५	रामपुर, भडसा, सूर्यपुर र बाँसगढी	१
१.२	व्यवसायिक फफूल उत्पादन	किसान संख्या	२५	सबै ६ टोमा	१
१.३	व्यवसायिक तरकारी खेती	किसान संख्या	२०	सबै ६ टोलमा	१
१.४	नगदेवाली जस्तै दलहन, तेलहन र मशला बालिको व्यवसायिक उत्पादन	किसान संख्या	२५	सबै ६ टोलमा	१

१.५	किसानहरु लाई व्यवसायिक तालीम	किसान संख्या	२५०	सबै ६ टोलमा	१
२	**पशुपंछी विकास**				
२.१	व्यवसायिक मौरी पालन	किसान संख्या	३०	सबै ६ टोलमा	१
२.३	व्यवसायिक गाई भैसी पालन	किसान संख्या	१०	सबै ६ टोलमा	**१**
२.४	व्यवसायिक बाखा पालन	किसान संख्या	३०	सबै ६ टोलमा	**१**
२.५	व्यवसायिक कुखुरा, हाँस तथा टर्की पालन	किसान संख्या	३०	सबै ६ टोलमा	**१**
३	**उद्योग तथा बाँणिज्य**				
३.१	स्थानीय स्रोत साधनमा आधारित लघु घरेलु तथा साना उद्यमहरुको स्थापना	संख्या	२०	वडा भरी	१
३.२	वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवाहरुलाई व्यवसायिक तालिम दिई उद्यम व्यवसायमा लगाउँने	संख्या	२०	**वडा भरी**	**१**
३.३	मौरीपालक किसानको उत्पादन बजारिकरणका लागि उत्पाद र व्यापारी बिच अन्तरकृया गराउँने	अन्तकृया संख्या	१०		**१**
४	**पर्यटन**				
४.१	होमस्टे स्थापना र संचालन	संख्या	१		३
४.२	बाँसगढीको किरातेश्वर मन्दिर र सतचिन्तन प्रतिष्ठानलाई बृहत्तर विकास गरी पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने	संख्या	१		३
४.३	माकि मन्दिरको निर्माण र सुन्दरिकरण	संख्या	१	भडसा	३
५	**सहकारी तथा वित्तिय क्षेत्र**				
५.१	स्थानीय सहकारी लाई उत्पादनमुलक क्षेत्रमा लगानी गर्न सहजिकरण गर्ने	सहकारी संख्या	१		**१**
६.	**श्रम तथा रोजगारी**				
६.१	वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका युवाहरुलाई रोजगारमुलक तालिम दिई रोजगार बनाउँने	संख्या	५०		**१**

२. सामाजिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**शिक्षा तथा खेलकुद**				
१.१	**जनचेतना मा.बि.को भौतिक तथा शैक्षिक सतरोन्नती**				
	क. ४ कोठे भवन निर्माण र फर्निचर	संख्या	१		१
	ख. चमेना गृह र स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था	संख्या	१		२
	ग बिज्ञान प्रयोगशालाको व्यवस्था	संख्या	१		२
	घ. खेल मैदान सुधार र खेल सामाग्री व्यवस्था	संख्या	१		३
	ङ यातायात व्यवस्था	बस	१		१
	च. बिद्यदालय क्षेत्रको घेरबार	संख्या	१		२
	छ. वाल क्लब को स्वीकृति	संख्या	१		२
	ज. बिद्यदालयको हल र सटर निर्माण	संख्या	१		३
	झ. बगैचा निर्माण	संख्या	१		३
	ञ. शैच्छिक भ्रमणको व्यवस्था	पटक	५		२
१.२	सामुदायिक पुस्तकालय लाई स्तर वृद्धि गर्ने	संख्या	१	बाँसगढी	१
२	**स्वास्थ्य तथा पोषण**				
२.१	पोषण बारे जनचोतना अभियान	पटक	१०	सबै टोलमा	१
२.२	बालबालिकालाइ पौष्टिक खाजा व्यवस्था नियमित रुपमा	बालबालिका	४५०	जनचेतना मा.बि. र बौधिक अपाङ्गता विद्यालय	२
३	**खानेपानी तथा सरसफाई**				
३.१	बाँसगढी र देवीस्थान योजनाको खानेपानी निर्मलिकरण गरी धारामा पठाउँने	संख्या	२	वडा भरी	१
३.२	भान्साबाट निस्कने पोहर पानी व्यवस्थापन अभियान	घर परिवार संख्या	...	सबै ६ वटा टोलमा	३

३.३	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	संख्या	४	बाँस गढी, रामपुर, भडसा र सिद्धबिनायक	३
३.४	सतचिन्तन सामुदायिक प्रतिष्ठानमा शौचालय निर्माण	संख्या	१		३
४	**खेलकुद**				
४ .१	वडाका सबै टोलबाट युवा युवतिको छनौट गरी खेलकुद प्रशिक्षण प्रदान गर्ने	संख्या	३०	सबै ६ टोलबाट	३
५	**कला तथा संस्कृति**				
५.१	किरातेश्वर मन्दिर क्षेत्रमा अन्य मन्दिर निर्माण	संख्या	१	???	३
५.२	राम जानकी मन्दिर बनाउँने	संख्या	१	???	३
५.३	समुदायमा प्रचलित लाखे नाच, मालिमा र लाखे नाचको संरक्षण गर्न प्रतियोगिता गर्ने ।	संख्य	५		३
५.४	वडामा संचालन हुँने धार्मिक तथा सास्कृतिक मेलाहरुको संरक्षण गर्ने	नियाति	नियमित		३
५.६	किरातेश्वर मन्दिरको कम्पाउण्ड वाल निर्माण(१५०० मिटर)	संख्या	१		३
६	**लक्षित समूह विकास**				
६.१	अपाङ्गता भएका लाई सीप प्रदान गरी आयआर्जनमा लगाउँने	संख्या	५		३
६.२	दलित तथा आदिबासी र लोपोन्मुख वर्गको छनौट गरी सीप प्रदान गरेर आयआर्जमा लगाउँने	संख्या	२०		३

३. शहरी विकास तथा पूर्वाधार

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**सडक**				
१.१	बुद्ध पथ पिच गर्ने	कि.मि.	०.५		१
१.२	सिध्दार्थ पथ पिच गर्ने (नाला सहित)	कि.मि.	०.४५०		१
१.३	हरियालि पथ ग्राभल गर्ने	कि.मि	०.२		२
१.४	महा यज्ञ पथ पिच गर्ने	कि.मि	०.३		१
१.५	मथुरा पथ स्तरोन्नती	कि.मि	०.३		२

१.६	बाँसगढीको पुस्तकालय बाट हरि ज्ञवालिको घर सम्म पिच गर्ने	कि.मि	०.३		२
१.७	लालि गुराँस पथ र शिवशक्ति ोल पिच गर्ने	कि.मि.	०.५		१
१.८	नारायण ज्ञवालिको घरबाट भित्र जाने बाटो पिच गर्ने	कि.मि	०.२		१
१.९	लोक मार्ग बाट धम नारायणको घर सम्मको बाटो स्तरोन्नती	कि.मि.	०.२		२
१.१०	दानापुर जाने बाटो पिच गर्ने	कि.मि	०.१		१
१.११	गौतरी पथमा पिच गर्ने	कि.मि.	०.६		१
१.१२	पूर्णिमा पथमा पिच गर्ने	कि.मि.	१		१
१.१३	जनकल्याण मा.वि.मा जाने बाटो पिच गर्ने	कि.मि.	०.२५		१
१.१४	लडुवा पथमा स्तरउन्नती गर्ने	कि.मि.	०.९		२
२	**ढल तथा नाली निर्माण**				
२.१	बासगढी चोक देखी ईयनाला सम्म नाली तथा ढल निर्माण	कि.मि	०.३		**१**
२.२	लोक मार्ग देखी जनचेतना हुँदै रिम बहादुरको घर सम्म नाली निर्माण	किमि.	१.५		**२**
२.३	ढलको स्तरोन्नती	कि.मि	०.२	बासगढी बजार	**२**
२.४	रामापुरको ढलनिकासको व्यवस्था	कि.मि.	२		**१**
३	**पूल**				
३.१	शिवशक्ति मार्गको दक्षिण १०० मिटरको पुल निर्माण	संख्या	१		१
४	**भवन निर्माण**				
४.१	स्वस्थ्य चौकी निर्माण	संख्या	१	वडाको केन्द्रमा	१
४.२	पुलिस बिट निर्माण	संख्या	१	रामपुर चोक	२
४.३	सतचिन्तन सामुदायिक प्रतिष्ठानमा पैवा निर्माण	संख्या	२		३
४.४	सतचिन्तन सामुदायिक प्रतिष्ठानमा क्रियापुत्रि भवन निर्माण	संख्या	१		३
४.५	घर बिहिन परिवारलाई आवासको व्यवस्था	परिवार संख्या	५		१
५	**विद्युत तथा संचार**				

५.१	लोक मार्गको दायाबाया सडकमा शोलार बत्ति जडान गर्ने	संख्या	६०		३
५.२	लत्रिएका तथा झण्डिएका तार व्यवस्थि तगर्न पोल थप	पोल संख्या	५०		२
५.३	लोक मार्ग आसपासमा ल्याण्डलाईन फोनको विस्तार गर्न	संख्या	७०		३
५.४	रेडियो सबस्टेशनको व्यवस्था	संख्या	१	बासगढी	३
६	**सिँचाई**				
६.१	लिफ्ट सिँचाई (ईन्तुरिया र वनरहवा नदी बाट)	संख्या	६		३

४. वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**विपद् व्यवस्थापन**				
१.१	वनरहवा र इन्तुरिया नदिमा दुवैतर्फ तटवनध गर्न	कि.मि.	१०		२
२	**वातावरण संरक्षण**				
२.१	नदी तट र सार्वजनिक स्थलमा वृक्षारोण गर्ने	बिरुवा संख्या	५०००		३

५. संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**संस्थागत क्षमता विकास**				
१.१	वडा कार्यालय भवन सम्पन्न गर्ने	संख्या	१		
१.२	सबै टोलमा टोल विकास कार्यालय स्थापना	संख्या	६		
२	**मानव संसाधन व्यवस्थापन**				
२.१	खेल शिक्षकको व्यवस्था	संख्या	४		

२.२	नर्सको व्यवस्था	संख्या	४		
२.३	अमिनको व्यवस्था	संख्या	१		
२	**मानव संसाधन विकास**				
२.१	वडा कार्यालयमा प्रविधिक कर्मचारी -ओभरसियर) को व्यवस्था	संख्या	१	वडामा	
२.२	अगुवा कृष मध्येबाट कृषि सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	२	वडा भरी	
२.३	अगुवा पशुपालक मध्येबाट पशु सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	२	वडा भरी	
२.४	खानपानकि उपभोक्ता मध्येबाट ग्रामिण मर्मत सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	४	वडा भरी	

वडा ९

१. आर्थिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं
१	**कृषि विकस कार्यक्रम**				
१.१	व्यावसायिक कृषि समुह वृद्धि	समुह	२५	वडा भरि	१
१.२	कृषियन्त्र -मिटि टेलर, ट्र्याकटर, थ्रेसर	समुह	२५	वडा भरि	१
१.३	व्यावसायिक च्याउ खेति गर्ने	संख्या	१०	वडा भित्र	१
१.४	व्यवसायिक तरकारी खेती	संख्या	२०	वडा भरी	१
१.५	बिउबिजन व्यावसायिक उत्पादन	संख्या	२५	वडा भित्र	१
१.६	फुल खेती र नर्सरी सञ्चालन	संख्या	८०	वडा भरी	२
१.८	फलफुल खेति विस्तार	संख्या	१३०	जनज्योति टोल	१
२	**पशुपंछी विकास**				
२.१	व्यावसायिक बाखापालन	किसान संख्या	७५	वडा भित्र	१

२.१	व्यावसायिक बंगुर पालन	किसान संख्या	१०	शंकरपुर, सँगम टोल, ज्योतीटोल	१
२.३	व्यावसायिक कुखुरा पालन तथा परेवा पालन	किसान संख्या	१५	कुमारगड्डी, चंखीपुर, पिपलडाँडा	१
२.४	व्यावसायिक माछापालन	किसान संख्या	१५	शंकरपुर, भुजेनी, भडसी, बाँसगढी	१
३	**उद्योग तथा बाँणिज्य**				
३.१	स्थानीय स्रोत साधानमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योग स्थापना	संख्या	२५		१
४	**पर्यटन**				
४.१	बाल उद्यान पार्क र शहिद पार्कलाई व्यवस्थिति गर्ने		विस्तार गर्ने	सँगम टोल	३
४.२	साईक्लिङ पार्क बनाउँने		२ लेन बनाउँने	बरपानी, बगाहा	३
४.३	पिकनिक पार्क		१० वटा सेड निर्माण	भुजेनी डाँडा	३
४.४	होमस्टे सञ्चालन (थारु, मगर)	घर संख्या	२०	भुजेनी	३
४.५	निर्माणाधिन वरपानी पार्क सम्पन्न गर्ने	संख्या	१	बगाहा	१
५	**सहकारी तथा वित्तिय क्षेत्र**				
५.१	सहकारी स्थापना	संख्या	१	बाँसगढी	३
६.	**श्रम तथा रोजगारी**				
६.१	वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका युवाहरुलाई रोजगारमुलक तालिम दिई रोजगार बनाउँने	संख्या	५०		१

२. सामाजिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**शिक्षा तथा खेलकुद**				
१.१	श्री जनचेतना मा.वि.मा विज्ञान प्रयोगशाला र कम्प्युटर प्रयोगशाला निर्माण	संख्या	२		३

१.२	श्री जनचेतना मा.वि. मा चार कोठे भवन थप	संख्या	१		३
१.३	श्री जनचेतना मा.वि.मा खेलमैदान सुधार	संख्या	१		३
१.४	श्री जनचेतना मा.वि.लाई क्रिकेट, भलिबल र फुटबलका खेलकुद सामाग्री हस्तान्तरण	संख्या	२५		३
१.५	श्री जनचेतना मा.वि. मा माध्यामिक तहको शिक्षक थप	संख्या	???		३
१.६	श्री जनचेतना मा.वि.मा विद्यालय क्षेत्र घेराबार	संख्या	१		३
१.८	श्री कालिका भवानी आधारभुत वि. चेमना गृह निर्माण	संख्या	१		३
१.९	श्री जनचेतना मा.वि. इ-लाईब्रेरी स्थापना		१		३
१.१०	श्री जनचेतना मा.वि. विद्यालय क्षेत्र फुलबारी निर्माण	संख्या	१		३
१.११	श्री जनचेतना मा.वि.मा स्कुलबस थप गर्ने	संख्या	२		३
१.१२	श्री जनचेतना मा.वि.मा स्कुलबस सञ्चालन गर्न चालक र कर्मचारी व्यवस्था	संख्या	५		३
१.१३	श्री जनचेतना मा.वि.मा व्यवसायिक शिक्षा संचालन	विषय	४		३
१.१४	वडा स्तरमा खेल संचालन	संख्या	१०		३
१.१५	वडाभित्र भलिबल र व्याडमिन्टन क्लब गठन	क्लब संख्या	१०		३
१.१६	स्कुल र टोल स्तरमा बाल क्लब गठन	क्लब संख्या	८		३
१.१७	श्री जनचेतना मा.वि. र ८ वटा टोल फुटबल मैदान निर्माण	संख्या	९		३
१.१८	भलिबल र व्याडमिन्टर कोर्ट निर्माण	संख्या	२	भरैया टोल र मैदी	३
१.१९	भरैयामा खेल मैदान	संख्या	१		३
१.२०	बाल उद्यान पार्क निर्माण	संख्या	१		३
२	**स्वास्थ्य तथा पोषण**				
२.१	योग तथा व्यायाम केन्द्र निर्माण	संख्या	२		३
२.२	घर घरमा करेशाबारी	घर संख्या			३
२.३	स्वास्थ्य चौकी निर्माण	संख्या	१		३

२.४	मातृशिशु विकास, पोषण व्यवस्था	संख्या	१	बाँसगढी	३
२.५	बाल विकास, महिला स्वयंसेविकाको व्यवस्था	संख्या	हरेक सुत्केरी महिलालाई	सबै टोलमा	३
२.६	मातृशिशु, कुपोषण सम्बन्धी तालिम दिने	तालिमि संख्या	८	८ वटै टोलमा	३
३	**खानेपानी तथा सरसफाई**				
३.१	खानेपानी टंकीको क्षमता विस्तार	संख्या	३	पिपलडाँडा, सहमत र वनहवा	**३**
३.२	सहमत टोलमा पाइपलाईन विस्तार	संख्या	१		३
३.३	सहमत टोल, शंकरपुर, भरैया, कमारगड्डी बोरीङ्ग थप गर्ने	संख्या	५		३
३.४	खानेपानी ट्याङकीमा फिल्टर जडान	संख्या	३	सहमत टोल, शंकरपुर, भरैया, कुमारगड्डी	३
३.५	वडा भरी सरसफाई		नियमित		३
४	**खेलकुद**				
४.१	कर्वाड हल निर्माण	संख्या	२	बगाह र पिपलडाँडा	**३**
५	**कला तथा संस्कृति**				
५.१	पुरातात्विक सँग्रालय निर्माण	संख्या	१		३
५.२	समादि स्थल व्यवस्थापन	संख्या	५	मलमला, गणेश थारु दिवार	३
५.३	गुरुङ सँग्राहालय निर्माण	संख्या	२	बाँसगढी, गुरुङडाँडा	३
५.४	सामुदायगत संस्कृति प्रवर्दन केन्द्र स्थापना	संख्या	१	बाँसगढी	३
५.५	कुमारगड्डी बाँगढी, वनरहवा, जनज्याती र पखिपुरमा कलाकेन्द्र निर्माण	संख्या	५		३
६	**लक्षित समूह विकास**				
६.१	दलित विकासको लागि निशुल्क शिक्षा	**विद्यार्थी संख्या**	**५०**		**३**

६.२	जनचेतना गोष्ठी (युवा र लक्षित वर्ग)	गोष्ठी संख्या	५		३
६.३	ह्वील चियर, वैशाखी, छडी, ट्राईसाईकल	संख्या	४०		३
६.४	लैङ्गिक समानता सम्बन्धी गोष्ठी	संख्या	९	वडा भरी	३
६.५	लक्षित समुहका युवालाई स्वरोजगार तालिम	युवा संख्या	४०		३
६.६	आत्महत्याबारे जनचेतना	कार्यक्रम संख्या	८		३

३. शहरी विकास तथा पूर्वाधार

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वियन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**सडक**				
१.१	सडक निर्माण गर्ने	कि.मि	२	शंकरपुरबाट भरैया सम्म	१
१.२	शहिद गेट-मिलन चोक सडक पिच	कि.मि	२	सहिदगेट देखि मिलनचोक	१
१.३	जनज्याती टोल -बाँसगढी टोल हुँदै हाइवे जोड्ने सडक पिच गर्ने	मि	२५००	जनज्याती टोल	१
१.४	पेट्रोल पम्पबाट जनचेतना मा.वि. ग्राभेल गर्ने	मि.	१५००	बाँसगढी तोल	२
१.५	कुमारगड्डी - चंखिपुर पिच गर्ने	कि.मि	२	सहमतटोल	१
१.६	गणेशमन्दिर-बगाह -भड्सी पिच	कि.मि.	२	भड्सी	१
१.७	श्रीनगर चोक - चल्सहवा - भड्सी सडक पिच	कि.मि.	१	बाँसगढी देखि भड्सी	१
१.८	अर्घाखाँची टोल - ८ नं. को सिमाना जोड्ने बाटो पिच गर्ने	मि.	५००	भड्सी	१
१.९	चंखिपुर बाट नारायण गलामीको घर हुँदै खानेपानी टंकी सम्म पिच गर्ने	कि.मि.	२	अस्नेरी	१
१.१०	मलमला चोक - जनज्याती टोल पिच गर्ने	मि.	७००	पिपलडाँडा	१
१.११	सामुदायिक भवन जनज्योती टोलबाट हाइवै सम्म पिच गर्ने	मि.	७००	जनज्याती टोल	१
१.१२	पशुपति चोक देखि १२ नं. बाटोमा जोड्ने पिच गर्ने	मि.	६००	जनज्योती टोल	१

१.१३	गिरी मार्ग पिच गर्ने	मि.	४००	जनज्योती टोल	१
१.१४	तालीबरौली जाने बाटो पिच गर्ने	कि.मि	१	बाँसगढी टोल	१
१.१५	कुमारगड्डी-भुजेनी पिच गर्ने	मि.	५००	भुजेनी	१
१.१६	रिङ्गरोबाट भुलुखोल्टा पिच	मि.	५००	सहमत टोल	१
१.१७	पिपलडाँडा - वनरहवा स्तर उन्नती सहित पिच	मि.	१५००	वनरहवा	२
१.१८	प्रविन पुनको घरबाट झोलेको घरसम्म पिच गर्ने	कि.मि.	१	वनरहवा	२
१.१९	खेम बहादुर मगरको घर देखि गोपालको घर सम्म कल्भर्ट सहित पिच गर्ने	मि.	५००	वनरहवा - भुजेनी	३
१.२०	रिजालको घरबाट कुमारगड्डी पिच गर्ने	मि.	८००	सहमत टोल	२
१.२१	खुमकली वि.क.को घरदेखि भरत श्रेष्ठको घरसम्म पिच	मि.	७००	जनज्योती टोल	१
१.२२	चित्र कुमारी नेपालको घरखि मुना वि.क.को घर सम्म पिच	मि.	७००	जनज्योती टोल	१
१.२३	विन्दु परिवारको घरको बाट पिच	मि.	५००	जनज्योती टोल	२
१.२४	खड्क वि.क.को घर देखि चेतबहादुरको घर सम्म पिच	मि.	५००	जनज्योती टोल	२
१.२५	भड्सी फर्निचर देखि चल्सोभा ताल जाने चोक पिच	मि.	५००	भड्सी	२
१.२६	खेलमैदान जाने बाटो पिच गर्ने	मि.	५००	भड्सी	२
१.२७	अर्घाखाँची टोलको बाटो पिच गर्ने	मि.	५००	भड्सी	२
१.२८	शंकरपुर गाउँदेखि बगैंचा सम्म	मि.	५००	भड्सी	२
१.२९	भड्सी आर्घाखाँची, चल्सोभा ताल पिच	कि.मि.	०.५		२
२	**ढल तथा नाली निर्माण**				
२.१	जनचेतना र ज्योतीटोलमा ढल निकास	कि.मि.	१.२		**१**
२.२	लोकमार्ग, दुर्गामन्दिर, सँगमटोल ढल निर्माण	कि.मि.	२	बाँसगढी, सँगम टोल	**१**
२.३	भड्सी गाउँ, शंकरपुर, चंखीपुर, कुमारगढी, वनरहवा ढल निर्माण	कि.मि.	४		**१**
३	**पूल**				
३.१	कुमारगड्डी - चंखिपुर मार्गमा ६ मिटरको कर्ल्भट निर्माण	संख्या	१		३

३.२	कमारगढी, पिपलडाँडा जोड्ने झोलुङ्गे पुल	संख्या	२		**३**
३.३	वगाह स्वास्थ्यचौकी नजिक २०० मिटरको पक्की पुल	संख्या	१		**१**
३.४	भरैयामा पक्की पुल निर्माण	संख्या	१		**१**
३.५	वनरहवा-भुजेनी र वहरहवा-कुमारगड्डी पुल	संख्या	१		**१**
४	**भवन निर्माण**				
४.१	बाँसगढी र पिपलडाँडामा सभाहल तथा वडा कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	३		१
४.२	जनज्याती टोलमा आमा समुहलाई २ कोठ् भवन निर्माण	संख्या	१		४
४.३	गणेशमन्दिर युवा क्लबलाई ४ कोठे भवन निर्माण	संख्या	१		४
५	**विद्युत तथा संचार**				
५.१	खाला, ज्यातीटोल, श्रीनगर, भरैया, सँगम, पिपलडाँडा, अस्नेरी, वनरहवा, र बगाहामा विद्युत लाईन विस्तार	पोल संख्या	२००		२
५.२	ज्योतिटोल, चखिपुर र कुमारगड्डीमा विद्युत ट्रान्सफर्मर थप	संख्या	३		२
५.३	सार्वजानिक भवन, विद्यालय र सार्वजानिक स्थल निशुल्क इन्टरनेट सेवा विस्तार		विस्तार गर्ने		४
६	**सिँचाई**				
६.१	सँगमटोल र वनरहवामा ड्याम निर्माण गरी पोखरी ताल बनाउँने	संख्या	२		४
६.२	कुमारगड्डी र खालामा डिप ट्युवेल निर्माण	संख्या	२		३
६.३	वडा भरी स्यालो ट्युवेल निर्माण	संख्या	१२		३
७.	**उद्योग**				
७.१	स्थानीय स्रोत साधानमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योग स्थापना	संख्या	२५		२

४. वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वियन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**विपद् व्यवस्थापन**				
१.१	वरपानी सामुदायिक वनमा अग्नी रेखा निर्माण	कि.मि.	५		१
१.२	वनरहवा र इङ्गुरिया नदीमा तटवन्धन	कि.मि	८		२
१.३	बाँसगढी टोलमा घोला नियन्त्रण	कि.मि	५		२
१.४	अस्नेरीमा रोरा घोला नियन्त्रण	कि.मि.	२		२
२	**वातावरण संरक्षण**				
२.१	चल्सोवा ताल संरक्षण र व्यवस्थापन	संख्या	१	भड्सी	२

५. संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वियन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**संस्थागत क्षमता विकास**				
१.१					
२	**मानव संसाधन विकास**				
२.१	अगुवा कृष मध्येबाट कृषि सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	२	वडा भरी	
२.२	अगुवा पशुपालक मध्येबाट पशु सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	२	वडा भरी	
२.३	खानपानकि उपभोक्ता मध्येबाट ग्रामिण मर्मत सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	२	वडा भरी	
२.४	सब इन्जीनियर	संख्या	१		
२.५	अमिन	संख्या	१		
२.६	वातावरण सम्बन्धिी विज्ञ	संख्या	१		
२.७	कम्प्युटर अपरेटर	संख्या	१		

वडा १०

१. आर्थिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं
१	**कृषि विकस कार्यक्रम**				
१.१	पानबारी, झिमझिमे, फुलबारी, कंचनापुरमा व्यवसायिक मकै खेति	किसान संख्या	१००		१
१.२	फुलबारी, झिमझिमे, कंचनापुर र भच्कैयामा व्यवसायिक तरकारी खेति	किसान संख्या	२०		१
१.३	झिमझिमीया, पानबारी, भच्कैया र कंचनापुरमा व्यवसायिक विउ उत्पादन	किसान संख्या	२५		१
१.४	फुलबारी र पानबारीमा व्यवसायिक फुल खेती	किसान संख्या	१०		२
२	**पशुपंछी विकास**				
२.१	फुलबारी, बेमटेनी, कंचनापुरमा व्यावसायिक बाखापालन	किसान संख्या	१००		१
२.२	पानबारी, बेमटेनी र फुलबारीमा व्यावसायिक गाई पालन	किसान संख्या	२०		**१**
	झिमझिमे, फुलबारी र भच्कैया मा व्यावसायिक भैँसीपालन	किसान संख्या	२०		**१**
	पानबारी, कंचनापुर, बेमटेनी, फुलबारी र झिमपुर मा व्यावसायिक कुखुरापालन	किसान संख्या	२५		**१**
३	**उद्योग तथा बाँणिज्य**				
३.१	दुना टपरी उद्योग, स्थानीय श्रोत साधन परिचालन हुने गरी सञ्चालन,	संख्या	१	झिमझिमिया	१
३.२	दुग्ध परिकार उद्योग	संख्या	१	सालझण्डी	**१**
३.३	मलखाद व्यवस्थापन डिपो	संख्या	२	सालझण्डी, झिमझिमे	**१**
३.४	स्थानीय स्रोत साधानमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योग स्थापना	संख्या	२५		**१**
४	**पर्यटन**				
४.१	बाल उद्यान	संख्या	१ वटा	फुलबारी	३

४.२	शितलापुर, पानबारीमा पिकनिक स्पोट	संख्या	२ वटा		३
४.३	राधाकृष्ण मन्दिर, बेम्टेनी, पानबारी, शितलापुर, फुलबारीमा धार्मिक पर्यटन प्रवर्द्धन	संख्या	५ वटा		२
४.४	पर्यटन भ्रमण क्षेत्र तय गर्ने	संख्या	१ वटा	साझेदारी वन, कन्चन सा.व., झिमझिमे सा.व, पानबारी जलाशय	२
५	**सहकारी तथा वित्तिय क्षेत्र**				
५.१	सहुलियत कर्जा व्यवस्थापन	संख्या	११०		**१**
६.	**श्रम तथा रोजगारी**				
६.१	विकासको कार्यमा वर्षमा कम्तिमा १५० दिनको श्रम प्रदान गर्ने	संख्या	१५०		**१**
६.२	१५० जनाको दैनिक ज्यालाको २५ प्रतिशत अनिवार्य बचत गराउने	**संख्या**	१५०		**१**

२. सामाजिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वियन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**शिक्षा तथा खेलकुद**				
१.१	पशुपति मा.वि. र सालझण्डी मा.वि.मा प्राविधिक शिक्षा थप गर्ने	संख्या	२		३
१.२	पशपति मा.वि. र सालझण्डी मा.वि. आवश्यक शैक्षिक सामाग्री वितरण	संख्या	२		३
१.३	सालझण्डी मा.वि.मा शिक्षक दरवन्दी थप	संख्या	३		३
१.५	सालझण्डी मा.वि.मा शौचालय थप	संख्या	२		३
२	**स्वास्थ्य तथा पोषण**				
२.१	बालबालिकालाई पोषण शिक्षा कार्यक्रम	संख्या	११	वडा भरी	३
२.२	महिला स्वस्थ्य प्रिरिक्षण शिविर संचालन	पटक	१०	वडा भरी	३
२.३	जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य परिक्षण	पटक	१०	वडा भरी	३

२.६	योग शिविर	संख्या	१०	वडा भरी	३
३	**खानेपानी तथा सरसफाई**				
३.१	एकला पहाडमा फोहोरमैला व्यवस्थापन केन्द्र	संख्या	१		३
३.२	पानी जन्य रोग साक्षरता संचालन	संख्या	११		३
३.३	टोलबस्ती सरसफाई		नियमित		३
३.४	खानेपानी तथा सरसफाई तालिम	संख्या	४		३
४	**खेलकुद**				
४.१	पानबारी, राधाकृष्ण, कटानी, बेम्टेनी, फुलबारी र कंचनापुरमा खेल मैदान निर्माण	संख्या	६		३
५	**कला तथा संस्कृति**				
५.१	फुलबारी, पानबारी, सालझण्डीमा परम्परागत पञ्चेबाजा संरक्षण	संख्या	३		३
५.२	पानवारी झिमझिमिया, भच्कैयामा परम्परागत थारु नाच संरक्षण	संख्या	१		३
५.३	सोरठे, सराय र लाखे नाच संरक्षण	संख्या	३		३
५.४	राष्ट्रिय लोक मञ्जन संरक्षण		संरक्षण गर्ने	झिमझिमिया, पानबारी	३
६	**लक्षित समूह विकास**				
६.१	पानबारी, फलबारी र फच्कापुर सालझण्डीमा परम्परागत पेश आरन संरक्षण परम्परागत सिलाई परम्परागत सिलौटा खोप्ने	संख्या	३		३
६.२	जनचेतना मुलक कार्यक्रम	संख्या	११		३

३. शहरी विकास तथा पूर्वाधार

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं.
१	**सडक**				
१.१	११ वटा टोल विकासका भित्री बाटो पक्की सडक	कि.मि.	५		१

१.२	चक्रपथ सडक कालोपत्रे	कि.मि.	९.५		१
१.३	पुरानो कालो पत्रे सडक मर्मत सम्भार	कि.मि.	१५		२
२	**ढल तथा नाली निर्माण**				
२.१	नाली निर्माण	संख्या	११		**१**
३	**पूल**				
३.१	झिमझिमिया-पानबारी, भच्कैया-हाटबजार, सालझण्डी, पानबजार जोड्ने पक्की पुल	संख्या	३		१
४	**भवन निर्माण**				
४.१	लक्षित वर्गलाई उचित आवसको व्यवस्था	परिवार संख्या	२५	पानबारी, झिमझिमे भटकैया	२
४.२	पानबारी, शितलापुर, फक्कापुरमा होमस्टे	संख्या	३		५
४.३	राधाकृष्ण मन्दिरमा २ कोठे जेष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र भवन	संख्या	१		४
४.४	राधाकृष्ण मन्दिरमा ४ कोठे आवसिय संस्कार भवन	संख्या	१		३
४.५	झिमझिमिया ४ कोठे आवासिय भवन	संख्या	१		४
४.६	सैनामैना र बाँडगंगा नपाको बिचमा गौशाला निर्माण	संख्या	१		५
४.७	वडा कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	१		१
५	**विद्युत तथा संचार**				
५.१	विद्युत पोल विस्तार	पोल संख्या	१००	वडा भरी	१
६	**सिँचाई**				
६.१	सितलापुर, पानबरी, झिमझिमिया, फुलबारी, भच्कैया र कटानीमा सिँचाई योजना	संख्या	६		२
६.२	सितलापुर, पानबरी, झिमझिमिया, फुलबारी, भच्कैया र कटानीमा कुलो मर्मत सम्भार	संख्या	६		३

४. वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं.
१	**विपद् व्यवस्थापन**				
१.१	सालझण्डी, पानबारी, सितलापुर, फुलबारी, बेम्टेनी, झिमपुर, कटानीमा तटवन्धन,	संख्या	३		१
२	**वातावरण संरक्षण**				
२.१	पोखरी संरक्षण	संख्या	४		३
२.२	४ वटा सामुदायिक वनमा खाली ठाउँ वृक्षारोपण गर्ने	संख्या	४		३

५. संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं.
१	**संस्थागत क्षमता विकास**				
२	**मानव संसाधन विकास**				
२.१	अगुवा कृष मध्येबाट कृषि सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	२	वडा भरी	
२.२	अगुवा पशुपालक मध्येबाट पशु सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	२	वडा भरी	
२.३	खानपानकि उपभोक्ता मध्येबाट ग्रामिण मर्मत सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	४	वडा भरी	
२.४	योजना प्राविधिक	संख्या	१	वडा भरी	
२.५	वातावरण हेर्ने प्राविधिक	संख्या	१	वडा भरी	
२.६	वडा कार्यालयमा कम्प्युटर अपरेटर	संख्या	२	वडा भरी	
२.७	निम्नतम १२ कक्षा उत्तिर्ण भएको कार्यालय सहयोगी १ जना	संख्या	१	वडा भरी	
२.८	अमिन १ जना	संख्या	१	वडा भरी	

वडा ११

१. आर्थिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं
१	**कृषि विकस कार्यकम**				
१.१	व्यवसायिक बिउबिजन उत्पादन गर्ने (धान, मकै, आलु)	किसान संख्या	४०	आलु - वियौवादुर धान - ताली बरौली मकै - वनकट्टी, भयग	१
१.२	व्यवसायिक तरकारी उत्पादन	किसान संख्या	४०	वियौवदुर, वनकट्टी	१
१.३	व्यवसासयक फलफुल उत्पादन	किसान संख्या	२०		१
१.४	व्यवसायिक आलु उत्पादन	किसान संख्या	१०० जना	ताली, चौभापुर	१
२	**पशुपंछी विकास**				
२.१	गोठसुधार (गाई भैंसी, बंगुर)	किसान संख्या	११० जना	ताली, जलैया, भाटा, वियौदापुर, उत्तर बरौली, दक्षिण बरौली	१
२.२	व्यावसायिक कुखुरा पालन	किसान संख्या	२०	वनकट्टी	**१**
३	**उद्योग तथा बाँणिज्य**				
३.१	दाना उत्पादन	संख्या	१	ताली	१
३.२	वनकट्टीमा कृषि उपज संकलन	संख्या	१		**१**
३.३	स्थानीय स्रोत साधानमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योग स्थापना	संख्या	२५		**१**
४	**पर्यटन**				
४.१	राजापानी सिम्सार, मेहरहवामा पर्यटकिय स्थल बनाउँने	संख्या	१	वियौवादुर, राजापानी	२
४.२	बाल उद्यान क्षेत्रको विकास	संख्या	२	वनकट्टी र दक्षिण बरौली	३
५	**सहकारी तथा वित्तिय क्षेत्र**				

६.	**श्रम तथा रोजगारी**				
६.१	वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका युवाहरुलाई रोजगारमुलक तालिम दिई रोजगार बनाउँने	संख्या	५०		१

२. सामाजिक विकास

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**शिक्षा तथा खेलकुद**				
१.१	अपाङ्गमैत्री विद्यालय भवन निर्माण	संख्या	२		३
१.३	३ वटा विद्यालयमा दिवा खाजा व्यवस्थापन गुणस्तर बनाउँने	विद्यालय संख्या	२		३
१.४	२ वटा विद्यालयमा पुस्तकालय व्यवस्थापन	विद्यालय संख्या	२		३
१.५	३ वटा विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला	विद्यालय संख्या	३		३
२	**स्वास्थ्य तथा पोषण**				
२.१	सालझण्डी स्वास्थ्य चौकिमा स्वास्थ्य विज्ञ (डाक्टर) को व्यवस्था	संख्या	१		३
२.२	सालझण्डी स्वास्थ्य चौकिमा गर्भवती महिलालाई नियमित स्वास्थ्य परिक्षण	संख्या	१		३
२.३	सालझण्डी स्वास्थ्य चौकिमा ल्याबको व्यवस्था	संख्या	१		३
२.३	वडाको स्वास्थ्यचौकीमा बालबालिकालाइ् स्वास्थ्य पोषणको व्यवस्था	बालबालिका संख्या	????		३
३	**खानेपानी तथा सरसफाई**				
३.१	वनकट्टी खानेपानीमा चुना फिल्टर गर्ने व्यवस्था गर्ने	संख्या	१		३
४	**खेलकुद**				
४.१	खेल मैदान निर्माण	संख्या	३		३
४.२	वनकट्टीमा बालउद्यान निर्माण	संख्या	१		३
४.४	वनकट्टी वा उत्तर खरौलीमा योग शिविर व्यायामशाला	संख्या	१		३
५	**कला तथा संस्कृति**				

५.१	आदिबासी, थारु जातीको मयुरनाच को लागि राष्ट्रिय स्तरमा समावेश गर्ने	संख्या	१	वियौवदुर वा ताली	३
६	**लक्षित समूह विकास**				
६.१	लक्षित समुहमा पर्ने जातिलाई विभिन्न किसिमका सिपमुलक तालिमको व्यवस्था	सहभागित संख्या	५०	वडा भरी	३

३. शहरी विकास तथा पूर्वाधार

सि. नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथमिकता नं.
१	**सडक**				
१.१	वनकट्टी चोक देखि फुलपाती चोक कालोपत्रे,	कि.मि.	३		१
१.२	जलैया, पर्यटकिय स्थल राजापानी महेरहवा जाने बाटो पक्की	कि.मि.	५		१
१.३	शमावेशीटोल, वनकट्टी जाने बाटो कालेपत्रे	कि.मि	२		१
१.४	ताली-उ.बरौली पक्की सडक	कि.मि.	२.५		१
१.५	सैनामैना चक्रपथ पुरा गर्ने	कि.मि.	७		१
१.६	कान्छीटोलमा बाटो पक्की	कि.मि.	५		१
१.७	उत्तर बरौली बाँसबारी देखि नमुना बस्ती सम्मको बाटो पिच गर्ने	कि.मि	२		१
२	**ढल तथा नाली निर्माण**				
२.१	वडाका विभिन्न स्थानमा ढल निकास	कि.मि	१०		२
३	**पूल**				
३.१	निकासी सडक खण्ड र शितलापुर देखि भाटा बिच पक्की पुल	संख्या १			२
४	**भवन निर्माण**				
४.१	दैविक प्रकोपबाट विस्थापित परिवारलाई आवास	संख्या	१०	नमुनाबस्ती सँग	१
४.२	जलैया, कान्छी टोलमा चार कोठे सामुदायिक भवन	संख्या	१ वटा	जलैया, कान्छीटोल	३
४.३	तालीमा रहेको अधुरो भवनलाई पुन निर्माण	संख्या	१	ताली	३

४.४	सैनामैना ११ मा रहेका ३ वटा सामुदायिक विद्यालयमा अधुरो भवन तथा कम्पाउन्ड निर्माण	संख्या	३	ताली, जलैया, जनज्योती	१
४.५	उत्तर बरौली शिवालय मन्दिरमा सामुदायिक भवन निर्माण	संख्या	१		३
५	**विद्युत तथा संचार**				
५.१	विद्युत पोल अव्यवस्थित भएको हुँदा सडकको दुवै तर्फ पोल गाडी खपत अनुसार ट्रान्सफर क्षमताको व्यवस्था गर्ने	ट्रान्सफर्मर संख्या	४		२
५.२	संचारमा टावरको कमीले गर्दा संचार क्षेत्र प्रभावित भएको हुँदा थप टावरको व्यवस्था	टापर संख्या	????	बरौली	४
६	**सिँचाई**				
६.१	राजापानी देखि चिसापानी सम्म सिँचाई कुलो पक्की निर्माण गर्ने	कि.मि.	१५	उत्तर बरौली, दक्षिण बरौली, वनकट्टा	२
६.२	वनकट्टीमा सिँचाईको पक्की बाध निर्माण	संख्या	१		३
६.३	कञ्चनखोला सिँचाई तथा कलभर्ट निर्माण	संख्या	१	सालझण्डी चोक	१

४. वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**विपद् व्यवस्थापन**				
१.१	सैनामैना ११, वनकट्टी, पहिला खोला, बिच गाउँ, जलैया, उत्तर बरौली, वनकट्वामा तटवनधन	कि.मि.	३		१
१.२	कान्छी टोल, सेमरा र भाटामा पहिरो नियन्त्रण	कि.मि.	०.३		१
१.३	विचवापुरमा बाढी नियन्त्रण	कि.मि.	०.८		१
२	**वातावरण संरक्षण**				
२.१	हरियाली कार्यक्रम अन्तर्गत प्रतिवर्ष एक घर एक विरुवा	संख्या	????		३

५. संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन

सि.नं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	लक्ष्य	कार्यान्वयन हुने स्थान	प्राथामिकता नं.
१	**संस्थागत क्षमता विकास**				
२	**मानव संसाधन विकास**				
२.१	अगुवा कृष मध्येबाट कृषि सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	२	वडा भरी	
२.२	अगुवा पशुपालक मध्येबाट पशु सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	२	वडा भरी	
२.२	खानपानकि उपभोक्ता मध्येबाट ग्रामिण मर्मत सेवा कार्यकर्ता छनौट, तयारी र परिचालन	संख्या	५	वडा भरी	

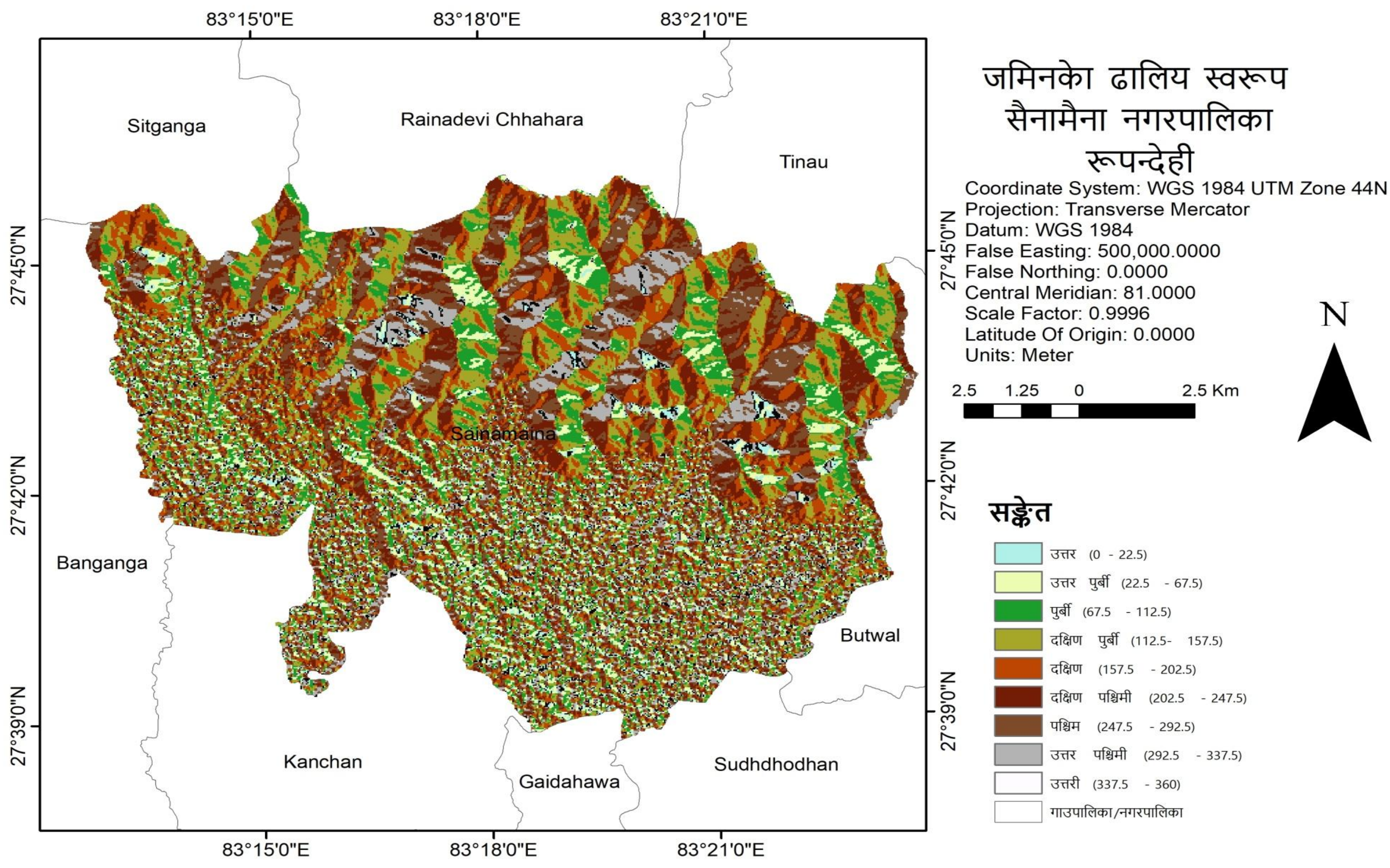

83°15'0"E
83°18'0"E
83°21'0"E
27°45'0"N
27°42'0"N
27°39'0"N
Sitganga
Rainadevi Chhahara
Tinau
Sainamaina
Banganga
Butwal
Kanchan
Gaidahawa
Sudhdhodhan
जमिनको ढालिय स्वरूप
सैनामैना नगरपालिका
रूपन्देही
Coordinate System: WGS 1984 UTM Zone 44N
Projection: Transverse Mercator
Datum: WGS 1984
False Easting: 500,000.0000
False Northing: 0.0000
Central Meridian: 81.0000
Scale Factor: 0.9996
Latitude Of Origin: 0.0000
Units: Meter
2.5 1.25 0 2.5 Km
N
सङ्केत
उत्तर (0 - 22.5)
उत्तर पुर्बी (22.5 - 67.5)
पुर्बी (67.5 - 112.5)
दक्षिण पुर्बी (112.5- 157.5)
दक्षिण (157.5 - 202.5)
दक्षिण पश्चिमी (202.5 - 247.5)
पश्चिम (247.5 - 292.5)
उत्तर पश्चिमी (292.5 - 337.5)
उत्तरी (337.5 - 360)
गाउपालिका/नगरपालिका

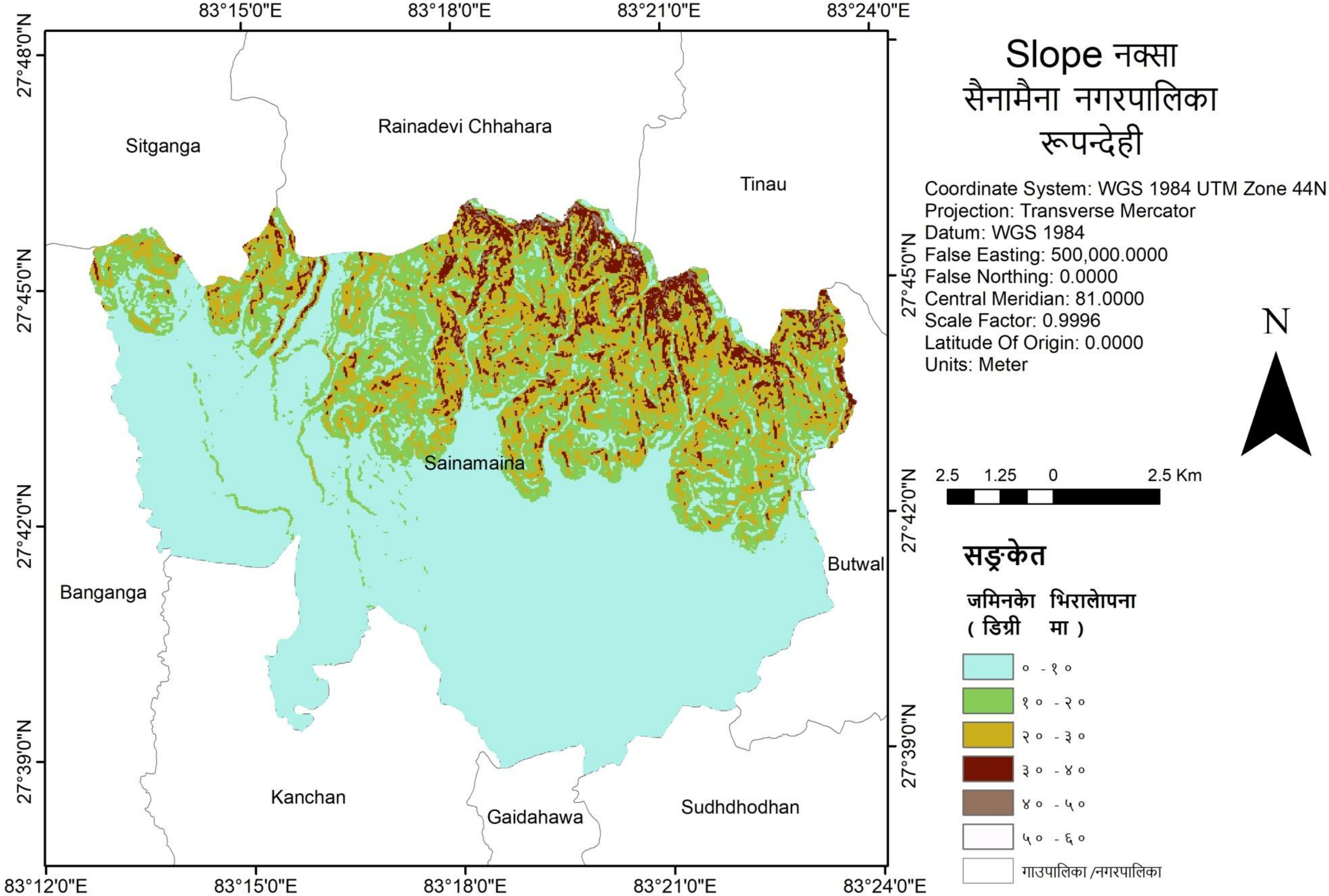
Slope नक्सा
सैनामैना नगरपालिका
रूपन्देही
Coordinate System: WGS 1984 UTM Zone 44N
Projection: Transverse Mercator
Datum: WGS 1984
False Easting: 500,000.0000
False Northing: 0.0000
Central Meridian: 81.0000
Scale Factor: 0.9996
Latitude Of Origin: 0.0000
Units: Meter
N
2.5 1.25 0 2.5 Km
सङ्केत
जमिनको भिरालोपना (डिग्री मा)
० - १०
१० - २०
२० - ३०
३० - ४०
४० - ५०
५० - ६०
गाउपालिका /नगरपालिका
Sitganga
Rainadevi Chhahara
Tinau
Sainamaina
Butwal
Banganga
Kanchan
Gaidahawa
Sudhdhodhan
83°15'0"E
83°18'0"E
83°21'0"E
83°24'0"E
83°12'0"E
27°48'0"N
27°45'0"N
27°42'0"N
27°39'0"N

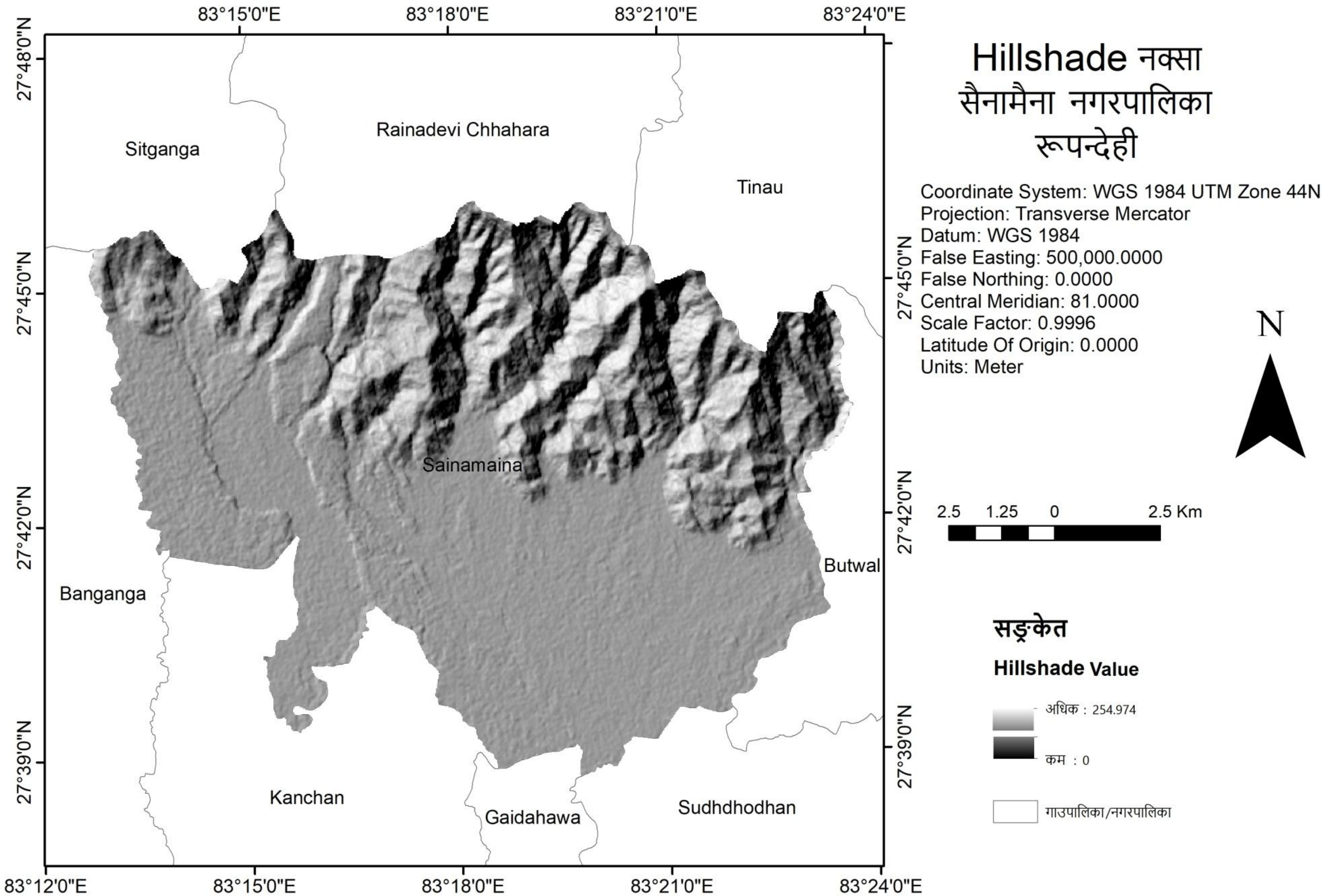

Hillshade नक्सा
सैनामैना नगरपालिका
रूपन्देही
Coordinate System: WGS 1984 UTM Zone 44N
Projection: Transverse Mercator
Datum: WGS 1984
False Easting: 500,000.0000
False Northing: 0.0000
Central Meridian: 81.0000
Scale Factor: 0.9996
Latitude Of Origin: 0.0000
Units: Meter
N
2.5 1.25 0 2.5 Km
सङ्केत
Hillshade Value
अधिक : 254.974
कम : 0
गाउपालिका/नगरपालिका
83°15'0"E
83°18'0"E
83°21'0"E
83°24'0"E
83°12'0"E
27°48'0"N
27°45'0"N
27°42'0"N
27°39'0"N
Sitganga
Rainadevi Chhahara
Tinau
Sainamaina
Butwal
Banganga
Kanchan
Gaidahawa
Sudhdhodhan

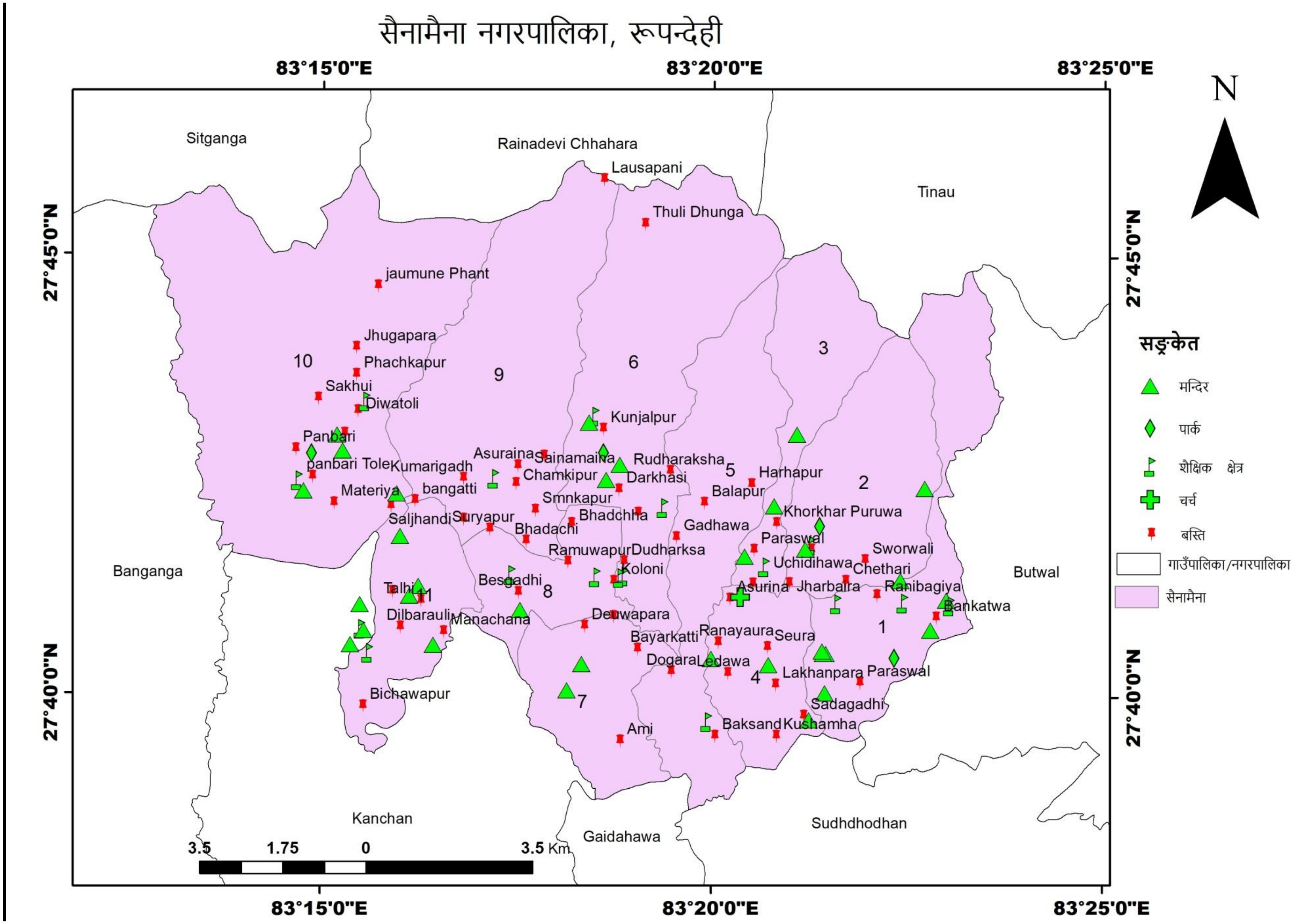

सैनामैना नगरपालिका, रूपन्देही
83°15'0"E
83°20'0"E
83°25'0"E
27°45'0"N
27°40'0"N
N
Sitganga
Rainadevi Chhahara
Tinau
Banganga
Butwal
Kanchan
Gaidahawa
Sudhdhodhan
Lausapani
Thuli Dhunga
jaumune Phant
Jhugapara
Phachkapur
Sakhui
Diwatoli
Panbari
panbari Tole
Materiya
Kumarigadh
bangatti
Saljhandi
Suryapur
Asurainas
Sainamaina
Chamkipur
Kunjalpur
Rudharaksha
Darkhasi
Smnkapur
Bhadchha
Bhadachi
Balapur
Harhapur
Gadhawa
Khorkhar Puruwa
Paraswal
Ramuwapur
Dudharksa
Koloni
Uchidihawa
Chethari
Sworwali
Asurina
Jharbaira
Ranibagiya
Bankatwa
Talhi
Besgadhi
Dilbarauli
Manachana
Deuwapara
Bayarkatti
Ranayaura
Seura
Dogara
Ledawa
Lakhanpara
Paraswal
Sadagadhi
Bichawapur
Ami
Baksand
Kushamha
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
3.5
1.75
0
3.5 Km
सङ्केत
मन्दिर
पार्क
शैक्षिक क्षेत्र
चर्च
बस्ति
गाउँपालिका/नगरपालिका
सैनामैना

सैनामैना नगरपालिका, रूपन्देही

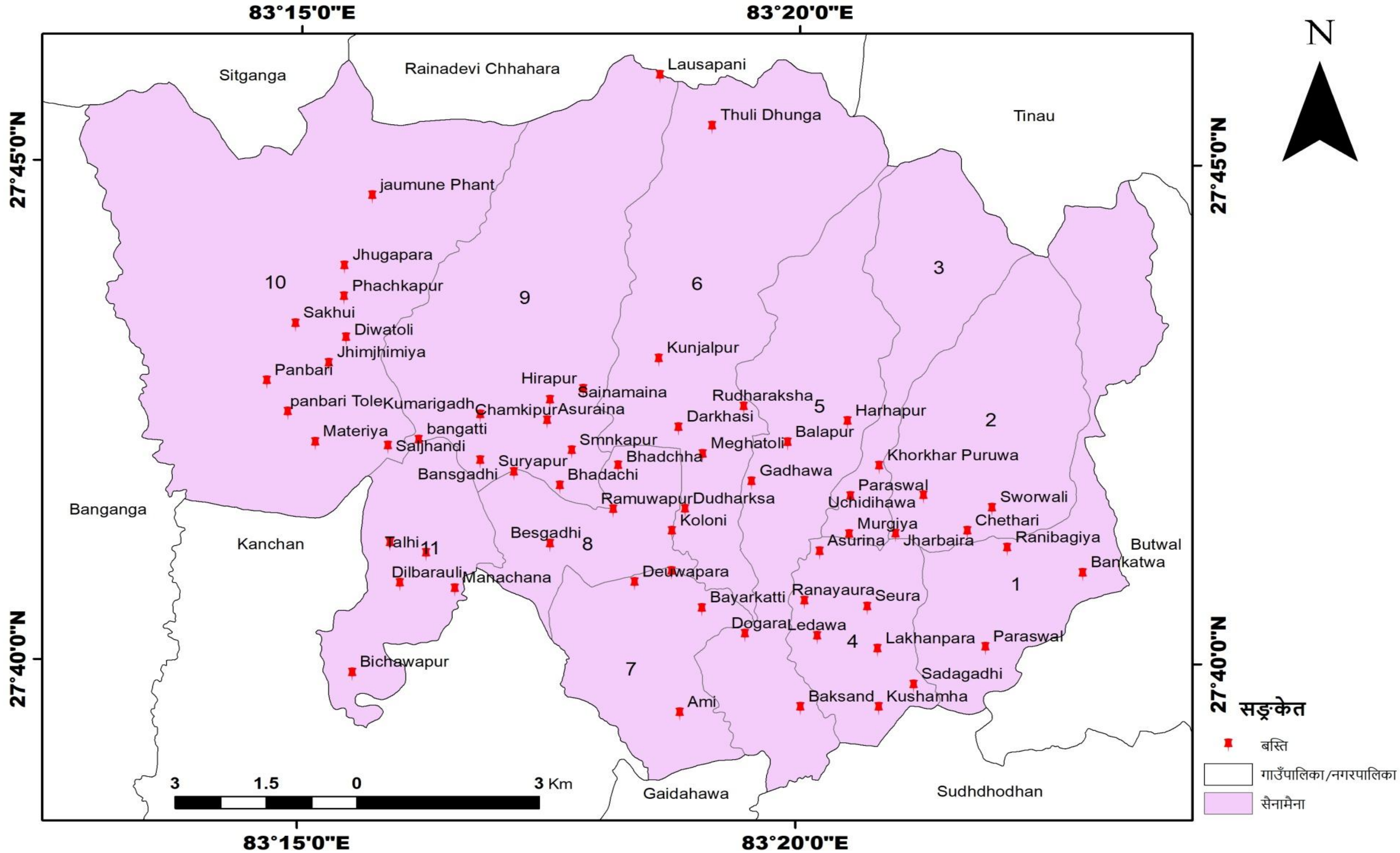

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
सैनामैना नगरपालिका, रुपन्देही
ईमेल : sainamainamunicipality@gmail.com
वेवसाईट : https://sainamainamun.gov.np